

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ Κ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΣ-ΔΡΑΜΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ «ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ»
ΚΑΤΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΝ ΤΟΥ 1937 ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΙΔΑ-
ΓΩΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΚΑΤΩ ΝΕΤΡΟΚΟΠΙΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1969

ΜΙΛΙΤΑΡΙΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΜΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή μου

Μ. Ν. Ζαχαριάδης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ ἀείμνηστος Ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Δράμας Ἰωάννης Καλλιγᾶς ἀπὸ τοῦ 1924 καὶ ἐξῆς δὲν παρέλειπεν εὐκαιρίαν νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς περιφέρειας Δράμας ὅπως διεξάγουν ἔρευναν ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τοῦ χωρίου, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ὁποίου διδάσκουν, ὅπως ἔρευνήσουν τὴν ζωὴν καὶ κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ χωρίου των, καὶ ὅπως περιγράψουν διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὴν ἐργασίαν, ἣ ὁποία γίνεται εἰς τὸ σχολεῖον των. Δὲν γνωρίζω τί ἔπραξαν οἱ συνάδελφοί μου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πάντως ἐγὼ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰς συστάσεις τοῦ καλοῦ μας αὐτοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ὄχι μόνον κατέγινα εἰς τὴν περισυλλογὴν τῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων τοῦ χωρίου Χρυσοκέφαλος, ἀλλὰ κατέγινα καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῆς ἐργασίας μου εἰς τὸ σχολεῖον Χρυσοκεφάλου ἀπὸ τοῦ 1924—1947. Ἡ ἐργασία ἦτο σκληρὰ, ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών μου, ἀλλὰ δὲν ἀπεγοητεύθην, εἰργάσθην ἀνεκδότως ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἔφερα εἰς πέρας τὸ ἔργον.

Ὁμολογῶ ὅτι μετὰ πολλῆς δειλίας προσφέρω τὸ παρὸν μου ἔργον εἰς τὸ κοινόν. Ἡ δειλία μου ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τυγχάνω μόλις ἀπόφοιτος ἡμιγυμνασίου, καὶ ἔτσι μοῦ λείπουν τὰ τυπικὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα καὶ μόνον ἐκτιμᾶ ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ κοινωνία. Δὲν θέλω νὰ διεκδικήσω τὸν τίτλον καλοῦ παιδαγωγοῦ μὲ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐργασίας μου εἰς τὸ σχολεῖον Χρυσοκεφάλου, ἀλλ' ἀπλούστατα θὰ τολμήσω νὰ προσφέρω εἰς τὴν στοιχειώδη μας ἐκπαίδευσιν κάποιαν πνευματικὴν τροφήν, κάποιον πνευματικὸν βοηθὸν καὶ φίλον. Τὸ σημερινὸν ἐκπαιδευτικὸν μας οἰκοδόμημα δὲν χρειάζεται μόνον λίθους γωνιαίους, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἄλλους λίθους, μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ ἐπὶ πλέον χρειάζεται καὶ χαλίκια. Ἐν ἀπὸ τὰ χαλίκια αὐτὰ ἄς εἶναι καὶ τὸ παρὸν μου ἔργον.

Page 1

The first of the two main parts of the report is a description of the work done during the period from 1958 to 1960. This part is divided into three sections: a general description of the work, a description of the work done in the field, and a description of the work done in the laboratory. The second part of the report is a summary of the results of the work done during the period from 1958 to 1960. This part is divided into two sections: a summary of the results of the work done in the field, and a summary of the results of the work done in the laboratory.

The work done during the period from 1958 to 1960 has been of a very high standard. The results of the work done in the field have been particularly interesting, and have shown that the work done in the laboratory is of a very high standard. The work done in the laboratory has been of a very high standard, and has shown that the work done in the field is of a very high standard. The work done in the field has been of a very high standard, and has shown that the work done in the laboratory is of a very high standard.

Α'. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΣ

Τὸ χωριὸ Χρυσοκέφαλος, πάλαι Βούλκοβον, κεῖται στὴν περιφέρεια Κάτω Νευροκοπίου σὲ ἀπόσταση 46 χιλιομέτρων ἀπ' τὴν Δράμα καὶ 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Κάτω Νευροκόπι. Τὸ χωριὸ μας αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἦταν κατοικημένο ἀπὸ 100 οἰκογένειες τούρκικες, οἱ ὁποῖες ἔφυγαν στὴν Τουρκία τὸν Μάρτη τοῦ 1924. Πρὶν φύγουν ὅμως οἱ Τοῦρκοι τοῦ χωριοῦ μας εἶχαμε μαζί τους ἀρκετὰ νταλαβέρια. Οἱ Τοῦρκοι μας, σὰν Τοῦρκοι ποὺ ἦσαν στάθηκαν ἀνίκανοι νὰ σκεφθοῦν πὼς ἐδῶ ἔχομε Ἑλλάδα καὶ ὄχι Τουρκία, καὶ τόλμησαν μιὰ νύχτα τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1923 νὰ σκοτώσουν δύο πρόσφυγες τοῦ χωριοῦ μας, τὸν Θανάσην Κουρούκλαν καὶ τὸν Νικόλαον Κακανᾶν μέσ' τὸ καρπουζοχώραφόν τους τὸ εἶχανε στὴν τοποθεσία Καρπουζλούκι. Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ στοὺς πρόσφυγες τοῦ χωριοῦ μας νὰ κλέψουν πολλὰ ζῶα τῶν Τούρκων, νὰ βρῖσουν τὴν θρησκεία τους, νὰ ἐξευτελίσουν τὸν μολλᾶ τους ἀπειλώνοντας του νὰ μὴν φωνάξῃ ἀπὸ τὸν μιναρέ, κλπ. Τέλος φύγανε καὶ γλυτώσαμε.

Γλυτώσαμε μὲν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μὰ δὲν γλυτώσαμε ἀπὸ μερικοὺς βουλγαρόφωνους τοῦ χωριοῦ Λειβάδιστα, τύπους ἐγκληματικούς, οἱ ὁποῖοι μιὰ φθινοπωρινὴ νύχτα τοῦ 1924 πιάσανε τρεῖς ξένους ζώεμπορους πρόσφυγες, τοὺς φέρανε στὸν κάμπο μας καὶ ἀφοῦ τοὺς ληστέψανε τοὺς σκοτώσανε ἀντικρὺ στὸ χωριὸ στὴν τοποθεσία Μαυράν, γιὰ νὰ ὑποτεθῇ πὼς τοὺς σκοτώσαμε ἐμεῖς. Πρωτεργάτης τῆς δολοφονίας αὐτῆς ἦταν κάποιος στρατιώτης ἐντόπιος ποὺ λεγόταν Παπᾶς. Τέτοια ὅμως χάπια δὲν τὰ τρώγει ὁ ἑλληνικὸς λαός. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μιὰ γενικὴ ἐξέγερση ὅλων τῶν προσφύγων τῆς περιφερείας μας ἐπέδραμον μερικοὶ ὀπλοφόροι πρόσφυγες μὲ τὸν Τοτὸρ ἀργά, κάτοικον Ἐξοχῆς, στὸ χωριὸ Λειβάδιστα, ποὺ ἦταν ἡ φωλεὰ τῶν δολοφόνων καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς κατοίκους του, συνάμα δὲ ἐξάσκησαν πίεση ἐναντίον τῶν ἐντοπίων τοῦ χωριοῦ Μπελοτίντσα (Λευκόγεια) ποὺ τοὺς θεωροῦσαν συνυπεύθυνους τῆς δολοφονίας καὶ τοὺς ἐξανάγκασαν νὰ φύγουν κι αὐτοί. Οἱ φυγάδες αὐτοὶ κατέφυγαν στὴν περιφέρεια Δράμας, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Βουλγαρία.

Ἀπὸ τὸ 1923 ἕως τὸ 1933 ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριὸ μας 200 περίπου προσφυγικὲς οἰκογένειες ἀπ' τὸν Πόντο, τὴν Θράκη καὶ τὴν Μικρασία μὲ πληθυσμὸ 900 κατοίκων. Ἀπὸ τὶς 200 αὐτὲς οἰκογένειες οἱ περισσότερες κατὰγονταν ἀπὸ τὸν Πόντο. Σήμερα τὸ χωριὸ μας κατοικεῖται πάλι ἀπὸ 200 οἰκογένειες ἂν καὶ πέρασαν 43 χρόνια ἀπὸ τότε, γιὰτι μερικὲς οἰκογένειες μέσ' στὸν πόλεμο μετοίκησαν στὴν περιφέρεια Γιδᾶ καὶ δὲν ἐπέστρεψαν.

Τὸ χωριὸ μας λεγόταν Βούλκοβο ἀπὸ τὴν σλαβικὴ λέξι Βόλκ=λύκος, γιὰτι ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια μέχρι σήμερα οἱ λύκοι προξενοῦν μεγάλη φθορὰ στὰ κοπάδια τοῦ χωριοῦ μας. Λίγα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση τῶν προσφύγων στὸ χωριὸ μας ἡ Νομαρχία Δράμας ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐξελληνίσῃ τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν ζήτησε καὶ τὴ δική μας γνωμάτευση γιὰ τὴν νέα ὀνομασία τοῦ χωριοῦ μας. Ἐμεῖς γιὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους γνωματεύ-

σαμε πώς τὸ χωριό μας πρέπει νὰ ὀνομασθῆ Λυκοχώρι, μὰ ἡ Νομαρχία ἀπάντησε πώς τὸ ὄνομα Λυκοχώρι δόθηκε σὲ ἄλλα χωριά. Λίγο ὕστερα ἡ Νομαρχία ἀνακοίνωσε πώς τὸ χωριό μας θὰ ὀνομασθῆ Χρυσοκέφαλος γιατί οἱ περισσότεροι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ κατάγονται ἀπὸ τὴν περιφέρεια Τραπεζοῦντος, ὅπου ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν εἶχε τὸ ὄνομα «Παναγία ἡ Χρυσοκέφαλος».

Πρῶτος ἐγκαταστάθηκε στὸ χωριό μας κατὰ τὸ 1913 ὁ Πασχάλης Γκουζίδης, ὁ ὁποῖος συνέζησε μὲ τοὺς Τούρκους κατοίκους τοῦ χωριοῦ ἐπὶ 10 ὀλόκληρα χρόνια. Κατὰ τὸ 1923 καὶ 1924 ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριό μας οἱ Μιλτιάδης Νυμφόπουλος, Ἰωάννης Ἀρμουτίδης, Παναγιώτης Ἀκριτίδης, Εὐστράτιος Ἀγγελόπουλος, οἱ Ἀνδρονικίδαι, ὁ Ἀθανάσιος Ἀρβανίτης, ὁ Ἄμουτσας, οἱ Ἀποστολίδαι, οἱ Ἀμανατίδαι, ὁ Δημήτριος Ἀξούριστος, οἱ Ἀνδρεάδαι, οἱ Ἀμοιρίδαι, ὁ Σάββας Ἀμβροσιάδης, ὁ Ἐλευθέριος Βουτσᾶς, ἡ Ἐλένη Βασιλειάδου, οἱ Γαθράδες, ὁ Παναγιώτης Γρηγοριάδης, οἱ Γεωργιάδαι, ὁ Στέφανος Γκαμότσος, οἱ Διαμαντίδαι, ὁ Βασίλειος Δομνίδης, ὁ Ἐλευθέριος Εὐθυμιάδης, ἡ Μαρία Ζωγραφίδου, ὁ Ἀναστάσιος Θωμαΐδης, ὁ Νικόλαος Ἰωακειμίδης, ὁ Χριστόφορος Καγκελίδης, ὁ Δαμιανὸς Κορχανίδης, οἱ Κουροῦκλαι, ὁ Π. Κωστελίδης, ὁ Γεώργιος Κελαϊδόπουλος, οἱ Κοσμίδαι, οἱ Κατιρτσιδαι, ὁ Κυριάκος Χατζήγιωαννίδης, οἱ Κερασίδαι, οἱ Κιομουρτσήδαι, οἱ Καλκανίδαι, ὁ Ἀθανάσιος Καψομάλλης, ὁ Γεώργιος Κυριακίδης, ὁ Παναγιώτης Κακανᾶς, οἱ Λαφαζανίδαι, ὁ Λιότογλους, ὁ Λαζαρίδης, οἱ Μουρατίδαι, οἱ Μουρουζίδαι, ὁ Σοφοκλῆς Ματσίρης, ὁ Βασίλειος Μάρτσος, οἱ Μαμανίδαι, ὁ Ἰωάννης Μαργιουρίδης, ὁ Κων. Μάντζαρης, ὁ Κων. Πολίτης, ὁ Χαράλαμπος Μυλωνᾶς, ἡ Μόσχου, οἱ Νεοφυτίδαι, οἱ Νεστορίδαι, οἱ Παναγιωτίδαι, ὁ Χαράλ. Παναγιωτόπουλος, ὁ Ἰωάννης Παπαδόπουλος, ὁ Ἀπόστολος Πολυχρονιάδης, ὁ Ἀναστάσιος Πατσινακίδης, ὁ Κων. Παπάζογλου, ὁ Λεωνίδας Περιστερίδης, ὁ Ἰωάν. Παρασκευόπουλος, ὁ Παυλίδης, οἱ Σαββουλίδαι, ὁ Στέφ. Σαχπαζίδης, οἱ Σαββίδαι, ὁ Ἰωάν. Σωτηριάδης, ὁ Ἀναστ. Σταμπολίδης, οἱ Στεφανίδαι, ὁ Παναγ. Σαρήτσιφτης, ὁ Μανώλης Μαχαίρας, ὁ Πολυχρ. Σπυριδόπουλος, ὁ Ματθαῖος Σπυριδόπουλος, ὁ Παναγ. Σαλτουρίδης, ὁ Νικόλ. Συμεωνίδης, οἱ Τουντουλίδαι, οἱ Τοπαλίδαι, ὁ Ἀναστ. Τερζίδης, ὁ Παναγ. Τουμπουλίδης, ὁ Ἀλέξ. Τσούλιας, οἱ Τσαλτικαῖοι, ὁ Λάζαρος Τσιρίδης, οἱ Τσαουσίδαι, ὁ Ἰωάν. Τσεκτουρίδης, ὁ Τιριτίδης, ὁ Ἰωάν. Ταχμαζίδης, ὁ Κων. Φωτιάδης, ὁ Παντελῆς Χρυσοστομίδης, οἱ Χααραλαμπίδαι, ὁ Γεώρ. Χατζηπαναγῆς, ἡ Κυριακὴ Χαριτωνίδου, ὁ Κων. Χρυσανθίδης. Πρὸ τοῦ 1930 ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριό μας οἱ Γεώργ. Γαρατσαλίδης καὶ Θεόδ. Πουλχαρίδης. Κατὰ τὸ 1930 ἦρθαν ἀπ' τὴν Ρωσία καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριό μας οἱ Χρυσανθίδαι καὶ ὁ Σάββας Τοπαλίδης. Κατὰ τὸ 1933 ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριό μας ἄλλοι Ταχμαζίδαι, ὁ Κων. Γαθρᾶς, οἱ Τσεντεμεΐδαι, ὁ Χρ. Παλαπέρης καὶ ὁ Παναγ. Τουμανίδης. Τὸ ὅλον 200 οἰκογένειες.

Οἱ Τούρκοι τοῦ χωριοῦ μας πρὸ τοῦ 1923 εἶχαν ἐτήσια παραγωγή καπνοῦ μόλις 20 χιλιάδες ὀκάδες, ἀλλὰ ἔκαμαν τὸ χωριό σιτοβολῶνα ὅλης τῆς περιφέρειας μὲ τὴν ἐντατικὴ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν. Οἱ πρόσφυγες τοῦ χωριοῦ μας καταγίνονται κι αὐτοὶ μὲ ἀφάνταστο ζῆλο στὴν καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν, τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς πατάτας. Σήμερα τὸ χωριό μας καλλιεργεῖ συνολικὰ 10 χιλιάδες δεκαδικὰ στρέμματα γῆς. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ 600 στρέμματα καλλιεργοῦνται μὲ καπνὸ καὶ ἀποδίδουν 50 περίπου χιλιάδες κιλά, 3.500 στρέμματα καλλιεργοῦνται μὲ σιτάρι καὶ ἀποδίδουν 400—500 χιλιάδες κιλά, 1500 στρέμ-

ματα καλλιεργούνται με πατάτα και αποδίδουν 1 εκατομμύριο κιλά, και τα υπόλοιπα 4.000 περίπου στρέμματα καλλιεργούνται με καλαμπόκι, φασόλια και λαχανικά.

Οί Τούρκοι του χωριού μας ήσαν βουλγάρικης καταγωγής και είχαν Τατάρικη φυσιογνωμία, ήσαν δηλ. Βούλγαροι χριστιανοί που άλλαξοπίστησαν επί Τουρκοκρατίας. Αυτοί καταγίνονταν στην κτηνοτροφία με μανία. Κάθε οικογένεια δική τους έτρεφε χωρίς δυσκολία 5 περίπου αγελάδες και βώδια, και επί πλέον το σύνολον των Τούρκων φύλαγε 12 χιλιάδες γιδοπροβάτα, έτσι δε είχαν οί Τούρκοι μας σημαντικό κτηνοτροφικό πλούτο. Σ' αυτό τους βοήθησε ή κατοχή μεγάλων βοσκησίμων εκτάσεων. Τis εκτάσεις αυτές άδικα τις παραχώρησε ή Γεωργική Ύπηρεσία Δράμας στις γύρω μας Κοινότητες Λευκογείων, Έξοχής, Δασωτού και Κάτω Νευροκοπίου κατά το 1928 σύμφωνα με τις αυθαίρετες εισηγήσεις του υπό τον Ξανθόπουλον συνεργείου χαράξεως των συνόρων μας με τις ως άνω Κοινότητες. Έτσι συμβαίνει ή μὲν Κοινότης Χρυσοκεφάλου νά έχη βοσκήσιμες και δασικές εκτάσεις 5 περίπου χιλιάδες στρέμματα, οί δε μικρότερες άπ' αυτήν Κοινότητες Έξοχής και Δασωτού και οί κατά τι μεγαλύτερες άπ' αυτήν Κοινότητες Λευκογείων και Κάτω Νευροκοπίου νά έχουν ή καθεμιά βοσκήσιμες εκτάσεις 50 έως 100 χιλιάδες στρέμματα! Αυτό το όνομάζουν οί κάτοικοι Χρυσοκεφάλου Ξανθοπούλειον άγος, γιατί ό Ξανθόπουλος ό όποιος είχε σε κακό μάτι το χωριό μας, άκούστηκε νά λέγη κατά τον καθορισμό των διοικητικων όριων μας το περίφημο θά κάψω τους Χρυσοκεφαλίτες. Και πράγματι μάς έκαψε, γιατί όχι μονάχα κουτσούρεψε τα σύνορά μας προς όφελος όλων των γύρω μας Κοινοτήτων, μά και στην λίγη βοσκήσιμη έκταση που εϋδόκησε νά μάς παραχωρήσει στα Σαρακατσάνικα καταχώρησε επίτηδες μερικές εκτάσεις τάχα καλλιεργήσιμες, μόνο και μόνο για νά άχρηστέψη την έκταση αυτή για την κτηνοτροφία μας, ή όποία θρισκόταν σε κακά χάλια. Κατά το 1930 μαζί με τον άγροφύλακα του χωριού Κωνσταντίνον Άνδρεάδην και τον ιδιώτην Χαράλαμπον Άνδρεάδην άνεβήκαμε στα Σαρακατσάνικα όπου έκαμνε καταμετρήσεις το νέο συνεργείο της διανομής των χωραφιων, και παρακαλέσαμε τον Προϊστάμενο του συνεργείου νά διαγράψει τα ψευτοχώραφα άπό τον χάρτη για νά μην νεκρωθί ή κτηνοτροφία του χωριού, γιατί τα άχρηστα αυτά χωράφια περιώριζαν την κυκλοφορία των αγελάδων και των γιδοπροβάτων του χωριού μας στην μόνη βοσκήσιμη έκταση Σαρακατσάνικων — Γκαμήλα που μάς άπόμεινε κατόπιν της ιδιοτροπίας του Ξανθοπούλου. Ό κ. Προϊστάμενος μάς υπέδειξε ότι το Κράτος δέν μπορεί νά χάσει την αξία των 300 καλλιεργησίμων στρεμμάτων της τοποθεσίας Σαρακατσάνικα, και έπομένως παρουσιάζεται άνάγκη νά μετατρέψωμε σε καλλιεργήσιμα χωράφια τις βοσκήσιμες εκτάσεις της τοποθεσίας Σάρπολης, και νά αφήσωμε τα Σαρακατσάνικα — Γκαμήλα για βοσκήσιμη έκταση. Το παραδεχθήκαμε και σώσαμε τότε την κτηνοτροφία του χωριού. Ένω όμως φαινόταν πως το ζήτημα λύθηκε κατ' ευχήν, έξαφνα παρουσιάσθηκε και άλλη πληγή της κτηνοτροφίας μας, ή παρακάτω: Το νέο συνεργείο, άπό όλη αυτή την βοσκήσιμη έκταση που ζητούσαμε νά μάς αφήσει, παραχώρησε στον Πέτρο Λαφαζανίδη ένα χωραφάκι εκτάσεως 7—8 στρεμμάτων πέραν της γραμμής που καθωρίσαμε άπό κοινού με τον προϊστάμενο του Συνεργείου. Το χωραφάκι αυτό που ήταν ό υπ' αριθ. 1 κίνδυνος της κτηνοτροφίας του χωριού μας, έκειτο λίγο υπεράνω του ρυακίου Σαρακατσάνικα, πίσω άπό το σημερινό χωράφι της Παπαδιās χήρας Παπα Τριανταφύλ-

λου, και ἐμπόδιζε τὸν δρόμο τῶν ζώων γιὰ νὰ κατέβουν ἀπ' τὸ βουνὸ στὸ ρέμα και νὰ πιοῦν. Γιὰ τὸ χωράφι αὐτὸ κάναμε ἀνάστατο τὸ χωριό. Αἰτήσεις ἀλλεπάλληλες μὲ τὶς ὑπογραφεὶς ὄλων τῶν κατοίκων διεβιβάσαμε στὴν Γεωργικὴ Ὑπηρεσία Δράμας και στὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας. Ὑστερα ἀπὸ ἕναν χρόνο, κατὰ τὸ 1931, εὐδόκησε νὰ μᾶς στείλῃ τὸ Ὑπουργεῖο τὸν τότε τοπογράφου τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας Δράμας Περικλῆν Κάβδα, ὁ ὁποῖος μᾶς κάλεσε ἰδιαιτέρως και μᾶς συνέστησε νὰ καθησυχάσωμε τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ, γιὰτὶ διαγράφηκε τὸ χωράφι αὐτὸ και παραχωρήθηκε στὸν Πέτρο Λαφαζανίδη ἄλλο χωράφι ἴσης ἔκτασης ὑπεράνω τοῦ χωραφιοῦ τῆς Παπαδιᾶς κατὰ τὸ βουνό. Εἶδαμε στὸν χάρτη τὴν διαγραφή και εὐχαριστήσαμε τὸν κ. Π. Κάβδα γιὰ τὴν ἐνέργειά του αὐτή.

Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δικαιούται κανεὶς νὰ πῆ ὅτι στὸν τελευταῖο καθορισμὸ τῶν διοικητικῶν ὀρίων τῶν παραμεθορίων Κοινοτήτων μας ἔπρεπε ἡ Κοινότης Χρυσοκεφάλου νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαιά της. Ἡ Κοινότης Χρυσοκεφάλου ἔκαμε ὅ,τι μπόρεσε, πρὸ παντὸς ἤρθε σὲ ρήξη γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν διοικητικῶν ὀρίων κατὰ τὸ 1956 ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινοτήτος Χρυσοκεφάλου Θεόδωρος Ἀμανατίδης μὲ τὸν πρόεδρο τῆς Κοινοτήτος Ἐξοχῆς, μὰ τὸ ἀποτέλεσμα ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια διαδικασία ἦταν νὰ μὴν μᾶς παραχωρηθῆ ἢ πέραν και ἀντικρὺ τῆς μικρῆς Καμήλας βοσκήσιμη ἔκταση πού μᾶς ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς κτηνοτροφίας μας, και μᾶς παραχωρήθηκε κάποια δασώδης ἔκτασις ἀπ' τὴν μικρὴ Καμήλα μέχρι τοῦ Στραγκάτς πού δὲν εἶναι και τόσοσὺν κατάλληλη γιὰ τὴν προαγωγή τῆς κτηνοτροφίας μας.

Μένει τώρα ἡ Κοινότης Δασωτοῦ. Αὐτὴ ἀπ' τὴ μιά μεριά μὲν ἔχει πὺο λίγο πληθυσμὸ μὲ λιγώτερες κτηνοτροφικὲς ἀνάγκες, ἀπ' τὴν ἄλλη, δὲ μεριά κατέχει βοσκήσιμες ἐκτάσεις πολλαπλάσιες τῶν ἐκτάσεων τῆς Κοινοτήτος Χρυσοκεφάλου. Κατ' ἀνάγκην ἐπιβάλλεται μιά καλή, καλή ἀναθεώρηση τῆς τελευταίας ἀπόφασης τῆς Ἐπιτροπῆς καθορισμοῦ τῶν διοικητικῶν ὀρίων, γιὰτὶ εἶναι ὄχι μονάχα ἄδικο, ἀλλὰ και παράλογο, αὐθαίρετο και παράνομο μιά Κοινότης νὰ κατέχῃ βοσκήσιμες και δασώδεις ἐκτάσεις μόλις 5 χιλιάδες στρέμματα, και ἄλλη ὁμορη μὲ αὐτὴν Κοινότης και μικρότερη ἀπ' αὐτὴ νὰ κατέχῃ διπλάσιες και τριπλάσιες βοσκήσιμες ἐκτάσεις. Ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινοτήτος Χρυσοκεφάλου θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ χαλάσῃ περισσότερο μὲ τὸν Πρόεδρο τῆς Κοινοτήτος Δασωτοῦ, τῆς ὁποίας Κοινοτήτος τὰ θόρεια σύνορα χώνονται βαθιά στὰ σπλάγχνα τῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων Χρυσοκεφάλου κατὰ τὴν θέση Γουρούνα κλπ. Ἡ βοσκήσιμη ἔκταση ἢ μεταξὺ τῆς Καμήλας και τῆς λοφοσειρᾶς πού ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν λόφο τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου ὡς τοὺς συνεχόμενους λόφους κατὰ τὸν ἀνήφορο τοῦ Στραγκάτς εἶναι τόσο ἀπαραίτητη γιὰ τὴν Κοινότητα Χρυσοκεφάλου, ὅσο ἀπαραίτητο εἶναι τὸ ψωμί και τὸ νερὸ γιὰ τὴν διατήρηση τοῦ ἀνθρώπου στὴ ζωή. Ἡ ἔκταση αὐτὴ, ἐπειδὴ ὅπως εἶπαμε χώνεται στὰ σπλάγχνα τῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων Χρυσοκεφάλου, εἶναι σὰν μιά παγίδα γιὰ τὴν κτηνοτροφία Χρυσοκεφάλου γιὰτὶ ἔτυχε πολλὲς φορὲς οἱ ἀγελάδες Χρυσοκεφάλου πού οἰσθηλατοῦντο κατὰ τὸ καλοκαίρι νὰ καταφύγουν σ' αὐτὴ κατ' ἀνάγκην, οἱ δὲ ἀγροφύλακες τῆς Κοινοτήτος Δασωτοῦ μὴ ἀναγνωρίζοντες τὴν δύσκολη θέση τῶν Χρυσοκεφαλιτῶν ὑπέβαλλαν μαζικὲς μηνύσεις ἐναντίον τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἀγελάδων και ἐναντίον τῶν θουκόλων. Τὸ κακὸ αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ ἀποφύγουν οἱ Χρυσοκεφαλίτες μονάχα ἂν γίνῃ μετάρθεση τῶν διοικητικῶν ὀρίων Χρυσοκεφάλου — Δασωτοῦ στὴν λοφοσειρᾶ Στραγκάτς, τὴν ὁποία δὲν μποροῦν νὰ τὴν διασχίσουν τὰ κοπάδια

καί οἱ ἀγελάδες καί τῶν δύο Κοινοτήτων, καί ἔτσι θά ἔχουν τήν ἡσυχία τους καί αἱ δύο Κοινότητες. Τί κάνουμε τά 200 μέτρα πού παρεχώρησε ἡ Ἐπιτροπή στήν Κοινότητα Χρυσοκεφάλου κατὰ μήκος τῆς μεθοριακῆς γραμμῆς Καμήλας; Ἡ παραχώρηση αὐτή δέν λύει τὸ ζήτημα, καί εἶναι σάν νά μὴν εἶναι.

Ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀδικία αὐτή πού μᾶς ἔγινε μὲ τὸν ἐκμηδενισμό τῶν βοσκησίων ἐκτάσεων μας ζήτησαν καί οἱ Λευκογειάτες κατὰ τὴν χάραξη τῶν συνόρων μας μὲ τὴν Κοινότητά τους νά περιορίσουν κατὰ πολὺ τὴν καλλιεργήσιμη ἔκταση τῆς Κοινότητός μας, καί πρὸς τοῦτο ἐπίεσαν ἐπὶ παρουσία μας κατὰ τὸ 1928 ἰσχυρὰ τὴν ἀρμόδια ἐπὶ τῆς χαράξεως τῶν συνόρων τῶν Κοινοτήτων Λευκογειῶν καί Χρυσοκεφάλου ἐπιτροπή, πού τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Εἰρηνοδίκης Νευροκοπίου Λογοθέτης, ὁ τότε Προϊστάμενος τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας Δράμας καί ὁ τότε ὑποδιοικητῆς τῆς χωροφυλακῆς Νευροκοπίου. Ἀκούσαμε τότε τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, καί μάλιστα τὸν Εἰρηνοδίκην, νά λέγουν τὰ ἑξῆς: «Καλέ, αὐτοὶ οἱ Μπελοτιντσαῖοι ἐννοοῦν νά φᾶν ὄλο τὸν κάμπο». Ἡ Ἐπιτροπή τότε ἐνέδωσε κατὰ τι στίς πιέσεις, καί ἔτσι μᾶς ἔφυγαν κάπου 500 στρέμματα τοῦ κάμπου πρὸς ὄφελος τῶν Λευκογειατῶν.

Καί ἄς ἦσαν μονάχα αὐτά· οἱ Λευκογειαῖτες μιὰν ὥραία πρωΐα τοῦ 1928 εἰσώρμησαν βίαια στὸν κάμπο μας καί ἄρχισαν νά ὀργώνουν αὐθαιρέτως πολλὰ χωράφια μας πού θρῖσκονταν στήν τοποθεσία Μαυράν. Τὸ δικό μου χωράφι τὸ ὄργωσε κάποιος Ταγκαλίδης ἀφοῦ μὲ ἔδιωξε καί μὲ κυνήγησε ὡς ἓνα διάστημα. Ἐννοεῖται τὸ χωριό μας τότε προσέβη σὲ σοβαρὰ διαθήματα στίς Ἐποικιστικὲς Ἀρχές, οἱ ὁποῖες ἀπεμάκρυναν ἐπὶ τέλος τοὺς εἰσβολεῖς καί ἡσυχάσαμε. Καί ἐντύπωση μᾶς ἔκαμε τὸ γεγονός ὅτι οἱ Λευκογειαῖτες ἄν καί ἔβλεπαν τοὺς κατοίκους Ἐξοχῆς νά κατέχουν ἀπεράντους καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις, οὔτε ψιτ τοὺς εἶπαν. Καί ἔτσι ὁ γεωργικὸς κλῆρος τῶν κατοίκων Ἐξοχῆς ἀνέρχεται σὲ 33 στρέμματα καί περνᾷ τὸν κλῆρο τῶν Λευκογειατῶν κατὰ 9 στρέμματα.

Οἱ Τούρκοι μας κατάρθωναν νά λιπαίνουν ὅλα τὰ χωράφια τους μὲ τὴν κοπριά τῶν γιδοπροβάτων τους καί εἶχαν ἀπέραντη ἐσοδεῖα σιτηρῶν ὅπως εἴπαμε, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ σημερινοὶ πρόσφυγες ἄν καί ἐξοδεύουμε μεγάλα ποσὰ στὰ πανάκριβα χημικὰ λιπάσματα μετὰ δυσκολίας μπορέσαμε νά φτάσουμε τοὺς Τούρκους στήν ἐσοδεῖα αὐτή. Μὲ τὴν καλιέργεια τῶν σιτηρῶν μας ἔγινε τὸ ἑξῆς σοβαρὸ μετὰ τὸ 1952. Οἱ πρόσφυγες ἀργὰ ἀντιλήφθηκαν ὅτι ἀξίζει τὸν κόπο ἢ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν μὲ τὰ χημικὰ λιπάσματα. Ἀπὸ τὸ 1952 ἄρχισε ἐντατικὰ ἡ χρήση τῶν λιπασμάτων, καί ἐνῶ πρὸ τοῦ 1952 θλέπαμε ποῦ καί ποῦ λίγα χωράφια σπαρμένα μὲ σιτηρά, στὰ ἀπὸ τοῦ 1952—1956 χρόνια, ὁ μισὸς κάμπος μας σκεπάστηκε μὲ σιτάρι. Καί ἐπειδὴ κατὰ τὴν λαϊκὴ παροιμία τ ρ ὠ γ ο ν τ α ς ἄ ν ο ἶ γ ε ι ἢ ὄ ρ ε ξ η, οἱ πρόσφυγες μας μετὰ τὸ 1956 ζήτησαν νά ἐπεκτείνουν τὴν σιτοκαλλιέργεια ὡς τὸ ἀνώτατο ὄριο. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ χωράφια τους δέν ἦσαν ἐπαρκῆ, ἀναγκάστηκαν νά τὰ σπείρουν μὲ σιτάρι πολλὰ χρόνια συνέχεια, ἐνῶ εἶχαν μέχρι τοῦ 1956 τὴν συνήθεια νά ἐφαρμόσουν τὴν ἀμειψισπορά. Καί τὸ χειρότερο, αὐτοὶ πού σπέρνουν σιτάρι συνέχεια τὰ χωράφια τους, δέν σκέβονται τουλάχιστον νά τὰ ὀργώσουν εὐθὺς μετὰ τὸν θερισμὸ καί ἀργότερα ἄλλες δύο φορές, γιὰ νά εὐδοκιμήσῃ τὸ σιτάρι. Τὴν τακτικὴ αὐτὴ τὴν ἔχουν οἱ γεωργοὶ μας ὄχι μονάχα στὸ σιτάρι, ἀλλὰ καί στίς πατάτες. Τί νά τοὺς πῆς;

Οἱ πρόσφυγες μας καταγίνονται βέβαια καί στήν κτηνοτροφία, μὰ ἡ ἔλλειψη βοσκησίων ἐκτάσεων, ὅπως εἴπαμε, περιορίζει τὸν ζῆλο τους, καί ἔτσι

μετά δυσκολίας κατορθώνουν νά συντηρήσουν οὔτε καί 50 ζευγάρια θώδια, 250 γαλακτοφόρες ἀγελάδες καί λίγα ἄλογα καί βουβάλια, τὰ ὁποῖα σέρνουν καθημερινά μαζί τους γιά νά τὰ κουτσοθόσκουν στούς δρόμους καί σέ κάτι χέρσα χωράφια. Ἡ κατάσταση αὐτή, δηλαδή ὁ περιορισμός τῶν ζευγαριῶν κατὰ 60% συνετέλεσε νά δοθῇ κάποια σοβαρή ὠθηση στήν μηχανική καλλιέργεια ἢ καλύτερα νά ποῦμε πῶς ἡ πρόοδος τῆς μηχανικῆς καλλιέργειας συνετέλεσε στό νά περιορισθοῦν τὰ ζευγάρια.

Οἱ ἀγελάδες μας κατὰ 80% εἶναι καλῆς ράτσας καί ἔτσι οἱ χωρικοί μας μποροῦν νά πουλήσουν στό τυρεμπόριο κάμποσα ἑκατομμύρια κιλά γάλα κάθε χρόνο. Εἴκοσι καί τριάντα χρόνια πρὶν οἱ δικοί μας πρόσφυγες τὸ ζήτημα τοῦ ἐπιθήτορα τὸ θεωροῦσαν ἀσήμαντο. Οἱ Τοῦρκοι ἂν καί συνολικά διατηροῦσαν λιγώτερες ἀγελάδες ἀπὸ μᾶς, μολαταῦτα εἶχαν ἀρκετοὺς ἐπιθήτορες ράτσας καλῆς. Τί ἔκαναν ὁμως οἱ δικοί μας πρόσφυγες; Γιά τίς 400 περίπου ἀγελάδες τους διατηροῦσαν 2—3 ἐπιθήτορες τῆς πλέον ἐλλεινῆς ράτσας, ἡλικίας μόλις 2 χρονῶν, ἔτυχε δὲ κάποτε νά διατηροῦν μονάχα ἕναν ἐπιθήτορα τῆς ἴδιας ράτσας καί τῆς ἴδιας ἡλικίας. Μετὰ τὸ 1950 τὸ ζήτημα τοῦ ἐπιθήτορα λύθηκε ὀψωσθήποτε χάρις στήν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τοῦ Κων. Γεωργιάδη, ὁ ὁποῖος συντηροῦσε ἐπιθήτορα πολὺ καλῆς ράτσας. Τώρα τελευταία ἡ ἐπιστῆμη ἔλυσε τὸ ζήτημα τοῦ ἐπιθήτορα διὰ τῆς σπερματεγχύσεως, ἡ ὁποία ἐνεργεῖται ἀπὸ τὴν Κτηνιατρικὴ Ὑπηρεσία.

Ἡ γεωλογικὴ σύσταση τοῦ ἐδάφους τοῦ κάμπου μας, πού καλλιιεργεῖται, εἶναι ποικίλη. Ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ κατὰ τὸ Καρπουζλούκι καί κατὰ μῆκος τοῦ ρέματος Σαρακατσάνικα ἔχομε ἔδαφος ἀσβεστοῦχο, βορειῶς δὲ κατὰ τὸ Σάρπολη, ἔχομε ἔδαφος ἀργιλλῶδες. Ὑπάρχει καί μία λουρίδα πλάτους 200—300 μέτρων ἀπὸ τίς δύο ὄχθες τοῦ χειμάρρου Λευκογείων — Χρυσοκεφάλου, ἡ ὁποία ἔχει ἔδαφος ἀμμῶδες πού σχηματίσθηκε ἀπὸ τὴν συσσώρευση τῆς ἰλύος τοῦ χειμάρρου ἐπὶ αἰῶνας. Στὴν λουρίδα αὐτὴ πού λέγεται Φασουλῶνας εὐδοκιμοῦν τὰ φασόλια. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καί ἡ ἰτέα πού σχηματίζει μὲ τοὺς θάμνους τῆς δάσος ἀδιαπέραστο. Τὸ δάσος αὐτὸ πού λεγόταν Σογουτλούκι ξερριζώθηκε στὰ τελευταία χρόνια καί ἐμφανίσθηκαν γόνιμες ἐκτάσεις ἀρκετῶν ἑκατοντάδων στρεμμάτων. Πέρα ἀπ' τὴ λουρίδα αὐτὴ δὲν βλέπεις ἴχνος ἰτέας καί δὲν εὐδοκιμοῦν καί τὰ φασόλια. Πόσο παράδοξος εἶναι ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐδάφους τούτου! Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς ἐπίτηδες ἡ φύση κάρφωσε τὴ λουρίδα αὐτὴ στό χωριό μας μονάχα γιά τὴν ἰτέα καί γιά τὰ φασόλια! Σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Σογουτλουκιοῦ καθῶς καί στήν λουρίδα Φασουλῶνας προοδεύει καί ἡ καλλιέργεια τῆς πατάτας. Αὐτὸ τὸ ἀγνοοῦσαν οἱ Τοῦρκοι τοῦ χωριοῦ μας καί προμηθεύονταν τίς πατάτες τους ἀπὸ τὰ βουνοχώρια, πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν Ἄνω Βροντοῦ.

Πρὸς Α. τοῦ χωριοῦ ἔχομε τὸ θουνὸ Κράς — τεπε, στοὺς πρόποδες τοῦ ὕποιοῦ θρίζεται ὁ κάμπος Καρπουζλούκι, τοῦ ὁποῖου τὰ χωράφια εἶναι τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ. Σ' αὐτὸν τὸν κάμπο προοδεύουν θαυμάσια ὁ καπνὸς καί τὰ σιτηρά, καί στὰ χαμηλότερα μέρη του οἱ πατάτες. Στὰ χωράφια τοῦ τμήματος Σάρπολη προοδεύουν μονάχα δημητριακά. Στὰ κατὰ μῆκος τοῦ ρέματος Σαρακατσάνικα χωράφια προοδεύουν τὰ δημητριακά καί οἱ πατάτες, μὰ ἔρχονται ὅλα τὰ χωράφια αὐτὰ δεύτερα ὕστερα ἀπὸ τὰ χωράφια Καρπουζλουκιοῦ.

Ἐδῶ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐρμηνέψουμε τίς ὀνομασίες μερικῶν τοποθεσιῶν τοῦ χωριοῦ. 1) Σάρπολη (ξανθοχώραφα) ἀπὸ τὸ τούρκικο Σαρή=ξανθός

καὶ τὸ σλαβικὸ πόλ=χωράφι. 2) Σαρακατσάνικα, ὅπου εἶχαν πρὶν πολλὰ χρόνια κατασκηνώσεις οἱ Σαρακατσάνοι. 3) Καρπουζλούκι, ὅπου καλλιεργούσαν οἱ Τούρκοι καρπούζια. 4) Σογουτλούκ ἀπὸ τὸ τούρκικο σογούτ=ίτέα. 5) Μεζαρλούκια ἀπὸ τὸ τούρκικο μεζάρ=μνήμα. 6) Κράς — τεπε ἀπὸ τὸ σλαβικὸ κράς=κόκκινος, καὶ ἀπὸ τὸ τούρκικο τεπέ=λόφος. 8) Πελιτλούκ ἀπὸ τὸ τούρκικο πελίτ=βαλανιδιά.

Τὸ χωριὸ μας θρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς δύο ἀμαξιτοὺς δρόμους Νευροκόπιου — Ἐξοχῆς καὶ Νευροκοπίου — Ποταμῶν, καὶ τὸν κάμπο του διασχίζουν αὐτοκίνητα κάθε ὥρα καὶ στιγμή. Σήμερα ἔχομε καὶ μὲ τὴν Δράμα καὶ μὲ τὰ γύρω χωριά καθημερινὴ συγκοινωνία μὲ αὐτοκίνητα, ἐνῶ πρὸ τοῦ 1959 ἦμαστέ γιὰ κλάματα. Ἡ συγκοινωνία μας μὲ τὸ Κάτω Νευροκόπι χάρις στὴν νέα ἀμαξιτὸ ἦταν ἐξασφαλισμένη, ἐπίσης ἦταν ἐξασφαλισμένη ἡ συγκοινωνία μας καὶ μὲ τὴν Ἐξοχή, μὰ ἡ συγκοινωνία μας μὲ τὰ Λευκογεία ἦταν ἐπισηφιλής, γιατί ἅμα ἔπεφταν μεγάλες θροχὲς καὶ ἅμα ἔλυωναν τὰ χιόνια, πλημμυροῦσε ὁ χειμάρρος τοῦ χωριοῦ μας καὶ ἐμποδιζόταν ἡ συγκοινωνία αὐτὴ γιὰ πολλές μέρες. Γιὰ νὰ διορθωθῆ τὸ κακὸ αὐτὸ χρειαζόταν νὰ φτιαχθῆ ἐπάνω στὸν χειμάρρο τοῦ χωριοῦ μας σιδερένιο γεφύρι. Τὸ γεφύρι αὐτὸ χρειαζόταν τὸ λιγώτερο μισὸ ἑκατομμύριο δραχμὲς γιὰ νὰ γίνῃ, καὶ οἱ δραχμὲς αὐτὲς θρίσκονταν πρὶν λίγα χρόνια στὸ ταμεῖο τῆς Κοινότητος Λευκογείων, μὰ οἱ Λευκογείατες δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντιληφθοῦν πὼς τὸ γεφύρι αὐτὸ θὰ ἐξυπηρετοῦσε θαυμάσια τὰ συμφέροντα τῆς Κοινότητός των καὶ ξόδεψαν τὰ λεφτὰ αὐτὰ ἄλλοῦ. Πολλοὶ κάτοικοι τῆς Κοινότητος Λευκογείων λέγανε τότε: «Γιατὶ νὰ φτιάξουμε τὸ γεφύρι Χρυσοκεφάλου καὶ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ Χρυσοκεφαλῖτες; Ἄς πᾶν μόνοι τους νὰ θγάλουν τὰ μάτια τους».

Μονάχα ἓνας κοινοτικὸς Σύμβουλος, ὁ λεγόμενος Γιαχγιᾶς καὶ λίγοι φίλοι του ἀντελήφθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἐσύμφερε περισσότερο στοὺς Λευκογείατες νὰ φτιαχθῆ τὸ γεφύρι Χρυσοκεφάλου, καὶ εἶπαν κάποτε χωρὶς νὰ εἰσακουσθοῦν: «Βρὲ παιδιά, τί τὰ θέλομε τὰ ψέματα; Ἐμεῖς χρειαζόμαστε κατὰ πρῶτον λόγον τὴν συγκοινωνία μὲ τὴν Δράμα καὶ γιὰ νὰ πετύχουμε τὴν συγκοινωνία αὐτὴ πρέπει νὰ συγκοινωνήσουμε ὄχι γωνιακῶς καὶ καγκελοειδῶς μὲ τὴν Δράμα, ἀλλὰ ἀπ' εὐθείας πρῶτα πρῶτα μὲ τὸ Χρυσοκέφαλο καὶ μὲ τὸ Κάτω Νευροκόπι, καὶ ἀπὸ κεῖ συνέχεια μὲ τὴν Δράμα. Γιὰ νὰ γίνῃ ὁμοῦς αὐτὸ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ φτιαχθῆ τὸ γεφύρι Χρυσοκεφάλου, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ θρίσκεται στὸν δρόμο μας θεωρεῖται καὶ δικό μας γεφύρι». Οἱ κάτοικοι ὁμοῦς Λευκογείων δὲν πείσθησαν στὰ λεγόμενα τοῦ Γιαχγιᾶ, καὶ ἔτσι γιὰ πολλὰ χρόνια καθυστέρησε τὸ φτιάξιμο τοῦ γεφυριοῦ ἕως ὅτου οἱ ἀδυσώπητες ἀνάγκες τῆς συγκοινωνίας μὲ τὸ Νευροκόπι καὶ μὲ τὴν Δράμα ἐπέβαλαν στοὺς Λευκογείατες νὰ συντελέσουν στὸ φτιάξιμο τοῦ γεφυριοῦ Χρυσοκεφάλου κατὰ τὸ 1965 καὶ νὰ σώσουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὶς περιπέτειες τῆς συγκοινωνίας μὲ τὰ κέντρα.

Γιὰ τὸ κλίμα καὶ τὴν τοποθεσία τοῦ χωριοῦ μας ἔγραψα προπολεμικῶς τὰ ἐξῆς στὸν πίνακα πληροφοριῶν τῆς Μακεδονικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας: «Τὸ χωριὸν μας Βούλκοθον εὐρίσκεται εἰς ὕψος 600 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, καὶ ἐπομένως ὁ κάμπος τοῦ χωριοῦ μας θεωρεῖται ὡς ὄροπέδιον. Τὸ κλίμα ὡς ἐκ τούτου εἶναι ψυχρὸν καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων καὶ τῆς ἐλονοσίας. Τὸ χωριὸν μας εἶναι ἐκτισμένον εἰς τοὺς πρόποδες λοφίσκου. Μία σειρὰ τοῦ λοφίσκου μας ἀποκλείει τὸ χωριὸν μας ἐκ Βορρᾶ καὶ τὸ προφυλάττει ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέ-

μους. Ἡ τοποθεσία τοῦ χωριῦ μας κρίνεται ἀρίστη ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ὁ κατάφυτος κάμπος μας παρέχει θέαμα μαγευτικώτατον. Τὸ χωριὸν μας εἶναι ὁ παράδεισος τῆς Μακεδονίας».

Ἐδῶ πού ἔγραψα ὅτι τὸ χωριὸ μας εἶναι ὁ παράδεισος τῆς Μακεδονίας ἐμπνεύσθηκα ἀπὸ τυχαῖο περιστατικό, τὸ ἐξῆς: Προπολεμικῶς ἐκεῖ πού καλλιεργοῦσα μερικά μου χωράφια, ἔτυχε νὰ σπείρω πατάτες στὸ καλύτερο καὶ ἀποδοτικώτερο χωράφι μου πού βρίσκεται κατὰ τὴν πλευρὰ τοῦ Καρπουζλουκιοῦ, στὴν τοποθεσία Φασουλῶνας. Πῆρα τότε ἀπὸ 2 στρέμματα τοῦ χωραφιοῦ μου αὐτοῦ 3.600 ὀκάδες πατάτες. Καὶ σκέφθηκα: «Ἄφου ἀπὸ ξερικὸ χωράφι παίρνω 1.800 ὀκάδες πατάτες κατὰ στρέμμα, αὐτὸ τὸ ἴδιο χωράφι μου ἐάν ποτισθῆ θὰ μοῦ δώσῃ 3 χιλιάδες ὀκάδες κατὰ στρέμμα. Νὰ ἴδουμε ὅμως ἂν ὑπάρχουν ὑπόγεια νερὰ σὲ μικρὸ βάθος γιὰ νὰ τὰ ἐκμεταλλεθῶ γιὰ τὸ πότισμα». Αὐτὴ ἡ σκέψη μ' ἔκαμε νὰ σκαλίσω μὴ γωνιὰ τοῦ χωραφιοῦ, τὴν δυτικὴ γωνιὰ στὴν κάτω πλευρὰ τοῦ χωραφιοῦ μου αὐτοῦ πού συνορεύει μὲ τὸ κτῆμα τοῦ Κων. Στεφανίδη. Πρὸς μεγάλη μου ἐκπληξη παρετήρησα ὅτι σὲ βάθος μισοῦ μέτρου ἀνέβλυσε νερό. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ὄρεξη ἔρχεται τρώγοντας σκάλισα 50 πόντους ἀκόμα, καὶ εἶδα νὰ ἀναβλύζῃ νερὸ μπόλικο, καὶ φαντάσθηκα πὼς ἔχω τὴν θάλασσα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου! Σήμερα οἱ χωρικοὶ μας εἶναι ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ κάμπου μας ἔφ' ὅσον ἔχει ὑπόγεια νερὰ ἔχει τὴν ἀντοχὴ του στὴν ἀνομβρία, καὶ δὲν καταγίνονται νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ὑπόγεια νερὰ γιὰ τὸ πότισμα τῶν χωραφιῶν τους, παρὰ χρησιμοποιοῦν τὰ νερὰ τοῦ ποταμίσκου Χρυσοκεφάλου — Λευκογείων γιὰ τὸ πότισμα τῶν χωραφιῶν τοῦ κάμπου μας καὶ ἔτσι ἔχομε ὄχι παράδεισο ἀλλὰ τὸν ὑπερπαράδεισο τῆς Μακεδονίας.

Καὶ ἐξηγοῦμαι: Γύρω ἀπὸ τὸ ρέμα τοῦ χωριοῦ μας καὶ ἀπὸ τὸ ρυάκι πού κατεβαίνει ἀπὸ τὰ Σαρακατσάνικα ὑπάρχει ἔδαφος ἀμμῶδες πού σχηματίσθη ἀπὸ τὴν συσσώρευση τῆς ἰλύος τοῦ χειμάρρου ἐπὶ αἰῶνας, ὅπως ἀναφέρω ἄλλοῦ. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ πού ἀνέρχεται σὲ 2000 περίπου στρέμματα εἶναι ὁ παράδεισος τοῦ χωριοῦ μας. Αὐτὸ μὲ τὰ ἀφθονα ὑπόγεια νερὰ του καὶ μὲ τὰ νερὰ τοῦ ρυακίου Σαρακατσάνικα μπορεῖ νὰ ποτισθῆ καὶ νὰ θρέψῃ μὲ πατάτα ὅλον τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἑλλάδος μας! Καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ αὐτὸ πού λέγω. Γιατὶ τώρα πού πετύχαμε τὸ πότισμα τῶν χωραφιῶν αὐτῶν μὲ τὰ σύγχρονα μέσα, δηλ. μὲ γεωτρήσεις σὲ πολλὰ σημεία τῆς λουρίδας αὐτῆς, μὲ τὴν χρῆση τοῦ νεροῦ τῶν χειμάρρων σὲ ἀπόσταση πολλῶν μέτρων καὶ μὲ τὴν ἴδρυση δεξαμενῶν στὰ κατάλληλα σημεία τῆς λουρίδας, ἔχομε τὸ ὄγδοο θαῦμα, τὸ ἴδιο δὲ θαῦμα θὰ ἴδουμε καὶ σὲ πολλὰ χωριά τῆς περιφέρειας Κ. Νευροκοπίου. Ὡστε ἡ περιφέρειά μας τοῦ Κ. Νευροκοπίου καὶ ὄχι μονάχα τὸ χωριὸ μας κατέχει γεωργικὸ πλοῦτο ἀμύθητο, καὶ ὅμως ἐμεῖς τὸν περιφρονοῦμε τὸν πλοῦτο αὐτὸ γιατί εἴμαστε ἀστοιχείωτοι, καὶ φεύγομε στὴν Γερμανία, στὴν Αὐστραλία κτ' ἄλλοῦ. Ὁμολογῶ ὅτι ἡ Γερμανία ἂν εἶχε τὰ ἐδάφη μας καὶ τὸ κλίμα μας, θὰ ἔτρεφε στὴν Ἑλλάδα μας πληθυσμὸ 50 ἑκατομμυρίων! Ἄς ὄψονται οἱ κυβερνήτες μας ὅλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων πού δὲν φρόντιζαν νὰ ἀξιοποιήσουν τὰ θαυματουργὰ ἐδάφη μας.

Ἐδῶ θέλω νὰ τονίσω καὶ τὸ ἐξῆς: Θέλω νὰ ἐκφράσω μίαν τολμηρὴν γνώμη, καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ θεωρήσῃ ὁ κόσμος μας ὡς ὀπισθοδρομικόν. Ἡ γνώμη μου εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὅλες οἱ γεωργικὲς ὑπηρεσίαι, ὅλα τὰ ὑπουργεῖα, ὅλοι οἱ διαβόλοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ ἀναδασμοῦ. Ἐγὼ γιὰ τὸ χωριὸ μου πρὸ παντός, καὶ γιὰ ἄλλα χωριά ὅμοια μὲ τὸ δικό μας, ὅπου ὑπάρχουν σάν καὶ

σ' ἐμᾶς χωράφια τεραστίας διαφορᾶς στήν ἀποδοτικότητα, δὲν βλέπω μὲ καλὸ μάτι τὸν ἀναδασμὸ. Ὁ ἀναδασμὸς τῆς γῆς κατὰ τὴν γνώμη μου εἶναι ὠφέλιμος σὲ χωριά πού ἔχουν χωράφια μικρῆς διαφορᾶς στήν ἀπόδοση, δηλ. εἶναι σχεδὸν ὅλα ὅμοια στήν γονιμότητα, σ' ἐμᾶς ὅμως τί γίνεται; Τὰ καλύτερα χωράφια μας πού ἀνέρχονται σὲ 2000 στρέμματα, θὰ πέσουν κατὰ τὸν ἀναδασμὸ στὰ χέρια ὀλίγων οἰκογενειῶν πού θὰ τίς εὐνοήσῃ ἢ τύχῃ, καὶ οἱ ὑπόλοιπες οἰκογένειες θὰ μείνουν μὲ τὰ πλέον ἄγονα χωράφια πού ἀνέρχονται σὲ 8.000 στρέμματα. Σήμερα λίγο πολὺ ἢ κάθε οἰκογένεια ἔχει στήν λουρίδα τῶν 2000 στρεμμάτων 5 ἕως 15 στρέμματα ἀποδοτικώτατα, τὰ ὁποῖα μὲ τὸ πότισμα καὶ μὲ τὴν κάποια ἀξιοποίηση τῶν μὴ ποτιστικῶν χωραφιῶν μας θὰ σώσουν ὅλον τὸν πληθυσμὸν τοῦ χωρίου. Θὰ πῆ κανεὶς πὼς ὁ ἀναδασμὸς δὲν θὰ εἶναι μονοκόμματος, ἀλλὰ δικόμματος καὶ θὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸ νὰ χορηγηθοῦν στὸν καθένα κληροῦχον δύο τεμάχια γῆς μεγάλα, ἴσα κατὰ τὴν ἔκτασιν πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν 4 σημερινῶν τεμαχιῶν. Καλὰ καὶ ἄγρια ὅλα αὐτά, ἀλλὰ τότε ποῖα διαφορὰ θὰ ἔχη ὁ δικόμματος ἀναδασμὸς ἀπὸ τὸν παλαιὸ τετρακόμματο ἀναδασμὸ; Νομίζω ὅτι θὰ συμφωνοῦν μαζί μου πολλοὶ ἔάν τοὺς πῶ πὼς ἢ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸν παλαιὸ τετρακόμματο ἀναδασμὸ ἀδικοῦνται λιγώτερο οἱ ἀγρότες, γιατί θὰ συμβῆ πάντοτε μεταξὺ τῶν 4 σημερινῶν τεμαχιῶν γῆς πού κατέχουν νὰ ὑπάρχουν καὶ ἓνα ἢ δύο τεμάχια ἀποδοτικά, ἐνῶ δὲν μπορεῖ νὰ συμβῆ τὸ ἴδιο μὲ τὸν μονοκόμματο ἢ δικόμματο ἀναδασμὸ.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Σὰν νὰ μὴ μᾶς ἔφταναν οἱ τόσες περιπέτειες γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ πλοῦτου τοῦ χωριοῦ μας, μᾶς ἦρθε καθάλα καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ναοῦ τοῦ χωριοῦ μας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἡ ἀνέγερση τοῦ ναοῦ μας ἄρχισε κατὰ τὸ 1938 καὶ τελείωσε κατὰ τὸ 1955. Εἶχε καὶ ἔχει ὁ ναὸς μας δύο ἐξωτερικὲς πόρτες, ἀπὸ τίς ὁποῖες τὴν κυριώτερη πού βλέπει πρὸς Βορρᾶν κατάντικρου στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ καὶ στὸν δημόσιο δρόμο ζήτησε νὰ τὴν κλείσῃ μὲ τοῖχο ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης μας Ἀγαθάγγελος κατὰ τὸ 1955, καὶ ἀντ' αὐτῆς σχεδίασε οὗτος ν' ἀνοίξῃ κάτω ἀπὸ τὰ πλαγινὰ παράθυρα πού σκεπάστηκαν ἐσχάτως ἀπὸ τὸ καμπαναριό, μία πορτίτσα ὕψους ἑνὸς περίπου μέτρου. Σχηματίσθηκε ἀμέσως μία τριμελὴς ἐπιτροπὴ, ἀπὸ μένα, τὸν Μανώλη Μαχαίραν καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Στεφανίδη, ἢ ὁποῖα Ἐπιτροπὴ διαμαρτυρήθηκε ἐντονῶτα στὸν Μητροπολίτη, καὶ ἐδήλωσεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι ἀδικία καὶ ἀηδία νὰ κλείσῃ διαπαντὸς ἢ πλέον ἐμφανίσθη καὶ μοναδικὴ πόρτα τοῦ ναοῦ μας, ἢ ὁποῖα πόρτα προσδίδει ἀφάνταστη μεγαλοπρέπεια στήν ἐμφάνισιν τοῦ κτιρίου τοῦ ναοῦ. Ὁ Μητροπολίτης μᾶς ἀπειλήσεν μὲ συλλήψεις γιὰ νὰ μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ ὑποχωρήσωμε, ἀλλ' ἐμεῖς θρήκαμε τοὺς τεχνίτες πού ἀνέλαβαν τὸ γκρέμισμα τῆς πόρτας καὶ τοὺς ἀπειλήσαμε μὲ τὴ σειρά μας, καὶ τότε αὐτοὶ εἰδοποίησαν τὸν Μητροπολίτη ὅτι ἀδυνατοῦν ν' ἀγγίξουν τὴν πόρτα γιατί προβάλλεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους μεγάλη ἀντίδραση. Ὁ Μητροπολίτης ὑποχώρησε, καὶ τώρα ἡ πόρτα ἐκεῖνη ἢ θαυμάσια, ἢ μεγαλόπρεπη στέκεται στήν θέσιν τῆς ἀνέγγιχτη πρὸς τιμὴν τῆς Ἐπιτροπῆς πού σχηματίσθηκε. Καὶ σὰν θέλετε τὸ σωστό, ἢ πόρτα αὐτὴ ὠνομάσθηκε ἀπὸ τὸν φιλοπαίγμονα λαὸν μας πόρτα τοῦ Νυμφοπούλου.

Μετὰ τὸ 1962 φτιάχθη καὶ τὸ καμπαναριὸ τοῦ ναοῦ μας μὲ τίς ἄοκνες προσπάθειες τοῦ ἐφημερίου τοῦ ναοῦ μας Παπᾶ Ἐλευθερίου Ἰωσηφίδη.

Τὰ δάση μας. Τὰ ἐκπολιτιστικά ἔργα πού ἔγιναν στό χωριό μας. Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν χωρικῶν μας. Ἡ κάποια ἀρχαιολογικὴ ἀξία τοῦ χωριοῦ μας. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀγροτῶν μας γιὰ τὴν μόρφωση τῶν παιδιῶν τους. Ἐναρξη τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου, φοβερὲς περιπέτειες τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ μας καὶ ἄλλων κατοίκων τῆς περιφερείας μας. Οἱ ἐκάστοτε πρόεδροι τῆς κοινότητος Χρυσοκεφάλου καὶ ἡ δραῖσις των.

Ἐπειδὴ ἔχομε γύρω μας τὰ δασωμένα βουνὰ τῶν Λευκογείων, τῆς Λειβάδιστας, τῆς Ἐξοχῆς, τοῦ Περιθωρίου, τοῦ Δασωτοῦ, τοῦ Ὀχυροῦ καὶ τὰ δικά μας, ἔχομε καὶ συχνὲς βροχὲς οἱ ὁποῖες γονιμοποιοῦν τὸν κάμπο μας, καὶ οἱ ὁποῖες θὰ ἦσαν πιὸ συχνὲς ἂν οἱ πρόσφυγες ἐκτιμοῦσαν τὰ δάση ὅσο ἀξίζε, καὶ ἂν οἱ Δασικὲς Ἀρχὲς ἀγρυπνοῦσαν περισσότερο γιὰ τὴν προφύλαξη τῶν δασῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς καταστρέφονται τὰ δάση, ἐννοεῖται ἔρχεται καὶ ἐποχὴ πού ὁ προσφυγικὸς πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ μας καὶ ὅλης τῆς περιφερείας ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀνομβρία, ὅχι ὅμως στό σημεῖο ἐκεῖνο πού θασανίζονται οἱ πληθυσμοὶ τῶν ἀδένδρων πεδιάδων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος.

Ἐκπολιτιστικά ἔργα ἔγιναν πολλὰ στό χωριό μας. Τὰ ἔργα αὐτὰ πού ἄλλαξαν τὴν ὄψη τοῦ χωριοῦ μας εἶναι: α'. Χτίσθηκε τετρατάξιο διδακτῆριο νέου τύπου. β'. Χτίσθηκε κομψὴ ἐκκλησοῦλα τῆς Γέννησης τῆς Θεοτόκου. γ'. Χτίσθηκε στό προαύλιο τῆς ἐκκλησίας Ἡρώων γιὰ τὰ παιδιά μας πού σκοτώθηκαν γιὰ τὴν πατρίδα. δ'. Φτιάχθηκε σχολικὸς κήπος. ε'. Δεντροφυτεύθηκε ὁ σχολικὸς λόφος. στ'. Φτιάχθηκε ὑδραγωγεῖο. ζ'. Ἀρκετοὶ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ προμηθεύθηκαν γεωργικὰ μηχανήματα. η'. Ἐκατὸν καὶ πλέον σπίτια παλαιοῦ βουλγαρικοῦ τύπου μὲ χαμηλὰ νταβάνια καὶ στενὰ παράθυρα ἀντικαταστάθηκαν μὲ καινούργια σπίτια ἀψηλά, εὐρύχωρα καὶ εὐήλια. Τὶς πέτρες γιὰ τὸ φτιάξιμο τῶν σπιτιῶν αὐτῶν τὶς προμηθευτήκαμε ἀπὸ τὰ περίφημα λατομεῖα τοῦ χωριοῦ πού κεῖνται κοντὰ στὴ μεγάλη γέφυρα Νευροκοπίου — Ἐξοχῆς. Τὰ σπίτια αὐτὰ μὲ τὰ καινούργια μαγαζιά τῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ καὶ μὲ τὸν δεντροφυτεμένο κάμπο μας προσδίδουν τουριστικὴ ἐμφάνιση στό χωριό Ἀπὸ τοὺς ὑπερθεν τοῦ χωριοῦ μας δασωμένους λόφους μπορεῖ ὁ καθένας ν' ἀπολαύσῃ τὸ πανόραμα τοῦ χωριοῦ μας. Σ' αὐτοὺς τοὺς λόφους πού τοὺς καμαρώνομε ὅλοι μας, θρῖσκονται τὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ καὶ ἡ ἐκκλησοῦλα τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου, καὶ στὴν τοποθεσίαν τους γίνονταν ἀπὸ τὸ σχολεῖο μας καθημερινὰ ὑπαίθρια μαθήματα.

Γιὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν χωρικῶν μας ἔχω νὰ πῶ τὰ ἑξῆς: Ὅχι μονάχα ἡ γλῶσσα, ἀλλὰ καὶ οἱ χοροί, τὰ τραγούδια, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Θρακιωτῶν προσφύγων Χρυσοκεφάλου πολὺ λίγο διαφέρουν ἀπὸ τὰ τῶν Παλαιοελλαδιτῶν, καθόσον οἱ Θρακιῶτες ἐπικοινωνοῦσαν μὲ τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ χιλιάδες χρόνια, ἐνῶ μὲ τοὺς Ποντίους Ἑλληνας δὲν ἔγινε τὸ ἴδιο. Οἱ Πόντιοι πρόσφυγες Χρυσοκεφάλου καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀπό-

γονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀποίκων, οἱ ὅποιοι ἀπ' τὸν Η' αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ μέχρι σήμερα πολὺ σπάνια ἔρχονταν σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ὑπόλοιπο ἑλληνισμό, καὶ ἔτσι ἡ γλῶσσα, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ποντίων Ἑλλήνων ἀρχαῖζουσαν κατὰ 50%. Ἔτσι ἡ μὲν γλῶσσα τῶν Ποντίων μὲ τοὺς ἀρχαίους τύπους τῆς καὶ τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς λέξεις τῆς παραμένει γνησίᾳ κόρη τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης καὶ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, οἱ δὲ χοροί, τὰ τραγοῦδια καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ποντίων εἶναι ἀρχαιοπρεπῆ καὶ μεγάλης προσοχῆς ἄξια.

Τὸ χωριό μας ἔχει καὶ κάποια ἀρχαιολογικὴ ἀξία. Σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἀγροτικῆς μας περιοχῆς, ὅπως στὸ Καρπουζλούκι καὶ στὸ Μαυράν, ἀκόμα καὶ μέσα στὸ χωριό, θρέθηκαν πρὸ τοῦ 1930 ἀρχαῖα ἑλληνικὰ νομίσματα. Συγκεντρώσαμε μερικὰ καὶ εἶχαμε προπολεμικῶς στὸ σχολικὸ μας μουσεῖο μίᾳ μικρῆ συλλογῇ 8 ἀρχαίων μεταλλίνων νομισμάτων, μὰ ἀπὸ αὐτὰ περιώσαμε δύο μόνον νομίσματα, ὄχι τὰ κυριώτερα, τὰ ὅποια καὶ αὐτὰ μαρτυροῦν τὴν ἑλληνικότητα τῆς περιφερείας μας καὶ ὅλης τῆς Μακεδονίας ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια. Στὴν τοποθεσίᾳ Μαυράν ἔχομε ἐλπίδες νὰ θρεθοῦν πολλὰ ἀρχαῖα νομίσματα καὶ ἄλλες ἀρχαιότητες ποὺ μποροῦν νὰ χύσουν περισσότερο φῶς στὴν ἱστορία τοῦ τόπου. Γύρω ἀπὸ τὴν τοποθεσίᾳ Μαυράν ξεσκεπάσθηκε καὶ ἓνα τμῆμα ἀσβεστόχτιστου τοίχου, ποὺ δυστυχῶς τὸν χάλασαν μερικοὶ δικοὶ μας καὶ μετέφεραν τὶς πέτρες του σὲ ἄλλο σημεῖο, ἐκεῖ ποὺ ἤθελαν νὰ φτιάξουν προστατευτικοὺς τοίχους γιὰ μερικὰ χωράφια τους. Δὲν ἀμφιβάλλομε πῶς στὴν τοποθεσίᾳ αὐτῇ θρισκόταν ἀρχαῖος ἑλληνικὸς συνοικισμὸς ποὺ προστατεύοταν ἀπὸ τὸν ἀσβεστότοιχο ποὺ λέμε, τὸν ὅποιον ἀσβεστότοιχο θὰ τὸν εἶχε ἀπαραιτήτως ὁ συνοικισμὸς γιὰ κάστρο προστατευτικόν. Τὸ μόνον περιέργο στὴν ὑπόθεσις αὐτῇ εἶναι πῶς δὲν θρέθηκαν στὴν περιοχῇ μας νομίσματα Τούρκων καὶ Βουλγάρων καὶ ἄλλα σημάδια τοῦ πολιτισμοῦ τους, ἂν καὶ οἱ δύο αὐτοὶ λαοὶ ἔκατσαν στὸ σθέρκο τοῦ χωριοῦ μας καὶ τῆς περιφερείας ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ἐπιβάλλεται νὰ γίνουν ἀνασκαφές στὴν τοποθεσίᾳ αὐτῇ μὲ τὴν ἐπέμβασις τῆς Νομαρχίας Δράμας, ἡ ὁποία ἀξίζει τὸν κόπο νὰ συστήσῃ στὴν Κοινότητα Χρυσοκεφάλου γιὰ νὰ διενεργήσῃ τὶς ἀνασκαφές αὐτὲς μὲ τὴν προσωπικὴ ἐργασία τῶν κατοίκων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Νικολάου Στεφανίδου (Κιοσέ) καὶ τῶν τριῶν υἱῶν του, τοὺς μόνους ποὺ γνωρίζουν τὴν ὡς ἄνω τοποθεσίαν.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας ποὺ εἶναι νομοταγεῖς, φιλήσυχοι καὶ ἐργατικοί, δείχνουν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν μόρφωσις τῶν παιδιῶν τους καὶ σήμερα φοιτοῦν σὲ Γυμνάσια καὶ σὲ ἀνώτερα σχολεῖα περισσότερα ἀπὸ 40 παιδιὰ τους. Αὐτὴ τὴν ἔφεσις τῶν χωρικῶν μας στὰ γράμματα ὑπεβοήθησε καὶ ἡ ἴδρυσις Γυμνασίου στὸ Κάτω Νευροκόπι. Μέχρι σήμερα ἀπέκτησε τὸ χωριό μας δύο ἐπιστήμονας νομικούς, τὸν Κωνσταντῖνον Νυμφόπουλον καὶ τὸν Γεώργιον Δομνίδην, ἓνα πολιτικὸν μηχανικὸν τὸν Γεώργιον Χατζηπαναγιῆν, καὶ τρεῖς δημοδιδασκάλους, τὸν Ἰωάννην Σαθβίδην, τὸν Χρῆστον Παπαδόπουλον καὶ τὴν Ἑλένην Παπαδοπούλου.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πρώτης χρονιάς τοῦ β' Παγκοσμίου πολέμου ἔγιναν πολλὰ τὰ τραγικὰ στὸ χωριό μας. Τὸ χωριό μας ἐρημώθηκε τέλεια ὡς τὴν 20 Μαρτίου τοῦ 1941. Ὅτε μπήκαν οἱ Βούλγαροι στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία, οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας ἦσαν σκορπισμένοι στὰ χωριὰ τῆς περιφερείας Δράμας. Λίγες μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ τῶν Βουλγάρων στὴν Θράκη καὶ Μακεδονία 40 περίπου οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ μας συγκεντρώθηκαν στὴν Δράμα καὶ ζήτησαν ἀπὸ τὴν Βουλγάρικη Στρατιωτικὴ Διοίκησις

την ἄδεια νὰ ἐπανακάμψουν στὸ χωριό μας καὶ νὰ ζήσουν πιά ἐδῶ ὡς νομιμόφρονες πολῖτες. Οἱ Βουλγάρικες Ἀρχές δώσανε τὴν ἄδεια, καὶ οἱ 40 οἰκογένειες ἀνέβηκαν στὸ χωριό τὸν Μάη τοῦ 1941. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Βουλγαρίας χύμηξαν στὸ χωριό μας 100 περίπου βουλγάρικες οἰκογένειες, οἱ ὁποῖες ἀρχὴ ἀρχὴ ἐπέδειξαν καλὴ διαγωγή καὶ συμπεριφέρονταν καλὰ πρὸς τοὺς δικούς μας. Καὶ ὁ Βούλγαρος πρόεδρος τῆς Κοινότητος τοῦ χωριοῦ μας φάνηκε στὴν ἀρχὴ ἐπικεικῆς καὶ φιλοδίκαιος. Οἱ Βουλγάρικες Ἀρχές ἔδειξαν τότε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν προφύλαξη τῶν δασῶν μας, καὶ μάλιστα φρόντισαν νὰ μὴν καταργήσουν τὴν ρυμοτομία τοῦ κάμπου μας. Σὰν ἔβλεπε ὅλα αὐτὰ ἔλεγες πῶς οἱ Βούλγαροι ἀποφάσισαν νὰ γίνουν λογικοί. Δὲν πέρασαν ὅμως 20 μέρες καὶ εἶδαν οἱ δικοὶ μας τροποποιημένη τὴν στάση τῶν Βουλγάρων ἀπέναντί τους. Στὴν ἐχθρική αὐτὴ στάση τῶν Βουλγάρων ἀπέναντι τῶν δικῶν μας συνετέλεσε ἡ ἐπέμβαση τοῦ Βουλγάρικου κομιτάτου, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεχόταν οὔτε καὶ σκιά "Ἕλληνας νὰ ἰδῆ στὰ παραμεθόρια χωριά. Οἱ δικοὶ μας ὕστερα ἀπ' αὐτὰ δὲν μπόρεσαν νὰ παραμείνουν στὸ χωριό περισσότερο ἀπὸ ἓναν μῆνα, καὶ τέλη Ἰουνίου τοῦ 1941 ἐπανεκάμψαν στὴ Δράμα, ἀπὸ κεῖ δὲ σκόρπισαν στὰ χωριά τῆς περιφέρειας, ὅπου ζοῦσαν μὲ φοβερὲς στερήσεις καὶ κακουχίες. Οἱ ἄλλες 150 οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ μας ἔφυγαν πέρα ἀπ' τὸν Στρυμῶνα καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὶς περιφέρειες Νιγρίτης, Θεσσαλονίκης, Βεροίας, Γιαννιτσῶν κί' ἄλλου. Παράμειναν στὸ χωριό μας ὡς τὸ τέλος τῆς κατοχῆς μόνον τέσσερις οἰκογένειες, τοῦ Ἰωάννου Παπαδοπούλου, τοῦ Παύλου Χατζηλαζαρίδη, τοῦ Πασχάλη Γκουζίδη καὶ τοῦ Λεωνίδα Περιστερίδη. Ἡ βουλγάρικη θηρωδία ξέσπασε εἰς θάρος τῶν τεσσάρων αὐτῶν οἰκογενειῶν λίγους μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποχώρηση τῶν 40 οἰκογενειῶν, ὅτε τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1941 ἔγιναν οἱ γνωστὲς σφαγὲς τῆς Δράμας. Αὐτὲς τίς προκάλεσε τάχα μίᾶ ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων τῆς περιφέρειας Δράμας. Τὴν ψευτοεπανάσταση αὐτὴ τὴν ὑπέκίνησε μὲ πολλὴ μαεστρία ἡ Βουλγάρικη κυβέρνησις, οἱ δὲ δικοὶ μας σὰν ἡλίθιοι ποὺ ἦσαν πέσανε στὴν παγίδα καὶ σκοτώσανε μερικοὺς Βουλγάρους προέδρους Κοινοτήτων. Αὐτὸ ἐπέδιωσε καὶ ἡ Βουλγάρικη κυβέρνησις, καὶ τὴν ἐπομένη τοῦ σκοτωμοῦ τῶν Προέδρων ἄρχισαν οἱ σφαγὲς στὴ Δράμα καὶ σὲ πολλὰ χωριά τῆς περιφέρειας Δράμας μὲ τὸν ἀπώτερο σκοπὸ νὰ πτοηθοῦν οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἀνατ. Μακεδονίας καὶ νὰ φύγουν πέρα ἀπ' τὸν Στρυμῶνα, ἔτσι δὲ νὰ διεκδικήσουν τὴν Μακεδονία οἱ Βούλγαροι μετὰ τὸν πόλεμο. Σὺγχρονα μὲ τίς μεγάλες σφαγὲς Δράμας καὶ περιφέρειας σφάξανε οἱ Βούλγαροι καὶ τέσσερις ἄνδρες τῶν τεσσάρων ὡς ἄνω οἰκογενειῶν τοῦ χωριοῦ μας. Οἱ ἐθνομάρτυρες αὐτοὶ ἦσαν: Πασχάλης Γκουζίδης, Γεώργιος Γκουζίδης, Παῦλος Χατζηλαζαρίδης καὶ Στυλιανὸς Παπαδόπουλος. "Ἄν καὶ σφάγηκαν αὐτοὶ οἱ τέσσερις, μολαταῦτα οἱ οἰκογένειές τους ἀπελπισμένες καὶ ἀπογοητευμένες παρέμειναν στὸ χωριό, καὶ περίμεναν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ τὴν ἐξόντωσή τους. Καὶ δὲν ἔπαθαν μὲν ἄλλα πρόσθετα κακὰ, ἀλλ' ἡ ζωὴ τους κατάντησε μαρτύριο ὡς τὸ τέλος τῆς κατοχῆς. Ἄλλοι ἐθνομάρτυρες τοῦ χωριοῦ μας ποὺ σκοτωθῆκανε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1941 στὰ χωριά τῆς περιφέρειας Δράμας εἶναι: Παναγιώτης Σαλτουρίδης, Δημήτρης Ἀξούριστος, Στέφανος Γκαμότσος, Σωτήρης Γρηγοριάδης, Περικλῆς Χαραλαμπίδης, Εἰρήνη Καγκελίδου, Ἑλένη Καγκελίδου, Θεόδωρος Καγκελίδης, Κων)νος Χρυσανθίδης. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ β' Παγκοσμίου πολέμου οἱ Βούλγαροι ἐκεῖ ποὺ ὑποχωροῦσαν σκο-

τώσανε καὶ ἄλλον κάτοικον τοῦ χωριοῦ μας, τὸν Ἰωάννην Παπαδόπουλον (Νά-
νον) κοντὰ στὴ θέση Καβάκι.

Τὸν βουλγαρικὸ στρατὸ ποὺ ὑποχωροῦσε στὸ τέλος τοῦ πολέμου τὸν ἀκολούθησαν καὶ πολλοὶ ἐντόπιοι κάτοικοι τοῦ Κάτω Νευροκοπίου. Οἱ ἐντό-
πιοι αὐτοὶ διέδωσαν ἀργότερα ὅτι φύγανε στὴ Βουλγαρία γιατί αἰσθανθή-
κανε μεγάλη πίεση ἀπὸ τὸν ἀντάρτη Παπασάββα καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του.

Ἐνα ἢ δύο χρόνια μετὰ τὴν ἐπιστροφή μας ἀπὸ τὴν Κατοχὴ εἶχαμε ἐπι-
σκέψεις συμμοριτῶν, οἱ ὁποῖοι χτύπησαν στὰ Λευκόγεια καὶ στὴν Ἐξοχὴ μὲ
σκοπὸ νὰ προξενήσουν καταστροφές, ἀλλὰ τὴν ἔπαθαν χιώτικα.

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ὡς σήμερα μερικὲς οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ
μας ποὺ ἔφυγαν πέραν τοῦ Στρυμῶνος δὲν ἐπαναπατρίστηκαν. Τὰ χωράφια
τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καὶ τὰ σπίτια τους κατεσχέθησαν ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ
Ἀπαλλοτριώσεων Νομοῦ Δράμας γιατί ἔλειπαν οἱ τίτλοι τους καὶ παραχω-
ρήθηκαν στοὺς ἀκτήμονας τοῦ χωριοῦ μας. Ἡ παραχώρηση αὐτὴ ἔσωσε τὴν
κατάσταση, γιατί πολλοὶ ἀκτήμονες ἀπὸ τοὺς ἐπαναπατρισθέντας ἱκανοποιή-
θηκαν μὲ τὰ λίγα στρέμματα γῆς ποὺ τοὺς δόθηκαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν
ιδέα τοῦ νὰ μεταναστεύουν στὸ Βέλγιο, στὴν Αὐστραλία, στὴν Ἀμερικὴ κι' ἄλ-
λου γιὰ ἐξεύρεση ἐργασίας. Καὶ ἡ τέτοια παραχώρηση σταμάτησε σχεδὸν μετὰ
τὸ 1958, γιατί κατέφθασαν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας πολλοὶ τίτλοι κυριό-
τητος χωραφιῶν τῶν κατοίκων Χρυσοκεφάλου, οἱ ὁποῖοι τίτλοι μὲ τὴν κατα-
χώρησή τους στὰ βιβλία μεταγραφῶν τοῦ ὑποθηκοφυλακείου Νευροκοπίου
ἔκαμαν τοὺς κατόχους τους ἀνενόχλητους ἰδιοκτῆτες καὶ κύριους τοῦ γεωργι-
κοῦ οἰκογενειακοῦ τους κλήρου. Λίγα χρόνια ὕστερα καὶ ἄλλοι νέοι ἀκτή-
μονες ἤγειραν ἀπαιτήσεις νὰ πάρουν κι' αὐτοὶ χωράφια κοινόχρηστα, ἐπειδὴ
δὲ ἡ Κοινότης δὲν εἶχε τέτοια χωράφια ἀναγκάστηκε νὰ τοὺς διανείμῃ ὡς
χωράφια πολλὰς βοσκήσιμες ἐκτάσεις, ἔκτοτε δὲ μέχρι σήμερα χωλαίνει ση-
μαντικὰ ἡ κτηνοτροφία μας.

Τώρα ἔχω νὰ παραθέσω τὰ ὀνόματα τῶν ἐκάστοτε Προέδρων τῆς Κοινό-
τητος Χρυσοκεφάλου μὲ μερικὰ σημεῖα τῆς δράσης τους. Ἡ Κοινότης μας
ιδρύθηκε τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1933. Προπολεμικῶς εἶχαμε Προέδρους τὸν Πανα-
γιώτη Κακανᾶ, τὸν Κωνσταντῖνο Σαββίδη, τὸν Παναγιώτη Γρηγοριάδη καὶ
τὸν Γεώργιο Κοσμίδη. Μεταπολεμικῶς εἶχαμε τὸν Παναγιώτη Κακανᾶ, τὸν Πα-
ναγιώτη Γρηγοριάδη, τὸν Ἀπόστολο Χρυσανθίδη, τὸν Γεώργιο Κυριακίδη,
τὸν Θεόδωρο Ἀμανατίδη, τὸν Νικόλαο Μαργιορίδη, τὸν Παναγιώτη Στεφανί-
δη, τὸν Κωνσταντῖνο Παπαδόπουλο καὶ τὸν Εὐστάθιο Μελίδη. Στὴν ἐποχὴ τοῦ
Π. Κακανᾶ κατὰ τὸ 1934 ἔγινε ἡ προκαταρκτικὴ ὕδρευση τῆς Κοινότητός μας.
Στὴν ἐποχὴ τῶν Κ. Σαββίδη, Π. Γρηγοριάδη καὶ Γ. Κοσμίδη ἀπὸ τοῦ 1936—
40 διέθεσε ἡ Κοινότης μας μεγάλα ποσὰ γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τῆς ἀνέγερσης
τοῦ διδακτηρίου, ἐπίσης ἡ Κοινότης διενήργησε τότε καὶ ἔρανον μετὰξὺ τῶν
καπνοπαραγωγῶν μας γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, καὶ ἐπὶ πλέον γιὰ τὴν ἀποπερά-
τωση τοῦ διδακτηρίου διέθεσε τὴν προσωπικὴ ἐργασία τῶν κατοίκων τοῦ χω-
ριοῦ ἐπὶ δύο χρόνια. Μεταπολεμικῶς στὴν ἐποχὴ τοῦ Π. Κακανᾶ, τοῦ Π. Γρη-
γοριάδη, τοῦ Α. Χρυσανθίδη καὶ τοῦ Γ. Κυριακίδη, ἀπὸ τοῦ 1945—51 ἡ Κοι-
νότης μας διέθεσε τὴν προσωπικὴ ἐργασία τῶν κατοίκων γιὰ τὸν ἐξώτοιχο τοῦ
σχολικοῦ κήπου καὶ τοῦ προαυλίου, γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τοῦ ναοῦ, γιὰ τὴν ἐπι-
διόρθωση τῆς θλάθης τῶν δρόμων. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Θ. Ἀμανατίδη ἀπὸ τοῦ
1951—1959 θεμελιώθηκε τὸ Κοινοτικὸ Κατάστημα φτιάχθηκε ὁ δρόμος Χρυ-
σοκεφάλου — Νευροκοπίου μὲ κρατικὴ δωρεὰ 600 χιλιάδων δραχμῶν, ἔγινε

ἀναδάσωση μιᾶς ἀρκετὰ μεγάλης ἔκτασης πρὸς Ν. τοῦ χωριοῦ, καὶ ἔγιναν ἀρκετὰ ἀντιπλημμυρικά ἔργα τὰ ὁποῖα κατέρρευσαν μὲ τὴν πρώτη πλημμυρα τοῦ χειμάρρου Χρυσοκεφάλου — Λευκογείων. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ν. Μαργιορίδη ἀπὸ τοῦ 1959—61 τέλειωσε ἡ ἀνέγερση τοῦ Κοινοτικοῦ Καταστήματος, φτιάχθηκε ἡ ἀποθήκη τοῦ Γεωργ. Πιστωτ. Συνεταιρισμοῦ Χρυσοκεφάλου, φτιάχθηκε μεγάλη πότιστρα στὴν τοποθεσίᾳ Καρπουζλούκι, χτίστηκε ἀντικρὺ στὸ σχολικό μας κτίριο ἡ καλύτερη θρύση τοῦ χωριοῦ μας, τὰ ἐγκαίνια τῆς ὁποίας μαζί μὲ τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἀγροτολέσχης πὺ λειτούργησε ἀπὸ τοῦ 1958—61 ἐτίμησε κατὰ τὸ 1960 διὰ τῆς παρουσίας του ὁ Μητροπολίτης Νευροκοπίου κ. κ. Ἀγαθάγγελος.

Γιὰ τὴν Ἀγροτολέσχη θὰ μιλήσουμε λίγο παρακάτω.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ μᾶς ἔγιναν μερικὰ ὑδρευτικά ἔργα μὲ κρατικὴ δωρεὰ 45 χιλιάδων δραχμῶν, ἐπίσης ἔγινε ἡ ρυμοτόμηση τοῦ χωριοῦ κατὰ τὸ 1961, καὶ στρώθηκε μὲ ἀμμοχάλικο ὁ δρόμος Χρυσοκεφάλου — Ἐξοχῆς μὲ κρατικὴ δωρεὰ 70 χιλιάδων δραχμῶν. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Παναγ. Στεφανίδη ἀπὸ τοῦ 1961—63 ἔγινε ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς τοῦ χωριοῦ καὶ θελιώθηκε ἀρκετὰ τὸ δίκτυο ὑδρεύσεως τοῦ χωριοῦ μας. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Κ. Παπαδοπούλου ἔγινε ἡ ποτίστρα Καϊνάκι, ἔγινε καὶ ὁ ὑπόνομος τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὅμως ὠφελούνται ἐλάχιστες οἰκογένειες, καὶ ἐπὶ πλέον ἔγιναν μεγάλες ἐνέργειες νὰ πλουτισθῇ τὸ δίκτυο τῆς ὑδρευσης τῆς Κοινότητός μας ἀπὸ κάποια θαυμάσια πηγὴ τῆς περιφερείας Λευκογείων. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Εὐστ. Μελίδη πλουτίσθηκε πράγματι τὸ δίκτυο τῆς ὑδρευσης τῆς Κοινότητός μας ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω πηγὴ, καὶ ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Κοινότητός μας σώθηκαν ἀπὸ ἕναν ἐφιάλτη πὺ πίεζε τὰ στήθη τους ἐπὶ μισὸν περίπου αἰῶνα. Κατὰ τὸ 1969 ἔγινε πολὺ σκληρὴ ἐργασία ἀπὸ τὰς κοινοτικὰς μας ἀρχὰς νὰ διοχετευθῇ τὸ νερὸ τῆς πηγῆς αὐτῆς σὲ ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. Εὐχόμεστε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος. Τὴν ἴδια χρονιά ἀρχισε καὶ ἡ ἀσφαλτόστρωση τῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ.

Η ΑΓΡΟΤΟΛΕΣΧΗ ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΥ

Εἶναι νομίζω καιρὸς νὰ ρίξωμὲ μιὰ ματιὰ στὴν Ἀγροτολέσχη τοῦ χωριοῦ μας, γιὰ τὴν ὁποῖαν μιλήσαμε ἀνωτέρω. Γιὰ τὸ πρόγραμμα τῆς ὡς ἄνω Ἀγροτολέσχης ζητήσαμε πληροφορίες ἀπὸ τὴν καλὴ διευθύντριά της δεσποινίδα Σουλτάνου, ἡ ὁποία μὲ μεγάλη προθυμία ἐξέθεσε γραπτῶς τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν προορισμὸ τῆς Ἀγροτολέσχης ὡς ἐξῆς:

«Κάθε ἑλληνικὸ χωριό, ὅπως χρειάζεται τὸ σχολεῖον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν του καὶ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν κατοίκων του, καθ' ὅμοιον τρόπον χρειάζεται καὶ τὴν Ἀγροτολέσχην διὰ τὴν ἀνοδὸν τῆς στάθμης τῆς ζωῆς τῶν νέων.

Ἴδου πῶς ἐφαντάσθη καὶ πῶς ὠργάνωσε τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα, τὴν Ἀγροτολέσχην:

«Σ' αὐτὴν, κοντὰ στὸ σχολεῖο ἢ στὴν ἐκκλησίαν, συγκεντρώνονται χωριστὰ τὰ ἀγόρια διὰ νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν γεωπόνον δενδροκομίαν, κλάδευμα, μπόλιασμα, λαχανοκηπευτικὴν, μελισσοκομίαν, πτηνοτροφίαν, κτηνοτροφίαν, κ.λ.π. γιὰ νὰ γίνουν ἔτσι καλύτεροι γεωργοί, νὰ αὐξήσουν τὴν παραγωγὴν των, νὰ ἀξιοποιήσουν τὰ κτήματά των καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὰ μέσα καλύτερεύσεως

τῆς ζωῆς των. Συγκεντρώνονται χωριστὰ καὶ τὰ κορίτσια διὰ νὰ μάθουν ἀπὸ τὴ δασκάλα ράψιμο, κέντημα, πλέξιμο, ὑφαντική, ζαχαροπλαστική, μαγειρική, καλὴ συμπεριφορά, βρεφοκομικά, πρῶτες βοήθειες, φύτευμα λαχανικῶν καὶ ἀκόμη πῶς θὰ γίνουν καλοὶ βοηθοὶ τῶν ἀγροτῶν εἰς τὸ κάθε τι, καὶ πῶς θὰ κάνουν τὴν ζωὴ στὸ σπίτι ὑγιεινὴ καὶ εὐχάριστη σὲ ὅλες τὶς οἰκογένειες. Αὐτὰ τὰ ὀλίγα εἶναι ὁ καθρέφτης τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ προγράμματος τῆς Ἄγροτολέσχης».

Σημείωση: Ὁ συγγραφεὺς εὐχαριστεῖ θερμῶς ἐκ μέρους τῶν κατοίκων Χρυσοκεφάλου τὴν ὡς ἄνω διευθύντριαν τῆς Ἄγροτολέσχης μας διὰ τὸν εὐστοχὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ προορισμοῦ τῆς Ἄγροτολέσχης.

Ἐγγραφοῦν Τάγματος Ἐθνοφυλακῆς Κ. Νευροκοπίου περὶ δωρεᾶς πολλῶν βιβλίων μου εἰς τὸ ἐντευκτήριον Χρυσοκεφάλου.

ΤΑΓΜΑ ΕΘΝΟΦΥΛΑΚΗΣ
Κ. ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΥΠΑΣΠΙΣΤΟΥ
Ἄριθ. Φ. 800/300/2180
Σ.Τ.Γ. 914γ τῆ 7-12-1967

ΠΡΟΣ τὴν Κοινότητα ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΥ

1.— Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν τὰ κάτωθι:

- (1) Παρουσιασθεῖς εἰς τὴν Δ/σιν τοῦ Τάγματος ὁ ἐκ τῆς ὑμετέρας Κοινότητος Συνταξιοῦχος Δημοδιδάσκαλος ΜΙΑΤ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΣ, ἀνέφερον ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ δωρήσῃ εἰς Ἐντευκτήριον τοῦ χωρίου του συλλογὴν ὠραίων βιβλίων τελείως δωρεάν, ἵνα τὰ παιδιὰ τοῦ χωρίου ὠφελθῶσιν μελετῶντας τα εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἐντευκτήριον.
- (2) Τὸ Τάγμα εὐχαρίστως ἐδέχθη τὴν προσφορὰν τοῦ μεγάλου πατριώτου, παρέλαβε τὰ ἐν λόγῳ βιβλία καὶ ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐντευκτηρίου.

2.— Ἡ ὅλη πράξις τοῦ ἐν λόγῳ δημοδιδασκάλου εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐδημιούργησεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, προσφέρει τελείως δωρεάν ὡς πνευματικὴν τροφήν τῶν παιδιῶν σας.

Τὸν κ. ΜΙΑΤΙΑΔΗΝ ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΝ συγχαίρω καὶ ἐπαινῶ καὶ φέρω τοῦτον παράδειγμα πρὸς μίμησιν, ἵνα καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν κατοίκων δύνανται νὰ προσφέρουν ὅ,τι δήποτε τὸ ὅποιον ἀποθλέπει εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἀνάπλασιν τῶν νέων σας νὰ μιμηθῆ τὸ παράδειγμα τοῦ συνταξιούχου Δημοδιδασκάλου.

3.— Παράκλησις ὅπως τὸ παρὸν ἔγγραφον κοινοποιηθῆ εὐρέως ἐντὸς τοῦ χωρίου.

ΚΟΥΚΟΥΡΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
Ἄντ/ρχης - Διοικητῆς

ΧΙ ΜΕΡΑΡΧΙΑ
Δ. ΕΘΝ/ΚΗΣ

ΠΡΟΣ: Κύριον Νυμφόπουλον
Μιλτιάδη
Συν/χον Δημ/λον -
Χωρίον ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΝ

Κύριε Νυμφόπουλε

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ εὐχάριστήσωμεν ὑμᾶς διὰ τὴν λίαν ἐπαινετὴν καὶ ἰδιαιτέρως ἐκτιμωμένην ἐνέργειάν σας, τῆς δωρεᾶς βιβλίων πρὸς ἐμπλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἐντευκτηρίου Ἐθν/κῆς καὶ Νέων ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΥ. Πνευματικὸν μέλος τῆς Κοινοτήτός σας ὁ ἴδιος, προσεφέρατε, ἐκ τῶν δυνατοτήτων σας, τὸ πλεόν οὐσιῶδες καὶ ὠφέλιμον διὰ τοὺς Νέους δῶρον, δῶρον πίστεως καὶ γνώσεων.

Παρόμοιαι αὐθόρμητοι ἐκδηλώσεις ὡς ἡ ἰδική σας διαδηλοῦν τὴν πίστιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν πραγματοποιηθεῖσαν τὴν 21 Ἀπρ. 1967 ἔθνικὴν Ἀνάστασιν.

Σ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Ταξίαρχος - Διοικητὴς

Β'. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΥ

Μόλις ἐγκατεστάθηκαν κατὰ τὸ 1923 οἱ Πόντιοι πρόσφυγες στὸ χωριό μας παρακάλεσαν τὸν ἀείμνηστο Ἐπιθεωρητὴ τῶν Δημοτικῶν σχολείων Δράμας Ἰωάννην Καλλιγᾶν νὰ φροντίσῃ γιὰ τὸ σχολικὸ τους ζήτημα. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἐνήργησε στὸ Σεβαστὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, πέτυχε τὴν ἴδρυση τοῦ σχολείου μας καὶ διώρισε δάσκαλο σ' αὐτὸ τὸν Γεώργιο Τσολακίδη, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε στὸ σχολεῖο ἀπ' τὸν Μάρτη τοῦ 1924 ὡς τὸν Ἰούνιο τῆς ἰδίας χρονιᾶς καὶ ἀπεχώρησε. Μετὰ τὸν Γ. Τσολακίδην διωρίσθηκα ἀπὸ τὴν Ἐπιθεώρηση ἐγὼ κατὰ τὴν 26ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1924 στὸ σχολεῖο Χρυσοκεφάλου, καὶ ἡ περιγραφή τῆς ἐργασίας μου εἰς αὐτὸ περιέχεται εἰς μερικὰς σχολικὰς μου ἐκθέσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἠθέλησα νὰ κοσμήσω μὲ τὰς πομπῶδεις ἐκφράσεις τοῦ Ρουσσώ, τοῦ Ἔρθαρτ, τοῦ Βαχαβιόλου, τοῦ Μάγου, τῆς Μοντεσόρε, καὶ τῶν ἄλλων σοφῶν παιδαγωγῶν ἰδικῶν μας καὶ ξένων εἰς τὰ ἔργα τῶν ὁποίων εἶχα τὸ εὐτύχημα νὰ ἐντυφῆσω ἐπὶ 20 ὀλόκληρα χρόνια. Τὰς ἐκθέσεις μας αὐτὰς δὲν τὰς στολιζέει ἡ σοφία, ἡ εὐρυμάθεια, ἀλλὰ τὰς στολιζέει ἡ παρατηρητικότης, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ πατρικὴ μου ἀγάπη πρὸς τὰ πνευματικὰ μου παιδιὰ.

Ἀρχὴ ἀρχὴ ἐργάσθηκα ὑπὸ σκληρᾶς συνθήκας. Διδακτῆριον δὲν εἶχαμε, καὶ ἀναγκάσθηκα νὰ χρησιμοποιήσω γιὰ διδακτῆριον ἓνα ἐρειπωμένο κτίριον ποῦ θρισκόταν ἀντικρὺ στὸ τούρκικο τζαμί. Τὸ κτίριον αὐτὸ ἦταν δίπατον. Τὸ κάτω πάτωμα τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Τούρκοι μας γιὰ καφενεῖο, ποῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ λειτουργῇ καὶ μετὰ τὴν φυγὴ τῶν Τούρκων. Τὸ ἐπάνω πάτωμα ἦταν κατὰ τὸ ἥμισυ καφενεῖο ἀριστοκρατικόν, ὅπου οἱ Τούρκοι προὔχοντες τοῦ χωρίου ἔπιναν τὸν ναργκιλὲς τους καθήμενοι σταυροποδητὶ ἐπάνω σὲ ψάθες, καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἦταν τούρκικο γραμματοδιδασκαλεῖο, ὅπου μάθαινε ὁ σαρικοφόρος Τούρκος χότσας πρὸ τοῦ 1923 στὰ τουρκόπαιδα τοῦ χωριοῦ μας τὸ Κοράνιον καὶ μόνον τὸ Κοράνιον. Ὁ Γ. Τσολακίδης δίδαξε γιὰ ἓνα τρίμηνον στὸ ἓνα δωμάτιον τοῦ ὡς ἄνω κτιρίου, ὅπου συγκέντρωνε πολὺ λίγους μαθητὲς. Ἡ αἴθουσα ἦταν μικρὴ καὶ ἐρειπωμένη, δὲν εἶχε τὸ σχολεῖο οὔτε ἓνα θρανίον, οὔτε μαυροπίνακα, οὔτε θερμάστρα, οὔτε καθίσματα, οὔτε τραπέζιν, οὔτε κανένα ἄλλο ἔπιπλον. Ἐλειπαν ἐπίσης καὶ τὰ ἀπαραίτητα ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας, ἔλειπαν τὰ βιβλία ἀρχείου, ἔλειπε τὸ πᾶν. Ἐρημία, ἐρημία ἀπέραντη.

Ζήτησα τότε ἀμέσως τὴν ἐπέμβαση τῆς Ἐπιθεωρήσεως γιὰ τὸ κλείσιμο τῶν καφενεῶν, γκρέμισα ἀμέσως τὸ διάφραγμα ποῦ χώριζε τὸ ἀριστοκρατικὸ καφενεῖο ἀπ' τὴν σχολικὴν αἴθουσα, ἣ ὁποία ἔτσι μεγάλωσε στὸ διπλάσιον, ἀπέσπασα ἀπ' τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινοτήτος Λευκογείων Δημήτριον Ποιμενίδην 5.000 δραχμὲς καὶ ἀπ' τὸν Πάρεδρον τοῦ συνοικισμοῦ μας Κων. Παπαδόπουλον ἄλλες 1.000 δραχμὲς, καὶ μὲ τὰ ποσὰ αὐτὰ ἔφτιαξα κατὰ τὴν πρώτη χρονιά 12 θρανία καὶ μερικὰ ἄλλα ἀπαραίτητα ἔπιπλα, ἀγόρασα 25-30 βιβλία παιδαγωγικὰ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰ, ἀρκετὰ βιβλία ἀρχείου καὶ τὰ πλέον ἀπαραίτητα ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας. Ἐθεσα ἔτσι μέσα σὲ δύο ἢ τρία χρόνια τὶς βάσεις σχολικοῦ ἀρχείου, σχολικῆς βιβλιοθήκης καὶ σχολικοῦ μουσείου, καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα 10 χρόνια μερίμνησα γιὰ τὴν ἴδρυση προσκοπικῆς ὁμάδος καὶ ὁμάδος Ἐρυθροσταυριτῶν, γιὰ τὸν πλουτισμὸ τοῦ σχολικοῦ μουσείου μὲ

ἄφθονες συλλογές ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας, γιὰ τὴν ἴδρυση Ἐργαστηρίου Φυσικῆς καὶ Χημείας, γιὰ τὴν ἴδρυση μαθητικῆς κοινότητος καὶ σχολικοῦ κήπου, γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς σχολικῆς βιβλιοθήκης μὲ τοὺς 24 τόμους τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ μὲ 600 βιβλία διαφόρων ξένων καὶ ἰδικῶν μας συγγραφέων, γιὰ τὴν ἀναδάσωση τοῦ σχολικοῦ λόφου, κ.λ.π.

Στὸ ἐρειπωμένο διδακτήριο δίδαξα ὡς τὸ 1927. Κατὰ τὸ 1926-27 μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ παρτήκανε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας καὶ ἀπὸ τὴν Κοινότητα Ζιρνόβου (Κ. Νευροκοπίου) 120 χιλ. δραχμές, μὲ τίς ὁποῖες φτιάχθηκε τότε τὸ νέο μας διδακτήριο τύπου μονοταξίου. Τὸ διδακτήριο θεμελιώθηκε μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1927 στὴν πιὸ εὐάερη τοποθεσία τοῦ χωριοῦ. Τὸ σχολικὸ μας οἰκόπεδο εἶχε καὶ ἔχει ἔχταση 15 περίπου δεκαδικῶν στρεμμάτων, καὶ μέσ' στὴν μεγάλη αὐτὴ ἔκταση μπορέσαμε ἀργότερα νὰ κινηθοῦμε ἐλεύθερα γιὰ τὴν ἀνέγερση μεγάλου διδακτηρίου τύπου τετραταξίου, γιὰ τὴν ἴδρυση σχολικοῦ κήπου, γιὰ τὴν ἀναδάσωση ἐκτάσεως 10 περίπου στρεμμάτων, κ.λ.π. Δυστυχῶς μέσ' στὸ σχολικὸ οἰκόπεδο κατὰ τὴν θόρεια πλευρὰ του θρισκόταν ἓνα τούρκικο σπίτι σαράβαλο, ὅπου ζοῦσε ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀναστασίου Σαβουλίδη. Τὸ σπίτι αὐτὸ μᾶς ἦταν ἓνα μεγάλο ἐμπόδιο καὶ ἔπρεπε νὰ φύγῃ. Ἐπὶ ἓνα ἐξάμηνο παρακαλοῦσαμε τὴν οἰκογένεια αὐτὴ νὰ δεχθῆ νὰ μετοικήσῃ στὸ πλαγινὸ χτίριο ποῦ ἦταν νεοφτιαγμένο, πολὺ πιὸ κατάλληλο ἀπὸ τὸ σπίτι ποῦ κατοικοῦσε αὐτὴ. Ἐπὶ τέλος ἄμα εἶδαμε ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραδεχθῆ ἡ οἰκογένεια τὴν πρότασή μας, παρακαλέσαμε τὸν σχολικὸ ἀρχιτέκτονα νὰ τοποθετήσῃ κατὰ τὴν χάραξη τοῦ σχεδίου τὴν ἐξώπορτα τοῦ διδακτηρίου ὄχι πρὸς Νότον ἀλλὰ πρὸς Βορρᾶν, μὲ τὸν σκοπὸ ν' ἀναγκασθῆ ἀπ' τὸν θόρυβο καὶ τίς φωνές τῶν παιδιῶν νὰ μετοικήσῃ ἡ οἰκογένεια. Τὸ μέτρον αὐτὸ καὶ μία μικρὴ ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας ἔλυσαν τὸ ζήτημα. Ἡ οἰκογένεια ἔφυγε, καὶ τὸ ὑλικὸ τοῦ σπιτιοῦ τὸ παραχώρησε ἡ ΕΑΠ στὸν Στυλιανὸ Σαββίδη. Ἡ ἐξώπορτα ὅμως ἔμεινε γυρισμένη πρὸς Βορρᾶν, κι αὐτὸ μοῦ ἔτυπτε τὴν συνείδηση κάθε μέρα. Τὸ κακὸ αὐτὸ τὸ ἐξουδετερώσαμε κατὰ μεγάλο ποσοστὸ μὲ τὸ ἄνοιγμα σὲ κάθε αἶθουσα πολλῶν μεγάλων καὶ φωτεινῶν παραθύρων γυρισμένων πρὸς Νότον, μὰ πάλι ἡ ἐπαγγελματικὴ μου συνείδηση μὲ κατέτρωγε καὶ μὲ παρακινούσε νὰ παρακαλέσω τίς ἐκάστοτε σχολικὲς ἐφορεῖες νὰ θροῦν τὸν τρόπο τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ μὲ τὸ ἄνοιγμα νέας ἐξώπορτας στὴν νότια πρόσοψη τοῦ διδακτηρίου.

Ὁ πόθος μου ἐκπληρώθηκε. Ἀργότερα κατὰ τὸ 1965 ὁ τότε διευθυντῆς τοῦ σχολείου μας κ. Ἀλέξανδρος Γεωργοτέλης κατάρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ Σὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας διακόσιες χιλιάδες δραχμές, μὲ τίς ὁποῖες ὄχι μονάχα ἄνοιξε νέα ἐξώπορτα στὴν νότια πρόσοψη τοῦ διδακτηρίου, ἀλλὰ καὶ ἀνεκαίνισε ἀπ' τὰ θεμέλια τὸ διδακτήριο ποῦ ἔχει σήμερα θαυμάσια ἐμφάνιση. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ καὶ μαζύ τους κι ἐγὼ ἐκφράζομε τὴν εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὸν κ. Γεωργοτέλην.

Ἡ εὐρυχωρία τοῦ σχολικοῦ μας οἰκοπέδου κίνησε τὸ θρησκευτικὸ ὑποσυνείδητο πολλῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, οἱ ὁποῖοι νὰ καὶ καλὰ ζητοῦσαν νὰ φτιαχθῆ ἡ νέα μας ἐκκλησία μέσ' στὸ σχολικὸ οἰκόπεδο κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν σχολείων ποῦ εἶχαμε στὴν Τουρκία. Αὐτὸ δὲν τὸ ἐπετρέψαμε γιὰ παιδαγωγικούς λόγους. Παρακαλέσαμε τοὺς κατοίκους νὰ πάρουν ὑπ' ὄψη ὅτι τὰ υπερδιακόσια παιδιὰ τοῦ σχολείου μας χρειάζονται εὐρυχωρία μεγαλύτερη καὶ ἀπ' αὐτὴν ποῦ ἔχομε σήμερα γιὰ νὰ κινηθοῦν καὶ ν' ἀναπτυχθοῦν, καὶ ὅτι ἡ ἴδρυση ἐκκλησίας μέσ' στὸ σχολικὸ οἰκόπεδο μπορεῖ νὰ καταλάβῃ ὅλον τὸν

ἐλεύθερο χώρο καὶ νὰ περιορίσῃ τὴν κίνηση τῶν παιδιῶν. Τελικὰ οἱ χωρικοὶ πείσθησαν καὶ δὲν ἐπέμειναν, ἔτσι δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ χτίστηκε στὴν θέση τοῦ τούρκικου τζαμιοῦ.

Ἐδῶ ἄς μοῦ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ παραθέσω τὰς εὐμενεῖς κρίσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν σχολείων περιφερείας Δράμας γιὰ τὴν λειτουργία τοῦ σχολείου μας. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωάννης Καλλιγᾶς ἐδήλωσεν εἰς τὸ ἐν Δράμα γενόμενον Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1925 τὰ ἐξῆς δημοσιευθέντα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 φύλλου Μαρτίου - Ἀπριλίου 1927 τοῦ «Ἐγερτηρίου» τῶν Ἰωαννίνων: «Κύριοι, δίδω μεγάλην, μεγίστην σημασίαν εἰς τὰ οὐσιαστικὰ καὶ ὄχι εἰς τὰ τυπικὰ προσόντα. Δι' ἐμὲ δὲν ἔχουν ἀξίαν τὰ χαρτιά, ἀλλ' ἡ ἱκανότης καὶ ἡ ἐργασία. Ὑπάρχει διδάσκαλος τριτοβάθμιος, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ τυγχάνει ἀπόφοιτος τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ Γυμνασίου, μολταυτα ἔκαμε παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐργασίας του εἰς τὸ σχολεῖον Βουλκόβου, παρατηρήσεις τὰς ὁποίας δὲν ἔκαμον οὔτε αὐτοὶ οἱ δασκαλισταί. Ὁ διδάσκαλος αὐτὸς εἶναι ὁ Νυμφόπουλος. Ἄν ἐξηρτάτο ἀπὸ ἐμὲ θὰ ἤθελον σήμερον νὰ τὸν ἀναγνώρισω ὡς πρωτοβάθμιον, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ πράξω ὑπὲρ αὐτοῦ τίποτε, διότι δεσμεύομαι ὑπὸ τοῦ νόμου».

Ὁ κ. Εὐάγγελος Παράσχης ἐπιθεωρητὴς τῶν ἰδίων σχολείων, ὁ ὁποῖος ἀντήμειψε τὴν ἐργασίαν μου διὰ τῆς ἀπονομῆς μοι παρὰ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἐπαίνου μετὰ τιμητικῆς διακρίσεως καὶ 700 δράχμου γέρατος μοῦ ἔγραψε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1935 τὰ ἐξῆς κολακευτικά: «Ἀγαπητὲ κ. Νυμφόπουλε. Μὲ συγκινεῖ ἡ ἀνάμνησις τοῦ χωριοῦ σας μὲ τὸ σχολεῖο του, ὅπου σεμνὰ καὶ ἀθόρυθα συντελεῖται δημιουργικὴ ἐργασία, πού εἶχα καθῆκον νὰ τὴν ἐκτιμῆσω καὶ νὰ τὴν ὑψώσω ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν στὸ ἐπίπεδο πού τῆς ἔπρεπε». Τὸ σχετικὸν ἔγγραφο τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἄριθ. πρωτ. 41764

Ἀθῆναι 24 Ἰανουαρίου 1933

Πρὸς

τὸν κ. Μιλτ. Νυμφόπουλον

δημοδιδάσκαλον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Χρυσοκεφάλου - Δράμας

Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταῦταριθμοῦ πράξεως ἐκδοθείσης τὴν 8ην Αὐγούστου ἐ.ξ. δημοσιευθείσης τὴν 9ην Δεκεμβρίου εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 129 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἀπενεμήθη ὑμῖν ἐπαινος καὶ τιμητικὴ διάκρισις διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὸν ζῆλον σας τὸν ὁποῖον ἐπεδείξατε ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων σας, παρεχομένου ὑμῖν καὶ ἐπτακοσιαδράχμου γέρατος.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ τμηματάρχης

(ὑπογραφή δυσανάγνωστος)

Ὁ κ. Ἀλευρομάγειρος ἀναπληρωτὴς Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτικῶν σχολείων Δράμας μοὶ ἐκοινοποίησε τὴν ἐξῆς θεβαίωση: Βεβαιοῦται ὅτι ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ βιβλίου Πρωτοκόλλου τῆς Ἐπιθεωρήσεως Δημ. Σχολείων Δράμας ἐξεδόθη πρὸς τὸν δημ/λον Χρυσοκεφάλου Μιλτ. Νυμφόπουλον ἔγγραφο τοῦ τέως Ἐπιθεωρητοῦ Ἰ. Καλλιγᾶ ὑπ' ἀριθ. πρωτοκ. 963 καὶ ἡμερομηνίαν

5 'Ιουλίου 1929 δι' οὗ ἀνεκοινώθη αὐτῷ ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 128 πράξεως τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου τῷ ἀπενεμήθη ἔπαινος διὰ τὴν εὐορκον ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του.

Ὁ κ. Σπ. Μένταυλος Ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων Δράμας εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 394 τῆς 10-2-1936 ὑπηρεσιακὸν ἔγγραφο μᾶς ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Πρὸς τὸν κ. Μ. Νυμφόπουλον. Μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἀνέγνωμεν τὰς μέχρι τοῦδε ὑποβληθείσας ἡμῖν μηνιαίας ἐκθέσεις σας, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως δὲ τούτων διεπιστώσαμεν ὅτι καταβάλλετε ἐνδελεχεῖς προσπαθείας διὰ νὰ προσανατολίσητε τὴν ἐργασίαν τοῦ σχολείου σας πρὸς τὰς νέας παιδαγωγικὰς κατευθύνσεις καὶ νὰ καταστήσητε τοῦτο σχολεῖον ζῶν. Ποῖος ὁ βαθμὸς ἐπιτυχίας ὑμῶν θὰ ἐξακριβώσωμεν κατὰ τὰς προσεχεῖς ἐπιθεωρήσεις. Ἀσχέτως ὅμως μὲ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιτυχίας καὶ τὸ ἀποτέλεσμα γενικῶς, θεωροῦμεν ὑποχρέωσιν ὑπηρεσιακὴν νὰ ἐπαινέσωμεν ἡμᾶς διὰ τὴν φωτεινὴν προσπάθειαν καὶ νὰ συστήσωμεν ὅπως μετὰ τῆς αὐτῆς θέρημης συνεχίσητε ταύτην».

Ὁ κ. Π. Παπαδάς Ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων Δράμας ἐδήλωσεν εἰς τὸ Τοπικὸν Παιδαγωγικὸν Συνέδριον ἐν Κ. Νευροκοπίῳ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1937 τὰ ἑξῆς: «Ὁ κ. Μιλτ. Νυμφόπουλος εἰς τὴν εἰσήγησίν του ἐπὶ τοῦ θέματος «Τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας» ἐξέθεσε τὴν ἐργασία του εἰς τὸ σχολεῖον Χρυσοκεφάλου, ἡ ὁποία κρίνεται ὡς πρωτότυπος εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς. Σᾶς συνιστῶ νὰ τὸν μιμηθῆτε».

Προσθέτω εἰς τὰ ἀνωτέρω τὰ ἑξῆς ὀλίγα: Τὴν ὄλην ἐσωσχολικὴν μου ἐργασίαν τὴν θεωρῶ κατὰ πολὺ κατωτέραν τῆς ἐξωσχολικῆς μου ἐργασίας. Καὶ ἡ ἐξωσχολικὴ μου αὕτη ἐργασία εἶναι ὅτι συνειργάσθην μετὰ τοῦ Ἡπειρώτου δημοδ/λου κ. Γεωργ. Ἰκκου καὶ ὀλίγων ἄλλων, μετὰ τῶν ὁποίων ἰδρύσαμεν τὴν Πανελλήνιον Ἐνωσιν Τριτοβαθμίων δημοδ/λων, ἥτις διὰ τοῦ ὄργανου τῆς «Τὸ Ἐγερτήριον» τὸ ὁποῖον ἐξεδίδοτο ἐν Ἰωαννίνοις εἰργάσθη ἀνευδότης διὰ τὴν δικαίαν διαβάθμισιν καὶ τὴν μετεκπαιδευσιν τῶν γ' τάξεως δημοδ/λων. Σχετικῶς μὲ τὴν ἐργασίαν ταύτην τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως μας ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 φύλλον Μαρτίου - Ἀπριλίου 1927 τοῦ «Ἐγερτηρίου» τῶν Ἰωαννίνων τὴν παρὰ πόδας ἔκκλησιν:

ΕΚΚΛΗΣΙΣ

Πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ ἐν τῇ Βουλῇ, Ἐξοχώτατον ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, Ἀνώτερον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον,

Πανέλληνες,

Ἡ τάξις μας τῶν τριτοβαθμίων δημοδιδασκάλων ἀγωνίζεται τὸν εὐγενέστερον ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀγῶνα. Ἡ τάξις μας παλαίει συσσωματωμένη ὡς γίγας κατὰ μυρίων προσκομμάτων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τοῦ ταλαιπωρουμένου δημοδιδασκάλου καὶ τῆς ἐξυψώσεως τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ θέσιν. Ἡ τάξις μας ζητοῦσα τὴν μετεκπαιδευσιν τῶν ἱκανῶν μελῶν τῆς ἀνεξαρτήτως ἡλικίας καὶ προσόντων ἀποδεικνύει περιτράνωσιν ὅτι ἔχει ἐπίγνωσιν τοῦ ὑψηλοῦ τῆς προορισμοῦ, τὸν ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ ἄνευ τῆς ἀρτιωτέρας καὶ πρακτικωτέρας τῆς μορφώσεως. Ἡ τάξις μας φλέγεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ ἀνθούσαν καὶ εὐημεροῦσαν τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ἡ ὁποία ἐμπιστεύεται τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων τῆς εἰς ἡμᾶς. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία παρακολουθεῖ μὲ διάπυρον πόθον τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζῶν τῆς τάξεώς μας, ἡ ὁποία ἐπὶ

όλοκλήρους γενεάς περιέφερε την δάδα του έλληνικού πολιτισμού ανά την Άνατολήν, άφηφούσα πείναν, δίψαν, στερήσεις, κακουχίας, διωγμούς, κινδύνους, και αυτόν τον θάνατον! Είμεθα θέβαιοι ότι ή έλληνική κοινωνία γνωρίζει και εκτιμά τας άπείρους θυσίας μας, ύπέρ του έθνους και ένστερνίζεται μετά πάθους και στοργής τον άγώνα μας. Γνωρίζομεν ότι ή έλληνική κοινωνία συμπαθούσα τούς μέχρις αυτοθυσίας έθνικούς μας άγώνας ανά την άλλοτε άπέραντον Όθωμανικήν Αυτοκρατορίαν, θα ζητήση ήμέραν τινά την έπίσημον αναγνώρισιν των δικαίων μας ύπό της Πολιτείας. Λογικότερα αίτήματα δέν έχει καμμία Ένωσις, κανένα Σύνδεσμος να παρουσιάση. Είναί τι το ύπερόχως συγκινητικόν να ζητήσουν άνθρωποι με λευκήν γενειάδα, θυσιασθέντες επί των έθνικων έπάλλξεων, να ζητήσουν να μετεκπαιδευθούν, να υποβληθούν εις νέους κόπους μελέτης και σπουδων χάριν αυτής της έξυψώσεως της Λαϊκής Έκπαιδεύσεως, χάριν αυτής της εθιμερίας της έλληνικής κοινωνίας. Και έξ αντιθέτου έκπληκτικόν να κωφεύη ή Πολιτεία εις μίαν τόσον λογικήν άπαίτησιν μιās μεγάλης φάλαγγος Έθνομαρτύρων, οί όποιοι πρό ούδενός κόπου και πόνου πτοοῦνται χάριν της άξιοπρεπεστερας έμφανίσεως αυτών και χάριν της τελεσφορωτέρας έξυπηρετήσεως των έθνικων και κοινωνικων συμφερόντων.

Και ήδη πās λογικός άνθρωπος σκέπτεται: Πώς είναι δυνατόν μία φάλαγγ δημοδιδασκάλων να ζητήση μετεκπαίδευσιν, και ή Πολιτεία να τή άρνηθῆ το τοιοῦτον; Μήπως δέν ώφειλεν ή Πολιτεία, κηδομένη των συμφερόντων της Λαϊκής Έκπαιδεύσεως, μόνη της να προτείνη το τοιοῦτον και να το έπιβάλῃ έν ανάγκη εις την τάξιν ταύτην; Πώς είναι δυνατόν να εκλιπαρήσουν οί άνθρωποι αυτοί την εισαγωγήν των τέκνων των εις τὰ οικοτροφεία του Κράτους και να μὴν εισακούωνται; Πώς είναι δυνατόν διδάσκαλοι γηράσαντες επί της έδρας και άποκτήσαντες διά των μελετών και διά της παρακολουθήσεως των νεωτέρων παιδαγωγικων ιδεων πείραν οὔ την τυχούσαν, να καταδικάζωνται έφ' όρου ζωής εις την γ' κατηγορίαν, και να εξισοῦνται οὔτω προς τὰ άμύστακα μειράκια, τὰ όποια μόλις έξέρχονται των διδασκαλείων;

Έγράφησαν μέχρι σήμερα τόσον πολλά επί της σημασίας των δικαιωμάτων τούτων αιτημάτων μας, ώστε καταντᾶ περιττή πᾶσα άπόπειρα εκ μέρους μου προς υποστήριξιν των δικαίων τούτων. Η κοινωνία μας άπορεί πως δέν δύναται ή Πολιτεία να ικανοποιήση τὰ δίκαια αίτήματα μιās χούφτας των γ' τάξεως δημ/λων, οί όποιοι άμείβονται γλισχρότερον και του τελευταίου άγροφύλακος, και οί όποιοι ταλαιπωρούμενοι σαν τούς άθλίους του Ουγκῶ αναγκάζονται ν' άγωνισθοῦν διπλοῦν, γιγάντειον άγώνα, άγώνα ύπέρ ύάρξεως, και άγώνα ύπέρ αναστάσεως του Λαϊκου σχολείου. Και σκέπτομαι: Διατί ή Πολιτεία μας δέν δύναται να διαθέση ύπέρ της Λαϊκής παιδείας όλίγα ψιχία εκ της πλουσίας Έθνικής Τραπέζης, τουλάχιστον τόσα όσα διαθέτει το τελευταίον Βαλκανικόν Έθνος; Τί θα κάμη ή Πολιτεία, όταν άντι των 10 χιλιάδων δημοδιδασκάλων της σήμερα θα χρειασθοῦν αύριον 20 χιλιάδες, οί όποιοι αναποφεύκτως θα είναι πτυχιούχοι και θα έχουν άπαιτήσεις και αξιώσεις μεγάλας; "Ας λάθῃ ύπ' όψιν ή Πολιτεία το ένδεχόμενον τούτο και άς φροντίση από σήμερα να προσανατολισθῆ προς την κατάστασιν, θυσιάζουσα όχι τὰ 3% του προϋπολογισμού αλλά τὰ 13% τούτου ύπέρ της ζωντανής Λαϊκής Έκπαιδεύσεως και ύπέρ της υγιους και δημιουργικής αναπλάσεως της έλληνικής κοινωνίας.

Δόξα και τιμή εις τούς Βουλευτάς της Ήπειρου διά την σθεναράν υπο-

στήριξιν τῶν αἰτημάτων μας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἂν ὄχι ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, τοῦλάχιστον ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία θὰ ἀναγνωρίσῃ ἡμέραν τινὰ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος μας.

ΜΙΑΤ. Κ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΣ

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος Πανελληνίου Ἐνώσεως
γ/βαθμίων δημοδιδασκάλων ἐν Θράκῃ καὶ Ἀνα-
τολικῇ Μακεδονίᾳ

Ὁ ἀγὼν μας ἐπέτυχε. Καὶ ἡ μετεκπαίδευσίς μας καὶ ἡ διαβάθμισίς μας ἔγιναν μιὰ χαρὰ. Ἡ διπλὴ αὐτὴ ἐπιτυχία θεωρεῖται ἔθνικόν εὐτύχημα, διότι δι' αὐτῆς ἀπεδόθησαν εἰς τὸ Ἔθνος ἑκατοντάδες εὐσυνειδήτων τριτοβαθμίων δημοδιδασκάλων, τῶν ὁποίων ἡ ἐνδελεχὴς καὶ πεφωτισμένη ἐργασία ἀπέδωσε πλουσίους τοὺς καρπούς αὐτῆς. Ὡστε ἂν ἡ ἐσωσχολικὴ μας δρᾶσις συνετέλεσε κατὰ τι εἰς τὴν πρόοδον ἑνὸς σχολείου, ἡ ἐξωσχολικὴ μας δρᾶσις συνετέλεσεν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν κατάρτισιν ἑκατοντάδων διδασκάλων καὶ εἰς τὴν πρόοδον ἑκατοντάδων σχολείων.

Εἶπαμε ὅτι τὸ διδακτῆριον Χρυσοκεφάλου θεμελιώθηκε μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1927. Τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ διδακτηρίου μας κατέθεσε ὁ Μητροπολίτης Νευροκοπίου ἀείμνηστος Φιλόθεος. Σ' αὐτὸν τὸν λίθον ἐναποθέσαμε φιαλίδιον, ὅπου ἐνεκλείσαμε τὸ ἐξῆς σημεῖωμα: Τὸ διδακτῆριον τοῦτο ἀνῆγέρθη τῷ 1927 ἐπὶ κυβερνήσεως Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, Μητροπολίτου Ζιρνόβου κ.κ. Φιλοθέου, Ἐπιθεωρητοῦ Ἰωάννου Καλλιγᾶ καὶ διδασκάλου Μιλτιάδου Νυμφοπούλου. Τὴν ἀνέγερσιν τοῦ διδακτηρίου τὴν ἀνέλαβε ὁ ἐργολάβος Παῦλος Πογταμπειδῆς, καὶ κατὰ τὸ Φθινόπωρον τῆς ἴδιας χρονίᾳς ἦταν ἔτοιμο τὸ διδακτῆριον. Ἀρχῆς Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ διδακτηρίου μέσ' στὴν μοναδικὴν του αἴθουσαν, ὅπου συνέρρευσε ὄλος ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου. Μιλήσαμε ἑμεῖς καὶ ὁ Ἐπιθεωρητής, καὶ ὁ Ματθαῖος Σπυριδόπουλος πού ἦταν παρὼν στὰ ἐγκαίνια δημοσίευσε τὶς ἐντυπώσεις του στὴν ἐφημερίδα «Ἀγὼν» τῆς Δράμας. Τὴν κίνησιν αὐτὴ τὴν πληροφορήθηκε ὁ μέγας πατριώτης, ὁ μετέπειτα ὑπουργὸς Γενικὸς Διοικητῆς Θράκης καὶ Ἀν. Μακεδονίας ἀείμνηστος Νικ. Λεοντίδης, ὁ ὁποῖος μοῦ ἔγραψε τὰ ἐξῆς συγκινητικά:

Δράμα τῇ 27 Ὀκτωβρίου 1927

Ἀγαπητέ μου κ. Μιλτιάδη,

Μὲ μεγάλη μου χαρὰ διάβασα στὴν ἐφημερίδα «Ἀγὼν» τὰ ὠραῖα λόγια πού ἔγραψε ὁ ἀγαπητὸς Ματθαῖος διὰ τὴν ἀκάματον ἐνέργειάν σου ὑπὲρ τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου τοῦ Βουλκόβου. Οὐδὲν τὸ ὑπερβολικόν. Νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς μαζί με τοὺς ἄλλους, νὰ ἐνώσω καὶ ἐγὼ τὰ ἰδικά μου εἰλικρινῆ συγχαρητήρια καὶ νὰ εὐχθῶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν κατοίκων Βουλκόβου τὰ βέλτιστα. Μένει νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ διατυπώσω ἕνα μικρὸν ἀλλὰ πικρὸν παράπονον. Μὲ ἐλησημονήσατε τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων! Θὰ τὸ θεωροῦσα τιμὴν μου καὶ εὐχαρίστησιν μεγάλην νὰ εὔρεθῶ καὶ ἐγὼ μεταξύ ὑμῶν.

Εἰς ὄλους τοὺς φίλους θερμοὺς χαιρετισμούς.

Μὲ θερμὴν ἀγάπην καὶ φιλίαν

Ν. Λεοντίδης

Ἀργότερα κατὰ τὰ ἔτη 1937 καὶ 1938 μὲ δαπάνην 300 χιλιάδων δραχμῶν ἔγινε ἡ διεύρυνση τοῦ διδασκτηρίου, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε καὶ ἄλλες τρεῖς αἴθουσες. Τὰ λεφτὰ αὐτὰ τὰ πήραμε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἀπὸ τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Θράκης, ἀπὸ τὴν Κοινότητα Χρυσοκεφάλου καὶ ἀπὸ ἐράνους μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου.

Ἐδῶ σημειῶνω μὲ μεγάλη μου λύπη ὅτι κατὰ τὸ 1927, ὅτε φτιάξαμε τὸ πρὸς Ἀνατολὰς πρῶτον τμήμα τοῦ διδασκτηρίου, δὲν κατώρθωσαν νὰ μὲ ἐνισχύσουν ἠθικῶς οἱ τότε σχολικοὶ ἔφοροι Κων)τίνος Παπάζογλου καὶ Κων)τίνος Παπαδόπουλος, καὶ ἔμεινα μόνος μου ἐκτεθειμένος στὴν ἰδιοτροπία μερικῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, οἱ ὁποῖοι ἀρνήθηκαν νὰ προσφέρουν τὴν προσωπικὴ τους ἐργασία γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ διδασκτηρίου. Ἦταν τότε ἀνάγκη νὰ μεταφερθοῦν πέτρες ἀπὸ τὰ Μεζαρλούκια γιὰ τὴν τοιχοποιΐα τοῦ διδασκτηρίου, ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὰ Μεζαρλούκια ὡς τὸ σχολεῖο ἦταν μικρὴ καὶ ὁ δρόμος ὁμαλός, ἔλπιζα νὰ σπεύσουν ὅλοι οἱ κάτοικοι μὲ προθυμία στὸ καθήκον τους. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἡ Γενικὴ Διοίκησις Θράκης ἐξέδωκε διαταγὴ νὰ προσφέρῃ τριήμερη προσωπικὴ ἐργασία ὁ κάθε οἰκογενειάρχης τοῦ χωριοῦ γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ σχολικοῦ κτιρίου, βρέθηκαν μολαταῦτα 26 οἰκογενειάρχες ἀπρόθυμοι νὰ προσφέρουν τὴν προσωπικὴ τους ἐργασία γιὰ ἕνα τόσο ἱερὸ σκοπὸ. Ἀναγκάσθηκα τότε νὰ ζητήσω τὴν τιμωρία τους ἀπὸ τὴν Γενικὴ Διοίκησιν Θράκης, ἡ ὁποία ἐπέβαλε πρόστιμο 300 δραχμῶν στὸν καθένα. Ἐγιναν τότε ἐπεισόδια ποὺ κατέληξαν στὰ δικαστήρια. Τελευταῖα ἡ ἀνέγερση τοῦ διδασκτηρίου συμπληρώθηκε, καὶ εἴχαμε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1927 ἕνα ἀπ' τὰ καλύτερα διδασκτήρια τῆς περιφέρειᾶς Κ. Νευροκοπίου.

Κατὰ τὴν πρώτη σχολικὴ χρονιά τοῦ 1924—25 γράφηκαν 80 μαθητὲς στὸ μονοτάξιο σχολεῖο μας, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μεγάλωνε ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον, ὡς ὅτου κατὰ τὴν σχολικὴ χρονιά 1936—37 ἀνέβηκε αἰσίως σὲ 230! Ἦταν ἀνθρωπίνως ἀδύνατο νὰ ἐργασθῶ μόνος μ' αὐτὲς τίς συνθήκες, καὶ ἀπὸ τοῦ 1930 διαρκῶς ζητοῦσα ἀπὸ τίς Ἐκπαιδευτικὲς Ἀρχὲς τὴν προαγωγή τοῦ σχολεῖο μου. Μόλις κατὰ τὰ τέλη τῆς Σχολικῆς χρονιάς 1936—37 εἰσακούσθηκα, καὶ τὸν Μάρτη τῆς ἴδιας χρονιάς διωρίσθηκα στὸ σχολεῖο μας ἡ δημοδιδασκάλισσα Εἰρήνη Πολίτου, ἡ ὁποία ἐργάσθηκε μαζί μας ὡς τὸ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς 1937—38. Κατὰ τὸν Μάη τοῦ 1938 ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ σχολεῖο μας ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν σχολείων Ἀνατ. Μακεδονίας καὶ Θράκης ἀείμνηστος Φραγκόπουλος, ὁ ὁποῖος ὅταν ἀντίκρουσε τὴν προχωρημένη ἐργασία τῆς ἀνέγερσης τοῦ διδασκτηρίου μας ἀνεφώνησε: «Ἐδῶ συντελεῖται πραγματικὴ ἀναδημιουργία!». Τὴν ἐργασία αὐτὴ τὴν ἀνέλαβαν καὶ τὴν ἐτέλεσαν οἱ ἐργολάβοι Μιχαὴλ Χρυσανθίδης καὶ Ἰωάννης Κάλφας.

Τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1938 διωρίσθηκα στὸ σχολεῖο μας ἡ δημοδιδασκάλισσα Εὐγενία Σιγγίδου, ἡ ὁποία ἐργάσθηκε μαζί μας ὡς τὸ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς 1938—39. Κατὰ τὸ 1939—40 ἔγινε ἡ προαγωγή τοῦ σχολεῖο μας σὲ τριτάξιο, καὶ διωρίσθησαν τότε στὸ σχολεῖο μας οἱ Στυλιανὸς Μαλανδράκης καὶ Φώτης Παπαβασιλείου. Κατὰ τὸ 1940—41 παρέμεινε στὸ σχολεῖο μας μονάχα ὁ Φώτης Παπαβασιλείου, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε μαζί μας ὡς τὴν 28 τοῦ Ὀκτώβρη ὅτε καὶ στρατεύθηκε, καὶ μετὰ τὴν 28 τοῦ Ὀκτώβρη διωρίσθηκα στὸ σχολεῖο μας ὁ δημοδιδάσκαλος Παναγιώτης Βερδές, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε μαζί μας ὡς τὴν 17 τοῦ Μάρτη τοῦ 1941, ὅτε ἔγινε ἡ μετακίνηση

του πληθυσμού του χωριού μας και όλης της παραμεθορίου περιοχής έξ αιτίας του πολέμου.

“Όσον αφορά τὸ Νηπιαγωγεῖο μας, αὐτὸ λειτούργησε ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1936. Σ’ αὐτὸ ἐργάσθηκα ἡ Νηπιαγωγὸς “Ολγα Βαγιανοῦ ἀπ’ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1936 ὡς τὸ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς 1937—38, καὶ ἡ Νηπιαγωγὸς Εὐδοξία Ζαρνταβᾶ ἀπὸ τὸ 1938 ὡς τὸ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς 1946—47. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσωμε ὅτι καὶ τὸ Νηπιαγωγεῖο μας καὶ τὸ σχολεῖο μας διέκοψαν τὴν ἐργασία τους σὲ ὅλο τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, καὶ ὅτι τὸ προσωπικὸν τοῦ σχολείου μας μέσ’ στὰ τέσσερα χρόνια τῆς κατοχῆς ὑπηρέτησε στὰ ἐκείθεν τοῦ Στρυμόνος σχολεῖα. Προσωπικῶς ἐγὼ ἐργάσθηκα κατὰ τὸ 1941 στὸ σχολεῖο Ἄνω Τούμπας Θεσσαλονίκης, καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1942, 43, 44, 45 στὸ σχολεῖο Τριανταφυλλιᾶς — Νιγρίτης.

Τὴν 6 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1941, βομβαρδίσθηκε τὸ χωριό μας ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ πυρπολήθηκαν 20 σπίτια αὐτοῦ. Κοντὰ στὰ 20 σπίτια πυρπολήθηκε καὶ τὸ ὠραῖο μας διδακτήριο, τὸ ὁποῖον ἐπεσκευάσθηκε, ὅπως ὅπως ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἐπιδρομεῖς, πού φαντάζονταν πὼς θὰ παραμείνουν γιὰ πάντα στὸ χωριό μας καὶ θὰ χρειασθοῦν τὸ διδακτήριό μας. “Οτε πυρπολήθηκε τὸ διδακτήριο χάθηκε ὅλη ἡ κινητὴ περιουσία τοῦ σχολείου μας. Κάηκαν ἡ βιβλιοθήκη, τὸ σχολικὸ Μουσεῖο, τὸ Ἐργαστήριο Φυσικῆς καὶ Χημείας, τὸ ἀρχεῖο τοῦ σχολείου ἀπὸ τὸ ὁποῖο σώθηκε μονάχα τὸ βιβλίον ταμείου, τὰ θρανία, τὰ καθίσματα, τὰ τραπέζια, κ.λ.π. “Οτε γύρισα κατὰ τὸν Αὐγουστο τοῦ 1945 ἐθρήνησα ἐπάνω στὰ ἐρείπια τοῦ σχολείου μου, καὶ συνέχισα τὴν ἐργασία μου σ’ αὐτὸ ὡς τὸν Νοέμβρη τοῦ 1947. Τὴν ἐργασία μας αὐτὴ ἦρθε νὰ τὴν διαταράξη γιὰ λίγες μέρες ἡ Σχολικὴ Ἐφορεία Λευκογείων, ἡ ὁποία ἀπαιτοῦσε νὰ πάρη τὰ λίγα θρανία πού βρήκαμε στὸ σχολεῖο μὲ τὴν πρόφαση πὼς οἱ Βούλγαροι ἐπήλυδες τοῦ χωριοῦ μας τ’ ἀρπάξανε ἀπ, τὸ σχολεῖο τους καὶ τὰ μεταφέρανε στὸ σχολεῖο μας. Ἐμεῖς ἂν καὶ ξέραμε πὼς κάηκαν ὅλα τὰ σχολικά μας ἔπιπλα, μολαταῦτα εἶχαμε πληροφορίες πὼς τὰ θρανία ἐκεῖνα πού διεκδικοῦσαν οἱ Λευκογεῖτες τὰ ἀγοράσανε οἱ Βούλγαροι τοῦ χωριοῦ μας ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κατοίκους Λευκογείων, καὶ ἔτσι τὰ κρατήσαμε χωρὶς νὰ δώσωμε προσοχὴ στὶς διαμαρτυρίες τους.

Στὰ τελευταῖα δύο χρόνια, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1945—47, πού ὑπηρέτησα στὸ σχολεῖο μου, εἶδα τὴν ἀξιοθρήνητη κατάστασή του καὶ ἀναγκάσθηκα κατὰ τὸ 1946 νὰ προσφέρω ἐξ ἰδίων μου στὸ σχολικὸ μας ταμεῖο 100 χιλιάδες δραχμές. Μὲ τὸ μικρὸν αὐτὸ ποσὸν καὶ μὲ τὰ ἐνοίκια τοῦ σχολικοῦ ἀγροκτήματος κατῶρθωσα νὰ ἐπαναφέρω στὴ θέση τους πολλὰ σχολικά ἔπιπλα καὶ ἀρκετὰ ἐποπτικά μέσα διδασκαλίας. Σήμερα, μὲ ὅλη τὴν οἰκογενειακὴ μου ἀνέχεια καὶ τὰ μεγάλα οἰκογενειακά μου βάρη ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσω εὐεργετῶν τὸ σχολεῖο μου καὶ νὰ δώσω τὸ παράδειγμα σὲ κείνους πού μποροῦν νὰ συνδράμουν τὸ σχολεῖο στὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν μόρφωση τῶν παιδιῶν τους.

Τελειώνοντας θεωρῶ καθήκον μου νὰ φέρω στὴν δημοσιότητα κάποιον γεγονὸς πού σχετίζεται μὲ τὴν σχολικὴ μας ἐργασία. Τὸ γεγονὸς ἔχει ὡς ἐξῆς: Στὶς ἀρχές τοῦ 1931, ἡ Διδασκαλικὴ μας Ὁμοσπονδία ζήτησε ἀπὸ τὴν Σεβαστὴ μας Κυβέρνηση τὴν ρύθμιση τῶν οἰκονομικῶν καὶ λοιπῶν ζητημάτων τοῦ κλάδου μας. Ἡ Κυβέρνηση κώφευσε στὶς ἀπαιτήσεις τῆς Ὁμοσπονδίας, καὶ τότε ἡ Ὁμοσπονδία εἰδοποίησε τοὺς Διδασκαλικοὺς Συλλόγους νὰ συστήσουν σ’ ὅλους τοὺς δημοδιδασκάλους νὰ ἀπεργήσουν κατὰ τὴν 20 Φεβρουαρίου. Οἱ δημοδιδασκαλοὶ ὅλοι ἦσαν πανέτοιμοι γιὰ τὴν ἀπεργία, στὶς

18 ὅμως τοῦ Φεβρουαρίου εἰδοποιήθησαν ἀπὸ τοὺς Συλλόγους ν' ἀναβάλουν τὴν ἀπεργία κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ὁμοσπονδίας. Ἐμεῖς ἀμέσως ἀπ' τὴν ἀρχὴ κηρυχθήκαμε ἀλληλέγγυοι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς Ὁμοσπονδίας, καὶ θέβαια θ' ἀπεργούσαμε ἐὰν ἡ ἀπεργία ἦταν γενικὴ. Δυστυχῶς δὲν μάθαμε τίποτε ὡς τὴν τελευταία στιγμή γιὰ τὴν ματαίωση τῆς ἀπεργίας, καὶ ἀκριβῶς τὸ πρωῒ τῆς 20 Φεβρουαρίου 1931 κατεβήκαμε στὸ Κάτω Νευροκόπι γιὰ νὰ ζητήσωμε σχετικὲς πληροφορίες. Μάθαμε τότε ὅτι ματαιώθηκε ἡ ἀπεργία, καὶ ὅτι τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειας καὶ ὄλου τοῦ Κράτους λειτουργοῦν. Ἐπεστρέψαμε ἀμέσως στὸ σχολεῖο μας καὶ συνεχίσαμε τὴν ἐργασία τῆς ἡμέρας, μὰ οἱ ἀστυνομικὲς Ἀρχὲς Κ. Νευροκοπίου καὶ Λευκογείων μᾶς κατεδίωξαν ἀδίκως καὶ μᾶς παρέπεμψαν στὴν Εἰσαγγελία Πλημμελειοδικῶν Δράμας ὡς ἀπεργούς. Ὁρίσθηκε ἡ δίκη μας γιὰ τὴν 3 τοῦ Ἀπρίλη τῆς ἴδιας χρονιάς, ἦσαν δὲ συγκατηγορούμενοί μου ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου Δράμας. Οἱ δύο αὐτοὶ κύριοι κρατήσανε ἀπέναντί μου μιὰ στάση ἀνάρμοστη πρὸς τὸ ὑψηλὸ λειτουργήμα τὸ ὁποῖον ἐξασκοῦσαν. Πρῶτον, ἰδρώσανε νὰ μὲ πείσουν νὰ θεβαιώσω στὸ δικαστήριον πῶς εἰδοποιήθηκα ἀπ' αὐτούς γιὰ νὰ μὴν ἀπεργήσω. Δηλαδή ἔπρεπε νὰ ἐνοχοποιηθῶ μόνος ἐγὼ ὁ σχετικῶς ἀνεύθυνος καὶ νὰ ἀθωωθοῦν, αὐτοὶ οἱ κυρίως ὑπεύθυνοι. Δεύτερον, ἐπλήρωσαν ἀπὸ τὸ ταμεῖο τοῦ Συλλόγου μας 600 δραχμὲς σὲ δύο δικηγόρους, τοὺς ὁποίους δὲν ὑπεχρέωσαν νὰ ἀναλάβουν καὶ τὴ δική μου ὑπεράσπιση, καὶ ἀναγκάσθηκα τότε νὰ πληρώσω ἐξ ἰδίων μου 400 δραχμὲς σὲ ἄλλους δύο δικηγόρους γιὰ τὴν ὑπεράσπισή μου. Εὐτυχῶς κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης ὁ ἀστυνόμος Κ. Νευροκοπίου κ. Λεφάκης ἀπὸ κατήγορος ἔγινε συνήγορος, καὶ ἀνέφερεν ἐπὶ δικαστηρίου τὰ ἑξῆς: «Τὸν Νυμφόπουλον κατηγορήσαμεν ἐπὶ ἀπεργία, ἀλλ' εἴμεθα θέβαιοι ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν ν' ἀπεργήσῃ. Φαίνεται ὅτι ἠθέλησε νὰ κηρυχθῇ ἀλληλέγγυος πρὸς τὸν διδασκαλικὸν κλάδον, καὶ ἀπόδειξις ὅτι μόλις εἶδε πῶς λειτουργοῦν τὰ σχολεῖα ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς τὴν ἐργασίαν του. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν κατηγορούμενον διδάσκαλον ὀφείλει πολλὰ τὸ χωριό του. Αὐτὸς καὶ μόνος ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ διδακτηρίου καὶ διὰ τὴν ἀρίστην διοργάνωσιν τοῦ σχολείου του». Αὕτῃ ἡ ἀνέλπιστη συνηγορία τοῦ ἀστυνόμου μὲ κατασυγκίνησε, τὴν δὲ συγκίνησή μου τὴν ἀντελήφθησαν οἱ δικαστὲς καὶ πολλοὶ ἀκροατὲς. Ὑστερα ἀπὸ τὴν κατάθεσιν αὕτῃ τοῦ ἀστυνόμου ἠγόρευσαν ὁ Εἰσαγγελεὺς καὶ ὄλοι οἱ δικηγόροι ὑπερασπίσεως. Οἱ ἀγορεύσεις κράτησαν ἐπὶ μία ὥρα. Κάποια στιγμή ὁ Εἰσαγγελεὺς στρέφεται σὲ μᾶς καὶ ρωτᾷ ἀπὸ σκοποῦ: «Μήπως Νυμφόπουλε εἴσθε δάσκαλος τῶν δύο μαρτύρων;» Ὡστε ἂν ἦμουν πραγματικῶς δάσκαλος τῶν δύο μαρτύρων, αὐτὸ θὰ συντελοῦσε στὴν ἄμεση καταδίκη μου! Ἀπάντησα συγκινημένος: «Κύριε Εἰσαγγελεῦ, εὐτυχῶς μόνος ἐγὼ ἀπ' ὄλους τοὺς πρόσφυγας δημοδιδασκάλους κατέχω γνήσιον πιστοποιητικὸν τῶν σπουδῶν μου στὸ Γυμνάσιον Τραπεζοῦντος, καὶ γνήσιον πιστοποιητικὸν τῆς Μητροπόλεως Ροδοπόλεως γιὰ τὰ χρόνια τῆς ὑπηρεσίας μου εἰς τὰ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικὰ σχολεῖα». Ὁ Εἰσαγγελεὺς ἐτόνισε τότε τὰ ἑξῆς: «Λοιπὸν ἐδῶ ἡ δίκη παίρνει ἄλλην μορφήν, καὶ συνεπῶς δὲν θὰ εἶμαι ἐγὼ ὅστις θὰ ζητήσω τὴν καταδίκην τοῦ Νυμφοπούλου». Τὸ δικαστήριον τότε ἀποσύρθηκε σὲ σύσκεψιν, καὶ μετὰ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας φάνηκε ὁ Πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἀπαλλάσσεται ὁ κατηγορούμενος λόγῳ ἀμφιβολιῶν, ἀλλὰ συνιστῶ τόσον εἰς αὐτὸν ὅσον καὶ εἰς τοὺς συγκατηγορουμένους του διδασκάλους νὰ

προσέξουν νὰ μὴν ὑποπέσουν ἐκ νέου εἰς τὸ αὐτὸ ἀδίκημα». Τέλειωσε ἔτσι ἡ δίκη, ἡ ὁποία μᾶς κράτησε σὲ ἀγωνία ἐπὶ δύο ὧρες.

Καὶ τώρα ἄς περιγράψωμε τὴν ἐργασία πού ἔγινε στὸ σχολεῖο Χρυσοκεφάλου ἀπὸ τοῦ 1924—1947.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

(Ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις μου).

Ὑπαίθρια μαθήματα

Κατὰ τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον, Ἀπρίλιον, Μάϊον καὶ Ἰούνιον ἐκάστου ἔτους τὰ ὑπαίθρια μαθήματα εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ καθαροῦ ἀέρος τῆς ἐξοχῆς ἐπὶ τῆς υἰείας καὶ τῆς διανοητικότητος τῶν μαθητῶν ἦτο τεραστία. Παρατηρήσαμεν ὅτι μᾶς ἀντιλαμβάνονται κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων εἰς τὸ ὑπαιθρον πολὺ καλύτερα οἱ μαθηταὶ παρά κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε ἀσφυκτιοῦν ἐντὸς τῶν τεσσάρων τοίχων τῆς αἰθούσης. Μᾶς φαίνονται τῶρα οἱ μαθηταὶ περισσότερον εὐθυμοὶ, ζωηροί, γελαστοί, ὅλο υἰεία καὶ χαρά. Τὰ ὑπαίθριά μας μαθήματα γίνονται παντοῦ, πρὸ παντὸς ὁμῶς εἰς τὸν ὑπερθεν τοῦ χωρίου λόφον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἡ θεὰ τοῦ χωρίου, τοῦ δενδροφυτευμένου κάμπου μας καὶ τῶν πέριξ δασωμένων θουνῶν εἶναι μαγευτικωτάτη. Τὰ παιδιὰ ἀπολαμβάνουν καὶ τὴν ὁμορφιά τῆς φύσεως καὶ γνωρίζονται μὲ αὐτήν. Κάμνουν συλλογὰς ἐρπετῶν, ἐντόμων, λουλουδιῶν, φύλλων, κλαδιῶν καὶ ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἐπὶ τῶν συλλογῶν τούτων γίνεται ἐκάστοτε μία σύντομος διδασκαλία χωρὶς πολλὰ στολίδια Ἐρβαρτιανά.

Παιδικὰ παιγνίδια καὶ ἀγωνίσματα

Ἀκούεται μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῆς σήμερον δὲν μαθαίνουν τίποτε στὰ παιδιὰ, ἀφοῦ ὅλην τὴν ἡμέραν αὐτὰ παίζουν, χορεύουν, τραγουδοῦν καὶ γυμνάζονται. Ἡμεῖς καὶ ἐκ προηγουμένης πείρας ἐγνωρίζομεν τὴν νοσηρὰν ἀντίληψιν τῶν ἀγροτῶν περὶ τῆς ἀξίας τῶν παιγνιδίων, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελετῆς τῶν ἐξετάσεων εἰς τὴν λογοδοσίαν μας ἀνεπτύξαμεν τὴν ἀπέραντον παιδαγωγικὴν ἀξίαν τῶν παιγνιδίων καὶ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς υἰείας τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος τῶν μαθητῶν, καὶ ἐδώσαμεν εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ἐννοήσουν ὅτι ὅταν τὰ παιδιὰ παίζουν, χορεύουν καὶ τραγουδοῦν δὲν χάνουν ἄδικα τὸν καιρὸν τῶν ὅπως νομίζουν αὐτοί, ἀλλὰ ἀπ' ἐναντίας φέρουν νέα ὄρεξη γιὰ δουλειά, καὶ ὅτι ἐπικρατεῖ εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ἡ ὀρθοτάτη παιδαγωγικὴ ἀντίληψις τὰ γράμματα μαθαίνονται μὲ παιγνίδια.

Σημείωσις: Θὰ μᾶς παρατηρήσουν ἴσως μερικοὶ διατὶ γράφομεν εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἀφοῦ εἴμεθα ὑπέρμαχοι τῆς δημοτικῆς. Ἀπαντῶμεν: Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας μας ἤμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ γράψωμεν εἰς τὴν καθαρεύουσαν, καὶ σήμερον δὲν θέλομεν νὰ ἀλλοιωθῇ ἡ ἔννοια τοῦ κειμένου τῶν σχολικῶν μας ἐκθέσεων ἐκ μᾶς τυχὸν ἀτυχοῦς μεταφράσεως αὐτῶν εἰς τὴν δημοτικὴν.

Μίαν ἡμέραν ὁ πολὺκλαυστος υἱός μου Νίκος μαθητὴς τῆς Ε΄ Τάξεως ἀνεκάλυψε τὴν κατασκευὴν χαρτίνου γαϊδάρου, καὶ τὴν ἐπομένην ἐγένετο ἀνάστατον τὸ σχολεῖον. Εἰς κάθε θρανίον παρετάχθησαν πολλοὶ χάρτινοι γαϊδάροι μὲ μεγάλα κινούμενα αὐτιά, ἄλλοτε ὄρθια καὶ ἄλλοτε κατεβασμένα. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας μᾶς ἔρχεται δρομαίως ὁ Παναγιώτης Γκουζίδης, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει καὶ αὐτὸς ἰδικὴν του ἐφεύρεσιν, χάρτινο χελιδόνι. Ἄλλα παιδιὰ ἀνακάλυψαν χάρτινους κοκόρους, χάρτινες θάρκες, χάρτινα καπέλλα, κ.ο.κ. Δὲν ὑπῆρξε μαθητὴς ποὺ νὰ μὴν μάθῃ τὴν κατασκευὴν ὄλων αὐτῶν τῶν χαρτίνων παιγνιδιῶν· ἐν μέσῳ χειμῶνι πετοῦσαν τὰ χελιδόνια ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς μας· τὸ προαύλιον τοῦ σχολείου, ὁ σχολικὸς κήπος καὶ οἱ δρόμοι τοῦ χωρίου ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἄσπρισαν ἀπὸ τὰ ριγμένα χαρτιά τῶν παιγνιδιῶν. Εἰς τὰ χάρτινα αὐτὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν ἐπρόσθεσε καὶ ἡ δασκάλα Εἰρήνη Πολίτου τὸν χάρτινον ἀνεμόμυλον. Ὁ ἀνεμόμυλος ἰδίως τρέλλανε τὰ παιδιὰ· ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους ἡμέρας οὔτε ἔτρωγον, οὔτε ἔπινον, οὔτε εἰς τὰ μαθήματα ἔδιδον προσοχήν, παρὰ κοίταζαν πῶς νὰ ἐκθέσουν τὸν μύλον των εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος καὶ νὰ τὸν κάμουν νὰ γυρίζῃ δαιμονιωδῶς. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸ ρεῦμα αὐτὸ τὰ παιδιὰ μου κατέφευγον εἰς διάφορα τεχνάσματα· ἀνέβαινον ἐπὶ μικρῶν ὑψωμάτων μὲ τὸν χαρτόμυλον ἀνὰ χεῖρας, ἔτρεχον ἀνὰ τοὺς δρόμους καὶ τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου, καὶ κάποτε δειλὰ δειλὰ ἐπρόβαλλον τὸ χέρι των μὲ τὸν μύλον ἀπὸ τὰ παράθυρα τῆς αἰθούσης, καὶ ὅταν ἔβλεπον τὸν μύλον νὰ γυρίζῃ ἠσθάνοντο ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χάρτινα παιγνίδια παίζουσι τὰ παιδιὰ μας καὶ τὰ ἐξῆς: Τὰ σκλαβάκια, τοὺς βόλους, τὰ πεντόβολα, τὴν γάταν καὶ τὰ ποντίκια, τὴν τυφλομύγα, τὴν διελκουστίνδα, τὸ σχοινάκι, τὸν κουτσὸ λύκο, τὸν λύκο καὶ τὰ πρόβατα, τὴν μακρογαδάρρα, τὸν χαρταετό, τὴν κολοκυθιά, τὸ γύρω γύρω ὄλοι, τὸ ποῦ θὰ πᾶς κυρὰ Μαρία, τὸ τηλέφωνο, κ.λ.π. Καὶ τὸ παιδικὸν τηλέφωνο τὸ ἐφεύρε ὁ υἱός μας Νίκος. Τρύπησε μιὰ μέρα δύο τενεκεδένια κουτιά σὲ πολλὰ σημεῖα, τοποθέτησε σ' αὐτὰ ἕνα σπάγγον μήκους 100 μέτρων, ἔδωσε ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ κουτιά τὸν σπάγγο σὲ κόμβους, ξετύλιξε τὸν σπάγγο καὶ ἔδωσε σὲ κάποιον συμμαθητὴν του τὸ ἕνα κουτάκι νὰ τὸ πάγῃ στὸν ἀντικρινὸ λόφο τοῦ Ἀμβροσιάδη, κί' αὐτὸς ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου ἄρχισε τὴν τηλεφωνικὴ συνδιάλεξιν μὲ τὸν συμμαθητὴν του. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου τὸν περικύκλωσαν καὶ ἐζήτησαν νὰ συνδιαλεχθοῦν μὲ τὸ τηλέφωνόν του. Ὅλοι βρῆκαν τὸ τηλέφωνον τοῦ Νίκου μας τέλειον, ζωντανόν, ἐπιτυχημένον, καὶ δὲν ἤξεραν πῶς νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἔκπληξιν καὶ τὴν χαρὰν των. Ὁ ἀθεόφοβος Νίκος μας ἠνάγκασε καὶ ἐμὲ καὶ τὴν Νηπιαγωγὸν μας Ὀλγαν Βαγιανοῦ νὰ θέσωμε τὸ κουτάκι στὸ αὐτί μας, καὶ τότε ἀντελήφθημεν ὅτι τὸ τηλέφωνόν του ἦτο λίαν ἐπιτυχές. Τελευταία ἐδώρησεν ὁ Νίκος μας τὸ τηλέφωνόν του εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἔτσι ἀπεκτήσαμεν ἐγκατάστασιν μονίμου παιδικοῦ τηλεφώνου.

Τὰ περισσότερα παιγνίδια ποὺ παίζουσι τὰ καλὰ μου παιδιὰ εἶναι ἰδικῆς των ἐφευρέσεως, ὀλίγα δὲ τινὰ τοὺς ἐδιδάξαμεν καὶ ἡμεῖς. Παρατήρησα ὅτι τὰ παιδιὰ παίζουσι σπανίως καὶ χωρὶς προθυμίαν τὰ διδαχθέντα παρ' ἡμῶν, ἐνῶ παιγνίδια τῆς ἰδικῆς των ἐφευρέσεως, ὡς τὰ σκλαβάκια καὶ ἄλλα τὰ παίζουσι εἰς κάθε διάλειμμα ἀπλήστως. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νὰ παύσῃ ἡ διδασκαλία τῶν παιγνιδιῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς τοὺς μαθητάς, διότι ἡ ψυχὴ των ἐπαναστατεῖ κατὰ τῶν καινῶν δαιμονίων τῶν ἐπιβαλλομένων αὐτοῖς ἄνωθεν.

Ὅφειλω νὰ παρατηρήσω ὅτι οἱ χωρικοὶ τῆς Ἑλλάδος θεωροῦν ἐξευτελιστικὴν τὴν συμμετοχὴν τοῦ διδασκάλου εἰς τὰ παιδικὰ παιγνίδια. Εἰς τὴν περιφέρειάν μας συνήνησα πολλοὺς οὐ μόνον ἀγρότας ἀλλὰ καὶ ἀστοὺς ἐπαγγελματίας ἀρκετὰ μορφωμένους, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν πλέον ἐσφαλμένην ἀνίληψιν διὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ διδασκάλου εἰς τὰ παιδικὰ παιγνίδια. Ἐπὶ παραδείγματι, ἓνας ἀπ' αὐτοῦς, τὸν ὁποῖον δὲν θέλω νὰ κατονομάσω, μοῦ εἶπε μίαν ἡμέραν τὰ ἑξῆς: «Κύριε Νυμφόπουλε, ἐγὼ θέλω τὸν δάσκαλον σοβαρόν, ὄχι σὰν αὐτὸν τὸν Δημόπουλον ποὺ παίζει μὲ τὰ παιδιὰ καὶ κατεξευτελίζει τὸ ἐπάγγελμα» τέτοιους δασκάλους δὲν τοὺς σέβονται οὔτε τὰ παιδιὰ, οὔτε ἡ κοινωνία». Τοῦ ἀπήνησα: «Φίλε μου, σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲν συμφωνῶ μαζί σου. Ὁ δάσκαλος εἶναι προωρισμένος νὰ παίξῃ τὸν ρόλον μεγάλου παιδιοῦ, καὶ ὡς παιδί θὰ παίξῃ μὲ τὰ παιδιὰ, θὰ χαρῆ ὅταν χαροῦν καὶ αὐτὰ, θὰ γελάσῃ ὅταν γελάσουν καὶ αὐτὰ, θὰ τὰ ἀγαπήσῃ σὰν παιδιὰ του, θὰ φροντίσῃ ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἀγάπην των, τὴν ἐκτίμησίν των, τὸν σεβασμὸν των πρὸς αὐτόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τολμήσουν τὰ παιδιὰ νὰ παρουσιασθοῦν ὅποτεδῆποτε εἰς αὐτόν σὰν τὸν πατέρα τους, καὶ νὰ τοῦ ποῦν κάποιον ψυχικὸν πόνον ποὺ ἔχουν ἢ κάποιο μυστικὸν ποὺ δὲν τὸ λένε οὔτε στὴ μαμά τους. Εὐτυχῆς εἶναι ὁ δάσκαλος ὁ ὁποῖος κατακτᾷ τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν, καὶ δυστυχῆς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τυραννᾷ τὰ παιδιὰ μὲ μόνην τὴν ἰδέαν ὅτι φερόμενος τυραννικῶς καὶ αὐστηρῶς πρὸς τὰ παιδιὰ θὰ κατορθώσῃ ν' ἀποσπάσῃ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν τε καὶ τῆς κοινωνίας».

Οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μου ἔχουν μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὰ ἀθλητικὰ παιδικὰ ἀγωνίσματα. Συχνάκις μεταβαίνομεν εἰς τὸ ἐγγὺς τοῦ σχολείου ρυάκιον, ὅπου οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τοῦ ἀμμώδους ἐδάφους τῆς ὄχθης ἐπιδίδονται εἰς τὸ ἄλμα εἰς μῆκος μετὰ φορᾶς καὶ ἄνευ φορᾶς, εἰς τὸ ἄλμα εἰς ὕψος, εἰς τὴν πάλην, κ.λ.π. Εἰς τὸν σχολικὸν λόφον ἐπιδίδονται εἰς τὸν δρόμον τῶν 100 καὶ 200 μέτρων, εἰς τὸ ἀκόντιον, εἰς τὴν δισκοβολίαν καὶ εἰς τὴν σκόπευσιν μὲ λίθους. Εἰς τὸ ἄλμα εἰς μῆκος πρῶτος νικητὴς ἦλθεν ὁ Ἀλέξανδρος Στεφανίδης, εἰς τὸ ἄλμα ἐπὶ κοντῷ ὁ Γεώργιος Κοσμίδης, εἰς τὸ ἄλμα εἰς ὕψος ὁ Ἰωάννης Ἀμβροσιάδης, εἰς τὸν δρόμον τῶν 100 μέτρων ὁ Ἰωάννης Τοπαλίδης, εἰς τὴν σκόπευσιν μὲ λίθους ὁ Χαράλαμπος Στεφανίδης, εἰς τὴν δισκοβολίαν ἐγὼ, καὶ εἰς τὴν πάλην ὁ Νεόφυτος Τσιρίδης. Εἰς τὴν πάλην μου μὲ τὸν δετῆ γιόκα μου Φειδίαν ἦλθομεν ἰσόπαλοι· ὅλα τὰ παιδιὰ γελοῦσαν μὲ τὰ τεχνάσματα τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ὁ Φειδίας διὰ νὰ μὲ ρίξῃ. Πολλάκις ἀνεπτύξαμεν εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀθλητικῶν ἀγωνισμάτων ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς υἱείας αὐτῶν, τὴν τεραστίαν σημασίαν ἣν ἀπέδιδον εἰς τὴν ἄθλησιν οἱ πρόγονοί μας, καὶ τὴν λατρείαν τὴν ὁποῖαν ἀποδίδουν εἰς αὐτὴν ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὡμιλήσαμεν καὶ περὶ τῆς ἀνασυστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν μας ἀγώνων κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἸΘ' αἰῶνος.

Ἡ ἀγωγή τῶν Ἑλληνοπαίδων

Εἰς τὴν Ἑλλάδα μας τὰ πάντα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν δραστηριότητα καὶ εὐφυΐα μας. Μποροῦμεν νὰ δημιουργήσωμεν στρατόν, στόλον, ἀεροπορίαν, μποροῦμεν νὰ ἀνακαταλάβωμεν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μποροῦμεν νὰ ἀνασυστήσωμεν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, μποροῦμεν... καὶ τί δὲν μποροῦμεν; Ἐν μόνον πρᾶγμα παρετήρησα ὅτι δὲν μποροῦμεν νὰ ἐπιτύχω-

μεν. Καί ποῖον; Τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν μας! Παρακαλῶ νὰ μὴν καυχηθῆ κανεὶς Ἑλλήν δημοδιδάσκαλος ὅτι ἐπέτυχεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς. Τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων βασανίζει τὴν σκέψιν μου ἀπὸ πολλῶν ἔτων. Ποῖος κακὸς δαίμων φθονεῖ τὴν Ἑλλάδα μας καὶ δὲν ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ μορφώσωμεν τοὺς πολίτας τῆς αὔριον ὅπως πρέπει; Εἶναι φρίκη νὰ ἀναλογισθῆ κανεὶς ὅτι ὁ τόσον εὐφυῆς Ἑλλήν ὑπολείπεται τῶν ἄλλων ἔθνων εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν. Καὶ ἐξηγοῦμαι: Ὅταν ὁμιλῶ εἰς τοὺς μαθητὰς περὶ καθαριότητος, περὶ ἐγκρατίας, περὶ οἰκονομίας, ἀποταμιεύσεως, ἀλληλοβοηθείας, ἀλληλεγγύης, προστασίας τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων κ.λ.π., ὅταν ὁμιλῶ κατὰ τοῦ καπνίσματος, τῆς οὐζοποσίας, τῆς χαρτοπαιξίας, τῆς ἀσωτείας, τῆς πολυτελείας κ.λ.π., δικαιοῦμαι νὰ ἐλπίζω ὅτι οἱ μαθηταὶ μου σήμερον ἔγιναν Ἑλβετόπαιδες, καὶ αὔριον θὰ γίνουσι Σουηδοί, Γερμανοὶ ἢ Ἄγγλοι. Τί συμβαίνει ὁμοῦ; Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας ὑψοῦνται εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὕψη τῆς εὐγενείας καὶ τῆς ἠθικῆς, μόλις ὁμοῦ φθάσουν εἰς τὸ σπῆναι τῶν ὅπου λείπει ἡ οἰκογενειακὴ ἀγωγή, συναντοῦν ἀδιάφορον καὶ μάλιστα ἐχθρικὸν περιβάλλον, συναντοῦν τὸν πατέρα τῶν καπνίζοντα, χαρτοπαίζοντα καὶ οὐζοπίνοντα μετὰ μανίας εἰς τὰς ταβέρνας καὶ τὰ καφενεῖα, συναντοῦν τὸν μεγάλον ἀδελφόν τῶν σκοτώνοντα στὸ ξύλο τὰ ἀροτριῶντα θῶδια τοῦ καὶ τὸν δυστυχησμένο τοῦ γαῖδαρο, συναντοῦν τὸν θεῖον τῶν ὑβρίζοντα κανδηλί, ὑπουργεῖα, Θεοὺς καὶ δαίμονας, συναντοῦν τὸν ἐξάδελφόν τῶν, χαιρεκακοῦντα διὰ τὴν καταστροφὴν κάποιου γείτονος, συναντοῦν τὸν γείτονα κόπτοντα ἀγρίως ἑκατοντάδας νεαρῶν δένδρυλλίων ἐξ ἀπηγορευμένου μάλιστα δάσους, συναντοῦν τὴν μητέρα τῶν νὰ φορῆ ἐκ ματαιοδοξίας τὰ καλύτερα μεταξωτὰ φουστάνια καὶ τὰ πλέον πολυτελεῖα λουστρίνια, συναντοῦν τοὺς γείτονας νὰ ἀλληλοὑβρίζονται, νὰ ἀλληλογρονθοκοποῦνται καὶ νὰ τρέχουν εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ τότε καὶ αὐτοὶ ἐγκαταλείπουν εἰς τὴν τύχην τῶν τὰ ὅσα ἐδιδάχθησαν εἰς τὸ σχολεῖον, ἀπονεκροῦνται ἢ συνειδησίς τῶν, παύει νὰ ἐξεγείρηται αὕτη κατὰ πάσης ἀσχημίας γινομένης πέριξ τῶν, παραιτοῦνται παντὸς δόγματος εὐγενείας καὶ ἠθικῆς, θεωροῦν φυσικώτατα καὶ δίκαια τὰ γινόμενα πέριξ τῶν, περιφρονοῦν καὶ κοροϊδεύουν τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα, γίνονται ὑπερφίαλοι καὶ σατανικοὶ ἐγωῖσταί, ὑβρίζονται, πετροβολοῦνται καὶ ἀλληλοδέρνονται, φέρονται ἀπρεπῶς πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν καὶ τοὺς ἀνωτέρους τῶν, βασανίζουν ζῶα καὶ πτηνά, χαλνοῦν φωληγῆς πτηνῶν καὶ σπάζουν τὰ αὐγά τῶν, κυνηγοῦν ἀγρίως τίς γάτες καὶ τοὺς σκύλους, σπάζουν καὶ καταστρέφουν μονωτήρας τηλεγράφων καὶ κάθε χρήσιμον πρᾶγμα, ἐκμεταλλεύονται οἱ ἰσχυρότεροι τοὺς ἀδυνάτους, κλέβουν, ψεύδονται, ἀνηθικολογοῦν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πράττουν τὸ πᾶν διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ θεωρηθῶν ὄχι πλέον ὡς εὐγενῆ ἑλληνόπουλα, ἀπόγονοι ἐνδόξων προγόνων, ἀλλ' ὡς μακρυνοὶ ἀπόγονοι τοῦ Ταμερλάνου, ἢ ποῖος ξέρει ὡς σημερινοὶ τρόφιμοι τῶν ψυχιατρείων. Φαίνεται καθαρὰ ὅτι τὸ σημερινὸν περιβάλλον δὲν εὐνοεῖ τὸν ἐξανθρωπισμὸν τῶν Ἑλληνοπαίδων, καὶ τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύει ὅτι ὁ λαὸς μας εὐρίσκεται εἰς τὸ τελευταῖον σκαλοπάτι τοῦ σημερινοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ζήτημα ἂν θὰ φθάσωμεν μετὰ δύο αἰῶνας!

Συγκεντρώσεις γονέων καὶ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν

Κατὰ τὸ 1935 καὶ 1936 ἐπροκαλέσαμεν ἀρκετὰς συγκεντρώσεις τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου τοὺς ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τοὺς παρεκαλέσαμεν νὰ μὴν συμπεριφέρονται πρὸς

τὰ παιδιὰ των σκληρῶς καὶ περιφρονητικῶς, ὡς καὶ νὰ ἀκούσουν μὲ στοργὴν καὶ ἀγάπην τὰ ἐκάστοτε παράπονά των, δίκαια ἢ ἄδικα. Ἐτονίσαμεν ὅτι κάθε ὑπόδειξις μᾶς διὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ ληθῆ ὑπ' ὄψιν παρὰ τῶν γονέων, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴν ὑπολειφθῶμεν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὁ ὁποῖος δίδει ἀπέραντη ἀξία καὶ σημασία στὸ παιδί, τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος. Ὅταν μάλιστα τοὺς περιεγράψαμεν τὰ μεγάλα δεινοπαθήματα τῶν παιδιῶν καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἀνθρωπότης εὐρίσκετο εἰς ἡμιαγρίαν κατάστασιν, τότε ἀπεσπάσαμεν τὴν ὑπόσχεσιν τῶν γονέων διὰ τὴν περιποίησιν τῶν παιδιῶν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τούτων συμφώνως πρὸς τὰς νέας παιδαγωγικὰς ἀρχὰς καὶ κατευθύνσεις. Ὁμολογῶ ὅτι αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι ἦσαν αἱ καλύτεραι τῆς ζωῆς μου.

Ἐξέγερσις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν παιδίων

Τὴν προσοχὴν μου προεκάλεσεν ἡ ἐξέγερσις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν παιδίων κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας ἐνὸς μαθήματος. Παρετήρησα ὅτι πράγματι καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δεικνύεται τὸ ἔθνος μας καθυστερημένον, διότι πρὸ παντὸς ἐδῶ στὰ χωριά καὶ ὁ οὐρανοκατέβατος δάσκαλος δύναται νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν χωριατοπαίδων μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας, καὶ πέραν αὐτῆς ὄχι. Ὡστε οἱ παῖδες τῶν ἀγροτῶν συγκινοῦνται ἀπὸ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν, καὶ ἡ συγκίνησις των αὐτῆ σθύνει μόλις ἐξέρχονται τῶν τεσσάρων τοίχων τῆς αἰθούσης, μόλις ἀπομακρύνονται τοῦ τόπου τῆς διδασκαλίας, ἢ καὶ μόλις κρυθῆ ἢ ράχισ τοῦ διδασκάλου. Μὲ ἄλλους λόγους δὲν μπορεῖ νὰ ριζώσῃ καλὰ καλὰ μία καλὴ διδασκαλία εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνόπαιδος. Καὶ διατὶ αὐτό; Μήπως κάποιος κακὸς δαίμων φθονεῖ τὴν πρόοδον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Μήπως ὁ μικρόκοσμος τῆς Ἑλλάδος ἀντικατοπτρίζει τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ πολιτείαν, αἱ ὁποῖαι ὀλίγον συγκινοῦνται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πέριξ λαῶν; Μήπως εἴμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι πολὺ πίσω ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους καὶ Ἀμερικανοὺς συναδέλφους μας; Ἐγὼ νομίζω πῶς συμβαίνουν ὅλα αὐτὰ, καὶ μακαρίζω τοὺς παῖδας τοῦ σχολείου τοῦ Τολστόη, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστου μαθήματος χαλοῦσαν τὸν κόσμον γιὰ νὰ ποῦν ἐμπρὸς στὸν τυχόντα τὰ ὅσα ἔμαθον. Τώρα οἱ δικοὶ μας μαθηταὶ καὶ οἱ μαθηταὶ ὄλων τῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ μὴ δείξουν ὄλον ἐκεῖνο τὸ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον πού προκαλεῖ ἡ καλὴ διδασκαλία ἐνὸς μαθήματος, εἶναι μία πληγὴ ἀθεράπευτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἢ μᾶλλον τῆς Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Ἐκπαιδεύσεως. Τὸ πῶς θὰ θεραπευθῆ ἡ πληγὴ αὕτη εἶναι ζήτημα ἀνώτερον τῆς κρίσεως τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων, ἀλλ' ἐγὼ θὰ τολμήσω νὰ εἶπω ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ τούτου ἐξαρτᾶται κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, κατὰ δεύτερον λόγον ἐκ τῆς συνειδητῆς καὶ πεφωτισμένης ἐργασίας τοῦ διδασκάλου, καὶ κατὰ τρίτον λόγον ἐκ τῆς τοιαύτης διαμορφώσεως τῆς ἀγωγῆς τῶν ἑλληνοπαίδων, ὥστε νὰ ἐνισχυθῆ ἡ βούλησις αὐτῶν, νὰ ἀνδρωθῆ ἡ παρατηρητικότης των, καὶ νὰ ἀποσκορακισθῆ τὸ ἀψίκορον, ὅπερ χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα, μικρὸν καὶ μεγάλον, ἐν παντὶ καὶ πάντοτε. Οἱ Ἕλληνες γονεῖς λοιπὸν ὀφείλου νὰ γνωρίζουν ὅτι τὰ τέκνα των χρειάζονται τὴν ἰδικὴν των ἐνθάρρυνσιν ἢ μᾶλλον θωπίαν κατὰ τὴν σχολικὴν των ζωὴν, καὶ ὅταν τὸ ἐσπέρας ἐπιστρέφουν ταῦτα ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἀρχίζουν νὰ διηγηθῶν μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν καὶ ἀγγελικὴν χάριν τὰ ὅσα ἤκουσαν ἀπὸ τὸν

καλόν των διδάσκαλον δέν πρέπει νά ἀποστομωθοῦν ἀπό τοὺς γονεῖς των καὶ νά ἀκούσουν παρ' αὐτῶν τὰ ἐξῆς σκαιότατα: Σ κ ά σε πα λ η ο τ ό μα ρ ο μ ή μ έ ζ α λ ί ζ η ς. Τολμῶ νά εἶπω ὅτι κατόπιν μιᾶς τοιαύτης βαναύσου συμπεριφορᾶς τῶν γονέων δολοφονοῦνται ἠθικῶς οἱ παῖδες καὶ εἶναι σχεδόν ἀδύνατος ἡ ἐξέγερσις τοῦ ἐνδιαφέροντος παρ' αὐτοῖς, ἢ ἂν κατορθώσῃ ποτὲ ὁ διδάσκαλος νά ἐξεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν πρὸς κάτι τὸ εὐγενές καὶ ὠραῖον, ἢ πρώτη αὐτῆ ἐντύπωσις θὰ εἶναι στιγμιαία, καὶ οὐδεμίαν θὰ ἔχῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μαθητικοῦ καὶ τοῦ κατόπιν βίου τοῦ παιδός. Τὰ λεγόμενά μου ἀφορῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἀγρότας "Ελληνας καὶ ὄχι τοὺς ἀστούς, ἐκ τῶν ὁποίων τινές ὁμολογουμένως δεικνύουν τὴν ἀπαιτουμένην στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα των καὶ ἐπιμελοῦνται δεόντως τῆς ἀνατροφῆς των, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἐξ αὐτῶν μερικοί, οἱ ὁποῖοι λησμονοῦσι τὸ π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ᾄ ρ ι σ τ ο ν καὶ μ ε τ ᾶ ὑπερβολικὰ χάδια των καθιστῶσι τὰ τέκνα των ἐγωϊστάς, ἀλαζόνας, κουφόνοας καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλετε.

Δραῖσις τῶν Ἐρυθροσταυριτῶν Χρυσοκεφάλου

Τὸ πρόγραμμα τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν. εὕρισκε τελείαν ἐφαρμογὴν ἐν τῷ σχολείῳ μας. Ὅχι μόνον διδάσκομεν τὰ ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν. δημοσιευόμενα μαθήματα Ὑγιεινῆς καὶ ἐπιβλέπομεν τὴν ἄμεσον καὶ δυνατὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, ὄχι μόνον συνιστῶμεν εἰς τοὺς Ἐρυθροσταυρίτας μας τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἠθοπλαστικῶν διηγημάτων καὶ ποιημάτων τῶν περιοδικῶν, ἀλλὰ προβαίνομεν καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν λευκωμάτων εἰς πολλὰ σχολεῖα τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῶν ξένων κρατῶν. Ἀπεστείλαμε λοιπὸν 12 λευκώματα εἰς 2 σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς 10 σχολεῖα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἑσθονίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Τσεχοσλοβακίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Τουρκίας. Μᾶς ἀπήντησαν ὄλα τὰ σχολεῖα τῶν ὡς ἄνω κρατῶν πλην τῶν δύο τελευταίων, καὶ ἤδη ἔχομεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, 10 πλούσια λευκώματα τῶν ξένων Ἐρυθροσταυριτῶν μαρτυροῦντα τὸν ὑψηλὸν πολιτισμὸν τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν ὡς ἄνω χωρῶν. Ἡ ἐκ τούτου ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ἠθους τῶν μαθητῶν εἶναι μεγίστη. Οἱ Ἐρυθροσταυρίται μας λοιπὸν γνωρίζονται μὲ ἄλλους τοιούτους τῆς πατρίδος μας καὶ τῶν ξένων χωρῶν, μανθάνουν πολλὰ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν χωρῶν τούτων, μεταδίδουν εἰς ξένους Ἐρυθροσταυρίτας γνώσεις πολυτίμους περὶ τῆς ὅλον ἐξελισσομένης πατρίδος μας, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐθίζονται εἰς τὸ παρατηρεῖν καὶ ἐκτιμᾶν τὴν κατάστασιν τοῦ χωρίου των, τοῦ ἔθνους των καὶ τῶν ξένων ἔθνῶν. Διὰ τῶν 12 λευκωμάτων μας ἐστάλησαν 80 ἐκθέσεις τῶν Ἐρυθροσταυριτῶν μας περὶ τῶν παιγνιδίων των, περὶ τῶν μαθημάτων των, περὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ χωρίου μας ἀπὸ γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς ἀπόψεως, περὶ τῆς σχολικῆς μας περιουσίας κλπ. Ἐστάλησαν ἐπίσης διὰ τῶν λευκωμάτων 260 φωτογραφίαι διαφόρων τοπίων τοῦ χωρίου μας καὶ γενικῶς τῆς Ἑλλάδος, διάφορα ἔργα χειροτεχνίας τῶν μαθητῶν, συλλογαὶ ἑλληνικῶν γραμματοσήμων, δείγματα ἑλληνικῆς σημαίας, νικέλινα ἑλληνικὰ νομίσματα, συλλογαὶ κλάδων καὶ φύλλων διαφόρων δένδρων τοῦ χωρίου μας, κ.λ.π. Ἐπίσης οἱ Ἐρυθροσταυριῖτες μας προέβησαν εἰς πολλὰς καλάς πράξεις. Ἐβοήθησαν ἀπόρους συμμαθητάς των, ἰσοπέδωσαν λάκκους τῶν δρόμων διὰ νά μὴ σπάσουν τὰ ἀμάξια, ἐπαράχωσαν ψοφίμια διὰ νά μὴ μολυνθῇ ὁ ἀήρ, ἐδενδροφύτευσαν τὸν σχολικὸν λόφον, ἐκαλλιέργησαν τὸν σχολι-

κὸν κῆπον, ἐπροστάτευσαν τὸ σχολικὸν δάσος κ.λ.π. Περὶ τῆς δράσεως τῶν Ἐρυθροσταυριτῶν μας ἔγραψεν εὐνοϊκῶς τὸ περιοδικὸν τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν.

Φτώχεια τῶν ἀγροτῶν μας

Ἐτυχέ ποτε νὰ ἐρωτήσωμεν τὰ παιδιὰ ποία ἦτο ἡ καθημερινή των τροφή. Παρατηρήσαμεν τότε ὅτι τὰ καημένα τὰ παιδιὰ ἐντρέποντο νὰ ὁμολογήσουν τίποτε, διότι ἔζων καὶ ζοῦν τόσον πτωχικά, ὥστε πολλὰ ἐξ αὐτῶν περνοῦν τὴν ἡμέραν μόνον μὲ μπομπότα καὶ ἓνα ποτήρι γάλα, ἢ λίγες πατάτες ἢ καὶ λίγες ἔληές. Μὲ ἄλλα λόγια ἐπικρατεῖ δυστυχία εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ. Τὸ τοιοῦτον φαινόμενον συντρίβει τὴν ψυχὴν τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες ἔρχονται εἰς καθημερινὴν ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἀγρότας, καὶ πρὸ τοῦ θεάματος τῆς δεινῆς θέσεως τῶν ἀγροτῶν λησμονοῦν τὴν ἐπίσης δεινὴν θέσιν ἑαυτῶν.

Περιορισμὸς τῆς κλεπτομανίας

Ἀπὸ τινος μαστίζει τὸ σχολεῖον μας μία νόσος, ἡ κλεπτομανία. Δὲν παρέρχεται ἑβδομάς ποὺ νὰ μὴν παραπονοῦνται μαθηταὶ καὶ γονεῖς διὰ τὴν ἀπώλειαν βιβλίων, τετραδίων καὶ λοιπῶν ἀντικειμένων μαθητικῆς χρήσεως. Εἰς μάτην συμβουλαί, παρατηρήσεις καὶ ἐπιπλήξεις. Διέταξα λοιπὸν μίαν ἡμέραν αἰφνιδιαστικὴν ἔρευναν ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦ ἰδίου θρανίου ὅπου ἔγινεν ἡ κλοπή. Καὶ δὲν εὔρον μὲν, ἢ μᾶλλον δὲν ἐτόλμησα νὰ εὔρω τὸ ἀπόλεσθὲν ἀντικείμενον, διότι τότε θὰ εὕρισκόμην εἰς δύσκολον θέσιν, θὰ ἦναγκαζόμην δηλ. νὰ τιμωρήσω τὸν κλέπτην καὶ θὰ προεκάλουν οὕτω τὴν μῆνιν τῶν τυχόν ἐγωπαθῶν γονέων του, ἀλλ' ὁ αἰφνιδιασμὸς οὗτος παρετήρησα ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ πτοηθοῦν οἱ πραγματικοὶ κλέπται καὶ νὰ σταματήσουν τὴν ἐπικίνδυνον μανίαν των. Ἐτσι χωρὶς νὰ τιμωρήσω οὔτε ἓνα μαθητὴν περιώρισα τὸ κακὸν κατὰ 99%. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως 5ετίας ὅτε ἐλησμονήθη ὁ παλαιὸς αἰφνιδιασμὸς ἐπανελήφθη τὸ κακόν, καὶ τότε μετεχειρίσθη αὐστηρότερα μέτρα. Διέταξα νέαν αἰφνιδιαστικὴν ἔρευναν καὶ ἀνεκάλυψα τοὺς παρεκτραπέντας, τοὺς ὁποίους ἐτιμώρησα διὰ τετραμῆρου ἀποβολῆς.

Τὸ γλωσσικὸν μας ζήτημα

Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1939—40 ἔγραψον τὰ ἑξῆς: «Χαρᾶς Εὐαγγέλια! Ἐφέτος ἔχομεν γνησίαν δημοτικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ Ἀναγνωστικὰ ὅλων τῶν τάξεων. Ἡ δημοτικὴ μας γλῶσσα ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς παρεισάκτους τύπους καὶ φράσεις τῆς καθαρευούσης».

Ἐπὶ 10 ἔτη ἐτονίζομεν ὅτι πρέπει νὰ καταρριφθῇ τὸ εἶδωλον τῆς ἐπιπλάστου δημοτικῆς, ἢ ὅποια τῇ εἰσηγήσει κάποιου πολιτικοῦ κόμματος ἐκυριάρχει εἰς τὰ Ἀναγνωστικὰ ὅλων τῶν τάξεων, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἀλφαθητάρια. Ἐφέτος φαίνεται ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ σαθρὰ λείψανα τοῦ λογιοτατισμοῦ καὶ τοῦ καθαρευουσιανισμοῦ κατέπεσον. Ἡ μέχρι σήμερον ψευδοδημοτικὴ γλῶσσα τῶν Ἀναγνωστικῶν μας κατήνησε γελοία πρὸ παντὸς μὲ τὴν συχνοτάτην χρῆσιν τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως, τὴν ὁποίαν εἰς σπανίας περιστάσεις μεταχειρίζεται ὁ ἑλληνικὸς λαός. Γιατὶ θέλουν οἱ εὐλογημένοι καθαρευουσιάνοι νὰ μεταχειρι-

σθοῦν καὶ εἰς τὰ Ἐμφαθητάρια ἀκόμη τὰς μὲ αὖξιν συλλαβικὴν λέξεις ἐρώτησε, ἐγύριζε, ἐφύσησε, ἐκαθάρισε, ἐφώνασε, ἐκουνοῦσε, ἐσκέπασε, ἐτελείωσε κλπ.; Δὲν μποροῦσαν νὰ μεταχειρίζονται τὶς ἀντίστοιχες λέξεις ῥώτησε, γύριζε, φύσησε, καθάρισε, φώνασε, κουνοῦσε, σκέπασε, τελείωσε κ.λ.π., λέξεις πὺ τὶς μιᾶ ὁ ἑλληνικὸς λαός; Γιατὶ θέλουν οἱ εὐλογημένοι αὐτοὶ μὲ τὴν κακομεταχείριση αὐτῆ τῆς Δημοτικῆς νὰ τὴν δολοφονοῦν καὶ νὰ προκαλέσουν οὕτω τὸν ἑλληνικὸν λαόν; Ἡ παπᾶς παπᾶς, ἡ ζευγᾶς ζευγᾶς. Ἡ ἄς ἀφήσουν ἄθικτη τὴν δημοτικὴν στὰ σχολεῖα μας, ἡ ἄς ἐπαναφέρουν τὴν καθαρεύουσαν στὰ σχολεῖα μας, ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ὁ κρυφίος τῶν πόθος. Αἰδῶς Ἄργεῖοι!!

Οἱ καθαρευουσιάνοι μας ἂν ἤθελον νὰ πολεμήσουν τὴν δημοτικὴν μας γλῶσσαν, δηλ., αὐτὸν τοῦτον τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἔπρεπε ὡς τίμοι ἀνθρώποι καὶ ὡς τολμηροὶ Ἕλληνες νὰ ἔχουν τὸ θάρρος τῆς γνώμης τῶν καὶ νὰ διακηρύξουν ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς τὴν ἀνεπάρκειαν (!!) τῆς δημοτικῆς μας γλῶσσης εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς κρατικῆς μας ζωῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς μας ἐξελίξεως. (Νὰ πὺ ξγίνα καὶ συνήγορος (;) τῶν καθαρευουσιάνων!)

Ἄφου ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ τοῦ δοξασμένου μας Κοραῆ, ἄς ὑποχρεωθοῦμε νὰ ἐξηγηθοῦμε καὶ μὲ αὐτόν. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Κοραῆ δὲν ὑπῆρχον οὔτε καθαρεύουσα, οὔτε καθαρευουσιάνοι. Ὑπῆρχον μόνον ἀρχαῖστα καὶ δημοτικιστᾶι. Καὶ τότε μεταξὺ τῶν ἀρχαῖστων καὶ τῶν δημοτικιστῶν γινόταν καυγᾶς τρικουβερτος· οἱ ἀρχαῖστα οὔτε ἤθελαν νὰ ἀκούσουν περὶ δημοτικῆς, περιεφρόνουν τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἀπεκάλουν τὴν δημοτικὴν χυδαῖαν καὶ τοὺς δημοτικιστὰς ἀθέους καὶ ἀργότερα μαλλιαρούς, ἤθελον νὰ ἐπιδειχθοῦν, ἤθελον νὰ ἐκφρασθοῦν εἰς τὴν ἀρχαῖαν γραπτῶς καὶ προφορικῶς, ἤθελον νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τὸν λαόν τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι λογιώτατοι, πάνσοφοι, ἐνῶ ἦσαν παντελῶς ἄγευστοι παιδείας οἱ περισσότεροι, γνωρίζοντες νὰ ψελλίζουν ὀλίγας λέξεις ἢ φράσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας. Αὐτοὶ ἀπεσκόπουν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἀρχαίας γλῶσσης γραπτῶς καὶ προφορικῶς μεταξὺ ὄλων τῶν στρωμάτων τοῦ λαοῦ μας, δηλ. νὰ ἀναστήσουν τὴν ἀρχαῖαν ἑλληνικὴν, καὶ δὲν ἐσκέπτοντο ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάστασις νεκρῶν! Οἱ καημένοι οἱ δημοτικιστᾶι δὲν ἐτόλμων νὰ ἀνταποδώσουν τὰ ἴσα· δὲν ἐτόλμων νὰ δώσουν μάχην ἐκ παρατάξεως· δειλὰ δειλὰ καὶ ἀωνύμως κατηγοροῦσαν τοὺς ἀρχαῖστὰς ἐπὶ ὀπισθοδρομικότητι, ἐγωῖσμῳ καὶ φαρισαϊκῇ ἀλαζονίᾳ, μάλιστα ἐξέδιδον καὶ συγγράμματα τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο ἀνάρπαστα ἀπὸ τὸν λαουτσῖκον μας — ὅρα θιβλίον «ἡ Νομαρχία», ἀνωνύμου συγγραφέως ὅστις ἀπέκρυψεν ἑαυτὸν ἀπὸ τὰ θέλη τῶν λογιώτατων —. Ὅ,τιδῆποτε καὶ ἂν ἔκαμνον οἱ δημοτικιστᾶι δὲν μποροῦσαν νὰ ἀντικρῦσουν ἀποτελεσματικῶς τὴν προπαγάνδαν τῶν ἀρχαῖστων, οἱ ὁποῖοι ἐτιτλοφοροῦντο ἀπὸ τὸν λαόν μας λογιώτατοι, σοφοὶ καὶ τὰ ρέστα, καὶ ἐφαίνοντο ἐπικρατοῦντες. Ὁ Κοραῆς μας ἐλυπεῖτο κατάκαρδα διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην. Ἐβλεπεν ὅτι ἡ ἀρχαῖα Ἑλληνικὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαδοθῆ εἰς τὰ εὐρέα στρώματα τοῦ λαοῦ μας καὶ νὰ ἀναστηθῆ. Ἐφαντάζετο — καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ λάθος του — ὅτι ἡ δημοτικὴ μας γλῶσσα εἶναι πτωχὴ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἔκφρασιν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν καὶ τὸν καθορισμὸν ἐπιστημονικῶν ὅρων καὶ τεχνικῶν ἀκριθειῶν. Ἐπειδὴ ὁ Κοραῆς ἐπεδίωκε τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ συνάμα τὴν καταπάυσιν τῶν ἐρίδων, ἐφρόντισε καὶ ἐπέτυχεν νὰ ἰδρῦσῃ γλῶσσαν μεσάζουσαν, ἡ

ὅποια νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὸν λαόν, νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ τὰς δύο παρατάξεις, καὶ νὰ ἐκτοπίσῃ εἰ δυνατόν καὶ τὴν δημοτικὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν. Ἐγεννήθη λοιπὸν ἔτσι χάρις εἰς τὸν Κοραῆν ἢ οὐδέποτε ὁμιληθεῖσα ἀπὸ τὸν λαόν μας καθαρεύουσα, τὴν ὁποίαν ὁ Κοραῆς τὴν ἤθελεν ἀποκλίνουσαν πρὸς τὴν δημοτικὴν. Ἄλλ' οἱ ἀρχαῖσταί μας ἀφοῦ τὴν ἐδέχθησαν κατ' ἀνάγκην, ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων τὴν προσέδεσαν εἰς τὸ ἄρμα τῆς ἀρχαίας, καὶ περὶ τὸ 1860 ἐκαυχῶντο ὅτι ἡ καθαρεύουσά μας ἀνεπτύχθη καὶ προσεγγίζει τὴν γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντος!!! Ἔτσι οἱ ἀρχαῖσταί μετεβλήθησαν εἰς φανατικούς καθαρευουσιάνους πού εἰσήγαγον ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Παλαμᾶ καὶ ἄλλων ἐξεχόντων δημοτικιστῶν μας τὰ ἴα καὶ τὰ ὠά, τὸν μῦν καὶ τὸν κύνα, τὴν αἶγα καὶ τὸν ὄνον, τὸν ἄρτον καὶ τὸ ὕδωρ, τὸν ἵππον καὶ τὸν χοῖρον εἰς τὰ ἑκατομύρια τῶν κεφαλῶν τῶν πτωχῶν Ἑλληνοπαίδων, οἱ ὅποιοι ἐφαντάζοντο τὴν στρυφνὴν μας καθαρεύουσαν ὡς Κινέζικην, γιὰτὶ ἄκουγαν συχνὰ ἀπὸ τοὺς δασκάλους ὅτι ἡ Κινέζικη γλῶσσα εἶναι ἡ δυσκολωτέρα γλῶσσα τοῦ κόσμου. Ὡστε ἐφαντάζοντο ὁμοίως τὴν Κινέζικην μὲ τὴν καθαρεύουσάν μας. Τὸ συμπέρασμά μας εἶναι ὅτι ἂν ὁ Κοραῆς τότε ἀγκάλιαζε τὴν δημοτικὴν, θὰ μπορούσε μὲ τὸ κύρος του νὰ καταβάλλῃ τοὺς ἀρχαῖστὰς, καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ λαοῦ μας σήμερον μὲ τὴν κυριαρχίαν τῆς δημοτικῆς θὰ ἦτο λίαν διαφορετικὴ. Κρίμα πού ἐχάθη τότε ἡ μοναδικὴ εὐκαιρία! Ἡ λύσις τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος ἐξηρτάτο τότε ἀπὸ τὸν Κοραῆν καὶ μόνον. Τί τοῦ κατέβηκε τοῦ εὐλογημένου νὰ δημιουργήσῃ νεκρὰν καὶ στρυφνὴν γλῶσσαν! Ἄν ὁ Κοραῆς δὲν εἶχε ταπεινὴν ἰδέαν περὶ τῆς δημοτικῆς, σήμερον αὕτη θὰ ἐκυριάρχει εἰς τὴν ἐκπαιδευσίν μας κατωτέρα, μέσην καὶ ἀνωτέρα, καὶ θὰ ἐπεκράτει ἀντὶ τῆς καθαρευούσης εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς καὶ τοὺς κλάδους τῆς κρατικῆς μας διοικήσεως. Ἄλλὰ καὶ σήμερον δὲν εἶναι ἀργά. Ἄς τὸ εὐχώμεθα!

Ἡ μαθητικὴ μας κοινότης

Εἰς ἕκτακτον συνεδρίασιν τῆς μαθητικῆς μας κοινότητος ἐτονίσθη ἀπὸ μερικοὺς μαθητὰς τὸ φαινόμενον τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των ἀπὸ μερικοὺς παντοπώλας, οἱ ὅποιοι ἐπώλησαν εἰς αὐτοὺς σχολικὰ εἶδη, ὡς τετράδια, πέννες κλπ. μὲ κέρδος 100%, καὶ ἀπεφασίσθη ὅπως ἰδρυθῆ πρατήριον τῆς μαθητικῆς κοινότητος μὲ σκοπὸν τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου. Πράγματι ἰδρύθη τὸ πρατήριο, τὸ ὁποῖον μὲ κέρδος 10% καὶ μόνον ἐπὶ τῶν πωλουμένων εἰδῶν ἀπέκτησεν ἀρκετὴν περιουσίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ κοινότης ἐπρομήθευσε βιβλία καὶ τετράδια εἰς ἀπόρους μαθητὰς.

Τὰ ἐξῆς σχετικὰ περὶ τῆς μαθητικῆς μας κοινότητος ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 φύλλον Μαρτίου - Ἀπριλίου 1927 τοῦ «Ἐγερτηρίου» Ἰωαννίνων:

Πέρυσι ἰδρύσαμεν μαθητικὴν κοινότητα εἰς Βούλκοβον συμφώνως πρὸς τὰ συζητηθέντα ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς συνεδρίοις. Παρακολουθῶ μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν ἐξέλιξιν τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν μαθητῶν μου, καὶ ἐκφέρω τὰς ἐξῆς τολμηρὰς παρατηρήσεις:

Ὁ θεσμὸς οὗτος εὕρισκει μόνον τυπικὴν ἐφαρμογὴν ἐν Ἑλλάδι, διότι τὸ περιβάλλον δὲν εὐνοεῖ τὴν διοργάνωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ τὸ Εὐρωπαϊκώτερον, τοῦλάχιστον σήμερον. Παρατηρήθη ὅτι μαθηταὶ τινες ἀπειθάρχητοι δυσανασχετοῦν ὅταν καλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἐκάστοτε ἐπόπτου νὰ ὑπο-

ταχθοῦν εἰς τοὺς κειμένους νόμους τῆς μαθητικῆς κοινότητος, ἂν καὶ ἐδιδάχθησαν ὅτι ἡ τήρησις τῶν νόμων καὶ ἡ τυφλὴ ὑποταγὴ εἰς αὐτοὺς ἀποτελοῦν τὴν ἀσάλευτον θάσιν πάσης προόδου καὶ εὐημερίας τῶν λαῶν. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀλλάξουν σύστημα οἱ μὲ κοτσαμπασικὰς ἰδέας ἀνατραφέντες μαθηταί, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διαπνέηται ἀμέσως ὁ σχολικὸς ἡμῶν βίος ὑπὸ ὑγιῶς κοινωνικοῦ πνεύματος; Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ αἰσθανθῇ ἡ νεολαία μας τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθέρως αὐτοδιοικήσεως, ὅταν ἡ ἡμετέρα κοινωνία, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ζῆ ὁ θέλων νὰ μορφώσῃ τὴν βούλησιν καὶ τὴν νόησιν αὐτοῦ μαθητῆς, ἀγνοεῖ τελείως τὰς θάσεις τοῦ ὑγιῶς, τοῦ ἀληθοῦς κοινωνικοῦ βίου; Ἡ κοινωνία ἡμῶν εἶναι γνωστὸν ὅτι διέρχεται τὴν μᾶλλον κρίσιμον περίοδον τῆς συνθέσεώς της καὶ τῆς πολιτικῆς της διαπαιδαγωγώσεως. Ἐν ὅσῳ οἱ γονεῖς τοῦ μαθητοῦ διὰ τοῦ πλούτου των καὶ τῆς ἐπιρροῆς των ἐπιβάλλουν τὴν θέλησίν των ὡς νόμον καὶ διαπραττοῦσι τὰς τρομερωτέρας ἀδικίας κατὰ τῶν ἀδυνάτων καυχώμενοι μάλιστα διὰ τοῦτο ἐνώπιον τῶν τέκνων των, εἶναι ἀδύνατον τὰ τέκνα τῶν τοιούτων γονέων νὰ ἀντιληφθοῦν τί ἐστὶν ἰσονομία, ἐλευθερία συνειδήσεως, ἐλευθέρως αὐτοδιοικήσις κλπ. Ἐν ὅσῳ καὶ ὁ ἔσχατος καὶ ὁ ἀνώτατος τῶν Ἑλλήνων δεικνύουν ἀπειθειαν πρὸς τοὺς κειμένους νόμους, ἐν ὅσῳ καὶ ὁ ἀμαθέστερος τῶν Ἑλλήνων φαντάζεται ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὰς γνώσεις, ἐν ὅσῳ ἕκαστος Ἑλληὴν φαντάζεται ἑαυτὸν ἀνώτερον ἑνὸς Βενιζέλου καὶ ἀρέσκειται νὰ οὐρῇ εἰς τὸν Παρθενῶνα — κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Φραγκοῦδη — καθίσταται ἀδύνατον εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ διαπαιδαγωγῆσιν κοινωνικῶς τοὺς μαθητάς, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς τὰ αἰσθήματα τῆς ἰσότητος, τῆς ἀλληλεγγύης, κ.ἄ. Τὸ περιβάλλον εἶναι τοιοῦτον ὥστε ἐκλείπει πᾶσα ἐλπίς ριζοβολήσεως καὶ εὐδοκιμήσεως ἐν Ἑλλάδι τοῦ ξένου τούτου δένδρου, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει τὴν κοινωνικὴν ἐκείνην καὶ πολιτικὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον πρὸ ἑνὸς καὶ δύο αἰώνων οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι κατὰ πλειοψηφίαν εἶναι ἀπαιδαγωγῆτος καὶ κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς. Γεννᾶται τώρα εὐλογον τὸ ἐρώτημα: Ἀπὸ ποῦ πρέπει νὰ πρωταρχίῃ ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ διαπαιδαγωγώσις τοῦ ἡμετέρου ἔθνους; Ἀπὸ τὰ τέκνα ἢ ἀπὸ τοὺς γονεῖς; Φαντάζομαι λίαν δύσκολον τὴν ἀπάντησιν. Ὅταν ἀπὸ μίαν κοινωνίαν λείπῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, ὅταν αἱ πράξεις καὶ αἱ ἐνέργειαι μιᾶς κοινωνίας διαπνέωνται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ ἀέρος τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ τῆς ἐγωπαθείας, ἐκεῖ ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ πᾶσα εὐγενὴς προσπάθεια τοῦ διδασκάλου πρὸς σύστασιν μαθητικῆς κοινότητος ὑπὸ τὴν κυριωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δηλ. τὴν ὁποίαν ἀντιλαμβάνεται ταύτην ἕνας Ἑλβετὸς παιδαγωγός. Ἀλλ' ἕως πότε θὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ δὴ ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία νὰ κυλίωνται εἰς τὸν βόρβορον τῆς κοινωνικῆς, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς κατωτερότητος; Ἴδου τὸ πρόβλημα, διὰ τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου ὀφείλου νὰ ἀσχολῶνται οἱ ἀρμόδιοι, ἂν δὲν θέλου νὰ ἴδουν τὸν μὲν διδάσκαλον μιμούμενον ἀπαθῶς τὸν Ἑλβετὸν παιδαγωγὸν Μπούρκαρτ, τοὺς δὲ μαθητάς νὰ μάθουν καὶ νὰ ἀπαγγείλουν παπαγαλιστὶ τὰς λέξεις ἰσότης, ἀδελφότης, ἀλληλεγγύη, αὐτοδιοικήσις, ἀλτροῦισμὸς καὶ τόσα ἄλλα.

Μ. Κ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΣ

Αἱ διακοπαὶ τῶν μαθημάτων καὶ ἡ καπνοφυτεία

Τὸ σχολεῖον μας ἐνδιαφέρεται σοβαρῶς διὰ τὸ ζήτημα τῆς καπνοφυτείας,

τὸ ὁποῖον εἶναι συνυφασμένον μὲ τὰς θερινὰς διακοπὰς τῶν σχολείων. Παρατηρήσαμεν ὅτι ἡ καπνοφυτεία εἶναι ἕν ἐμπόδιον διὰ τὴν πρόοδον τῶν σχολείων, καὶ τὸ σχολεῖον εἶναι ἕν ἐμπόδιον διὰ τὴν πρόοδον τῆς καπνοφυτείας. Κάθε χρόνον ἀπὸ τῆς 20ῆς Μαΐου ἢ ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουνίου ἀρχίζουν νὰ ἀπουσιάζουν οἱ μαθηταὶ συνεχῶς ἐπὶ 3 καὶ 4 ἑβδομάδας διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς γονεῖς τῶν εἰς τὴν καπνοφυτείαν. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ ἀπειλοῦν, οἱ διδάσκαλοι ὑποβάλλουν μνηύσεις κατὰ τῶν γονέων, οἱ γονεῖς τιμωροῦνται, τὰ μαθήματα καθυστεροῦν καί... θάλατρα ρίγανη. Ἐζήσαμεν τὴν ζωὴν αὐτὴν καὶ ρίχνομεν ἀπὸ τὰς σελίδας αὐτὰς κραυγὴν ἀπελπισίας διὰ τὴν κατάστασιν. Καὶ ὁμως τὰ ἐμπόδια αὐτὰ δύνανται νὰ ἀρθοῦν ὅταν διαφωτισθῇ ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Λοιπὸν, τὸ ζήτημα τῆς καπνοφυτείας, ἡ ὁποία συμπίπτει μὲ τὸν τελευταῖον μῆνα τοῦ σχολικοῦ ἔτους, κατατρύχει σοβαρῶς τὸν πολυθρασανισμένον ἀγροτικὸν κόσμον τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Αἱ ἐξετάσεις ἔγιναν σιγὰ - σιγὰ ὁμοίομορφοι καθ' ὄλον τὸ κράτος, ἐνῶ πρὶν ὀλίγα χρόνια ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν αἱ τοπικαὶ συνθηκαὶ καὶ διεκόπτοντο τὰ μαθήματα ἐπὶ 15θήμερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καπνοφυτείας διὰ νὰ συνεχισθοῦν κατόπιν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἦτο ἡμίμετρον. Τὸ ζήτημα πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῇ σοβαρῶς, διότι κατήντησε γάγγραινα. Τὰ ἀλληλένδετα ζητήματα τῶν διακοπῶν καὶ τῆς καπνοφυτείας δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας ὅπως φαντάζονται μερικοί. Τὰ σχολεῖα τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος δὲν μποροῦν νὰ κριθοῦν μὲ τὸ ἴδιον μέτρον. Ἡ διαφορὰ τῶν κλιματολογικῶν καὶ βιωτικῶν συνθηκῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος εἶναι τεραστία. Ἐκεῖ στὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα θερίζουν τὰ σιτάρια τοὺς κατὰ Μάϊον, ἡμεῖς δὲ κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Στὴν παλαιὰν Ἑλλάδα καλλιεργοῦν ἐληές, ἀμπέλια, ἐσπεριδοειδῆ, κλπ., ἐνῶ ἡμεῖς ἐδῶ καλλιεργοῦμεν καπνόν, θαμβάκι, δημητριακά, γεώμηλα κλπ. Μία τόσον μεγάλη ἀνομοιότης δὲν μπορεῖ νὰ ἰσοπεδωθῇ μὲ ἕνα ὁδοστρωτήρα. Οἱ κάτοικοι τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ πρὸ ποντὸς οἱ Πελοποννήσιοι ἔχουν ἀνάγκην νὰ μαζέψουν τὴν σταφίδα τοὺς κατ' Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτυγχάνουν παρὰ τῆς κυβερνήσεως νὰ ἀρχίσουν τὰ μαθήματα κατὰ Ὀκτώβριον. Ἐμεῖς οἱ καπνοπαραγωγὸι τῆς Νέας Ἑλλάδος δὲν ἔχομεν τὴν ἀνάγκην τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀλλ' ἔχομεν τὴν ἀνάγκην τοῦ Ἰουνίου. Λοιπὸν παρουσιάζεται ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ διακοποῦν τὰ μαθήματα ἐδῶ κατὰ τὴν 20ὴν Μαΐου, καὶ νὰ ἀρχίσουν κατὰ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου. Αὕτη ἡ λύσις θὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν.

Ἀπαγγελία καὶ ἔκφρασις

Παρατηρήθη ὅτι κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ὀρθὴν ἔκφρασιν οἱ ἐκ Θράκης καταγόμενοι μαθηταὶ ὑπερέχουν κατὰ πολὺ τῶν ἐκ Πόντου καταγομένων, καὶ τοῦτο διότι οἱ Θράκες ὁμιλοῦν τὴν δημοτικὴν, ἡ ὁποία φαίνεται σὰν ξένη εἰς τοὺς Ποντίους παῖδας.

Ἐπίδρασις τοῦ κλίματος εἰς τὴν διανόησιν τῶν μαθητῶν

Πρὸ ὀλίγων ἔτων ἐδίδασκον εἰς σχολεῖα τῆς ἐλώδους περιφερείας Γιδᾶ. Διὰ πρώτην φοράν μεταπίπτω ἀποτόμως ἀπὸ νοσηρὸν κλίμα εἰς ὑγιεινὸν τοιοῦτον, καὶ βλέπω ἐμπράκτως τοὺς ἐδῶ μαθητὰς κατὰ πολὺ εὐφυστέρους τῶν μαθητῶν τῆς περιφερείας Γιδᾶ.

*Ποῦ ἀποδίδεται ἡ πειθαρχικότης τῶν ἐχόντων
μεγάλην ἡλικίαν παιδῶν*

Οὐδαμοῦ ὅπου ἐδίδαξα συνήνησα μαθητάς ἡλικίας 15 - 17 ἐτῶν, καὶ δὴ τόσον πολλοὺς ὅσους ἔχω ἐδῶ εἰς Χρυσοκέφαλον, καὶ ὅμως τοὺς βλέπω παρ' ἐλπίδα πειθαρχικωτάτους. Τὸ τοιοῦτον, ἂν καὶ δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον ἔχω δίκαιον, θέλω νὰ ἀποδώσω εἰς τὴν καλὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἔχει σχηματίσει διὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ σχολείου ἢ πλειονότης τῶν κατοίκων, καὶ ἢ ὁποῖα λεληθότως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν παιδιῶν.

Τάξεις καὶ καθαριότης

Ἡ μέριμνά μου περὶ τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν μὲ ἀναγκάζει νὰ λάβω αὐστηρὰ μέτρα ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῆς καθαριότητος. Πολλὰ μητέρες, αἱ ὁποῖαι οὐδ' ἅπαξ τοῦ μηνὸς προσέχουν νὰ ἐντομοβριθῆ κεφάλια τῶν κοριτσιῶν των ἐφάνησαν μεμψιμοιροῦσαι διὰ τὰ λαμβανόμενα μέτρα, ὁποῖα εἶναι τὸ κόψιμον τῶν μαλλιῶν καὶ ἡ προσωρινὴ ἀποβολή, ἀλλ' ἡ ἀδήριτος ἀνάγκη λέγει ἄλλα. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀγροτικός μας κόσμος, οἱ ἀγρόται μας ἀπὸ ἀπόψεως καθαριότητος εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀστούς, εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ λήψις αὐστηρῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα θεβαίως εἶναι περιττὰ εἰς τὰς πόλεις μας καὶ εἰς πᾶσαν κοινωνίαν προηγμένην. Ἐφ' ὅσον ἡ καθαριότης τῶν ἀγροτῶν μας εἶναι πλημμελής, θὰ εἶναι πρέπον νὰ ἀκούσουν οἱ τοῖς τὰ ἐξῆς σωτήρια δι' αὐτούς: «Κύριοι, ἡ ψείρα ἐξῶντωση καὶ ἐξηφάνισεν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὀλοκλήρους λαούς. Ποῦ εἶναι οἱ Βαθυλώνιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Μῆδοι, οἱ Ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, οἱ Καρχηδόνιοι, οἱ Οὐννοὶ, οἱ Βανδῆλοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Οἱ λαοὶ οἱ τοῖς ἐπολέμουν μόνον τοὺς δίποδας ἐχθροὺς των καὶ παρημέλουν νὰ πολεμήσουν τὸν ὑπουλότερον ἐχθρὸν των, ὁ ὁποῖος ἀπεμύζα καὶ ἀπερρόφα τὸ αἷμα των καὶ τὴν ζωὴν των! Μὲ τοὺς δίποδας ἐχθροὺς των συνηντῶντο κατὰ πενταετίαν, δεκαετίαν ἢ καὶ εἰκοσαετίαν, καὶ ὅμως ἔτρεμον πρὸ τοῦ φάσματος τοῦ κινδύνου ἐνὸς τοιοῦτου πολέμου, οὐδόλως δὲ ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν νὰ κηρύξουν πόλεμον ἐν καιρῷ εἰρήνης κατὰ τοῦ προκατακλυσμαίου πολυπόδος ἐχθροῦ των, τῆς ψείρας, ἡ ὁποῖα κατεβασάνισεν ἐπὶ ἑκατομμύρια ἐτῶν τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι τὴν κυριαρχίαν της ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος περίπου τῆς ὑδρογείου μας, ὅπου ζοῦν ἄνθρωποι ἀπολίτιστοι».

Παρατηρῶ ὅτι ὅπως εἶναι ἡ καθαριότης τῶν παιδιῶν, ἔτσι εἶναι καὶ ἡ τάξις αὐτῶν. Τὰ πάντα γίνονται ἐν ἀταξίᾳ παρ' αὐτοῖς. Μελέτη, γραφή, φαγί, παιγνίδια κ.λπ. γίνονται εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε. Οὐδεμία ὥρα ὠρισμένη δι' αὐτά. Μαζὺ μὲ τὴν τάξιν φεύγει καὶ ἡ ἀκρίβεια. Τὴν ὥραν ποὺ πρόκειται νὰ τρῶν τὰ παιδιὰ, παίζουν. Τὴν ὥραν ποὺ πρόκειται νὰ παίζουν, τρῶν. Τρῶγον σχεδὸν πάντοτε, μασοῦν ἀδιακόπως καθ' ὅλα τὰ διαλείμματα καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος ἀκόμη. Ἀκανόνιστος ὅλη ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν. Οἱ γονεῖς τὰ παραμελοῦν, τὰ ἀφίνουν ἄτακτα καὶ ἀχαλίνωτα. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ διορθώσῃ ὅλα τὰ σπασμένα ἕνας δάσκαλος καὶ νὰ βάλῃ τάξιν εἰς 200 παιδιὰ; Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιμεληθῆ ταύτοχρόνως τῆς οἰκογενειακῆς καὶ σχολικῆς ἀγωγῆς ὑπερδιακοσίων παιδιῶν ἕνας διδάσκαλος; Ἡθελήσαμεν κάποτε νὰ ἐπιβάλωμεν τάξιν καὶ ἀκρίβειαν τοῦλάχιστον εἰς τὸ φαγί τῶν παιδιῶν καὶ παρεκάλεσαμεν μερικοὺς γονεῖς νὰ ταγίσουν τὰ παιδιὰ των καθ' ἑκάστην εἰς ὠρι-

σμένας ώρας χάριν τῆς υγείας των. Οἱ γονεῖς μᾶς παρετήρησαν ὅτι ὡς γεωργοὶ ἐπὶ 9 μῆνας δὲν ἔχουν ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυσιν, καὶ ἐπομένως τέτοια μικροπράγματα δὲν τοὺς σκοτίζουν. Τοὺς ὑπεθυμίσαμε τὴν τάξιν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἐσχηματίσαμεν λοιπὸν τὴν γνώμην ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον δὲν μποροῦμεν νὰ γίνωμεν οὔτε Ἄγγλοι, οὔτε Γερμανοί. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ αὐταπατώμεθα φωνάζοντες καὶ γράφοντες ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ὁ μᾶλλον πεπολιτισμένος λαὸς τῆς ὑψηλίου. Ἄναγνωρίζομεν ὅμως τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ διακηρύττομεν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θὰ ἦτο σήμερον ὁ μᾶλλον πεπολιτισμένος καὶ ὁ μᾶλλον πολυπληθὴς λαὸς τῆς γῆς ἂν δὲν τὸν ἐπίεζε μέχρις ἐσχάτων ἡ σκλαβιά 5 αἰῶνων.

Ἡ κατ' οἶκον μελέτη τῶν παιδιῶν

Ἐν μέγα πρόβλημα ἔχει νὰ λύσῃ τὸ σχολεῖον μας, τὸ πρόβλημα τῆς κατ' οἶκον μελέτης τῶν παιδιῶν. Τὰ ἀγροτόπαιδα δὲν μελετοῦν κατ' οἶκον. Μήπως ἡ τεμπελιά αὐτῆ εἶναι προῖον τῆς παρατηρουμένης εἰς ἓν μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀνατολίτικης νωχελείας καὶ ἀδιαφορίας πρὸς μελέτην καὶ πᾶσαν ἄλλην πνευματικὴν ἐργασίαν; Μήπως εἶναι κατάρρα βαρύνουσα τὸν ἑλληνικὸν ἀγροτικὸν κόσμον ἀνὰ τοὺς αἰῶνας; Ἐπὶ πολὺ ἐσκεπτόμην ποῖα μέτρα νὰ λάβω κατὰ τοῦ κακοῦ τούτου. Αἱ συμβουλαί, αἱ παρατηρήσεις, αἱ ἐπιπλήξεις, καὶ ὅλα τὰ γνωστὰ παιδαγωγικὰ μέσα εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν. Καὶ οἱ κορυφαῖοι παιδαγωγοὶ τῆς Δύσεως ἤθελον ἀπογοητευθῆ πρὸ τῆς τόσοσιν χονδροειδοῦς ἀδιαφορίας καὶ ὀκνηρίας πολλῶν ἀγροτοπαίδων μας. Εἰς τὴν περίπτωσηί μου παρετήρησα ὅτι τὸ ἐλάττωμα τοῦτο θαρύνει ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι οὐδόλως συνιστοῦν εἰς τὰ παιδιά των νὰ πάρουν τὸ βιβλίον ἀνὰ χεῖρας καὶ νὰ μελετήσουν, οὔτε δὲ καὶ οἱ ἴδιοι μελετοῦν διὰ νὰ παραδειγματισθοῦν τὰ παιδιά. Τὸ ἴδιον δὲν παρατηρεῖται εἰς τὰ παιδιά τῶν ἀστῶν. Αὐτὰ ἔχουν γονεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγγραμμάτους, οἱ ὅποιοι ἐπιβλέπουν, καθοδηγοῦν καὶ παροτρύνουν τὰ παιδιά των εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐργασίαν. Παρουσίασα τὸ ζήτημα εἰς τινὰ παιδαγωγικὴν συνεδρίασιν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ σχολείου μας, καὶ εὔρομεν ἀπὸ κοινοῦ μίαν... ἑλληνικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, τὴν ἐξῆς: Καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τῆς ἐνάρεξεως τῶν μαθημάτων θὰ ἔλθουν ὑποχρεωτικῶς ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ διδασκάλου θὰ μελετήσουν. Ἡ λύσις αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ὀρθή, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγροτόπαιδας τῆς Ἑλλάδος μας δὲν μπορεῖ νὰ εὐρεθῆ καλυτέρα.

Προπαρασκευὴ τοῦ διδασκάλου

Ὡς πρὸς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ διδασκάλου διὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστου μαθήματος παρετήρησα ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ κατ' οἶκον προπαρασκευή, ἀλλὰ χρειάζεται ὅπως ὁ διδάσκαλος θυσιάσῃ ἐξ ἐκάστου διαλείμματος 5 λεπτὰ τῆς ὥρας τοῦλάχιστον μελετῶν ἐντὸς τοῦ σχολικοῦ γραφείου τὸ ἀμέσως ἐπόμενον μάθημα καὶ προπαρασκευαζόμενος καταλλήλως δι' αὐτό.

Χρῆσις βοηθητικῶν βιβλίων

Μέχρι τοῦ 1937 δὲν ἔκαμνον οἱ μαθηταὶ μου τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων τοῦ σχολείου χρῆσιν βοηθητικῶν βιβλίων, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα παρὰ τὴν σχετι-

κὴν ἀπαγόρευσιν μετεχειρίσθησαν οἱ ὡς ἄνω μαθηταὶ βοηθητικὰ βιβλία, καὶ εἶδον ὅτι προέκυψεν εἰς αὐτοὺς ὠφέλεια ἐκ τοῦ μέτρου τούτου διὰ τὸν ἐξῆς λόγον: Οἱ μαθηταὶ τῶν 2 ἀνωτέρων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου διδάσκονται πράγματα ἐξ ὅλων τῶν μαθημάτων ἐντελῶς σχεδὸν ἄγνωστα εἰς αὐτούς. Ἐπομένως εἶναι ἀδύνατον ἢ μνήμη τοῦ μαθητοῦ νὰ συγκρατήσῃ τόσα πράγματα τέως ἄγνωστα εἰς αὐτὸν διὰ μόνης τῆς ἐντὸς τῆς σχολικῆς αἰθούσης προφορικῆς διδασκαλίας, καὶ παρουσιάζεται ἀνάγκη χρήσεως βοηθητικῶν βιβλίων, εὐληπτοτάτων ὅμως καὶ ἀπλουστάτων. Τὰ εὐληπτα ὅμως βοηθητικὰ εἶναι σπάνια, καὶ αὐτὸ δυσκολεύει τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Τὸ αὐτὸ δὲν συμβαίνει μὲ τοὺς μαθητὰς τῶν κατωτέρων τάξεων, διότι τὰ μαθήματα τῶν τεσσάρων κατωτέρων τάξεων εἶναι τόσον παγκοίνως γνωστά, ὥστε ὁ μικρὸς μαθητὴς ἐρχόμενος εἰς τὸ σχολεῖον συναποκομίζει μεθ' ἑαυτοῦ ὀλίγας γνώσεις ἱστορικές, θρησκευτικὰς καὶ ἄλλας, ἀκριβῶς ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι διδάσκονται προφορικῶς εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ, καὶ αἱ ὁποῖαι οὕτως ἀποκρυσταλλοῦνται εἰς τὴν μνήμην τοῦ μαθητοῦ καὶ καθίστανται κτῆμά του ἔσαι χωρὶς νὰ χρειασθοῦν βιβλία.

Ἄν συμβαδίζουν ἡ ψυχικὴ καὶ ἡ σωματικὴ ιδιοσυγκρασία

Παρατήρησα ὅτι ἀπὸ τινων ἐτῶν κουράζομαι πολὺ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου. Ποῦ νὰ ἀποδώσω τὸ τοιοῦτον; Μήπως ὁσημέραι ἐξαντλεῖται ὁ ὀργανισμὸς μου ἀπὸ τὴν πολυετῆ ὑπηρεσίαν; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πῶς διατηρεῖται ὁ ἐνθουσιασμὸς μου, τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι πολλάκις ὡς παιδικόν; Μήπως ἡ ψυχικὴ ιδιοσυγκρασία ἐνὸς ἀτόμου δὲν συμβαδίζει μετὰ τῆς σωματικῆς ἀλκῆς; Διατὶ λοιπὸν αἰσθάνομαι ἑμαυτὸν πολὺ ἰσχυρότερον ψυχικῶς ἢ σωματικῶς;

Αὐτενέργεια τῶν μαθητῶν

Ἐκ τοῦ ὅλου τρόπου τῆς ἐν τῷ σχολείῳ μας ἐργασίας ἀνεπτύχθη εἰς ἐπιζήλον βαθμὸν ἡ αὐτενέργεια τῶν μαθητῶν, ἡ ὁποία ἐσωσχολικῶς καὶ ἐξωσχολικῶς ἐκδηλοῦται κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ταύτης ἔχομεν τὰ ἐξῆς δύο μοναδικὰ παραδείγματα:

Πρῶτον, παρουσιάσθη ἡμέραν τινὰ ἀνάγκη περιφράξεως τοῦ σχολικοῦ κήπου καὶ τοῦ σχολικοῦ λόφου διὰ συρματοπλέγματος. Ἐργασία πολυήμερος καὶ πολυδάπανος. Οἱ μαθηταὶ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων ἰδόντες καὶ ἀντιληφθέντες τὴν ἀγωνίαν μου μὲ παρεκάλεσαν νὰ μὴν ἐπιτρέψω νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐργασία αὕτη δι' ἐργατῶν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ὑποδείξω τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας διὰ νὰ περιφράξουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸν κήπον καὶ τὸν λόφον. Τοιοῦτοτρόπως ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας συρματοπλέγματα, πάσσαλοι, κλπ. ὅλα ἦσαν εἰς τὴν θέσιν των.

Δεύτερον, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου κατὰ τὰ περισσότερα διαλείμματα οἱ μαθηταὶ δὲν εἶχον ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυσιν. Πολλάκις ἄφηναν τὰ συνηθισμένα των παιγνίδια κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ διδασκῆριου, ἔρριπτον ὀλίγον νερὸν ἐπὶ νωπῆς ἀσθέστου διὰ νὰ ἴδουν πῶς θράζει καὶ ἐκπυρσοκροτεῖ ἡ ἀσθέστος, ἔρριπτον ἐπὶ τῆς πολτοποιουμένης ἀσθέστου ἄμμον καὶ ἔκαμνον ἄμμοκονιάμα, καὶ ἐβοήθουν τοὺς ἐργάτας εἰς τὴν μεταφορὰν ἄμμοκονιάμα-

τος καὶ πετρῶν. Ὅλα αὐτὰ ἐγίνοντο χωρὶς καμμίαν παρότρυνσιν ἔξωθεν. Ἄπο σκοποῦ κατεβάλλομεν προσοχὴν νὰ μὴ παροτρυνθοῦν οἱ μαθηταὶ ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν ἢ ὑπὸ τῶν ἐργατῶν πρὸς τοιαύτας ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἐὰν ἐγίνοντο ὑπὸ πίεσιν δὲν θὰ εἶχον καμμίαν παιδαγωγικὴν ἀξίαν.

Ἐλλειψις εὐφυΐας εἰς τὸ σχολεῖον μας

Παρατηρῶ ὅτι ἡ εὐφυΐα τῶν μαθητῶν μου εἶναι μὲν ἀνωτέρα τῆς εὐφυΐας τῶν παίδων τῶν ζώντων εἰς νοσηρὰ κλίματα, ἀλλὰ διαπιστώνω μετ' ἀφαντάστου λύπης ὅτι ἡ ὑπερ... εὐφυΐα ἢ μᾶλλον ἢ ὀξύνοια εἶναι κάτι τὸ σπάνιον ἐν τῷ σχολεῖῳ μου. Ἀποδίδω τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τὴν ἔλλειψιν καλῆς διατροφῆς καὶ καλῆς περιποιήσεως τῶν παιδιῶν. Διότι, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσορροπήσῃ πνευματικῶς ὁ παῖς ὁ τρεφόμενος μὲ ξηρὴ μπομπότα καὶ ξερὰ φασόλια κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους, ὁ φοιτῶν εἰς τὸ σχολεῖον ρακένδυτος καὶ ἀνυπόδητος; Ἡ τοιαύτη κατάστασις καταθλίβει τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνος δημοδιδασκάλου. Ὁ Ἑλλην δημοδιδάσκαλος παραθλέπει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ἰδικὴν του οἰκονομικὴν δυσπραγίαν, θλίβεται διὰ τὸ τοιοῦτον κατάντημα τῶν $\frac{3}{4}$ περίπου τῶν Ἑλληνοπαίδων, καὶ ἐν μόνον εὐχεται τὸ πῶς νὰ σώσῃ ὁ Θεὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ δυστυχημένα Ἑλληνόπουλα ἀπὸ τὴν φτώχεια καὶ τὴν κακομοιριά. Πολλάκις ἐσκέφθην νὰ ἰδρῶσω ἐν τῷ σχολεῖῳ μου μαθητικὸν συσσίτιον, ὅπου οἱ ἄποροι μαθηταὶ θὰ ἠδύναντο νὰ γευθοῦν τοῦλάχιστον ἄπαξ τῆς ἑβδομάδος τροφῆς ὑγιεινῆς καὶ θρεπτικῆς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο συναντῶ ἀνυπέβλητα οἰκονομικὰ ἐμπόδια. Ἐπειτα, καὶ ἂν δυνηθῶ νὰ ἰδρῶσω τὸ μαθητικὸν συσσίτιον, τὰ θὰ γίνῃ ἢ φορεσιὰ μιᾶς ἑκατοντάδος ἀπορωτάτων μαθητῶν; Μὰ τὴν ἀλήθειαν ἂν ἤμην ἕνας Κροῖσος δὲν θὰ ἤθελον νὰ θλέπω οὔτε καὶ ἕνα Ἑλληνόπουλο πεινασμένο καὶ κακομοιριασμένο.

Τὰ διαλείμματα

Τὸ καθιερωμένον ἐν καὶ μόνον πρωῖνον ἡμίωρον περίπου διάλειμμα, μὲ εὐρίσκει ἀντίθετον διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: Παρετήρησα ὅτι, κατὰ τὴν δίωρον συνεχῆ ἐργασίαν ὑφίστανται κόπωσιν διδάσκαλοι καὶ μαθηταί, καὶ ἐπὶ πλεον αἰσθάνονται οἱ μαθηταὶ τὴν ἀνάγκην ἐξόδου τῶν ἐκ τῆς αἰθούσης διὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἀνάγκην κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας. Ὅχι δὲ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ συνέβη εἰς τὸ σχολεῖον μου καὶ τὸ ἐξῆς ἀντιαισθητικὸν ὅτι, δύο ἢ τρεῖς μαθηταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν τὴν οὐρησίαν των. Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθουν ἐκ τῆς αἰθούσης ἂν καὶ εἶχον τὴν πρὸ τοῦτο ἐλευθερίαν. Κατόπιν τούτων ἐτροποποίησα τὸ καθιερωμένον ὠρολόγιον πρόγραμμα μὲ τὸν καθορισμὸν 10λέπτου ἢ 15λέπτου διαλείμματος μετὰ τὴν διεξαγωγὴν ἐκάστης ὠριαίας διδασκαλίας. Ἀναμένω τὴν ἔγκρισιν τῆς τοιαύτης ἐνεργείας μου παρὰ τῆς προϊσταμένης μου Ἀρχῆς, διότι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς πρωτοβουλίας μου ταύτης καὶ τὸ ἐξῆς ὅτι, καὶ οἱ τυχόν ἐξερχόμενοι τῆς αἰθούσης μαθηταὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των θὰ χρειαθοῦν ἀρκετὰ λεπτὰ τῆς ὥρας διὰ νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὴν κατάστασιν, διότι ἀπεσπάσθη ἡ προσοχὴ των ἤδη εἰς ἄλλα τινὰ κατὰ τὴν ἐξοδὸν των ἐκ τῆς αἰθούσης. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκάστοτε προσγινομένη ἀταξία κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν μαθητῶν συνηγορεῖ νομίζω ὑπὲρ τῆς καθιερώσεως τακτικοῦ διαλείμματος 10λέπτου ἢ 15λέπτου μεθ' ἐκάστην ὠριαίαν διδασκαλίαν ἀντὶ τοῦ 20λέπτου ἢ 30λέπτου πρωῖνου διαλείμματος.

Σχολικαὶ τιμωρίαι

Θὰ ἤμην ὁ εὐτυχέστερος τῶν θνητῶν ἐάν δὲν εὕρισκόμην ποτέ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιβάλω τιμωρίας εἰς τὰ παιδιὰ, καὶ δὴ σωματικὰς τοιαύτας. Καὶ τὴν μὲν θέργαν ἐξωστράκισα ἐκ τοῦ σχολείου, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀναγώγους μαθητὰς δὲν δύναμαι νὰ ἐγγυηθῶ ἀσυδοσίαν, καὶ τοὺς ὑποβάλλω ἐνίοτε εἰς ἔλαφράς σωματικὰς καὶ ἠθικὰς τιμωρίας διὰ νὰ συναισθανθοῦν τὴν εὐθύνην των. Σχετικῶς παρετήρησα ὅτι καὶ τὰς πλέον ἔλαφράς τιμωρίας δὲν τὰς ἀνέχονται οἱ μαθηταί, καὶ οἱ τιμωρούμενοι τοιοῦτοι τρέφουν μίσος κατὰ τοῦ διδασκάλου. Λυποῦμαι τοὺς τοιούτους μαθητὰς διὰ τὴν νοοτροπίαν των καὶ προβαίνω χάριν αὐτῶν καὶ μόνον εἰς συντόμους ἠθικὰς διδασκαλίας, εὐχομαι δὲ νὰ συντελέσουν αὐταὶ εἰς τὸν σωφρονισμόν των καὶ εἰς τὴν μεταμόρφωσίν των εἰς χρηστοὺς καὶ ἐντίμους πολίτας τῆς αὔριον.

Μία κακὴ ἔξις τῶν μαθητῶν

Βασανίζομαι πολὺ διὰ νὰ καταπολεμήσω τὴν κακὴν ἔξιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ νὰ σκύθουν κατὰ τὴν γραφὴν. Πόσον ἀνθυγιεινὸν εἶναι τοῦτο! Ὅταν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι ἡ κακὴ αὕτη ἔξις εἶναι ἐρριζωμένη θαθεῖα εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν λαόν καὶ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, λυπεῖται κατάκαρδα διὰ τὸν κλονισμόν τῆς σωματικῆς υγείας τοῦ λαοῦ μας. Διὰ καμμίαν ἐργασίαν μου δὲν δικαιούμαι νὰ καυχηθῶ, διότι ἦτο καὶ εἶναι καθήκον μου νὰ ἐργασθῶ καυχῶμαι μόνον διὰ τὸ πῶς κατάρθωσα ἀπέναντι τῆς κακῆς ταύτης ἔξεως τῶν μαθητῶν νὰ ἀποκτήσω καὶ ἐγὼ τὴν ἔξιν τῆς ἀπαγγελίας τῆς φράσεως «μὴ σκύβετε!» καὶ μὲ τὴν φράσιν ταύτην ἀπαγγελλομένην πολλάκις τῆς ἡμέρας περιορίζεται τὸ κακὸν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Θὰ εἶμαι εὐτυχής, πολὺ εὐτυχής ὅταν θὰ ἴδω τὰ παιδιὰ μου ἀποβάλλοντα καθ' ὀλοκληρίαν τὴν κακὴν ταύτην ἔξιν.

Τὰ ἀβάκια

Ἀπὸ πολλοῦ παρετήρησα ὅτι τὰ ἀβάκια εἶναι ἐπικίνδυνα εἰς τὴν υγείαν τῶν μαθητῶν, διότι ἔνεκα τῆς ἀκαθαρσίας μερικῶν ἀγροτοπαίδων τὰ ἀβάκια καταντῶσιν ἔστια μολύνσεως δι' αὐτούς, δεδομένου ὅτι οὐδόλως ἢ σπανίως μεταχειρίζονται σπόγγον διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀθακίου, ὅτι μετὰ τὴν γραφὴν πτύουν μετ' ἀπεριγράπτου μανίας ἐπὶ τοῦ ἀθακίου, καὶ ὅτι κατόπιν ἐξαλείφουν τὰ γράμματα μὲ τὴν παλάμην τῆς χειρὸς των ἢ μὲ τὸ μανίκι τοῦ σακκακιοῦ των. Εἰς μάτην ἐπὶ δύο ἔτη συνεβούλευον τοὺς μικροὺς μαθητὰς νὰ πλύνουν εἰς τὴν θρύσιν διὰ τοῦ σπόγγου τὰ ἀβάκιά των. Λοιπόν: Ἐξοστράκιζεται ἀνεκκλήτως ἀπὸ τὸ σχολεῖον μας τὸ ἀβάκιον καὶ ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ τετραδίου.

Οἱ κληθέντες νὰ ὀμιλήσουν εἰς τὸ σχολεῖον μας

Ἐκαλέσαμεν πολλοὺς κοινωνικοὺς παράγοντας ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὸ σχολεῖον μας καὶ ὀμιλήσωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς ἕκαστος ἰδιαιτέρως ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν γνώσεών του καὶ τῆς ἀρμοδιότητός του. Οὕτως ἐκλήθησαν 1) ὁ ἱα-

τρός Σ. Χατζησταύρου νά ὀμιλήσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς περὶ τῶν πρώτων ἱατρικῶν βοηθειῶν, 2) ὁ ἀστυνομικὸς σταθμάρχης Λευκογείων περὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῆς καλῶς ἐννοουμένης ἐλευθερίας τοῦ πολίτου, 3) ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰσαάκ Παπαδόπουλος περὶ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν ἃς προσέφεραν ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος εἰς τὸ Ἔθνος κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας, καὶ 4) οἱ κυνηγοὶ Θ. Ἀξούριστος καὶ Π. Γκουζίδης περὶ τοῦ κυνηγίου. Ἐκ τούτων ὁ ἱατρὸς δὲν ἀπήντησεν, ὁ ἀστυνομικὸς σταθμάρχης ἐπήνεσε μὲν τὴν πρωτοβουλίαν μας αὐτὴν καὶ ὑπεσχέθη νὰ μᾶς ἐπισκεφθῇ εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του. Μένουν οἱ τρεῖς τελευταῖοι, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των.

Πρῶτος ἔσπευσεν ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰσαάκ Παπαδόπουλος, ὁ ὁποῖος ὠμίλησεν εἰς τοὺς μαθητὰς περὶ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου εἰς τὸ Ἔθνος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς. Ὅτε ὁ ἀρχιμανδρίτης ἐξιστόρησε κατ' ἀνάγκην τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, εἰς τὰ πρόσωπα τῶν μεγάλων μαθητῶν διεκρίναμεν τὴν συγκίνησιν ἀναμειγμένην μετ' ἀγανακτήσεως. Κατόπιν ὁ ἀρχιμανδρίτης ἀνέφερον ὅτι κατὰ τὴν μαύρην ἐκείνην ἐποχὴν οἱ Ἑλληνόπαιδες ἐπήγαιναν κρυφὰ εἰς τὸ σπίτι τοῦ παπαῦ καὶ εἰς τὰ μοναστήρια διὰ νὰ μάθουν γράμματα, ὅτι εἰς τὰ μοναστήρια οἱ καλόγηροι ἦσαν μορφωμένοι καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διδάξουν πλὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Θουκυδίδη καὶ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ ὅτι ὁ κλῆρος ὄχι μόνον διέσωσε τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸ ὑπόδουλον ἔθνος τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀναστηθῇ μιὰ μέρα καὶ θὰ ἀποτινάξῃ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐπροσθέσαμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἑξῆς: Πραγματικῶς ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκικῆς τυραννίας, δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔσωσε τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἀφάνειαν, καὶ διὰ τοῦτο τὰ 10 ἑκατομμύρια Ἑλλήνων ποὺ ὑπάρχουν σήμερον εἰς τὸν κόσμον ὀφείλουν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν κλῆρον, ὁ ὁποῖος μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἀνέλαθε καὶ ἐπέτυχεν τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους. Ὁ κλῆρος ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας μας, ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε πρῶτος τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, χιλιάδες ἱερεῖς καὶ διάκονοι ἐπῆραν τὰ ὄπλα ἀνὰ χεῖρας καὶ ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἡ ὀργὴ τῶν Τούρκων ἐξέσπα διπλῆ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν, ὡσάκις συνέβαινε νὰ αἰχμαλωτισθοῦν οὔτοι.

Μετὰ τὸν Ἀρχιμανδρίτην κατέφθασαν οἱ κυνηγοὶ Θεόδ. Ἀξούριστος καὶ Παναγιώτης Γκουζίδης. Οἱ κυνηγοὶ οὔτοι εἰς τὴν ὀμιλίαν των κατεφέρθησαν κατὰ τοῦ κυνηγίου εἰπόντες ὅτι ἀναγκάζονται πολλάκις ὡς κυνηγοὶ παρὰ τὴν συνειδησίαν των νὰ σκοτώσουν ὠφέλιμα ζῶα καὶ πτηνά. Τοὺς κυνηγοὺς ἐπηνέσαμεν διὰ τὴν κρίσιν των καὶ τοὺς παρεκαλέσαμεν νὰ εἶναι προσεκτικοὶ εἰς τὸ κυνήγιον τῶν ζώων καὶ πτηνῶν, πλὴν εἴπομεν ἐπὶ παρουσίᾳ των εἰς τοὺς μαθητὰς ὅτι τὸ κυνήγιον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ εὐγενεστέρα καὶ ἱερωτέρα ἐνασχόλησις διὰ τὸν ἄνθρωπον, διότι ὄχι μόνον ἀναπτύσσονται διὰ τοῦ κυνηγίου αἱ σωματικαὶ καὶ πνευματικαὶ δεξιότητες τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ συνετελέσθη δι' αὐτοῦ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἡ ἐξαφάνισις ὄλων τῶν ἀγρίων καὶ ἐπιθλασθῶν ζώων, καὶ ἐπομένως ἐξησφαλίσθη διὰ τοῦ κυνη-

γίου ἢ σωτηρία καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς κυνηγοὺς ἢ σημασία τὴν ὁποίαν ἀπεδώσαμεν εἰς τὸ κυνήγιον. Ὅταν ἀνεχώρησαν οἱ κυνηγοὶ τοὺς παρεκαλέσαμεν νὰ φέρουν ἐκάστοτε εἰς τὸ σχολεῖον τὰ θηρευόμενα ὑπ' αὐτῶν ζῶα ἢ πτηνὰ διὰ νὰ γίνῃ ἐπ' αὐτῶν ἡ σχετικὴ διδασκαλία. Οἱ κυνηγοὶ μετὰ προθυμίας ἀπεδέχθησαν τὴν παράκλησίν μας καὶ μετὰ δύο ἡμέρας μᾶς ἔφεραν ἓνα σκοτωμένον λαγόν, τὸν ὁποῖον ἐκλάψαμε λιγάκι μὲ τὰ παιδιὰ γιὰ τὴν κακὴ τύχη του. Κατόπιν ἤρχισεν ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ λαγοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ δὲν ἐχόρταιναν νὰ ἴδουν ἐλευθέρως καὶ ἀθιάστως τὰ μεγάλα του αὐτιά, τὰ χονδρὰ καὶ ἀνοιχτὰ μάτια του, τὸ ἀρειμάνιο μουστάκι του, καὶ τόσα ἄλλα. Μετὰ ἓνα μῆνα μᾶς ἔφεραν οἱ κυνηγοὶ καὶ μιὰ ἀλεπού, ὄνομα καὶ πρᾶμα. Ἀφοῦ περιεργάσθησαν τὸ πτῶμα τῆς οἱ μαθηταὶ καὶ συνεζήτησαν ἐπ' αὐτοῦ, μᾶς παρεκάλεσαν νὰ τοὺς ποῦμε κᾶτι διὰ τὴν περιπετειώδη ζωὴν τῆς. Μετὰ τὴν διδασκαλίαν πολλοὶ μαθηταὶ τὴν ἐχαρκτήρισαν ὡς τὸ ἐξυπνότερον τῶν ζῶων, μερικοὶ ὅμως μαθηταὶ τῶν ὁποίων κατεβρόχθισε τὰ κοττόπουλα τῆς ἔδωσαν κλωτσιές καὶ τῆς λάσπωσαν τὴν μεταξωτὴ γούνα. Κρίμα! Οἱ κυνηγοὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ μᾶς φέρουν καὶ ἄλλα θηράματα. Ἔτσι μᾶς ἔφεραν καὶ κύκνον τοῦ βάλτου καὶ ἓνα λύκον, ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν ὁποίων ἐγένετο ἡ σχετικὴ διδασκαλία πρὸς μεγάλην ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας τῶν μαθητῶν.

Ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον μας τυχαίως καὶ κᾶποιος συφιλιδολόγος ἰατρός. Οὗτος ἀφοῦ ὠμίλησε κατὰ παράκλησίν μας εἰς τοὺς μαθητὰς ἐδήλωσεν ὅτι ἔχει ἐντολήν νὰ ἐξετάσῃ μαθητὰς καὶ μαθητρίας, καὶ ν' ἀνεύρῃ μεταξὺ αὐτῶν τοὺς πάσχοντας ἐκ συφιλιδικῶν νοσημάτων. Ἦρχισε πρῶτον νὰ ἐξετάσῃ τὰς μαθητρίας εἰς τὸν λαιμόν, τὸν λάρυγγα, τὸ στήθος των. Ὅτε ἦλθεν ἡ σειρὰ εἰς τοὺς μαθητὰς διέταξε νὰ ξεγυμνωθοῦν οἱ τοὶ διὰ νὰ κάμῃ τελειότεραν διάγνωσιν. Οἱ μαθηταὶ συνεστάλησαν τότε καὶ ἀπεσύρθησαν. Παρεκάλεσα τότε τὸν ἰατρὸν νὰ ἐξετάσῃ ἕκαστον μαθητὴν κατὰ μόναν εἰς τὸ γραφεῖον καὶ ὄχι εἰς τὴν αἴθουσαν ἐνώπιον διακοσίων μαθητῶν. Ὁ ἰατρός ἐφάνη δυσανασχετῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνεμορφώθη. Κατόπιν διεμαρτυρήθη ὅτι δῆθεν τὸν ἐμπόδισα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του! Εἶδον καὶ ἔπαθον διὰ νὰ τοῦ ἀποδείξω τὸ ἐσφαλμένον τῆς γνώμης του καὶ νὰ τὸν πείσω νὰ ἀποσύρῃ τὴν διαμαρτυρίαν του!

Ὁ γλωσσοδέτης τῶν μικρῶν παιδιῶν

Ἄς ὁμιλήσωμεν ἐπὶ τοῦ ἐξῆς ψυχικοῦ φαινομένου εἰς τοὺς μικροὺς ἀγροτόπαιδας. Τὰ παιδιὰ τῶν ἀγροτῶν, ὅσα διέρχονται τὴν προσχολικὴν των ζωὴν ἐν ἀκαταστασίᾳ καὶ ἀταξίᾳ ἄνευ οὐδεμιᾶς σοβαρᾶς ἐπιθλέψεως, ὡς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς Ἑλλάδος τὰ στερούμενα Νηπιαγωγείων, παθαίνουν γλωσσοδέτην καὶ μάλιστα σοβαρᾶς μορφῆς. Ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν(;) αὐτὴν ἔπασχον καὶ τὰ ἰδικὰ μας χωριατόπαιδα μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Νηπιαγωγείου μας· δὲν μπορούσαμε ν' ἀποσπάσωμεν μίαν λέξιν ἀπὸ τὰ χεῖλη ἐκείνων, τῶν ὁποίων μητρικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ τουρκικὴ· ἠγνόουν τὰ παιδιὰ αὐτὰ καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ὅλα τὰ στοιχειώδη πράγματα, δὲν κατεῖχον τὴν ἔννοιαν οὔτε αὐτῆς τῆς μονάδος, ἐπὶ πλέον δὲν ἐτόλμων καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ σοῦ μιλήσουν καὶ νὰ σοῦ ποῦν κᾶτι περὶ τῆς καθημερινῆς των ζωῆς καὶ περὶ ἄλλων πραγμάτων ποῦ ἤξεραν, μὲ ἄλλους λόγους εἶχον μόνον μορφὴν ἀνθρώπου· χὰδια, περιποιήσεις, ἐνθαρρύνσεις καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ παιδαγωγικὰ μέσα ἀπέβαι-

νον άχρηστα. Τήν κατάστασιν βεβαίως δέν ήδυνάμην νά βελτιώσω μόνος έγώ έργαζόμενος μέ 6 τάξεις καί 230 μαθητάς. Τό φαινόμενον τοῦτο εὐτυχώς δέν παρατηρεῖται εἰς τὰς πόλεις μας, ὅπου τό περιβάλλον εἶναι διαφορετικόν. Δέν θά γελασθῶ ἂν εἶπω ὅτι ή λειτουργία τοῦ Νηπιαγωγείου παρ' ήμῖν μετά τό 1936 ἐθεράπευσε κατὰ 90% τήν ἀσθένειαν αὐτήν.

Οἱ πνευματικῶς ἀνάπηροι παῖδες

Ἐπέστησα τήν προσοχήν μου ἐπὶ τῶν παιδῶν τῶν ἀνεπιδέκτων πνευματικῆς ἀναπτύξεως, καί ἐσχημάτισα τήν γνώμην ὅτι πρέπει τὰ τοιαῦτα παιδιά νά ἀποκλεισθοῦν ἀπό τό σχολεῖον μας ὅπου χάνουν ἀδίκως τόν πολῦτιμον καιρόν των, καί νά ἐπιδοθοῦν ἐνωρίς εἰς κάποιον ἐπάγγελμα εἰς τό ὁποῖον ἔχουν κλίσιν, καί εἰς τό ὁποῖον θά εἶναι δυνατὸν νά εὐδοκιμήσουν. Τήν σκέψιν μου ταύτην δέν τήν ἐξωτερίκευσα, διότι γνωρίζω ὅτι οἱ γονεῖς τῶν τοιούτων παιδῶν θά ἀρνηθοῦν νά τοὺς ἀποσύρουν ἐκ τοῦ σχολείου. Ἐχω δέκα τοιούτους μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἐφ' ὅσον καθυστεροῦν διανοητικῶς καταλαμβάνουν τόν πολῦτιμον χρόνον τῆς αἰθούσης ἀδίκως, ή ἐν τῷ σχολείῳ πραγματικότης τοῖς φαίνεται ὡς ὄνειρον, εἰσέρχονται εἰς τό σχολεῖον καί ἐξέρχονται ἐξ αὐτοῦ ὑπνωτισμένοι, καί οὐδέποτε οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι παῖδες ἐγνώρισαν τήν παιδικήν χαράν καί τήν ψυχικήν εὐθυμίαν τῶν ὑγιῶν καί κανονικῶν παιδῶν. Εἶναι ἀνάγκη τό Σὸν Ὑπουργεῖον νά λάβῃ κάποιαν πρόνοιαν διὰ τὰ δύσμοιρα ταῦτα πλάσματα, τὰ ὁποῖα κατ' οὐδέν διαφέρουσι τῶν τυφλῶν.

Δαμαλισμὸς τῶν μαθητῶν

Καθ' ἕκαστον ἔτος γίνεται ὁ δαμαλισμὸς καί ἀναδαμαλισμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου μου, ἀλλὰ μετά λύπης μου παρατηρῶ ὅτι ή ἐπιτυχία τοῦ δαμαλισμοῦ δέν ἀνέρχεται οὔτε εἰς τό 10% τῶν μαθητῶν. Τί συμβαίνει ἄραγε; Φρονῶ μετά πεποιθήσεως ὅτι ή ἀποτυχία αὕτη ὀφείλεται εἰς τό ὅτι παίρνουν τό ζήτημα ἐπιπολαιῶς οἱ ἐμβολιάζοντες τὰ παιδιά μας ἰατροὶ καί νοσοκόμοι, οἱ ὁποῖοι μέ τό αἶψε σ θ ὕ σε ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ἐμβολιάζουν 200 παιδιά καί φεύγουν προδίδοντες τήν ἀκαταστασίαν, ή ὁποία παρατηρεῖται εἰς μερικὰς κρατικὰς μας ὑπηρεσίας.

Πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων

Κατὰ τὰ ἔτη 1924 - 1936 ἐνεπιστεύθη ή Σεβαστή μας Κυβέρνησις εἰς ἐμέ τήν μὶορφωσιν ὑπερδιακοσίων παιδιῶν. Τό αὐτὸ συνέθη εἰς πολλὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος. Δέν μπορεῖ νά μὴν τρομάξῃ κανεὶς πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης! Παρατήρησα ὅτι ὁ κάθε Ἑλληὴν δημοδιδάσκαλος σέβεται τήν ὑπόληψιν καί τήν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Ἔθνους, καί δέν θέλει νά διαμαρτυρηθῇ διὰ τήν κατάστασιν. Ἄλλὰ καί τό Ἔθνος διὰ τῆς Σεβαστῆς του κυβερνήσεως ὀφείλει νά θεραπεύσῃ τήν γάγγραιναν ταύτην τῆς Λαϊκῆς μας Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν ἀπλοῦστατον δεῖγμα τοῦ σεβασμοῦ μας πρὸς τήν ὑπόληψιν τοῦ κράτους καί τοῦ ἔθνους εἶναι τό ἐξῆς ὅτι εἰς τήν ἀλληλογραφίαν τῶν Ἐρυθροσταυριτῶν τοῦ σχολείου μας μετά τῶν σχολείων πολλῶν ξένων χωρῶν, ὡς τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Τσεχοσλοβακίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἑσθονίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Τούρ-

κίας καὶ τῆς Βουλγαρίας περιορίζομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου μας εἰς 100. Γιατὶ πῶς μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ἕνας καὶ μόνος διδάσκαλος διδάσκει 200 μαθητὰς καὶ νὰ ἐκθέσωμεν τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ κράτους; Εἰς τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς θέσιν εὐρέθησαν καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι, ὡς πληροφοροῦμεθα. Ἐκ τούτου καὶ μόνου τοῦ περιστατικοῦ δύναται ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις νὰ ἐκτιμῆσῃ δεόντως τὸν φλογερὸν πατριωτισμὸν ὅλων τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων.

Διοργανώσεις σχολικῶν ἑορτῶν

Μετὰ λύπης μου παρετήρησα ὅτι ἐμειώθη ἐπαισθητῶς ὁ ζήλος τῶν μαθητῶν μου περὶ τὴν διοργάνωσιν σχολικῶν ἑορτῶν, καὶ τοῦτο διότι συνέβη νὰ διοργανωθοῦν ἀλλεπαλλήλως συχναὶ σχολικαὶ ἑορταί, μερικαὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦσαν ἀπαραίτητοι. Οὕτως ἐκ τῶν ἑορτῶν τοῦ δένδρου τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἔπρεπε νὰ παραλειφθῇ ἢ μία διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν τὸ ἐξῆς λυπηρὸν φαινόμενον ὅτι, οἱ μαθηταὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἑορτῇ τοῦ δένδρου τῶν Χριστουγέννων, ἢ ὁποία εἰσῆχθη διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἢ ὁποία εἶναι ἕθιμον τῶν βορείων λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἔδειξαν ἀκράτητον ἐνδιαφέρον, ἐπὶ δὲ τῇ ἑορτῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἢ ὁποία εἶναι καθαυτὸ ἑορτῆ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἔδειξαν κάποιαν ἀδιαφορίαν. Φρονῶ ὅτι ἂν ἡ δευτέρα σχολικὴ ἑορτῆ ἐτελεῖτο πολλοὺς μῆνας κατόπιν καὶ ὄχι ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς πρώτης, τότε ἤθελε παραμείνῃ ἀμείωτον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν περὶ τὴν διοργάνωσιν ἑορτῶν. Διὰ νὰ μὴ ἐπέλθῃ λοιπὸν κόρος διδασκόντων τε καὶ διδασκομένων περὶ τὰ τοιαῦτα, θεωρῶ καθήκον μου νὰ παρακαλέσω τὸν κ. Ἐπιθεωρητὴν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Δράμας νὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολικῶν ἑορτῶν εἰς τὸ ἥμισυ.

Διεξαγωγὴ ὑποθέσεων παρὰ τῶν μαθητῶν

Κάποτε συνεσωρεύθησαν πολλαὶ ὑποθέσεις τοῦ σχολείου μας. Ἐπρόκειτο νὰ ἀγοράσωμεν θερμάστραν διὰ τὸ σχολεῖον μας, νὰ ἀγοράσωμεν χάρτας γεωγραφικοὺς καὶ εἶδη γραφικῆς ὕλης, νὰ παραδώσωμεν ἐπιστολάς καὶ ἐπιταγὰς εἰς τὸ ταχυδρομεῖον, νὰ ἀγοράσωμεν τὰ ἀπαραίτητα φάρμακα διὰ τὸ σχολικόν μας φαρμακεῖον, νὰ διεξάγωμεν παντὸς εἶδους σχολικὰς ὑποθέσεις εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν καὶ εἰς διάφορα ἄλλα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ καταστήματα. Ἡδυνάμεθα θεβαίως νὰ διεξάγωμεν τὰς ὑποθέσεις ταύτας αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ διὰ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου μας κάποιαν πνοὴν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ σχολείου ἐργασίας, διὰ νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν ἐνεργητικότητα τὴν βούλησιν καὶ τὴν παρατηρητικότητα τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων, καὶ διὰ νὰ τοὺς μορφώσωμεν κοινωνικῶς τοὺς ἐνεπιστεύθημεν τὴν διεξαγωγὴν ὅλων αὐτῶν τῶν ὑποθέσεων, ἀφοῦ τοὺς ἐδώσαμεν τὰς καταλλήλους ὁδηγίας. Παρετήρησα ὅτι οἱ μαθηταὶ ὑπερηφανεύθησαν διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην τὴν ὁποίαν ἐδείξαμεν εἰς τὴν ἰκανότητα αὐτῶν, καὶ ὅτι ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῆς διεκπεραιώσαντες τὰς ὑποθέσεις τοῦ σχολείου μας μὲ παραδειγματικὴν τάξιν καὶ ἀκρίβειαν. Εἶγε εἰς τὰ παιδιὰ.

Ἀνάπτυξις τοῦ ἀποταμιευτικοῦ πνεύματος

Τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1937 εἶχομεν τὴν ἑορτὴν τῆς ἀποταμιεύσεως. Ὁμιλή-

σαμεν καταλλήλως εἰς τοὺς μαθητάς, οἱ ὅποιοι ἔδειξαν ἀκράτητον ἐνδιαφέρον νὰ καταθέσουν τὰς μικράς τῶν οἰκονομίας εἰς τὸ Ταχυδρομικὸν Ταμιευτήριον Κάτω Νευροκοπίου. Εὐκαιρία μοναδικὴ διὰ νὰ γίνουσι οἱ μαθηταὶ μας ἄνθρωποι. Μετὰ λύπης μας ὅμως ἐμάθομεν ὅτι ὁ Προϊστάμενος τῆς Ὑπηρεσίας ΤΤΤ Κάτω Νευροκοπίου δὲν δέχεται μαθητικὰς καταθέσεις μικροτέρας τῶν 100 δραχμῶν, καὶ παρεκαλέσαμεν τὴν Προϊσταμένην μας Ἀρχὴν ὅπως ζητήσῃ δι' οἰουδήποτε μέσου νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ὡς ἄνω ὑπάλληλον νὰ δεχθῇ τὰς οἰασδήποτε καταθέσεις τῶν μαθητῶν, διότι δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἀναπτύχῃ τὸ ἀποταμιευτικὸν πνεῦμα παρὰ τοῖς μαθηταῖς, οἵτινες ὡς πτωχοὶ δὲν θὰ δυνηθοῦν ποτὲ νὰ συγκεντρώσουν οἰκονομίας σοβαράς, οἷας καὶ ὅσας ἀπαιτεῖ ὁ Προϊστάμενος.

Πῶς συντελεῖται ἡ ἀρτιωτέρα διαπαιδαγώγησις τῶν παιδῶν

Ἡ ῥοπή τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου εἰς τὴν οὐζοποσίαν καὶ εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον ἂν καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἐπιδρῶσα ἐπικινδύνως ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν μου, ὅμως μοὶ φαίνεται αὕτη ὡς ἰσχυρὸς συντελεστὴς εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: "Ὅταν κάποιος μέθυσος κυλῖεται εἰς τὸν θόρβον, ὑβρίζει καὶ ὑβρίζεται, παρατηρῶ εἰς τὸ βλέμμα τῶν μαθητῶν ζῶρον ἀποτροπιασμὸν καὶ ἐμφανῆ δυσἀρέσκειαν. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς χαρτοπαίκτας, οἱ ὅποιοι διαπληκτίζονται ἀναμεταξύ των καὶ ἀλληλοὑβρίζονται μὲ τὸ παραμικρὸν, καὶ ἐπειδὴ τὸ σχολεῖον μας εὐρίσκετο ἀρχικῶς εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας τοῦ χωρίου, συχνάκις παριστάμεθα μάρτυρες τοιούτων λυπηρῶν σκηνῶν. Αἱ σκηναὶ αὗται δὲν ἔμενον ἀνεκμετάλλευτοι παρ' ἡμῶν· μᾶς ἐχρησίμευσαν αὗται ὡς πηγὴ ἀφετηρίας διὰ νὰ προκαλέσωμεν παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἰσχυρὰν ἀπέχθειαν πρὸς τὴν οὐζοποσίαν καὶ τὸ χαρτοπαίγνιον, νὰ ἀναπτύξωμεν εἰς αὐτοὺς τὰς ὀδυνηρὰς συνεπείας τῶν ὀλεθρίων τούτων ἀνθρωπίνων παθῶν, καὶ ἔτσι καὶ αἱ κακίαι τῶν χωρικῶν μας παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὴν τελειωτέραν ἀφορμὴν ἠθικῆς διδασκαλίας εἰς τοὺς τροφίμους μας, καὶ συντελοῦν ἀρνητικῶς εἰς τὴν ἀρτιωτέραν διαπαιδαγώγησιν αὐτῶν.

Ἡ φοίτησις τῶν μαθητῶν

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς τακτικῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν παρετήρησα ὅτι οἱ μὲν σωφρονέστεροι τῶν γονέων συμμορφοῦνται πρὸς τὰς συστάσεις μας, οἱ ἄλλοι ὅμως περιμένουν κάποιαν ἀπειλὴν διὰ νὰ συμμορφωθοῦν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὀφείλουσι τὰ δικαστήρια νὰ ὑποβοηθοῦν τὸ ἔργον μας ἐφαρμόζοντα αὐστηρῶς τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως νόμου.

Ἀπομίμησις τῶν φωνῶν, ζώων καὶ πτηνῶν

Οἱ ἀγροτόπαιδες καὶ τῶν μεγαλυτέρων τάξεων πάσχουν ἀπὸ ἀνεξήγητον δειλίαν φθάνουσιν τὰ ὄρια τῆς ἠλιθιότητος. Κάποτε εἰς τὸ μάθημα τῶν φυσικῶν παρουσιάσθη ἀνάγκη νὰ ἀπομιμηθοῦν οἱ μαθηταὶ τὰς φωνὰς ζώων καὶ πτηνῶν. Πολλοὶ μαθηταὶ, τοὺς ὁποίους τυχαίως ἤκουσα κατὰ τὰ διαλείμματα μιμουμένους τὴν φωνὴν διαφόρων ζώων, ἔμειναν ἀποσοβλωμένοι ὅταν

τούς παρεκίνησα νὰ νιαουρίζουν ἢ νὰ γαυγίζουν, κ.λ.π. Ἐνθαρρύνσεις, παρακλήσεις, ὄλα εἰς μάτην. Ἦτο νὰ κλάψη κανεὶς διὰ τὰ δειλὰ καὶ ἐντροπαλὰ αὐτὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα μὲ ἱκετευτικὸν βλέμμα ἐζήτουν κάποιαν ἠθικὴν ἐνίσχυσιν. Διέκρινα ἀμέσως τὸ κατάλληλον φάρμακον. Παρώτρυνα ἕνα χαμίνι: πρώτης νὰ ἀπομιμηθῆται ἔστω καὶ ἀτέχνως τὴν φωνὴν τοῦ γάτου, μόλις δὲ ἠκούσθῃ ἡ φωνὴ του οἱ μαθηταὶ ἐγέλασαν θορυβωδῶς, καὶ τότε ὁ καθένας ἀπὸ τούς δειλιῶντας μαθητὰς μὲ θάρρος ἐφρόντιζε νὰ ἀπομιμηθῆ ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερα τὴν φωνὴν τοῦ ζώου ἢ τοῦ πτηνοῦ ποῦ προτιμοῦσε. Ἀληθὲς πανδαϊμόνιον! Εὐτυχεστέρα ταύτης ἡμέρα διὰ τὸ σχολεῖον μας δὲν ὑπῆρξε!

Ἐξάσκησις ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν

Κάποιος μαθητὴς τῆς Γ' τάξεως ἔπαιζε γράφων μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι. Μερικοὶ μαθηταὶ ἤρχισαν νὰ τὸν εἰρωνεύωνται, καὶ τότε ἡμεῖς εὐρόντες εὐκαιρίαν πήραμεν ἀνὰ χεῖρας τὴν κιμωλίαν καὶ ἤρχισαμεν γράφοντες ἐπὶ τοῦ πίνακος μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λίαν εὐχερῶς. Κατόπιν τούτου εἶπομεν εἰς τούς μαθητὰς ὅτι ὄλοι οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ ἐξασκοῦν εἰς κάθε ἐργασίαν ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας των, καὶ παρεκινήσαμεν τούς μαθητὰς εἰς τὴν τοιαύτην ἐξάσκησιν, ἥτις θὰ ἀπέβαινε ὠφέλιμος εἰς αὐτούς καθ' ὅλον τὸν βίον των. Οἱ μαθηταὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας συνεχῶς ἐφρόντιζον νὰ ἐξασκηθῶσι, πλὴν ἡ μεγάλη δυσκολία τὴν ὁποῖαν συνήνησαν ἔκαμψε τὸ σθένος των καὶ ἐγκατέλειψαν οἱ περισσότεροι τὴν εὐγενῆ ταύτην φροντίδα. Τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύει ἐναργῶς ὅτι ἡ ἀγωγή τῆς βουλήσεως εὐρίσκεται παρ' ἡμῖν εἰς νηπιώδη κατὰστασιν.

Ὁ ἐκκλησιασμὸς τῶν μαθητῶν

Ὁ ἐκκλησιασμὸς τῶν μαθητῶν γίνεται τακτικὸς, ἀλλὰ παρατηρήθη ὅτι οἱ γονεῖς θέλουν νὰ φέρουν πρόσκομμα καὶ εἰς τὸ σημεῖον τούτο. Πολλάκις ἔδειξαν τινὲς ἐξ αὐτῶν διαθέσεις νὰ ἀποσύρουν τὰ παιδιὰ των ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ τὰ στείλουν εἰς τὰ λειβάδια πρὸς βόσκησιν τῶν ζώων των, ἀλλὰ μία αὐστηρὰ παρατήρησις τοὺς συνεκράτησε. Τί τὸν θέλω ὁμως τέτοιον ἐκκλησιασμόν; Ἐφ' ὅσον εἰς τοὺς γονεῖς δὲν ὑπάρχουν ἴχνη θρησκευτικῆς συνειδήσεως, δὲν δύναται ὁ διδάσκαλος μόνος νὰ διαπλάσῃ τοὺς παῖδες χριστιανοπρεπῶς. Εἶναι πολὺ λυπηρὸν νὰ ἐπιβάλλωνται οἱ διδάσκαλοι εἰς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας καὶ νὰ παρατηροῦν αὐτούς διὰ τὸν ἐκκλησιασμόν τῶν τέκνων των. Καὶ ποίους γονεῖς; Τοὺς πρόσφυγας ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἐν Τουρκίᾳ ὑπέστησαν ἀφάνταστα δεινὰ, μόνον δὲ ἐκ τῆς θρησκείας των ἦντλον παραγορίαν.

Ἐκκλησιαστικὴ χορωδία

Συνεστήσαμεν κατόπιν πολλῶν δυσκολιῶν ἐκκλησιαστικὴν χορωδίαν ἀποτελουμένην ἀπὸ 12 μαθητῶν τοῦ σχολείου, καὶ μὲ τὴν χορωδίαν αὐτὴν ψάλλομεν πολλὰ τροπάρια τῶν ἑορτῶν, λειτουργικὰ κ.λ.π. συμφώνως πρὸς τὴν γνησίαν Βυζαντινὴν μουσικὴν, τῆς ὁποίας συνέπεσε νὰ εἴμεθα κάτοχοι, καὶ πτυχιούχοι μάλιστα.

Καφενεία και ούζοποσία

Συχνάκις όμιλούμεν εις τούς μαθητάς διά τά κακά έπακόλουθα τής ούζοποσίας, του χαρτοπαιγνίου κ.λ.π., και καυτηριάζομεν τήν σπατάλην τών χωρικών εις τά καφενεία. Πρός έπιβεβαίωσιν τών λεγομένων μας παρεκινήσαμεν ήμέραν τινά τούς μαθητάς τών άνωτέρων τάξεων νά εύρουν άριθμητικώς πόσα λεφτά περίπου έξοδεύουν οί 300 άνδρες του χωρίου μας εις τά καφενεία καθ' όλον τó έτος, και εύρον οδοι το άπίστευτον ποσόν του ένός έκατομμυρίου δραχμών! Ένα έκατομμύριο στο βρόντο! Παρατηρήσαμεν ότι οί μαθηταί έφριξαν πρό του μεγέθους τής ζημίας ταύτης, ήτις προσγίνεται εις τó χωρίον μας, και έξέφρασαν τήν άπορίαν των πώς δέν κλείουν τά καφενεία και αί ταθέρναι πού γίνονται αίτία τής οίκονομικής καταστροφής τών περισσοτέρων οίκογενειών του χωρίου.

Κακόηχος προφορά

Μερικοί μαθηταί τών άνωτέρων τάξεων του σχολείου μας μιμούμενοι καθ' όλα τούς πιθηκίζοντας Γυμνασιόπαιδας τών περιχώρων απέκτησαν μίαν... Κινέζικην προφοράν διά τάς λέξεις με ία, ως χιλιάδες αντί χιλιάδες, παιδιά αντί παιδιά, Γολιάθ αντί Γολιάθ, Βενιαμίν αντί Βενιαμίν, κ.ο.κ. Παρατηρήσεις, έπιπλήξεις, δέν ίσχυσαν εις τίποτε. Φαίνεται ότι μία κακή έξις ριζώνει εις ήμας μυριάκις ταχύτερον και εύκολώτερον μιās καλής έξεως.

Κούρευμα τών μαθητών

Από τών πρώτων ήμερών του σχολικού έτους 1926-27 έτέθη εις χρήσιν ή κουρευτική μηχανή του σχολείου. Οί ύποχρεωθέντες νά κουρεύσουν τούς άλλους μαθηταί τών άνωτέρων τάξεων άφοϋ έκούρευσαν πολλούς μαθητάς επί τέλους έσταμάτησαν εις δύο, εις τάς κεφαλάς τών όποίων εύρέθησαν ψείραι, και τών όποίων ήρνήθησαν νά άποτελειώσουν τó κούρευμα. Όμολογώ ότι δέν έτόλμησα νά επέμβω ύπέρ τών φθειριώντων μαθητών, οί όποιοι μισοκουρευμένοι μετέβησαν εις τó πλησίον κουρείον διά νά κουρευθοϋν. Παρατηρήθη όμως τó έξής εύχάριστον φαινόμενον ότι έπήλθε λίαν αίσθητή βελτίωσις εις τήν καθαριότητα τών παθόντων και πολλών άλλων μαθητών.

Δήλωσις καλών πράξεων

Υπεχρέωσαμεν τούς μαθητάς κάθε Δευτέραν νά προσέλθωσιν ενώπιόν μας και νά δηλώσουν τάς καλές πράξεις, τάς όποιās έκαμον κατά τήν διάρκειαν τής έβδομάδος. Τó μέτρον έτελεσφόρησεν άρκετά, και πολλοί μαθηταί πρώην άπειθάρχητοι φιλοτιμοϋνται τώρα νά ύπακούσουν εις τούς γονείς των και τούς άνωτέρους των, νά βοηθήσουν αύτούς εις τάς οικιακάς και άγροτικές των έργασίας, νά συνδράμουν πτωχούς και δυστυχείς, και έν γένει νά έπιδείξουν καλήν διαγωγήν, διά νά έχουν νά δηλώσουν καλές πράξεις.

Προλήψεις και δεισιδαιμονίαι άγροτοπαιδων

Παρατηρώ ότι ειμεθα ύποχρεωμένοι νά πολεμήσωμεν τάς προλήψεις και δεισιδαιμονίας τών άγροτοπαιδων, όσάκις δίδεται άφορμή. Κάποια μαθήτρια

εἶδε κάποτε ἀράχνην ἐπάνω εἰς τὸ σακκάκι μου· φωνάζει καὶ μὲ πεποίθησιν λέγει πῶς κάποιος αὐτὴν τὴν στιγμὴν θὰ ἐπισκεφθῇ τὸ σχολεῖον, γιατί ἡ ἀράχνη τρέχει ἐπάνω μου· δὲν πρόφθασε ν' ἀποτελειώσῃ τὴν φράσιν της, καὶ νά! Φαίνεται μιὰ γυναῖκα ἐρχομένη βιαστικὴ εἰς τὸ σχολεῖον· τ' ἄλλα παιδιὰ τὸ πῆραν γιὰ σωστὸ καὶ γέλασαν. Πετιέται ἄλλη μαθήτρια καὶ μᾶς λέγει μιὰν ἄλλην ἀλλόκοτον πρόληψιν. Πετιέται ὕστερα ἄλλος μαθητὴς καὶ λέγει πῶς τὸ σπίτι τους ἔχει ἀράπη (ξωτικό), πετιέται πάλιν ἄλλος καὶ λέγει πῶς ὁ σκύλος τους χθὲς ὠρύετο σάν λύκος καὶ θὰ τοὺς γίνῃ μεγάλο κακό. Εἶδα τότε ὅτι τὸ κακὸν ἔφθασε εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ἐχρειάσθη τότε νὰ χάσω δλόκληρον τὴν ὥραν μου διὰ νὰ ἀποδείξω εἰς τοὺς μαθητὰς μὲ διάφορα πρακτικὰ μέσα ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ψέματα, ὅτι εἶναι γεννήματα τῆς φαντασίας ἀγραμμάτων ἀνθρώπων, καὶ ὅτι μᾶς ἔμειναν ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας, τῶν ὁποίων ἡ φαντασία δὲν εἶχεν ὄρια. Παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν ἐπείσθησαν τὰ παιδιὰ εἰς τὰ λόγια μου, διότι εἰς τὸ σπίτι των αἱ ἀγράμματοι μητέρες των καὶ οἱ γιαιγιάδες τους μὲ τὰ παραμύθια τῶν δράκων καὶ τῶν βρυκολάκων ὑποσκάπτουν τὴν ἰδικὴν μας ἐργασίαν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς... ὑποσκάπτομεν τὴν ἰδικὴν των.

Προστασία τῶν πτηνῶν

Πολλοὶ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας ἐφωράθησαν χρησιμοποιούντες παγίδες λάστιχα καὶ ἄλλα μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα συνελάμβανον ζῶντα τὰ πτηνὰ καὶ τὰ κακομετεχειρίζοντο. Τοὺς συνεβουλεύσαμεν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν κακὴν ταύτην ἔξιν ὑπενθυμίσαντες εἰς αὐτοὺς ὅτι ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ παντὸς οἱ Γερμανόπαιδες θεωροῦν τὰ πτηνὰ ὡς ἱερά, τὰ περιποιοῦνται, τὰ ταγίζουσι μὲς' στὸ χέρι των, καὶ τὰ πουλιὰ τότε μαζεύονται γύρω ἀπὸ τὰ παιδιὰ χωρὶς νὰ τρομάξουν καὶ νὰ φύγουν, κάθηνται ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους των καὶ κελαηδοῦν, καὶ φανερώνουν τοιουτοτρόπως τὴν χαρὰν των καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὰ παιδιὰ ποὺ τὰ προστατεύουν. Εἰς τὸ ἄκουσμα αὐτὸ πολλὰ παιδιὰ συνέκινήθησαν καὶ κατήγγειλαν ὀνομαστὶ πολλοὺς ἐφήθους τοῦ χωρίου μας κάμνοντας χρῆσιν τῶν παγίδων καὶ λοιπῶν ὀργάνων μαθητῶν τοῦ σχολείου μας πρὸς συνάντησιν τῶν ἐφήθων τούτων, καὶ ὑπεχρεώσαμεν αὐτοὺς διὰ τῆς πειθοῦς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀπειλῆς ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀφήσουν ἡσυχὰ τὰ τόσον ὠφέλιμα εἰς τὴν γεωργίαν πτηνὰ, ὑπενθυμίσαντες ὅτι ὁ περὶ προστασίας τῶν πτηνῶν νόμος ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τὴν χρῆσιν ἐξοντωτικῶν μέσων δι' αὐτὰ. Ἄλλοτε ἐπληροφορήθημεν ὅτι κατέφθασαν εἰς τὸ χωρίον μας παιδιὰ τοῦ κάτω Νευροκοπίου μὲ λάστιχα καὶ ἄλλα φονικά κατὰ τῶν πτηνῶν ὄργανα. Μετέβημεν πρὸς συνάντησίν των καὶ ἀφοῦ περισυνελέξαμεν τὰ ὄργανα ταῦτα ἐκάμαμεν εἰς αὐτὰ ἐνώπιον τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου μας μίαν ὠραίαν διδασκαλίαν περὶ τῆς ὠφελιμότητος τῶν πτηνῶν, ἀπεσπάσαμεν δὲ τὴν ὑπόσχεσίν των ὅτι θὰ παύσουν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ πειράζουσι τὰ τόσον χρήσιμα εἰς ἡμᾶς πτηνὰ.

Ἐπίσκεψις Ἀθιγγάνων

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1935 ἐπληροφορήθημεν ὅτι περιφέρονται Ἀθιγγανοὶ ἀνὰ τὸ χωρίον μας μὲ τὰ ζῶα των. Τοὺς προσεκαλέσαμεν εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου

κατέφθασαν μετ' ὀλίγον καὶ ἤρχισαν εἰς τὸ προαύλιον τὰ παιγνίδια μὲ τὴν ἀρκούδα καὶ τὸν μικρόσωμον πίθηκον ποὺ εἶχον. Τὸ τί ἔγινε τὴν στιγμὴν ἐκείνην δὲν περιγράφεται. Οἱ μαθηταὶ ἐξεδήλουν παντοιοτρόπως τὴν χαρὰ τῶν καὶ τὴν ἔκπληξιν τῶν ἐπὶ τῇ θεῶ ἀγνώστων εἰς αὐτοὺς ζώων. Μερικοὶ ὑπεχώρουν ἐκ φόβου, καὶ ἄλλοι οἱ τολμηρότεροι ἤθελαν νὰ ψάξουν πρὸ παντὸς τὴν ἀρκούδα. Ὅταν ἤρχισαμεν τὴν συζήτησιν μετὰ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν δύο τούτων ζώων, οἱ μικρότεροι μαθηταὶ ὄλο αὐτιὰ ἐπρόσεχαν ν' ἀκούσουν τὰ λεγόμενα περὶ ἀρκτῶν καὶ πιθήκων. Οἱ ἀθίγγανοι προσεφέρθησαν καὶ αὐτοὶ νὰ μᾶς διευκολύνουν εἰς τὴν συζήτησιν. Κατ' ἀπαίτησίν μας παρεκίνησαν τὴν ἀρκούδα νὰ χορέψῃ καὶ τὸν πίθηκον νὰ κάμῃ τὶς μαϊμουδιές του, καὶ τελευταία ἤνοιξαν τὰ στόματα τῶν ζώων γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὰ δόντια τῶν. Δυστυχῶς οἱ κυνόδοντες καὶ ὀλίγοι ἄλλοι ὀδόντες τῆς ἀρκτοῦ ἦσαν ξεριζωμένοι διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ αὕτη κακὸν εἰς τοὺς κυρίους τῆς πρὸ παντός, καὶ ἔτσι δὲν ἱκανοποιήθη ἡ περιέργεια τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἐπερίμεναν νὰ ἰδοῦν τοὺς μακροὺς καὶ ὀξεῖς ὀδόντας τῆς ἀρκτοῦ, μὲ τοὺς ὁποίους τὸ παραμυθένιο αὐτὸ θηρίο κατασπαράσσει τὸ θῦμα του καὶ ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Προκειμένου περὶ τοῦ πιθήκου οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐξ ὅσων ἔμαθον εἰς τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς τὸν ἐχαρακτήρισαν ὡς μαγῶτον, ἀλλ' ἢ ἐπέμβασιν τῶν Ἀθιγγάνων ὅπως τὸν ρεκλαμάρουν ὡς οὐραγγοτάγγον ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς ν' ἀνοιξοῦν συζήτησιν μὲ τοὺς Ἀθιγγάνους καὶ νὰ ὑπενθυμίσουν εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ οὐραγγοτάγγος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλος, στέκεται ὄρθιος, δὲν ἔχει οὐράν, ἐκτελεῖ καθήκοντα ὑπηρετοῦ παντοῦ, κλπ. Οἱ Ἀθίγγανοι διὰ νὰ μὴ νικηθοῦν εἰς τὴν συζήτησιν ἔλεγον ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Τότε μερικοὶ μαθηταὶ διὰ νὰ διασκεδάσουν μὲ τὰς κινήσεις τοῦ πιθήκου τοῦ ἔρριξαν μερικά κάστανα, καὶ ὅταν ὁ πίθηκος ἤρχισε μὲ μορφασμοὺς νὰ ξεφλουδίξῃ τὰ κάστανα καὶ νὰ τὰ τρώγῃ μὲ λαίμαργίαν ἐξεκαρδίσθησαν στὰ γέλια. Περισσότερον ἐγέλασαν οἱ μαθηταὶ ὅταν ὁ πίθηκος κατὰ διαταγὴν τῶν κυρίων του ἐπῆρε τὸ χέρι μου καὶ τὸ φίλησε. Ἐν τέλει ἀπεχώρησαν οἱ Ἀθίγγανοι εὐχαριστημένοι γιὰ τὸ μοῦ ἄρπαξαν τὸ τάληρο, ἐγὼ δὲ ἔμεινα κατενθουσιασμένος διότι ἐσκόρπισαν διὰ μίαν στιγμὴν οἱ ἀφελεῖς αὐτοὶ ἄνθρωποι τὴν χαρὰν καὶ τὸ γέλιο εἰς τὸ σχολεῖον μου.

Τὸ Ὑγειονομικὸν Κέντρον Δράμας

Ὡς μέλος τῆς Ὑγειονομικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κοινότητος Χρυσοκεφάλου παρεκάλεσα τὸ Ὑγειονομικὸν Κέντρον Δράμας νὰ λάβῃ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων καὶ τῶν παιδιῶν τῆς Κοινότητός μας. Συγκεκριμένως ἐζήτησα νὰ μᾶς ἀποσταλῇ δαμαλὶς ἐπαρκοῦσα διὰ τὸν δαμαλισιὸν ὑπερτριάκκοσιων παιδιῶν, ὀλίγη κινίνη διὰ μερικοὺς ἐλονοσοῦντας καὶ 50 ὀκάδες ἀκαθάρτου πετρελαίου διὰ τὴν ἀπολύμανσιν τῶν μικρῶν τελμάτων καὶ τῶν βόθρων τοῦ χωρίου μας. Τὸ Ὑγειονομικὸν Κέντρον ἐφρόντισε μόνον διὰ τὸν δαμαλισμόν.

Καταμέτρησις τοῦ ἀναστήματος τῶν μαθητῶν καὶ ζύγισις αὐτῶν

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους γίνεται ἡ μέτρησις τοῦ ἀναστήματος τῶν μαθητῶν μας, εὐρίσκεται ἡ διαφορὰ τῆς βαθείας εἰσπνοῆς

καὶ ἐκπνοῆς αὐτῶν, ζυγίζονται οἱ μαθηταί, καὶ ἐπὶ τέλους εἰδοποιοῦνται περὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν τέκνων τῶν οἱ γονεῖς ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τὰ τέκνα δὲν ἔχουν ἢ ἐλαχίστην διαφορὰν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν περυσινήν μέτρησιν καὶ ζύγισιν.

Γλάστραι μὲ λουλούδια

Αἱ πλέον προοδευτικαὶ μαθήτριά τοῦ σχολείου μας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Γεωργία Δομνίδου καὶ ἡ Ἀναστασία Τοπαλίδου, ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ καλλιεργήσουν χάριν τοῦ σχολείου ἄνθη μέσα εἰς γλάστρας. Τὸ σχολεῖον ἔφ' ὅσον ἔταξεν ὡς πρόγραμμά του νὰ ὑποβοηθήσῃ καὶ ὑποθάψῃ τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν βούλησιν τῶν παιδιῶν ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς τὴν αἴτησιν ταύτην τῶν μαθητριῶν καὶ ἔστειλε δύο ἐκ τῶν μεγαλύτερων μαθητῶν εἰς Κάτω Νευροκόπιον, ἀπὸ ἐν ἐργοστάσιον τοῦ ὁποίου ἐπρομηθεύθησαν οὗτοι καὶ μετέφεραν 5 χρωματιστὰς γλάστρας εἰς τὸ σχολεῖον. Αἱ γλάστραι αὗται μὲ τὰ σπάνια λουλούδια τῶν ἀπετέλεσαν τὸ κυριώτερον στόλισμα τοῦ σχολείου μας.

Ἡ σχολικὴ μας βιβλιοθήκη

Ἡ Σχολικὴ μας βιβλιοθήκη ἐπλουτίσθη μὲ ὅλους τοὺς 24 τόμους τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἑγκυκλοπαιδείας καὶ μὲ πολλὰ γεωργικά, παιδαγωγικά καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰ συγγράμματα. Ἐδανείσαμεν πρὸς μελέτην εἰς τοὺς φιλομαθεῖς νέους τοῦ χωρίου τὰ περισσότερα βιβλία καὶ περιοδικὰ τῆς σχολικῆς μας βιβλιοθήκης, ἢ ὁποία συνεκέντρωσε 600 βιβλία καὶ 1500 περιοδικὰ. Ἡ διεύθυνσις τοῦ σχολείου μας χαίρει βλέπουσα τὴν ἀγροτικὴν νεολαίαν τοῦ χωρίου νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην γεωργικῶν συγγραμμάτων καὶ περιοδικῶν, πρὸς δὲ καὶ ἔργων τῶν διασημοτέρων μας λογοτεχνῶν καὶ ποιητῶν, ὡς τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Νιρβάνου, τοῦ Βαλαωρίτη, τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Ξενοπούλου, τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Παπαδιαμάντη, τοῦ Χατζοπούλου καὶ ἄλλων. Ἐπίσης ἐπρομηθεύθημεν πολλὰ βιβλία τῆς παιδικῆς τοῦ σχολείου βιβλιοθήκης. Εἰς τὴν σχολικὴν μας βιβλιοθήκην ἔχομεν ἐπίσης ἔργα τῶν σπουδαιοτέρων ξένων λογοτεχνῶν φιλοσόφων καὶ ποιητῶν, ὡς τοῦ Τολστόη, τοῦ Ἀντρέγιεφ, τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Γκάιτε, τοῦ Δάντη, τοῦ Ζολᾶ, τοῦ Ἴψεν καὶ ἄλλων.

Τὸ σχολικόν μας μουσεῖον

Εἰς τὸ σχολικόν μας μουσεῖον ἔχομεν ἄφθονα τὰ ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας διὰ κάθε μάθημα. Ἐχομεν συλλογὴν ἐρπετῶν καὶ πτηνῶν ταριχευμένων, συλλογὴν ἐντόμων, συλλογὴν νομισμάτων 20 κρατῶν, συλλογὴν ἀρχαίων νομισμάτων τοῦ Φιλίππου καὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, συλλογὴν γραμματοσήμων, συλλογὰς δημητριακῶν, ὀσπρίων καὶ ὀπωρικῶν, συλλογὴν σπερμάτων 80 εἰδῶν ἀνθέων, συλλογὴν ἀποικιακῶν, συλλογὴν κλάδων καὶ φύλλων πολλῶν δένδρων, συλλογὴν πολλῶν μαθητικῶν ἔργων πλαστικῆς, χαρτοτεχνίας καὶ ξυλοτεχνίας, 200 πίνακας καὶ εἰκόνας ζωολογίας βοτανικῆς καὶ ὀρυκτολογίας, ἀνθρωπολογικοὺς πίνακας, μεταλλεύματα ὀρυκτῶν καὶ χημικὰ ἄλατα, 40 εἰκόνας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅλα τὰ γεωμετρικὰ σώματα, ἱστορικοὺς χάρτας, γεωγραφικοὺς χάρτας, γεωφυσικοὺς καὶ πολιτικοὺς ὡς καὶ ἐκτύπους τοιούτους, γεωγραφικὸν ἄτλαντα, Ἀριθμητήριον, ὑδρόγειον σφαί-

ραν, χάρτην τοῦ οὐρανοῦ, κινητοὺς ἀριθμοὺς, κινητὰ γράμματα, ἄφθονα ὄργανα καὶ εἶδη Φυσικῆς μετὰ τὰ ὁποῖα ἰδρύσαμεν ἐργαστήριον Φυσικῆς καὶ Χημείας, 10 πλούσια λευκώματα Ἐρυθροσταυριτῶν ξένων κρατῶν, κλπ., κλπ.

Ἡ προσκοπικὴ ομάδα μας

Κατὰ τὰ ἔτη 1925 - 1930 διετήρει τὸ σχολεῖον μας προσκοπικὴν ὁμάδα πλήρως διωργανωμένην. Ἐμιμήθημεν τὴν διοργάνωσιν τῆς ὑπὸ τὸν κ. Παπαδημητρίου προσκοπικῆς ὁμάδος Περιθωρίου, καὶ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν ἡ ὁμάς τοῦ σχολείου μας ἐξέμαθε τὸ σύστημα Μόρς, ἔμαθε πολλὰ περὶ τῶν κόμβων, περὶ τῶν πρώτων ἱατρικῶν βοηθειῶν καὶ προέβαινε μετὰ παραδειγματικῆς ἀκριβείας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, ἔδειξε πλεῖστα ὅσα σημεῖα πειθαρχίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, καὶ προέβη εἰς πολλὰς καλὰς πράξεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν Ἐρυθροσταυριτῶν μας, δεδομένου ὅτι οἱ ἴδιοι Ἐρυθροσταυριταὶ μας ἀπετέλεσαν καὶ τὴν πρώτην προσκοπικὴν ὁμάδα μας. Λίαν εὐνοϊκῶς ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς προσκοπικῆς μας ὁμάδος ὁ ἀείμνηστος Ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Δράμας Ἰωάννης Καλλιγᾶς εἰπὼν εἰς τινα γενικὴν συγκέντρωσιν τῶν προσκόπων ὅλης τῆς περιφερείας Δράμας κατὰ τὸ 1927 παρὰ τὸ μεθοριακὸν φυλάκιον Ἐξοχῆς τὸ ἔξης χαρακτηριστικόν: «Ἐκεῖ ποῦ ἐπερίμενα νὰ ἴδω ἀπὸ τὴν προσκοπικὴν ὁμάδα Δράμας συνεννόησιν τῶν προσκόπων μετὰ τὸ σύστημα Μόρς, τὴν συνεννόησιν αὐτὴν τὴν εἶδα εἰς τὰς δύο προσκοπικὰς ὁμάδας τῶν σχολείων Βουλκόθου (Χρυσοκεφάλου) καὶ Στατίστης (Περιθωρίου)».

Ἡ ἀξία τοῦ σχολικοῦ μας κήπου

Ἐπὶ τέλους μοὶ ἐδόθη εὐκαιρία νὰ πραγματοποιήσω κατόπιν πολλῶν δυσκολιῶν τὸ ὄνειρόν μου ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως σχολικοῦ κήπου. Ὁμολογούμενως ἐμόχθησα πολὺ ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου χάριν τῆς ὑψίστης ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν παιδῶν καὶ χάριν αὐτοῦ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τοῦ χωρίου. Λαμβάνω ὅθεν ὑπ' ὄψιν τὴν τε παιδαγωγικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἀποψιν τοῦ ἔργου, καὶ εἶμαι θέβαιος ὅτι διδάσκαλος λατρεύων τὴν φύσιν, ὄνειροπολῶν ἔνδοξον καὶ πεπολιτισμένην Πατρίδα, προσδοκῶν τὴν ἀνάνηψιν τῆς Λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐν γένει ἔχων πλήρη τὴν συναίσθησιν τοῦ προορισμοῦ του θέλει δώσει τὴν δέουσαν σημασίαν εἰς τὴν ἴδρυσιν σχολικοῦ κήπου, καὶ θέλει θεωρήσῃ τὸν σχολικὸν κήπον ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ σχολείου καὶ τῆς κοινωνίας συγχρόνως. Ἡ σημασία τὴν ὁποῖαν ἀποδίδω εἰς τὸν σχολικὸν κήπον συνοψίζεται εἰς τὰς ἔξης λέξεις: Σ χ ο λ ῆ ἄ ν ε υ σ χ ο λ ι κ ο ῦ κ ῆ π ο υ ὁ μ ο ι ἄ ζ ε ι μ ἔ ἄ ν θ ρ ω π ο ν χ ω ρ ῖ σ π ν ε ὑ μ ο ν α ς.

Τὰ παιδιὰ μας ἐπέδειξαν μεγάλην προθυμίαν διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σχολικοῦ μας κήπου. Διὰ τοὺς 20—30 μαθητὰς τοὺς καταλλήλους διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κήπου ἔχομεν μόνον 6 σκαλιστήρια. Διὰ τὰ σκαλιστήρια αὐτὰ γίνεται ἀληθῆς μάχη· δὲν περιμένει ὁ καθένας τὴν σειρὰν του, ἀλλὰ κοιτάζουν ποῖος νὰ πρωταρπάξῃ τὸ τσαπὶ καὶ νὰ ἐργασθῇ.

Ὁ σχολικὸς μας κήπος καλλιεργεῖται ἐπιμελέστατα. Εἰς τὴν καλλιέργειάν του λαμβάνουν μέρος οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριά τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Καὶ εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς ἐδόθη ἀπόλυτος ἔλευθερία διὰ τὴν προσεκτικὴν παρακολούθησιν τῆς καλλιέργειας. Ἐσπείραμεν εἰς μικρὰν ποσότητα

ὄσπρια, ὡς μπιζέλια, ρεβύθια, κουκιά καὶ φασόλια, καὶ λαχανικά, ὡς μαρούλια, σπανάκια, παντζάρια, ντομάτες, πιπεριές, κρεμμύδια, σκόρδα, λάχανα, κλπ. Ἐπίσης ἐκαλλιεργήσαμεν γεώμηλα, ἀραβόσιτον, σίτον, κριθάρι, σίκαλιν, τρυφύλλι, σκουπόχορτον καὶ θαμβάκι, ὡς καὶ διάφορα ἄνθη, ἥτοι πασχαλιές, τριαντάφυλλα, μαργαρίτες, σφερδοῦκλες, αἰδημητριάτικα, ἡλιοτρόπιον, βασιλικόν, κατηφέδες, τυλιγάδα, κλπ. ὅλα ὅμως αὐτὰ εἰς μικρὰν ποσότητα. Ἐπίσης ἐφυτεύσαμεν ἐντὸς τοῦ κήπου μίαν ἀπιδηὰν καὶ λίγες θυσσηνές. Κρίνω εὐλογον νὰ ἀναφέρω ὅτι κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ὡς ἄνω φυτῶν καὶ ἀνθέων ἐν τῷ σχολικῷ κήπῳ ἐγένετο ἡ ἐπ' αὐτῶν διδασκαλία ζωντανῆ, συγκεκριμένη, καὶ ὅτι οἱ μαθηταὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὸν σχολικὸν κήπον πολυλάκις τοῦ ἔτους, κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν φύλλων, κατὰ τὴν ἄνθησιν καὶ κατὰ τὴν ὠρίμανσιν τῶν καρπῶν διὰ νὰ ἔχουν ἀκριβεῖς καὶ ζωντανὰς παραστάσεις ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων φυτῶν, δένδρων καὶ ἀνθέων.

Σημ. Ἡ φωτογραφία τοῦ σχολικοῦ μας κήπου ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν.

Δενδροφύτευσις τοῦ σχολικοῦ μας λόφου

Παραπλεύρως τοῦ σχολείου μας ὑπάρχει λόφος ἐκτάσεως 10 δεκαδικῶν στρεμμάτων. Ὁ λόφος οὗτος ἐδενδροφυτεύθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου μας μὲ δασικὰ δένδρα, ὡς ἀκακίας, δρυς, φτεληές κλπ. Ἡ δενδροφύτευσις τοῦ λόφου ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1927. Τὴν δενδροφύτευσιν τοῦ σχολικοῦ μας λόφου τὴν ἐθεωρήσαμεν ὡς ἴσης ἀξίας πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ σχολικοῦ κήπου, πρῶτον μὲν διὰ νὰ ἀποκτήσουν τό τε σχολεῖον καὶ ὁ συνοικισμὸς τοὺς φυσικοὺς των πνεύμονας, δεύτερον δὲ διὰ νὰ φανῆ ὅτι δὲν ὑστεροῦμεν τῶν ἄλλων σχολείων τῆς περιφερείας εἰς ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν.

Τὰ φυτευθέντα δένδρα ἐρριζοβόλησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ μετὰ μίαν πενταετίαν εἶχομεν 3.000 δασικῶν δένδρων ἐπὶ τοῦ λόφου. Ἐσχηματίσθη τοιουτοτρόπως δάσος πυκνόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφώλιασαν λαγοί. Κατὰ τὸ 1935 εἰσέδυσεν εἰς τὸν σχολικὸν μας λόφον ὁ κυνηγὸς Πασχάλης Γκουζίδης καὶ ἐφόνευσεν δύο λαγούς, παρὰ τὴν θέλησίν μας ἐννοεῖται.

Θίασος μορφωτικὸς

Πρὸ τοῦ 1930 κατέφθασεν εἰς τὸ σχολεῖον μας θίασος πολυποίκιλος, μορφωτικὸς, ταχυδακτυλογραφικὸς, καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλετε. Πρὸς τί νὰ κρύψω τὴν ἁμαρτίαν μου; Ἀπεφάσισα νὰ παρουσιάσω πρὸ παντὸς τοὺς προσκόπους μου εἰς τὸν θίασον αὐτόν, καὶ ὅ,τι θρέξῃ ἅς κατεβάσῃ. Ἐν πρώτοις ὁ θίασος παρουσίασεν ἀπὸ κινηματογράφου κάποιον σχολικὸν ἔργον μορφωτικόν. Καλὰ αὐτό. Ὑστερα παρουσίασεν ὁ θιασάρχης κάποιον ταχυδακτυλογραφικὸν πειράματα, τὰ ὁποῖα προῦκάλεσαν εὐθυμίαν εἰς τοὺς προσκόπους μου καὶ εἰς τοὺς κατοίκους. Ἐγὼ προσωπικῶς κρίνω ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξέλθουν ἐπὶ τέλους καὶ οἱ μαθηταὶ μου καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς καθημερινῆς ρουτίνας τῆς ζωῆς. Τί λέγουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ προϊστάμενά μου Ἀρχαί;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΕΚΔΡΟΜΑΙ

(Ἐκτὸς τὰς ἐκθέσεις μου)

Εἰς πολλὰς ἐκδρομάς, ψυχαγωγικὰς τε καὶ διδακτικὰς, οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας ἐπλησίαζον εἰς τὰ πυκνὰ δάση, μερικοὶ δὲ εἰσεχώρουν καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα αὐτῶν ἐννοοῦντες νὰ σπουδάζουν καὶ ν' ἀποθαυμάζουν τὴν ἀγρίαν μεγαλοπρέπειαν τῆς φύσεως, ἂν καὶ πολλάκις μᾶς ἐπεσκέφθησαν φεΐδια ἐντὸς τῶν δασῶν τούτων. Κατὰ τὰς ἐκδρομάς ἔβλεπον μὲ ἀπαστράπτοντα ἀπὸ χαρὰν μάτια τὰ πουλιὰ νὰ πετοῦν καὶ νὰ κελαηδοῦν, τοὺς λαγοὺς νὰ φεύγουν ἐνώπιόν των, τὰ φεΐδια καὶ τὰς σαύρας νὰ ἔρπουν καὶ νὰ κρύβωνται, τοὺς βατράχους νὰ κοάζουν καὶ νὰ πηδοῦν μέσα στὰ λιμνάζοντα νερά, τὰ ψάρια νὰ κολυμποῦν στὸ νερὸ χαριτωμένα, τὰς χελώνας νὰ παρουσιάζουν τὸ ὠραῖο τους καύκαλο καὶ νὰ κρύβωνται μέσα σ' αὐτό, τὰ δένδρα νὰ ὑψοῦνται ὑπερήφανα, τὰ ρυάκια νὰ μουρμουρίζουν μαγικά, τὰ σύννεφα νὰ κυνηγοῦν τὸ ἕν τὸ ἄλλο, τὰ κόκκινα φεΐδια νὰ σκίζουν τὸν οὐρανὸ καὶ ὕστερα νὰ μπουμπουνίζουν, κλπ, κλπ, καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς των ἦτο ἀπερίγραπτος. Περὶ ὅλων τούτων συνεζήτητον μετὰ παιδικῆς ἀφελείας καὶ εὗρισκον ὑπὸ τὴν ἀφανῆ καθοδήγησίν μας πολλὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο δύσκολον δι' αὐτοὺς νὰ τὰς ἀνεύρουν ἐντὸς τῶν 4 τοίχων τῆς αἰθούσης.

Α' ἐκδρομὴ εἰς Ὀχυρὸν

Κατὰ τὴν εἰς Ὀχυρὸν ἐκδρομὴν των τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1933 οἱ μαθηταὶ μας ἐπεσκέφθησαν τὴν μοναδικὴν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καταβόθραν καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν Ἑλλήνων κατασκευασθέντα ὀχυρωματικὰ ἔργα κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ὀχυροῦ. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς καταβόθρας οἱ μαθηταὶ ἔμειναν ἔκθαμβοι ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως, συζητοῦντες δὲ περὶ τῆς καταβόθρας ἐνεθυμήθησαν τὸ σχετικὸν μάθημα τῆς Ὀρυκτολογίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάχθησαν ὅτι τὰ ἐξ ἀσβεστολίθου πετρώματα ὑφίστανται διάθρωσιν ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ἐφ' ὅσον ἐπροχώρει ἡ συζήτησις συνεπέρανον ὅτι ἡ παρατηρουμένη εἰς τὴν καταβόθραν διάθρωσις τοῦ ἐδάφους ἔγινε καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θουνοῦ, ὅπου ἐφαντάζοντο ὑπάρχοντα κοιλώματα, σπήλαια, χανδάκια, λίμνας καὶ καταρράκτας μὲ νερὰ ὑπόγεια ἄφθονα, ὀρυκτικὰ, μέσα στὸ βαθὺ σκοτάδι, ὅπου μπορεῖς νὰ πανικοβληθῆς ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῆς ἐκεῖ. Ἐφαντάζοντο δηλ. τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θουνοῦ ὡς μικρὰν κόλασιν! Ἀπερίγραπτος ἦτο ἡ χαρὰ των ὅταν μὲ εἶδον νὰ θεβαιώσω κι ἐγὼ ὅλα αὐτά.

Μερικοὶ μαθηταὶ τότε μᾶς ὑπενθύμισαν μερικὰς διαδόσεις τῶν Βουλγαροφώνων κατοίκων Κάτω Νευροκοπίου, κατὰ τὰς ὁποίας διαδόσεις τὸ νερὸ τοῦ κάμπου ποῦ χύνεται εἰς τὴν καταβόθραν θγαίνει ἀπὸ τὴν ἀντίθετον χαμηλὴν πλευρὰν τοῦ θουνοῦ κοντὰ εἰς τὸ χωρίον Γραμμένη καὶ σχηματίζει ἀληθινὸ

ποτάμι πού μπορεί νά γυρίζη μύλους καί νά ἀρδεύση κάμπους ὀλοκλήρους. Τοὺς ἀπήντησα: «Τοῦτο εἶναι φαντασιοπληξία τῶν ἀγραμμάτων κατοίκων τῆς περιοχῆς μας. Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι τὸ νερὸ τοῦ κάμπου μας, τὸ ὁποῖον σχηματίζει ἐδῶ ἓν ἀσήμαντον ρυάκιον, ἐὰν κατήρχετο μόνον του εἰς τὸ θάθος τοῦ θουνοῦ καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθῃ πάλιν μόνον του ἀπὸ τὸ χωρίον Γραμμένη, δὲν θὰ ἔβλεπε οὔτε μία σταγόνα νεροῦ εἰς τὴν Γραμμένην, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι τὸ ὀλίγον νερὸν τοῦ ρυακίου μας πού βλέπετε ἐδῶ θὰ ἀπερροφᾶτο ἀπὸ τὰ στρώματα τῆς γῆς τὰ ὑποκάτω τῆς καταθόθρας, καὶ δὲν θὰ ἔφθανε τοῦτο ποτὲ ἕως τὴν Γραμμένην. Εἰς τὴν Γραμμένην ὅμως σήμερα ἔχομεν ἀληθινὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος ἔχει χιλιαπλάσιον νερὸν ἀπὸ τὸ ἐδῶ ρυάκιον. Πῶς γίνεται τοῦτο; Νὰ πῶς γίνεται. Ἐπειδὴ εἴπομεν πρὸ ὀλίγου ὅτι εἰς τὰ θάθη τοῦ θουνοῦ αὐτοῦ ὅπως καὶ ὄλων τῶν ἄλλων θουνοῶν ὑπάρχουν νερὰ ὑπόγεια ἄφθονα καὶ ὀρυκτικά, τὰ ὁποῖα προέρχονται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν διείδυσιν καὶ καταστάλαξιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἐννοεῖται ὅτι καὶ τὸ ὀλίγον νερὸν τοῦ ρυακίου μας ἐνοῦται μὲ αὐτὰ καὶ ὄλα μαζί κατέρχονται εἰς τὰ θάθη τοῦ θουνοῦ. Αἱ διακλαδώσεις ὅμως τῶν ὑπογείων νερῶν, τῶν ὁποίων διακλαδώσεων αἰτία ἢ διάθρωσις, συμβαίνει μερικὲς φορές νὰ πλησιάζουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ξηρᾶς, καὶ τότε ἐξέρχονται τὰ νερὰ ὀρυκτικῶς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, τρέχουν ἀνεάως καὶ λέγονται πηγαί. Μία ἀπὸ τὰς πηγὰς αὐτὰς εἶναι καὶ ὁ ποταμὸς Γραμμένης. Ὁμοίαι πηγαί (κεφαλάρια) εὐρίσκονται εἰς τὸ Τουρκοχώρι, εἰς τὴν Δράμαν, εἰς τὴν Μπόριανην, εἰς τὴν περιφέρειαν Σερρών κι ἄλλου. Λοιπὸν ὅπως βλέπετε, τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἀπλοῦν ὅπως τὸ φαντάζεσθε. Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς τὸ ρυάκι αὐτὸ πού βλέπετε μπαίνει ἐδῶ στὴν καταθόθρα, καὶ θγαίνει ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ θουνοὸ κοντὰ στὴ Γραμμένη. Μία τοιαύτη διάδοσις φανερώνει ὅτι ὅσοι λένε αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν κατέχουν οὔτε τὰς πλέον στοιχειώδεις γνώσεις τῆς Γεωλογίας».

Οἱ μαθηταὶ ἔμειναν κατενθουσιασμένοι ἀπὸ ὅσα ἄκουσαν. Ἐκ τῆς καταθόθρας ἐπέστρεψαν εἰς Ὀχυρὸν καὶ παρεκάλεσαν τὸν διευθυντὴν τοῦ σχολείου Ὀχυροῦ κ. Θεόφιλον Σοφιανὸν ὅπως τοὺς συνοδεύσῃ εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου Ὀχυροῦ ὀχυρωματικῶν ἔργων. Τῷ ὄντι μετὰ πολλῆς καλωσύνης προηγήθη ὁ κ. Σοφιανὸς τῶν μαθητῶν μας, καὶ ὄλοι μαζί ἀνεργιχθήμεν εἰς τὰς ἀποκρήμους πλευρὰς τοῦ λόφου. Μόλις ἀνέβημεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου εἶδομεν τὰ ὀχυρωματικά, τὰ ὁποῖα ἀπεθαύμαζον οἱ μαθηταὶ διὰ τὴν τελειότητα αὐτῶν. Οἱ μαθηταὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν τελευταίων ἄκρων τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων, εἶδον πολλὰ κατοπτρευτικά σημεῖα καὶ πάμπολλα καταφύγια προοριζόμενα διὰ τὸν ἀμυνόμενον στρατόν, πολλὰς ἠρειπώμενας τηλεφωνικὰς ἐγκαταστάσεις, ὑδραυλικὰς, νοσοκομειακὰς κλπ. Οἱ μαθηταὶ δὲν ἤξευραν τί νὰ πρωτοθαυμάσουν. Ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον εἰς τὰ προχώματα, εἰσῆρχοντο μὲ λαμπάδας ἀνημμένους εἰς τὰ σκοτεινὰ καταφύγια, κατώπτευσον τὰ πέριξ ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ λόφου, ἔβλεπον ὑπὸ τοὺς πόδας των τὸν ἀπέραντον κάμπου τοῦ Ὀχυροῦ καὶ πέριξ τοῦ κάμπου πολλὰ χωριά καὶ κωμοπόλεις, ἔβλεπον ἀπέναντι μεγαλοπρεπεῖς θουνοσειρὰς καὶ δασώδεις κορυφογραμμὰς, ἔβλεπον τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας καὶ ἠρεῦνων διὰ περιέργου θλέμματος τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος, ἐξεδήλουν παντοιοτρόπως τὸν θαυμασμόν των δι' ὅσα ἔβλεπον, συνεζήτουν ἐπὶ ὄλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐζήτουν τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν των παρὰ τῶν διδασκάλων. Ὄταν ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον ἐξέθεσαν γραπτῶς τὰ τῆς ἐκδρομῆς.

Β' έκδρομή εις τὸν λόφον τοῦ χωρίου μας

Ἄλλη έκδρομή ἐγένετο τὸν Μάϊον τοῦ 1938 εἰς τὸν ὑπερθεν τοῦ χωρίου μας δασώδη λόφον. Οἱ μαθηταὶ ὠδηγήθησαν ἀπὸ σκοποῦ εἰς τὸ μοναδικὸν τοῦτο δάσος διὰ νὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖθεν τὸ πανόραμα τοῦ χωρίου μας καὶ τοῦ κάμπου του. Τὸ χωρίον μας μὲ τ' ἄσπρα του σπιτάκια, μὲ τὸ σχολεῖον του καὶ τὴν ἐκκλησίαν του, μὲ τὰ ἄφθονα νερά του καὶ μὲ τὸν δενδροφυτευμένον κάμπον του μᾶς ἐκράτει εἰς ἔκστασιν. Οἱ μαθηταὶ δὲν ἐφαντάζοντο νὰ ὑπάρχη ἄλλο ὠραιότερον χωρίον εἰς τὸν κόσμον. Ἀκριβῶς τότε καὶ ἡμεῖς ἐπεδιώξαμεν νὰ ὑποθάψωμεν τὴν ἀγάπην τῶν μαθητῶν πρὸς τὴν μικράν των πατρίδα, διὰ νὰ αἰσθανθοῦν ἀργότερα τὴν ἰδίαν καὶ μεγαλυτέραν ἀγάπην πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα.

Τὸ ὡς ἄνω δάσος εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου μας, τὸ ὁποῖον τὸ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ἐπὶ 15 ἔτη ἐπροφύλαξαν τὸ δάσος τοῦτο οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας, μὲ ἄγρυπνον μάτι ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν ἐπιδρομέων, μερικοὺς τῶν ὁποίων κατήγγειλαν εἰς τὰς ἀστυνομικὰς ἀρχάς. Ἀπὸ τὸ δάσος τοῦτο οἱ μαθηταὶ παρετήρησαν ὅτι τὸ χωρίον μας εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ 7 λόφων καὶ παρωμοίασαν τοῦτο πρὸς τὴν ἀλύτρωτον πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Κων/πολιν. Ἐδικαιώσαμεν τὰ παιδιά, καὶ τὰ παρωτρύναμεν νὰ ζητωκραυγάσουν ὑπὲρ τῆς Κων/πόλεως καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ ταῦτα ἀνῆλθον οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου. Ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην εἶδον ἀπέραντα πρασινίζοντα δάση εἰς τὰ γύρω βουνά, ὀπίσω δὲ ἀπὸ αὐτὰ διέκριναν εἰς ἀρκετὸν βάθος τὴν Ροδόπην, τὸν Ὀρθηλον καὶ ἄλλα βουνά τῆς Βουλγαρίας χιονισμένα. Διέκριναν ἐπίσης εἰς ὄλας τὰς διευθύνσεις ἀγρούς, πεδιάδας, κοιλάδας, φάραγγας, ρυάκια, γεφύρας, δρόμους κλπ, τῶν ὁποίων ἀπέκτησαν σαφεῖς παραστάσεις διὰ τῆς ἐποπτείας. Παρουσιάσθη τότε ἀνάγκη νὰ εὑρουν τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος οἱ μαθηταὶ. Πρῶτον ἔρριξαν μιὰ ματιὰ πρὸς τὸν μεσουρανοῦντα ἥλιον καὶ ἐστράφησαν κατὰ τὴν σκιάν των ὅπου διέκριναν τὸν Βορρᾶν, πρὸς τὰ ἀριστερά των διέκριναν τὴν Δύσιν, πρὸς τὰ δεξιὰ των τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἀπέναντι τοῦ Βορρᾶ τὸν Νότον. Τὰ δευτερεύοντα σημεῖα εἶδον εὐκόλως, καὶ κατόπιν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας κατῶρθωσαν νὰ εὑρουν ποῦ κεῖνται αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ποῦ κεῖνται μερικὰ ὄρη τῆς, μερικὰ νησιά τῆς, ποῦ κεῖνται τὰ γύρω μας κράτη, ποῦ κεῖνται αἱ ἡπειροί, οἱ ὠκεανοί, κλπ. Ὡστε έκδρομή καὶ Γεωγραφία, μάθημα καὶ παιγνίδι κατήνησαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, καὶ οἱ μαθηταὶ παίζοντες καὶ γελῶντες ἀπέκτησαν σὺν τῇ ὑγείᾳ των καὶ πολλὰς γνώσεις γεωγραφικὰς. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των κατῆλθον εἰς τὴν κοιλάδα ὅπου ἀφοῦ ἔπαιξαν διάφορα παιγνίδια ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον Χρυσοκέφαλος ἄδοντες καθ' ὁδὸν τραγούδια ἔθνικα.

Γ' έκδρομή εἰς μεταλλεῖον σιδήρου

Εἰς μίαν έκδρομὴν των οἱ μαθηταὶ ἀνερριχήθησαν εἰς ἓνα πετρώδη λόφον, ὃ ὁποῖος κεῖται ὑπερθεν τοῦ Κάτω Νευροκοπίου, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκεται μεταλλεῖον σιδήρου. Μετὰ παρέλευσιν 15 λεπτῶν τῆς ὥρας εὐρέθημεν ὄλοι μας ἐνώπιον τῶν ἐργατῶν τοῦ μεταλλείου, ὃ ἐπιστάτης τῶν ὁποίων Ἀθανάσιος Σπαθαριώτης ἐδέχθη τὰ παιδιά μας μὲ πολλὴν καλωσύνην καὶ ἀνέλαθε νὰ τὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεταλλείου. Προηγῆθη

τῶν μαθητῶν ὁ καλὸς οὗτος ἐπιστάτης, καὶ ὅταν οἱ μαθηταὶ μπῆκαν στὴν γαλαρία ἀντήχησαν τὰ λαξευτὰ σπήλαια ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν παιδιῶν, τὰ μικρότερα τῶν ὁποίων ἐδοκίμασαν κάποιον τρόμον. Ὁ ἐπιστάτης βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς ἠλεκτρικοὺς λαμπτήρας ὠδήγησε τοὺς μαθητὰς εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ μεταλλείου, ὅπου οἱ μαθηταὶ εἶδον βαθιὰ ἐργαζομένους τοὺς μιναιδόρους καὶ ἀσχολουμένους μὲ τὴν τοποθέτησιν κλιμάκων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο ν' ἀνέλθουν καὶ νὰ τοποθετήσουν φουρνέλα διὰ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ θράχου. Οἱ μαθηταὶ παρωμοίασαν τὴν γαλαρίαν πρὸς τὸν ἱστορικὸν Λαβυρίνθον, καὶ ἡ χαρὰ των διὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ἦτο ἀπερίγραπτος. Μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ (;) Λαβυρίνθου οἱ μαθηταὶ ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐπιστάτου δείγμα τοῦ μεταλλεύματος διὰ τὸ σχολικόν μας μουσεῖον, καὶ κατόπιν μὲ χαρὲς καὶ γέλια διηυθύνθησαν εἰς τὸ σχολεῖον μας, ὅπου ἐξέθεσαν γραπτῶς τὰ τῆς ἐκδρομῆς.

Δ' ἐκδρομὴ εἰς ὄρυχεῖον λιγνίτου

Κατὰ τὸ 1940 ἐξέδραμον οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας εἰς τὸ χωρίον Λευκόγεια, καὶ εἰς 20λεπτον ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ συνήντησαν ἓν ὄρυχεῖον λιγνίτου. Τὸ ὄρυχεῖον αὐτὸ εὐρίσκετο εἰς τὰς ὑπωρείας ἑνὸς χαμηλοῦ λόφου μὲ χωράφια καλλιεργημένα γύρω του, ἐνῶ ἡμεῖς ἀνεμένομεν νὰ συναντήσωμεν θουνὸν ἀπρόσιτον, παρόμοιον μὲ τὸ θουνὸν Κάτω Νευροκοπίου, τὸ ὁποῖον περικλείει μετάλλευμα σιδήρου. Αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ ὄρυχείου ἦσαν τέλειαι. Αἱ στοαὶ τοῦ ἦσαν στερεαί. Οἱ ἐργάται εἰργάζοντο ἐντατικῶς διὰ τὴν ἐξόρυξιν τοῦ λιγνίτου καὶ τὴν ἐξαγωγήν του διὰ τὴν ἀγορὰν Δράμας. Οἱ μαθηταὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς στοὰς καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων περιεργάζοντο μετὰ δέους τὰ πάντα. Οἱ ἐργάται δὲν διέκοψαν τὴν ἐργασίαν, καὶ ἔτσι ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ μαθηταὶ τὴν συντελουμένην ἐργασίαν ἐν τῷ ὄρυχείῳ. Διὰ τὸ ὄρυχεῖον συνεπέραναν οἱ μαθηταὶ ὅτι θὰ ὠφελήσῃ πολὺ καὶ τὴν περιφέρειάν μας ἐφ' ὅσον θὰ προμηθεύσῃ εἰς ὅλα τὰ χωριά μας τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὴν θέρμανσίν μας λιγνίτην, καὶ ἔτσι θὰ περιορισθῇ κατὰ πολὺ ἡ καταστροφή τῶν πέριξ δασῶν. Ὡστε οἱ μαθηταὶ μου ἐσκέφθησαν τὴν προφύλαξιν τῶν δασῶν. Καλὸ σημάδι!

Ε' ἐκδρομὴ εἰς Καβάλαν

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1939 ἐξετελέσθη ἓν μέρος τοῦ μορφωτικοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου μας. Κατωρθώσαμεν νὰ ἐξεύρωμεν τὰ μέσα διὰ τὴν δι-εξαγωγήν μιᾶς ἡμερησίας ἐκδρομῆς εἰς Καβάλαν. Ἐκδρομὴ εἰς Καβάλαν! Μία τοιαύτη ἐκδρομὴ θὰ ἦτο οὐράνιον δῶρον διὰ τοὺς ἀγροτόπαιδας τοῦ σχολείου μου, οἱ ὅποιοι ἐπειδὴ ζοῦν μακρὰ ἀπὸ τὰ ἀστικά κέντρα καὶ ἀπὸ τὴν παραλίαν, δὲν δύνανται νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ ἀποκτήσουν πολυμερῆ μὲρ-φωσιν. Ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἐκδρομὴν ἐπρόκειτο νὰ ἀποκομίσουν οἱ μαθηταὶ μου ἐντυπώσεις καὶ παραστάσεις μεγάλης ἀξίας.

Ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδρομῆς κατήντησεν ἡμέρα πανηγύρεως διὰ τὸ σχολεῖον μου. Τὸ λεωφορεῖον ἐστάθμευσε μίαν καλὴν πρωΐαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου διὰ νὰ δεχθῇ τοὺς ἀνυπομονοῦντας μαθητὰς. Αἱ μητέρες προπέμπουσαι τὰ παιδιὰ των μοῦ ἐξέφρασαν τὸν φόβον των μήπως κινδυνεύσουν τὰ παι-

διὰ πρὸ παντὸς εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὲ διεβεβαίωσαν ὅτι μόνον εἰς ἐμὲ
μποροῦν νὰ τὰ ἐμπιστευθοῦν. Ἐννοεῖται τὰς καθησύχασα. Ὄταν οἱ μαθηταὶ
κατέβησαν εἰς Δράμαν καὶ διέσχισαν τὴν ἀγορὰν ἐξεπλάγησαν βλέποντες
τὴν κίνησιν αὐτῆς. Ἐπεσκέφθησαν καὶ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, εἶδον
τὰς ἀτμομηχανὰς νὰ σφυρίζουν, τὰ τραίνα νὰ πηγαινοέρχωνται, νὰ δέχωνται
ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα, καὶ ὁ θαυμασμός των δι' ὅλα αὐτὰ τὰ πρωτο-
φανῆ δι' αὐτοὺς δὲν εἶχεν ὄρια.

Συνεχίσαμεν τὸ ταξιδιὸν μας καὶ ἐφθάσαμεν εἰς Φιλίππους. Ἐκεῖ ἐστα-
ματήσαμεν τὸ λεωφορεῖον, καὶ κατήλθομεν ὅλοι ὡς προσκυνηταὶ εἰς τὸν ἅγιον
ἐκεῖνον χῶρον, ὅπου ἠκούσθησαν αἱ φωναὶ τῶν μεγάλων Ἑλλήνων βασι-
λέων τῆς Μακεδονίας Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὅπου ἠκούσθη τὸ πρῶ-
τον κήρυγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῶν χειλέων τοῦ Ἀπο-
στόλου Παύλου. Αἱ ἀναμνήσεις αὗται συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ διατρέξῃ τὸ σῶ-
μα μας ρίγος συγκινήσεως! Τὰς ἀναμνήσεις ταύτας μετεδώσαμεν αὐτοστιγμῆ
καὶ κατὰ καθῆκον εἰς τοὺς μαθητάς. Πόσον ἱερὸς εἶναι ὁ χῶρος οὗτος δι'
ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν!

Ὄταν κατήλθομεν εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν κατόπιν τῶν ἀνασκαφῶν ἀρ-
χαίαν ἀγορὰν, δὲν ἐχορταίνομεν νὰ περιεργασθῶμεν τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν
καὶ τῶν ἄλλων κτιρίων τῆς ἀγορᾶς, τὰ δὲ ὑπολείμματα τῶν κίωνων καὶ τῶν
δαπέδων τῶν ναῶν μᾶς ἐφαίνοντο ἐξ Ἰσοῦ ἱερὰ μὲ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀκροπό-
λεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ ἐνῶ ἐρεμβάζομεν ἐπὶ τῶν ἐνδόξων τούτων ἐρει-
πειῶν, ἐφάνη σὰν σκιά ὑαίνης ἢ σιλουέττα τοῦ φύλακος τῶν ἁγίων τούτων
τόπων, ὁ ὁποῖος τραχέως μᾶς ἐκάλεσε νὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖθεν διὰ τὸν γε-
λοῖον λόγον ὅτι ἐπεσκέφθημεν τὰ ἐρείπια ἄνευ τῆς ἀδείας του! Ὡς νομο-
ταγεῖς ἡμεῖς ἀπήλθομεν ἐν τάχει χωρὶς νὰ κατορθώσωμεν νὰ προσφέρωμεν
τὴν ὀλοκληρωτικὴν λατρείαν μας εἰς τοὺς ἱεροὺς τούτους τόπους.

Ὄταν ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ὑπεράνω τῆς Καβάλας λόφον ἀντικρύσαμεν
τὴν θάλασσαν, καὶ οἱ μαθηταὶ ἀφοῦ ἀπεθαύμασαν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐνεθυ-
μήθησαν, διέκριναν καὶ κατωνόμασαν τὰς νήσους Θάσον καὶ Θασοπούλαν.
Κατέβημεν εἰς τὴν Καβάλαν, ἐπεσκέφθημεν τὸν λιμένα τῆς μὲ τὰς ἀμετρή-
τους θάρκας του, εἶδομεν πολλοὺς θαρκάρηδες νὰ μᾶς παρακινήσουν νὰ βολ-
τάρωμε μὲ τὶς θάρκες τους στ' ἀνοιχτὰ καί, ἂν καὶ οἱ μαθηταὶ ἔδειξαν διαθέ-
σεις νὰ μποῦν στὶς θάρκες δὲν ἐτολήσαμεν νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς αὐτοὺς νὰ
πάρουν τὸ πρῶτον θαλάσσιον θάπτισμα ἐκεῖ εἰς τὸν λιμένα, διότι τὸ θάπτι-
σμα αὐτὸ τὸ εἶχομεν προκαθωρισμένον εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς παραλίας, ἢ
ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι δὲν εἶχομεν ἐμπιστοσύνην εἰς ξένους θαρκάρηδες.
Κατόπιν τούτου οἱ μαθηταὶ ἀπεθαύμασαν δι' ὀλίγον διάστημα τὰ τεράστια
καπνομάγαζα τῆς Καβάλας, καὶ ἔπειτα πήραν κατεύθυνσιν εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ
λόφου ἀρχαῖον φρούριον, ὅπου εἶδον μὲ χαρὰν τὰ ἀρχαῖα κάστρα τῆς Κα-
βάλας καὶ ἦσαν ὑπερήφανοι δι' αὐτὰ, διότι ἔμαθον ὅτι τὰ κάστρα αὐτὰ τὰ
μετεχειρίσθησαν στὰ παλιὰ τὰ χρόνια οἱ Ἕλληνες τῆς Καβάλας διὰ τὴν προ-
ᾶσπισιν τῆς ἐλευθερίας των. Κάποιος Διαμαντίδης, κάτοικος Καβάλας, ὁ
ὁποῖος εὐρέθη τυχαίως κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ κάστρου κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν
μας, διηγῆθη εἰς τοὺς μαθητάς πολλά ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Καβάλας καὶ
πολλὰ περὶ τῶν δημοσίων καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων τῆς πόλεως,
τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο σκορπισμένα ἐντὸς καὶ πέριξ αὐτῆς. Πέρασαμε τὴν πόρτα
τοῦ κάστρου, ἐστράφημεν εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ ὠχυρωμένου λόφου καὶ
εἶδομεν ἀναμεταξὺ ἀπὸ τὰ σκαρφαλωμένα στὸ κάστρο σπίτια σὰν ἀπὸ

γκρεμό τὴν ἀφρίζουσαν θάλασσαν. Ἐνομίσαμεν γιὰ μιὰ στιγμή πῶς ὁ Ἄδης ἄνοιξε τὸ στόμα του νὰ μᾶς καταπιῇ! Κατήλθομεν ἀπὸ στενὰ σοκάκια εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἀντικρύσαμε τὸ σκεπασμένο ἄγαλμα τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου. Μετὰ ταῦτα ὠδηγήσαμεν τοὺς μαθητάς ἔξω τῆς πόλεως πέραν τοῦ Καρὰ Ὀρμᾶν εἰς τὴν προκαθωρισμένην διὰ τὸ θαλάσσιον θάπτισμα ἔρημικὴν ἀκτὴν. Ἐκεῖ οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριαι εὐρέθησαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὰ ἀπαλὰ χάρδια τῆς θαλάσσης. Δὲν μπόρεσαν νὰ συγκρατηθοῦν καὶ μῆκαν στὴ θάλασσα ξυπόλητοι διασχίζοντες τὰ παραλιακὰ νερὰ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Μερικοὶ μαθηταὶ προὔχώρησαν ἐκ περιεργείας εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς παραλίας, τότε δὲ ἐγὼ καὶ ἡ διδασκάλισσα Εὐγενία Σιγγίδου φοβούμενοι μήπως κινδυνεύσουν τὰ τρελλὰ μας παιδιὰ ἠναγκάσθημεν νὰ τὰ περισυλλέξωμεν εἰς τὸ λεωφορεῖον καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν οἴκαδε μετὰ τὴν συνείδησιν ἡσυχον ὅτι ἐξεπληρώσαμεν τὸ καθήκον μας. Τὴν ἐπαύριον οἱ μαθηταὶ ἐξέθεσαν γραπτῶς τὰ τῆς ἐκδρομῆς.

Σημ. Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν μεγάλων ἡμερησίων διδακτικῶν ἐκδρομῶν ἔγιναν καὶ πολλοὶ ἄλλαι ἡμερησῆσαι ψυχαγωγικαὶ ἐκδρομαὶ ἀνὰ τὰ πέριξ χωρία, πρὸς δὲ καὶ ὀλιγόωροι τοιαῦται ἀνὰ τὰ πέριξ τοῦ χωρίου μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΙΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ, ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ Κ.Λ.Π.

(Ἐκ τὰς ἐκθέσεις μου)

Α'. Ἐπεσκέφθησαν εἰς Κάτω Νευροκόπιον οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριά τοῦ σχολείου μας τὸ κατάστημα τοῦ ἐμπόρου κ. Κων. Καρμῆ, ὅστις μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ὠμίλησε πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ κατωνόμασε διάφορα ἐργοστάσια τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἔρχεται εἰς συναλλαγὴν καὶ τὰ ὁποῖα παρέστησεν ὡς ἐφάμιλλα πρὸς τὰ καλύτερα ἐργοστάσια τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ πλέον δὲ ἐχαρακτήρισε τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην τῶν μαθητῶν ὡς ἐπιτυχή ἔμπνευσιν τοῦ διδασκάλου.

Β'. Ἐπεσκέφθησαν εἰς Κάτω Νευροκόπιον τὸν ἀτμόμυλον τοῦ κ. Μαργαρίτη, ὅστις μετὰ χαρᾶς τοὺς εἶπε πολλὰ περὶ τῆς μηχανῆς τοῦ ἀτμομόλου καὶ ἐπίτηδες ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὴν μηχανὴν ἐνώπιον αὐτῶν διὰ νὰ ἔχουν ἰδίαν ἀντίληψιν τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς.

Γ'. Εἰς τὸ Κάτω Νευροκόπιον ἐπεσκέφθησαν καὶ τὸν Προϊστάμενον τοῦ Τριατατικοῦ Γραφείου, ὅστις μετὰ μεγάλης προθυμίας τοὺς ὠμίλησε περὶ τοῦ δυναμικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῶν ἠλεκτρομαγνητῶν, τοῦ τηλεγράφου, τοῦ τηλεφώνου κλπ, ἔκαμε δὲ καὶ πειράματα ἐπὶ τοῦ συστήματος Μόρς καὶ τοῦ γαλθανομέτρου, καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων τοὺς ἔδωσε μίαν τηλεγραφικὴν ταινίαν, τὴν ὁποῖαν οἱ μαθηταὶ φυλάττουν μὲ εὐλάβειαν. Αὐθημερὸν ἐξέθεσαν οἱ μαθηταὶ γραπτῶς τὰ τῶν ὡς ἄνω ἐπισκέψεων μας.

Δ'. Εἰς Κάτω Νευροκόπιον ἐπεσκέφθησαν ἐπίσης καὶ τὸ ἐργοστάσιον κεραμοποιίας τοῦ κ. Γιαλαντῆ, ὅστις ἐπίτηδες ἄναψε τὸ καμίνι τοῦ ἐργοστασίου ἐνώπιον τῶν μαθητῶν.

Ε'. Εἰς Κάτω Νευροκόπιον ἐπεσκέφθησαν καὶ τὸ φαρμακεῖον τοῦ κ. Χατζηανέστη, ὅστις μετὰ μεγάλης προθυμίας εἶπε πράγματα ἀντιληπτὰ εἰς τοὺς μαθητὰς περὶ τῆς ἐπιστήμης του.

ΣΤ'. Ἐπεσκέφθησαν εἰς Λευκογεία τὸν ὑδρόμυλον τῆς Κοινότητος Λευκογείων καὶ παρεκάλεσαν τὸν μυλωνᾶν νὰ σταματήσει ἐπίτηδες τὸν μύλον, καὶ κατόπιν νὰ τὸν θέσῃ εἰς κίνησιν διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν πῶς λειτουργεῖ. Τὰ 90% τῶν μαθητῶν δὲν ἔτυχε νὰ ἴδουν ὑδρόμυλον, καὶ δι' αὐτὸ ὁ ἐνθουσιασμός των ἦτο ἀκράτητος. Οἱ μυλόπετρες ποὺ γύριζαν καὶ κροτοῦσαν, ὁ τροχὸς ποὺ γύριζε μέσ' στ' ἀφρισμένα νερά, ἡ πελώρια σανιδένια γούρνα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατέβαινε τὸ νερό, ὅλα αὐτὰ ἦσαν θαύματα πρωτοφανῆ διὰ τοὺς μικροὺς τὴν ἡλικίαν μαθητὰς. Τὴν ἐπαύριον ἐξέθεσαν οἱ μαθηταὶ γραπτῶς τὰ τῆς ἐπισκέψεως μας ταύτης.

Ζ'. Ἐπεσκέφθησαν καὶ τὸν ναὸν Λευκογείων ὅπου ἐδιδάχθησαν ἐπὶ τόπου πολλὰ περὶ τῶν μερῶν τοῦ ναοῦ καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπίπλων, ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων.

Η'. Εἰς Χρυσοκέφαλον ἐπεσκέφθησαν τὸν ἀτμόμυλον τοῦ κ. Π. Κακανᾶ,

ὅστις ἐδέχθη τοὺς μαθητὰς φιλοφρόνως, καὶ ἄφ' ἑνὸς μὲν τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἴδουν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ νὰ μελετήσουν τὴν λειτουργίαν τῆς ἀτμομηχανῆς, ἄφ' ἑτέρου δὲ τοὺς ἠρμήνευσε τὴν λειτουργίαν τῆς πλάστιγγος τοῦ ἐργοστασίου του, τῆς ὁποίας πλάστιγγος ὁ μοχλοβραχίων τῆς δυνάμεως ἦτο δεκαπλάσιος τοῦ μοχλοβραχίονος τῆς ἀντιστάσεως. Οἱ μεγαλύτεροι μαθηταὶ ἔμαθαν ἀμέσως τὴν χρῆσιν τῆς πλάστιγγος καὶ ἐζυγίσθησαν ἀναμεταξύ των.

Θ'. Εἰς Χρυσοκέφαλον ἐπεσκέφθησαν ἐπίσης τὸ ραφτάδικο τοῦ κ. Εὐσταθίου Σαββουλίδου, ὁ ὁποῖος εἶπεν εἰς τοὺς μαθητὰς ἄρκετὰ περὶ τῆς τέχνης του, καὶ ἐνώπιόν των ἔκοψε καὶ προσήρμωσε τεμάχιον ἑνὸς ἐπανωφορίου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ εἶπομεν εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον ἠκούσαμεν εἰς τὴν Ρωσίαν: Ὁ Μέγας Πέτρος τῆς Ρωσίας ὅτε διαμένων εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἠσχολεῖτο ὁ ἴδιος προσωπικῶς εἰς τὴν ἐκμάθησιν πολλῶν τεχνῶν, ἠθέλησε νὰ μάθῃ καὶ τὴν ραπτικήν. Ἐμαθήτευσεν λοιπὸν κοντὰ εἰς τὸν καλύτερον ράπτην τῆς Ὀλλανδίας ἐπὶ 6 μῆνας συνεχῶς, καὶ μετὰ τοὺς 6 μῆνας δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ προσαρμόσῃ τὰ μανίκια ἑνὸς ἐπανοφορίου. Τότε ἀηλιπίσθη καὶ ἀνεφώνησεν: «Ἀλήθεια, δὲν ὑπάρχει δυσκολώτερα τέχνη!» Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἐνεθουσίασε τὸν ὡς ἄνω ράπτην, ὁ ὁποῖος μὲ ζῆλον παρεκίνει τοὺς μαθητὰς νὰ προσέξουν πῶς ἐργάζεται.

Ι'. Ἐπεσκέφθησαν εἰς Κάτω Νευροκόπιον τὸ σιδηρουργεῖον τοῦ κ. Γερασίμου Κρυστάλλη, ὅπου εἶχε τὸ σχολεῖον μας μίαν θερμάστραν ὑπὸ παραγγελίαν. Ὁ Γεράσιμος ἐδέχθη τὰ παιδιὰ μὲ καλωσύνην, καὶ ἐνώπιόν των ἔκαμε χρῆσιν τῶν μηχανῶν του μὲ τὰς ὁποίας ἔκοβε σύρματα, ἐλύγιζε σιδηρὰ ἐλάσματα, κ.ο.κ. καὶ τέλος κατεσκεύασεν ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ὅλους τοὺς σωλῆνας τῆς θερμάστρας, συνεπλήρωσεν ὅλας τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς καὶ μᾶς τὴν παρέδωκεν. Οἱ μαθηταὶ παρηκολούθουν μετ' ἐνδιαφέροντος τὸν ὡς ἄνω σιδηρουργόν. Εἰς τὴν γραπτὴν των περὶ τοῦ σιδηρουργοῦ ἔκθεσιν ἐπέτυχον ἀπολύτως οἱ μαθηταί.

ΙΑ'. Εἰς Χρυσοκέφαλον ἐπεσκέφθησαν τὸ ὑποδηματοποιεῖον τοῦ κ. Γ. Κοσμίδου, ὁ ὁποῖος τοὺς εἶπεν ἄρκετὰ περὶ τῆς τέχνης του, καὶ ἐκάλεσε μερικοὺς νὰ καρφώσουν πρόκες εἰς τὰ παπούτσια.

ΙΒ'. Ἐπεσκέφθησαν ἐπίσης εἰς Χρυσοκέφαλον τὰ παντοπωλεῖα τῶν κ. Γεωρ. Χατζηπαναγῆ καὶ Βασιλ. Δομνίδου, ὅπου οἱ μαθηταὶ ἔκαμον πολλὰς εἰκονικὰς ἀγοραπωλησίας μεταχειρισθέντες τὴν ζυγαριὰ καὶ τὰ σταθμὰ τῶν καταστηματαρχῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤξευρον πῶς νὰ ἐκδηλώσουν τὸν ἐνθουσιασμόν των διὰ τὴν τοιαύτην πρακτικὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν. Ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀποχωρήσουν οἱ μαθηταὶ τοὺς κεράσαμε ἀπὸ τὰ παντοπωλεῖα λίγη σταφίδα ἐκ καθήκοντος.

ΙΓ'. Ἐπεσκέφθησαν πάλιν εἰς Χρυσοκέφαλον τὸ σιδηρουργεῖον τοῦ Στεφάνου, ὁ ὁποῖος γελῶν μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι τὰ διαβολόπαιδα αὐτὰ κατέχουν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν τέχνην του, διότι καθημερινῶς τὸν περικυκλώνουν καὶ μὲ μέγα ἐνδιαφέρον τὸν παρακολουθοῦν ἐργαζόμενον, κάποτε δὲ ἀρπάζουν καὶ κανένα του σφυρὶ καὶ κοπανοῦν τὰ σίδερα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπήνεσεν ὁ σιδηρουργὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τὸν ζῆλον των ἐπῆρε δύο τεμάχια σιδήρου, τὰ ἔβαλε στὴ φωτιά, καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπυράκτωσε τὰ ἐσφυρηλάτησε καὶ τὰ ἐκόλλησεν ἐνώπιον τῶν μαθητῶν, καὶ κατόπιν τὰ ἐβύθισεν εἰς ψυχρὸν ὕδωρ διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν σκληρότητά των. Ὁ κ. Στέφανος ἠθέλησε νὰ ὀμιλήσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἀμαξιῶν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ ἐφ' ὅσον εἶδον προηγουμένως πῶς ἐφαρμόζει οὗτος τὴν σιδηρᾶν στεφάνην εἰς

τους τροχούς, τοῦ εἶπον μετὰ τόλμης ὅτι τὴν στεφάνην τὴν κάνει μικροτέραν τῶν τροχῶν, καὶ ὅτι διὰ τῆς θερμάνσεως τοῦ σιδήρου τῆς στεφάνης ἐφαρμόζεται ὁ νόμος περὶ διαστολῆς καὶ συστολῆς τῶν σωμάτων.

ΙΔ'. Ἐπίσης ἐπεσκέφθησαν εἰς Χρυσοκέφαλον τὸ ξυλουργεῖον τοῦ κ. Ἰω. Ἀποστολίδου, ὁ ὁποῖος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεώς μας ἐτόνισε τὸ ἐξῆς, ὅτι οἱ ἐπισκέψεις συντελοῦν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν, καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι οὐδὲν σχολεῖον τῆς Μακεδονίας ἐκτελεῖ τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ Ἀναλυτικοῦ προγράμματος. Τοῦ ἀπήντησα: «Πολλὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας ἔχουν εὐσυνειδήτους καὶ μεμορφωμένους διδασκάλους, ἀλλ' οἱ διδάσκαλοι οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἐργασθοῦν ἀποτελεσματικῶς ἐφ' ὅσον τοὺς φορτῶνει ἡ Πολιτεία 6 τάξεις μὲ 200 μαθητάς. Ὡστε ἡ μομφὴ διὰ τὴν στασιμότητα μερικῶν σχολείων μας πρέπει νὰ ἐπιρριφθῆ ὄχι εἰς τοὺς διδασκάλους ἀλλὰ εἰς τὴν Πολιτείαν, ἡ ὁποία θὰ ἀναγκασθῆ ἀργὰ ἢ γλίγωρα νὰ λάβῃ μέτρα διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς Λαϊκῆς παιδείας, καὶ ἡ ἐξύψωσις αὕτη θὰ συντελεσθῆ πρὸ παντὸς διὰ τῆς προαγωγῆς ὅλων τῶν δικαιομένων ταύτης σχολείων καὶ τῆς ἀνεγέρσεως διδασκηρίων καθ' ὅλον τὸ κράτος». Ὁ ὡς ἄνω ξυλουργὸς μετὰ ταῦτα ἐπεδόθη εἰς τὴν συνήθη ἐργασίαν του, οἱ δὲ μαθηταὶ τὸν παρηκολούθουν μετὰ προσοχῆς. Ἐν τέλει ἐδίδαξεν εἰς μερικοὺς μαθητάς τὴν χρῆσιν τοῦ ροκανιοῦ καὶ μερικῶν ἄλλων ἐργαλείων, καὶ τοὺς εἶπεν ἀρκετὰ περὶ τῆς τέχνης του.

ΙΕ'. Ἐπεσκέφθησαν εἰς Χρυσοκέφαλον καὶ τὸ κρεοπωλεῖον τοῦ κ. Γεωρ. Γεωργιάδου, ὅπου οὗτος εἰδοποιηθεὶς ἐκ τῶν προτέρων ἠνοιξεν ἐνώπιον τῶν μαθητῶν τὸ στέρνον καὶ τὴν κοιλίαν ἐνὸς ἐσφαγμένου προβάτου, καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτῶν διαδοχικῶς τὸ τριπλοῦν στομάχι τοῦ προβάτου, τὴν καρδίαν του, τοὺς πνεύμονάς του, τὸ σηκῶτι του, τὴν χολήν του, τὰ ἔντερά του καὶ ἄλλα. Οἱ μαθηταὶ ἐζήτησαν νὰ μάθουν τὸν προορισμὸν ἐκάστου ὄργανου, καὶ τότε ἡμεῖς ἐνισχυόμενοι καὶ ἀπὸ τὸν κρεοπώλην τοὺς ἀνεπτύξαμεν ἐν συνεχείᾳ ὅλα καὶ τοὺς ὑπενθυμίσαμεν ὅτι πλὴν τοῦ στομάχου, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἀπλοῦς, ὅλα τὰ ἄλλα ὄργανα εἶναι ὅμοια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐδυσκολεύθησαν νὰ πιστεύσουν οἱ μαθηταί. Ὅταν κατόπιν πῆρα ἐγὼ ἀνὰ χεῖρας τοὺς πνεύμονας καὶ ἐφύσησα ἐντὸς αὐτῶν, τοὺς εἶδον οἱ μαθηταὶ νὰ φουσκῶνουν καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς των δὲν εἶχεν ὄρια. Τοὺς ὑπενθύμισα ὅτι τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς ἡμᾶς ὅταν ἀναπνέωμεν, καὶ τότε οἱ μαθηταὶ πειραματισθέντες ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ των εἶδον ὅτι φουσκῶνουν οἱ πνεύμονές των κατὰ τὴν εἰσπνοὴν καὶ ξεφουσκῶνουν κατὰ τὴν ἐκπνοὴν.

ΙΣΤ'. Ἐπεσκέφθησαν ἰδιαιτέρως αἱ μαθήτριά του τοῦ σχολείου μας εἰς Χρυσοκέφαλον τὸ ὑφαντήριον τῆς συζύγου μου Δόμνας, ἡ ὁποία τὰς ἐδέχθη μὲ καλωσύνην καὶ ταῖς ἀνέπτυξε τὸν προορισμὸν τοῦ ὑφαντηρίου της. Μὲ πολλὴν ἀπορίαν αἱ μαθήτριά της ἤκουσαν ὅτι ἡ σύζυγός μας ἐμάζεψε διάφορα ράκη ἄχρηστα σχεδόν, καὶ μὲ δαπάνην ὀλίγων δεκάδων δραχμῶν κατῶρθωσεν ἀπὸ τὰ ράκη αὐτὰ νὰ δημιουργήσῃ παχέα χειμωνιάτικα στρώματα θαυμασία εἰς τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν ἀντοχήν, τὰ ὁποῖα εἶναι προωρισμένα νὰ ἀντικαταστήσουν ὄχι μόνον τὰς εὐθάρτους καλαμῖνας ψάθας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς τάπητας. Ἡ εὐχέρεια περὶ τὸ ὑφαίνειν τῆς συζύγου μου ἐνεθυσίασε τὰς μαθητριάς, αἵτινες ἐζήτησαν διαφόρους πληροφορίας περὶ τῆς χρήσεως τῶν ὑφαντικῶν ἐργαλείων καὶ ἔδειξαν μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὑφαντικὴν. Ἐν τέλει ἡ σύζυγός μου συνέστησεν εἰς τὰς μαθητριάς νὰ τὴν μιμηθοῦν

διὰ νὰ συντελέσουν καὶ αὐταὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας ἐν Ἑλλάδι.

ΙΖ'. Ἐπεσκέφθησαν οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριαι τοῦ σχολείου μας τὸν ἰδιόκτητον ἀγρόν μου πρὸς παρακολούθησιν τῆς σπορᾶς τοῦ σίτου. Ὁ ζευγολάτης Κων/τίνος Στεφανίδης κατόπιν συστάσεώς μου περίμενε τὰ παιδιὰ ἐπ' ἀρκετὴν ὥραν, μόλις δὲ τὰ εἶδε ἠτοιμάσθη νὰ κάμη χρῆσιν τῶν χημικῶν λιπασμάτων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπρομήθευσα. Ἐρριψε λοιπὸν στὰ πεταχτὰ τὸ λίπασμα, ἔρριψε κατόπιν καὶ τὸν σιτόσπορον καὶ ἤρχισε νὰ ὀργώνῃ μὲ τὰ βῶδια. Πολλοὶ μαθηταὶ διὰ πρῶτην φορὰν ἔβλεπον τὴν χρῆσιν χημικῶν λιπασμάτων, καὶ ἐξέφραζον τὴν ἰκανοποίησίν των. Ἐκεῖθεν κατηυθύνθησαν εἰς ἄλλον ἀγρόν ὅπου παρηκολούθησαν τὴν λειτουργίαν τῆς νέας σπαρτικῆς μηχανῆς τοῦ Γ. Μουρουζίδου καὶ ἔμειναν κατενθουσιασμένοι. Κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἐπεσκέφθησαν τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀγρόν καὶ ἐβοτάνισαν ἐν μέρος τοῦ ἐπιτυχῶς, διότι ἡ σπαρτικὴ μηχανὴ ἔσπειρε τὸ χωράφι εἰς γραμμὰς.

ΙΗ'. Ἐπεσκέφθησαν εἰς Χρυσοκέφαλον καὶ τὸν μελισσοκόμον Σάββαν Ἀμβροσιάδην καὶ εἶδον πῶς τρυγᾷ τὰ μελίσσια. Ὁ μελισσοκόμος τοὺς ἀνέπτυξε τὰ τῆς ζωῆς τῶν μελισσῶν, καὶ τότε οἱ μαθηταὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν ὅτι αἱ μέλισσαι ἐξ ἴσου μὲ τοὺς μύρμηκας εἶναι τὰ ἐξυπνότερα καὶ προνοητικώτερα ἔντομα τοῦ κόσμου.

ΙΘ'. Εἰς Χρυσοκέφαλον ἐπεσκέφθησαν ἐπίσης καὶ τὸ μεγάλο λατομεῖον τοῦ χωρίου μας. Εἰς τὸ λατομεῖον αὐτὸ ἐτύχομεν μερικοὺς λατόμους ἐργαζομένους, καὶ οἱ μαθηταὶ δὲν ἐχόρταινον νὰ τοὺς βλέπουν πῶς ἐξάγουν τοὺς λίθους, πῶς τοὺς σπάζουν, πῶς διὰ τοῦ λοστοῦ ἐφαρμόζουν τὸν μοχλὸν πρῶτου εἶδους, καὶ τόσα ἄλλα. Κατόπιν διεξήχθη ἐπὶ τόπου διδασκαλία περὶ τῶν ὕδατογενῶν πετρωμάτων ὑπεθυμίσαμεν εἰς τοὺς μαθητὰς ὅτι αἱ πέτριναι πλάκες αὐταὶ, τὰς ὁποίας ἐξάγουν οἱ μινადόροι, καὶ αἱ ὅποιαι εἶναι τοποθετημέναι ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης εἰς παράλληλα στρώματα, ἐσχηματίσθησαν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος πρὸ ἑκατομμυρίων ἐτῶν καὶ λέγονται ὕδατογενῆ πετρώματα, ἢ δὲ μεγάλη κλίσις τῶν πετρωμάτων τούτων εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς γῆς ἀποδεικνύει ὅτι μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πετρωμάτων ἐξηκολούθησεν ἡ ψύξις τῆς γῆς, καὶ ἔτσι ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἰς πολλὰ σημεῖα ἐστράβωσεν, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ψημένον μῆλον μόλις τοῦτο κρυώσῃ. Τοὺς ὑπεθυμίσαμεν συνάμα καὶ τὴν γνώμην πολλῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι λόγῳ τῶν σεισμῶν καὶ λόγῳ τῆς διαφορᾶς τῆς σκληρότητος τῶν πετρωμάτων ἢ λόγῳ τῆς διαθρώσεως ὑπὸ τοῦ ὕδατος μερικῶν ὑπεχώρησαν τὸ ὑπέδαφος καὶ τὸ ἔδαφος εἶς τινα σημεῖα, καὶ ἔτσι ἐστράβωσαν τὰ πετρώματα. Ἀφρῦ ὠμιλήσαμεν περὶ ὕδατογενῶν πετρωμάτων ἐκάμομεν λόγον καὶ περὶ πυριγενῶν καὶ ἄλλων, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔλλειπον τοιαῦτα πετρώματα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνωμεν σαφῶς ἀντιληπτοί. Αὐθήμερόν καὶ ἐντὸς τῆς σχολικῆς αἰθούσης οἱ μαθηταὶ ἐξέθεσαν γραπτῶς τὰ τοῦ λατομεῖου.

Κ'. Εἰς τὴν θέσιν «Μεταλλεῖον» τοῦ Κάτω Νευροκοπίου ἐπεσκέφθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας μίαν ἀσθεστοκάμινον. Οἱ μαθηταὶ ἐχαιρέτησαν τὸν ἀσθεστοποιόν, ὁ ὁποῖος μὲ προθυμίαν τοὺς ἀνέπτυξε τὰ τῆς κατασκευῆς τῆς ἀσθέστου καὶ ἐπέδειξεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ζεστοὺς εἰσέτι ἐκ τῆς πυρώσεως ἀσθεστολίθους, ἐξέφρασε δὲ τὴν λύπην του διότι δὲν ἦλθον μίαν ἡμέραν ἐνωρίτερον οἱ μαθηταὶ διὰ νὰ ἴδουν πῶς καίει ἡ κάμινος.

ΚΑ'. Εἰς Χρυσοκέφαλον ἐπεσκέφθησαν καὶ τοὺς ἰδιωτικοὺς κήπους τῶν Εὐσταθίου Ταχμαζίδου, Ἰωάννου Χατζηπαναγῆ, Κων/τίνου Σαββίδου καὶ

ἄλλων, καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ διέκριναν καὶ κατωνόμασαν τὰ καλλιεργούμενα δέν-
δρα καὶ φυτὰ ἐδιδάχθησαν ἐπὶ τόπου τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας αὐτῶν,
ὡς καὶ τὸν τρόπον τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

(Ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις μου)

Τὸ σχολεῖον μας συνήθιζε νὰ διεξάγῃ πέντε ἑορτὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος. 1) Τὴν ἑορτὴν τῆς Σημαίας, 2) τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, 3) τὴν ἑορτὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀνεξαρτησίας, 4) τὰς γυμναστικὰς ἐπιδείξεις, καὶ 5) τὴν τελετὴν τῶν ἐξετάσεων.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Σημαίας

Ἡ ἑορτὴ τῆς Σημαίας διεξήχθη ἀπὸ τὸ σχολεῖον μας μεγαλοπρεπῶς κατὰ τὴν 25 Ὀκτωβρίου τοῦ 1926. Τότε ἐπ' ἀφορμῇ τοῦ κινήματος τοῦ Παγκάλου ἐστάθμευσεν εἰς τὸ χωρίον μας ὀλόκληρον σύνταγμα στρατοῦ, τὸ ὁποῖον περιέμενε τὴν κάθοδον τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἑορτὴν. Εἰς τὴν πλατεῖαν συνεκεντρώθη καὶ ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου, καὶ ὅτε ἐνεφανίσθησαν οἱ μαθηταὶ συνεταγμένοι κατὰ τριάδας ἐπευφημήθησαν ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ πλήθους. Εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας ἐτοποθετήθη ἡ Σημαία ἐπὶ τραπέζης. Ἐγένετο ἡ προσευχὴ καὶ κατόπιν μόλις ἀνυψώθη ἡ σημαία ἀπηυθύναντες ὠραίαν καὶ συγκινητικὴν προσλαλίαν εἰς τοὺς μαθητάς. Εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ὁ Πολυχρόνιος Σωτηριάδης ἐχαιρέτησε τὴν σημαίαν μὲ τὰ ἐξῆς συγκινητικὰ λόγια: «ὦ λατρευτὴ μας Σημαία! Ἐσένα ποὺ φανερώνεις ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος μας, τῆς ἔνδοξης καὶ ἀθάνατης Ἑλλάδος μας, ἐσένα ποὺ λαχταρούσαμε ἐπὶ αἰῶνας νὰ σὲ ἰδοῦμε καὶ νὰ σὲ προσκυνήσουμε ἡμεῖς καὶ οἱ πρόγονοί μας ποὺ ζούσαμε στὰ θάθη τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας, ἐσένα ποὺ σὲ τριγυρίζει ἐδῶ ὅλον τὸ ἄνθος τῆς νεότητος τοῦ ἔθνους μας, ἐσένα ποὺ περικλείεις τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἐσένα σὲ χαιρετῶ ἐκ μέρους ὅλων τῶν συμμαθητῶν μου, οἱ ὅποιοι μαζί μου σοῦ ὑπόσχονται ὅταν ἀνδρωθοῦν νὰ σὲ περιφέρουν παντοῦ ὅπου ζοῦν ὑπόδουλοι Ἕλληνες διὰ νὰ τοὺς ἀποδώσουν τὴν ἐλευθερίαν, καὶ νὰ σὲ στήσουν εἰς ὅλας τὰς ἐθνικὰς ἐπάλξεις διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους ὅτι ἡ Ἑλλάς προώρισται νὰ ζήσῃ καὶ θὰ ζήσῃ». Μετὰ ταῦτα ἐψάλη ὁ ὕμνος τῆς δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἄδοντες ἐθνικὰ τραγούδια παρήλασαν διὰ τῶν κεντρικωτέρων ὁδῶν τοῦ χωρίου.

Ἡ ἑορτὴ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν

Τὸ σχολεῖον μας ἑώρτασε σεμνῶς κατὰ τὴν 30 Ἰανουαρίου τοῦ 1936 τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Εἰς τὴν ἑορτὴν προσῆλθεν ὀλόκληρος περίπου ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου. Μετὰ τὴν προσευχὴν ἐξεφωνήσαμεν τὸν κατάλ-

ληλον διὰ τὴν περίστασιν λόγον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτονίσσαμεν ὅτι ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἦτο ἢ κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸν ὑπόδουλον ἑλληνισμόν, ὃ ὁποῖος ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρήσῃ τὴν ἑορτὴν ταύτην ὡς ἔθνικὴν, ἰσότιμον πρὸς τὴν ἑορτὴν τῆς παλιγγενεσίας μας. Εὐνόητον ὅτι εἰς τὸν λόγον μας ἀνεφέραμεν περὶ τοῦ θίου καὶ τῆς ἐναρέτου πολιτείας τῶν τριῶν τούτων φωστήρων τῆς Οἰκουμένης. Οἱ μαθηταὶ ἀφοῦ ἔψαλον τὸ τροπάριον τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἀπήγγειλαν ποιήματα καὶ διαλόγους ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν. Ὁ μαθητὴς Ἀριστείδης Λιότογλους κατενθουσίασε τὸν ἐκ Πόντου καταγόμενον πληθυσμὸν τοῦ χωρίου διὰ τῆς ἀπαγγελίας Ποντιακῶν παραμυθιῶν. Ἐν τέλει ἐπαίχθη τὸ σχολικὸν δράμα «Χριστοῦγεννα στὸ μέτωπο» μὲ πρωταγωνιστὰς τοὺς μαθητὰς Παναγιώτην Γκουζίδην ὡς λοχίαν καὶ τὸν Ἰσαὰκ Μουρούζην ὡς Δεναξάν.

Ἡ ἔθνικὴ μας ἑορτὴ

Κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου τοῦ 1939 ἐωρτάσαμεν τὴν ἐπέτειον τῆς ἔθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας μετὰ τῆς δυνατῆς μεγαλοπρεπείας. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου συνεκεντρώθη εἰς τὸ προαύλιον τοῦ σχολείου διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος μας. Μετὰ τὴν προσευχὴν ἐψάλησαν τὰ τροπάρια τῆς ἑορτῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἀπηγγέλθησαν ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐχαὶ ὑπὲρ τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας, τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ στρατοῦ. Κατόπιν ἐξεφωνήσαμεν τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξυμνήσαντες τὸν ἡρωϊσμόν τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21 καὶ τὰ νεώτερα κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἐξῆς περικοπὴ τοῦ λόγου προὐκάλεσε συγκίνησιν εἰς τὸν πληθυσμόν: «Ὁ Ἕλλην πλὴν τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ ἤξευρε καὶ τὴν ἔνδοξον καταγωγὴν του, καὶ ταῦτα τὸν ἔσωσαν ἀπὸ τὴν ἀφομοίωσιν καὶ τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ φυλάξῃ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀσάλευτον τὴν πίστιν του εἰς τὰ ἰδανικὰ τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς. Καὶ τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς ἐκόντεψε νὰ πραγματοποιηθοῦν ἐμπρὸς ἀπὸ λίγα χρόνια, ὅτε ἀπὸ τὴν Τσατάλτζαν εἶδεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ὅταν θρόντησε τὸ ἑλληνικὸ κανόνι στὰ θάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ οἱ χαράδρες καὶ τὰ θουνὰ τῆς Ἰωνίας ἀντήχησαν ἀπὸ τὰ νικητήρια ἄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν κλαγγὴν τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων. Οἱ τάφοι τῶν ἀδελφῶν μας ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὸ Ἑσκή Σεχίρ, στὸ Ἀφιὸν Καρὰ χισάρ καὶ στὸν Σαγγάριον μαρτυροῦν ὅτι ἐμεῖς οἱ νέοι Ἕλληνες δὲν ἐλησημονήσαμεν τὴν ὑποχρέωσιν ποὺ ἔχοιμεν ἀπέναντι τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ποὺ μᾶς ἐξώρκισαν νὰ κάνωμεν τὴν Ἑλλάδα μας τρανὴ καὶ δοξασμένη». Μετὰ τὸν πανηγυρικὸν ἐψάλησαν πατριωτικὰ ἄσματα, καὶ ἐπαίχθησαν τὰ ἐξῆς σχολικὰ δράματα: 1) Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης κηρύττει τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἔπαιξαν θαυμάσια τὸν ρόλον τῶν Ὁ Κων. Παπαδόπουλος ὡς Ὑψηλάντης, καὶ ἡ Παρέσα Παπαδοπούλου ὡς μητέρα τοῦ Ὑψηλάντου. Ἡ συγκίνησις τῶν κατοίκων ἰδίως κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς σεμνῆς μητρὸς τοῦ Ὑψηλάντου ἐπὶ σκηνῆς ἦτο καταφανής. 2) Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας. Εἰς τὸ δράμα τοῦτο ἐγίνε ψευτομάχη παριστάνουσα τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας, καθ' ἣν ὑπὸ τὸν κρότον τῶν ψευτοπιστολιῶν ἔπεσαν πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ συνελήφθη ζωντανὸς ὁ Ἀθανάσιος Διαῆκος. Ὡς Διαῆκος ὁ Χαράλ. Στεφανίδης ἔπαιξε καλὰ τὸν ρόλο του. 3) Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ

1821. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκτελέσεως τοῦ δράματος τούτου ὑπῆρξε καταφανής. Οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριά ἐπεδύθησαν τοὺς ρόλους των θαυμάσια. Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21 λὲς καὶ ζωντάνεψε τὸ πλῆθος συγκεκινημένον ἐπευφίη-
 μαι τοὺς μαθητὰς καὶ ἐχειροκρότει. Μετὰ ταῦτα ἀπήγγειλαν τέσσαρες μαθη-
 ταὶ τὸν διάλογον «ἡ θάπτισις» ὅπου ἐφαίνετο καθαρὰ ἡ ψυχικὴ ἀγωνία τῶν
 Ἑλλήνων κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως. Κατόπιν ἐπαίχθη ὑπὸ
 τῶν μαθητριῶν τὸ δράμα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδούλων χωρῶν Μακε-
 δονίας, Ἡπείρου, Δωδεκανήσου κλπ., ἐχορευθήσαν ὑπὸ τῶν μαθητριῶν χοροὶ
 ἀρχαιοπρεπεῖς διδαχθέντες ὑπὸ τῆς διδασκαλίσεως Εὐγενίας Σιγγίδου, ἐψά-
 λη ὁ Ἑθνικὸς Ὕμνος ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ τὸ πλῆθος διελύθη ἡσυχῶς ἀπο-
 κομίσαν τὰς ἀρίστὰς τῶν ἐντυπώσεων.

Ὁμιλία περὶ πατρίδος

Μᾶς ἐστάλη διαταγὴ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὅπως ὁμιλήσωμεν
 περὶ πατρίδος κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—31. Εἰς
 τὴν ὁμιλίαν μας αὐτὴν ἐρρίψαμεν ὅλον τὸ βάρος τῆς νοσταλγίας μᾶς. Ἐνο-
 σταλοῦσαμεν τὴν ἡρωϊκὴν μικρὰν πατρίδα μας, τὴν Σάνταν τοῦ Πόντου.
 Θυμηθῆκαμε μὲ πόνο στὴν καρδίᾳ τὰ ἔρημα σπιτάκια μας, τὰ σχολεῖα μας
 καὶ τὰς ἐκκλησίας μας, τὰ θουνὰ τὰ δάση καὶ τὰ λειβάδια τῆς ἀξέχαστης
 πατρίδας μας πὺ τὰ ἀφήσαμε μόνα, παντέρημα, καὶ φύγαμε, καὶ τέλος
 ἐστρέψαμεν τὸν λόγον εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν
 παρεστήσαμεν ὡς προστάτιδα τῆς ζωῆς μας καὶ τῆς ἐλευθερίας μας. Ὡς ἦτο
 φυσικὸν ἡ ὁμιλία μας εὗρεν ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν χωρικῶν, οἱ ὅποιοι
 ὡς πρόσφυγες ἐνοστάλγουν ἐξ ἴσου ἕκαστος τὴν ἰδίαν του γενέτειραν, καὶ οἱ
 ὅποιοι ἐθεάθησαν δακρύνοντες. Μετὰ τινὰς ἡμέρας δύο κάτοικοι τοῦ χωρίου, οἱ
 Βασίλειος Δομνίδης καὶ Σάββας Γεωργιάδης μοῦ ἐξέφρασαν τὴν ἀπορίαν
 των πῶς ὑπάρχουν ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον θέλοντες νὰ ἀγνοήσουν καὶ νὰ
 καταπολεμήσουν τὸ πατριωτικὸν ἔνστικτον, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἔμφυτον εἰς
 τὴν συνείδησιν ὅλων.

Γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις

Κατὰ τὴν 26 Μαΐου τοῦ 1940 ἐγένοντο αἱ γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις τοῦ
 σχολείου μας. Εἰς αὐτὰς προσῆλθον πολλοὶ κάτοικοι τοῦ χωρίου διὰ νὰ ἴδουν
 τὴν πρόοδον τῶν τέκνων των εἰς τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς. Οἱ μαθηταὶ
 κατ' ἀρχὰς ἐξετέλεσαν ἐλευθέρως ἀσκήσεις Σουηδικῆς Γυμναστικῆς ὑπὸ τὴν
 ἐποπτείαν τοῦ δημοδ/λου Στυλιανοῦ Μαλανδράκη, καὶ κατόπιν οἱ μαθηταὶ
 καὶ αἱ μαθήτριά τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἀπετέλεσαν ἐν ὠραῖον κυκλικὸν σύμ-
 πλεγμά, ὅπερ ἐξετέλεσε ρυθμικὰς τινὰς κινήσεις. Μετὰ ταῦτα αἱ μαθήτριά
 ἐχόρευσαν ἐθνικοὺς χορούς, οἱ μαθηταὶ ἔπαιξαν πολλὰ παιγνίδια, ἐξετέλε-
 σαν ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα καὶ ἔψαλλαν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν μαθητριῶν διά-
 φορα ἐθνικὰ ᾄσματα.

Ἡ τελετὴ τῶν ἐξετάσεων

Τὴν 14 Ἰουνίου 1936 μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας ὁ πληθυσμὸς τοῦ
 χωρίου συνεκεντρώθη εἰς τὸ προαύλιον τοῦ σχολείου, ὅπου εἰς τὴν λογοδο-

σίαν μας ἐξεθέσαμεν ὅλην τὴν συντελεσθεῖσαν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν σχολικὸν ἔτος ἐργασίαν. Κατόπιν μερικοὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτριά ἀπήγγειλαν ποιήματα καὶ διηγήματα ἠθοπλαστικὰ ἐκ τῶν διδαχθέντων εἰς τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν. Οὕτως οἱ μαθηταὶ Νίκος Νυμφόπουλος, Τάκης Μελίδης καὶ Ἰω. Ἀμβροσιάδης μᾶς διάβασαν μετὰ μοναδικῆς ἀπαγγελίας τὰ διηγήματα «ὁ Μπάρμπα Γεώργης», «ἡ ἱστορία τοῦ πάγκου» καὶ «ἡ στάμνα μὲ τὰ δάκρυα», οἱ δὲ μαθηταὶ Παν. Γκουζίδης, Νικόλαος Μαργιορίδης, Κίμων Νυμφόπουλος, Χ. Γεωργιάδης, Παναγ. Στεφανίδης καὶ αἱ μαθήτριά Ἐρ. Γκαμότσου, Παρθ. Σαβθουλίδου καὶ Τασούλα Καραηλίδου μᾶς ἀπήγγειλαν ποιήματα μὲ μεγάλην ζωηρότητα καὶ χάριν. Τὸ πλῆθος ἔμεινε πολὺ ἱκανοποιημένον καὶ ἐπευφήμησε ζωηρῶς τὰ παιδιά. Ὁ λαὸς ἐπευφήμησε ζωηρότερον τὰ νήπια, τὰ ὅποια μὲ ἀπαστράπτοντα ἀπὸ χαρὰν μάτια ἀπήγγειλαν μερικά ποιηματάκια καὶ ἐξετέλεσαν τραγουδώντας ρυθμικά τινα παίγνια μὲ πολλὴν εὐκοσμίαν καὶ χάριν. Οἱ μαθηταὶ κατὰ διαλείμματα ἔψαλλον ὠραῖα ἔθνικὰ καὶ σχολικὰ τραγούδια. Κατόπιν ἐχόρευσαν αἱ μαθήτριά ἐθνικοὺς χορούς, ἔψαλλαν μαθηταὶ καὶ μαθήτριά τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, καὶ τὸ πλῆθος διελύθη ἡσυχῶς μὲ ἀρίστas ἐντυπώσεις.

Καὶ μία θεατρικὴ παράστασις

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα τοῦ 1940 οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας μετὰ τῶν διδασκάλων Φωτ. Παπαβασιλείου καὶ Στυλ. Μαλανδράκη παρέστησαν ἀπὸ σκηνῆς τὸ δράμα «Νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι». Ὅλοι περίπου οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου προσῆλθον εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐπαίχθη τὸ ὡς ἄνω δράμα. Ἡ ἐπιτυχὴς παράστασις τοῦ δράματος συνεκίνησε τοὺς θεατάς. Τὸ ἐκ τῆς παραστάσεως ἔσοδον διετέθη διὰ τὴν προμήθειαν ἀθλητικῶν εἰδῶν.

Σημείωσις: Ὅλοι αἱ ὡς ἄνω σχολικαὶ μας ἐορταὶ ἐγίνοντο κατ' ἔτος, ἀλλ' ἡμεῖς περιελάβομεν εἰς τὸ Κεφάλαιον Δ' τὰς ἐορτάς τὰς μᾶλλον ἐντυπωσιακάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ

(Ἐκ τὰς ἐκθέσεις μου)

Κατὰ τὰ Σχολικὰ ἔτη 1939-40 καὶ 1940-41 ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου Μιλτ. Νυμφόπουλος συνεκάλεσε πολλάκις εἰς ἐκτάκτους συνεδριάσεις τὸ προσωπικὸν τοῦ σχολείου ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν ἴδιον καὶ τοὺς διδασκάλους Στυλιανὸν Μαλανδράκην καὶ Φώτην Παπαβασιλείου, καὶ συνεζήτησε μετ' αὐτῶν ἐπὶ πολλῶν ζητημάτων ἀφορώντων τὴν καθόλου κίνησιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ σχολείου. Ἐκ τούτων ἀναφέρωμεν τὰ κυριώτερα:

Α΄. Ὁ διευθυντὴς ἤνοιξε συζήτησιν ἐπὶ τῆς σωματικῆς καθαριότητος τῶν μαθητῶν, καθ' ἣν συζήτησιν τὸ προσωπικὸν διεπίστωσεν ὅτι εἶναι πράγματι πλημμελής ἡ καθαριότης τῶν παιδιῶν, καὶ διὰ τὰς προληφθοῦν αἱ κακαὶ συνέπειαι τῆς παραμελήσεως τῆς καθαριότητος ἀποφασίζει τὸ προσωπικὸν ὅπως, 1) ἐξασκῆσιν τὴν καθημερινὴν ἐπίβλεψίν του ἐπὶ τῆς καθαριότητος τῶν μαθητῶν ὑποχρεῶνον αὐτοὺς σὺν τοῖς ἄλλοις νὰ κουρευθοῦν καὶ νὰ κόψουν τὰ νύχια τοὺς συχνά, καὶ 2) ὅπως ἀποβάλλῃ προσωρινῶς τοὺς δυστροποῦντας μαθητὰς καὶ ἐξαναγκάσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς.

Β΄. Τὸ προσωπικὸν ἐζήτησεν ὅπως ἡ πρωϊνὴ προσευχὴ ἢ γινομένη ἀπὸ κοινου ὑφ' ὄλων τῶν τάξεων εἰς τὸ ὑπαιθρον, γίνῃ πάλιν ἀπὸ κοινου εἰς τὸν διάδρομον τοῦ σχολείου ὡσάκις χαλάσῃ ὁ καιρὸς. Ἡ διεύθυνσις παρεδέχθη.

Γ΄. Ὁ διευθυντὴς παρατηρεῖ ὅτι πολλοὶ μαθηταὶ ρίπτουν ἀσυνειδήτως πολλὰ χαρτιά παντοῦ, εἰς τὰς αἰθούσας, εἰς τοὺς διαδρόμους, εἰς τὴν αὐλὴν, πράγμα τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἀηδίαν εἰς κάθε ἐπισκέπτῃν τοῦ σχολείου μας, καὶ παρακαλεῖ τὸ προσωπικὸν νὰ ἐξασκῆσιν ὅλην τὴν ἐπιρροήν του ἐπὶ τῶν μαθητῶν διὰ τὰς παύσας ὑφισταμένη αὐτῇ ἢ κατάστασις. Τὸ προσωπικὸν παρεδέχθη.

Δ΄. Ἡ διεύθυνσις παρεκάλεσε τὸ προσωπικὸν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν διαφόρων μαθημάτων δὲν πρέπει νὰ πάρουν τὴν ὄψιν συγγραμματος ἐφ' ὅσον δὲν παίζουν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἐν γένει μόρφωσιν τῶν μαθητῶν, καὶ ὅτι ὀφείλουν νὰ εἶναι αὐταὶ συντομώταται περιέχουσαι πλὴν τῆς κρίσεως τοῦ μαθητοῦ ἐπὶ τοῦ διδασκομένου μαθήματος καὶ περιληπτικὰ στοιχεῖα ὑπενθυμίζοντα ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ διδαχθέν. Τὸ προσωπικὸν μετὰ εὐρείαν συζήτησιν ἀπεδέχθη ὡς ὀρθὴν τὴν γνώμην τοῦ διευθυντοῦ.

Ε΄. Τὸ προσωπικὸν ἐζήτησε νὰ συνοδεύσῃ τοὺς μαθητὰς, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοποιήθησαν νὰ ψάλουν τὰ κάλαντα εἰς τὰ σπῖτια καὶ τὰ μαγαζιά συμφώνως πρὸς τὴν διαταγὴν τῆς Προϊσταμένης μας Ἀρχῆς καὶ νὰ διαθέσουν τὰ εἰσπραττόμενα ποσὰ ἐκ τῶν ἐκουσίων εἰσφορῶν ὑπὲρ ἐνισχύσεως τοῦ σχολικοῦ ταμείου. Ἡ διεύθυνσις ἐπήνεσε τὴν προθυμίαν διδασκόντων καὶ διδασκομένων.

ΣΤ΄. Ἡ διεύθυνσις παρεκάλεσε τὸ προσωπικὸν νὰ διακόψῃ ἀμέσως τὸ μάθημα κατὰ τὴν ὥραν τοῦ διαλείμματος, οὕτως ὥστε χάριν μιᾶς κακῶς ἐννοουμένης φιλεργίας νὰ μὴ ταλαιπωροῦνται οἱ μαθηταὶ μιᾶς τάξεως διδασ-

σκόμμενοι οίονδήποτε μάθημα καθ' ἣν ὥραν οἱ λοιποὶ συμμαθηταὶ τῶν παίζουσι καὶ θορυβοῦν εἰς τοὺς διαδρόμους καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου. Μὲ ἄλλους λόγους ἢ διεύθυνσις ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ προσωπικὸν νὰ εἶναι Ἐγγλέζοι κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν.

Ζ'. Τὸ προσωπικὸν παρετήρησεν ὅτι μερικοὶ μαθηταὶ ἔχουν τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ ἀπομύσσωνται ἐντὸς τοῦ σχολείου, καὶ ἡ διεύθυνσις συνέστησε νὰ καταπολεμηθῇ τὸ κακὸν τοῦτο διὰ παιδαγωγικῶν μέσων ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς πλημμελοῦς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδίων, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς οὔτε ἓνα κοινὸν μανδῆλι ξέρουν νὰ δώσουν στὰ παιδιὰ τους.

Η'. Τὸ προσωπικὸν ἐζήτησε νὰ ἰδρῦσῃ Κατηχητικὸν Σχολεῖον κατὰ τὰ γινόμενα πολλαχοῦ τοῦ κράτους χάριν τῆς ἠθικῆς ἐξυψώσεως τῆς νεολαίας καὶ τῆς χριστιανοπρεποῦς μορφώσεώς της. Ἡ διεύθυνσις ἐπήνεσε τὴν προθυμίαν τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἠύχθη νὰ ἴδῃ συντόμως λειτουργοῦν τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον.

Θ'. Ὁ διευθυντὴς γνωρίζει εἰς τὸ προσωπικὸν ὅτι τοῦ κατηγγέλθη ὑπὸ τινῶν ἀγροτῶν τὸ γεγονὸς ὅτι μερικοὶ μαθηταὶ περιφερόμενοι ἀνὰ τὰς ἀγυιάς τοῦ χωρίου ἐκφέρουν κατ' ἀλλήλων ἀκατονομάστους ὕβρεις, καὶ παρακαλεῖ τὸ προσωπικὸν ὅπως μεταχειρισθῇ ὅλα τὰ παιδαγωγικὰ μέσα διὰ νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην. Τὸ προσωπικὸν συζητήσαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπεφάνθη ὅτι εἶναι δύσκολος ἢ καταπολέμησις τοῦ κακοῦ, διότι οἱ μαθηταὶ ἐρχόμενοι εἰς καθημερινὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν γονέων τῶν, τῶν κηδεμόνων τῶν καὶ τῶν γειτόνων τῶν μιμῶνται κατ' ἀνάγκην αὐτοὺς ὕβριζοντας τὰ ἱερά καὶ ὅσια μὲ τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν. Μετὰ τὴν συζήτησιν διεύθυνσις καὶ προσωπικὸν εὐρέθησαν σύμφωνοι ὅπως καταβάλουν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ κακοῦ.

Ι'. Ἦνοιχθη συζήτησις ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς ὠδικῆς καὶ ἀπεφασίσθη ὅπως εἰς τὰς χορωδίας ἐκκλησιαστικὴν καὶ σχολικὴν λάθουν μέρος ὅλοι οἱ καλλίφωνοι καὶ μὴ μαθηταὶ καὶ μαθήτριά δι' εὐνοήτους παιδαγωγικοὺς λόγους.

ΙΑ'. Ὁ διευθυντὴς γνωρίζει ὅτι τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον διὰ νεωτέρας ἐγκυκλίου τοῦ διαταγῆς ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τὰς σωματικὰς ποινὰς, καὶ καλεῖ τὸ προσωπικὸν νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ὡς ἄνω διαταγὴν καὶ ἐξοστρακίσῃ καὶ τὰ παρατηρούμενα ἐλάχιστα ἔχνη θέργας ἐκ τοῦ σχολείου, δεδομένου ὅτι ἡ θέργα κρίνεται λίαν ὑποτιμητικὴ διὰ τὸν μεταχειριζόμενον ταύτην διδάσκαλον, καὶ ὅτι ἡ κακὴ χρῆσις αὐτῆς δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἐνίοτε ἀνεπανόρθωτον σωματικὴν θλάβην εἰς τὰ παιδιὰ. Τὸ προσωπικὸν συμφωνεῖ.

ΙΒ'. Ὁ διευθυντὴς εἰσηγεῖται ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ παραπέμπωνται ὅλοι οἱ ὅπωςδὴποτε παρεκτρεπόμενοι μαθηταὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν, ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ μόνη ὑπόλογος διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ σχολείῳ. Τὸ προσωπικὸν παραδέχεται.

ΙΓ'. Παρατηρήθη ὅτι πολλοὶ μαθηταὶ παίζουσι δεκάρες, καὶ διὰ νὰ καταπολεμηθῇ ἡ τοιαύτη ροπὴ τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ τυχηρὰ παιγνίδια παρακαλεῖ ἢ διεύθυνσις τὸ προσωπικὸν ὅπως συνενώσῃ τὰς προσπάθειάς του μετὰ τῶν ἰδικῶν τῆς πρὸς καταπολέμησιν τοῦ κακοῦ. Τὸ προσωπικὸν παραδέχεται.

ΙΔ'. Ἡ διεύθυνσις εἰσηγεῖται ὅτι ἡ περιποίησις τῶν ἀνθέων ἐν ταῖς γλάστραις ὀφείλει νὰ ἀνατεθῇ εἰς πολλὰς μαθητριάς μαζύ, ἵνα αὐταὶ εὐρουν

τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνεργασθοῦν, καὶ μετὰ τὴν ἐπίτευξιν καλοῦ ἀποτελέσματος ἐκ τῆς συνεργασίας των νὰ αἰσθανθοῦν αὐταὶ τὰ καλὰ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀλληλοβοηθείας. Τὸ προσωπικὸν δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν εἰσήγησιν τῆς διευθύνσεως καὶ παρακαλεῖ ὅπως ἀνατεθῆ ἡ περιποίησις ἐκάστης γλάστρας εἰς ἰδιαιτέραν ὁμάδα μαθητριῶν διὰ νὰ προκληθῆ οὕτω μία εὐγενῆς ἄμιλλα μεταξὺ τῶν ὁμάδων. Μὴ ἐπελθούσης συμφωνίας ἡ διεύθυνσις ἀναθέτει τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰς τὴν Προϊσταμένην Ἀρχήν.

Σημ. Ἡ προϊσταμένη μας Ἀρχὴ δὲν ἀπήντησεν.

ΙΕ'. Ὁ διευθυντῆς παρατηρεῖ ὅτι παρατείνεται ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων τῆς Ε.Ο.Ν. ἐπὶ πολλὰς ὥρας συνεχῶς ἄνευ διαλειμμάτων κατὰ τὰς συγκεντρώσεις τῶν φαλαγγιτῶν καὶ σκαπανέων, καὶ ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον κρίνεται ὡς ἀνθυγιεινὸν καὶ ἀντιπαιδαγωγικὸν παρακαλεῖ τὸ προσωπικὸν ὅπως ἐπέμβῃ παρὰ τῷ ἀρχηγῷ τῆς ὁμάδος Ε.Ο.Ν. Χρυσοκεφάλου διὰ νὰ παύσῃ ἡ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ καταπόνησις τῶν μαθητῶν. Τὸ προσωπικὸν συμφωνεῖ.

ΙΣΤ'. Ὁ διευθυντῆς παρακαλεῖ νὰ εἶναι ὀλίγα καὶ ἐκλεκτὰ τὰ ἀπαγγελλόμενα ποιήματα κατὰ τὰς σχολικὰς ἑορτάς, διότι ἡ ἀπαγγελία πολλῶν καὶ ἀνουςίων ποιημάτων προκαλεῖ τὴν δυσφορίαν τοῦ ἀκροατηρίου.

ΙΖ'. Τὸ προσωπικὸν παρακαλεῖ ὅπως ἐπιστηθῆ ἡ προσοχὴ ὄλων τῶν διδασκόντων ἐπὶ τῆς μὴ εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς τῶν μαθητῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου, καὶ ὁ διευθυντῆς ἀναγνωρίζων τὴν ὀρθότητα τῆς παρατηρήσεως ταύτης ἀποδίδει τὴν ἔλλειψιν καλῆς συμπεριφορᾶς τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἀμόρφωτον πολλῶν γονέων καὶ κηδεμόνων, καὶ γενικῶς εἰς τὸ ἀκατάλληλον τοῦ περιβάλλοντος. Συνεχιζομένης τῆς συζητήσεως ὁ διευθυντῆς ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συμβάλῃ ὅλον τὸ προσωπικὸν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ κοινοῦ διὰ σειρᾶς παιδαγωγικῶν καὶ ἄλλων διαλέξεων.

ΙΗ'. Ὁ διευθυντῆς συνιστᾷ νὰ γίνῃ χρήσις τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῆς Νεότητος εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ σχολείου τοῦλάχιστον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος κατὰ τὴν ὥραν τῶν Ἑλληνικῶν, διότι περιέχει τοῦτο ἀφθονίαν ἔθνικων καὶ ἠθοπλαστικῶν διηγημάτων καὶ ποιημάτων, καὶ διότι μὲ τὸ ἐκλεκτὸν περιεχόμενον του ἀποβαίνει ἀπαραίτητον διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἐξύψωσιν τῆς νεολαίας εἰς ἀνώτερα ἐπίπεδα ἠθικῆς.

ΙΘ'. Ὁ διευθυντῆς παρατηρεῖ ὅτι τὸ προσωπικὸν διενεργεῖ ἀδικαιολογητῶς δεκαρολογίας μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ παρακαλεῖ νὰ ἐκλείψῃ ἡ πάσης φύσεως δεκαρολογία ἐκ τοῦ σχολείου, διότι τὸ τοιοῦτον καὶ ἀναξιοπρεπὲς τυγχάνει καὶ δίδει λαθὴν εἰς παρεξηγήσεις ἐκ μέρους τῶν γονέων καὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Ἀρχῶν. Τὸ προσωπικὸν συμφωνεῖ.

Κ'. Ὁ διευθυντῆς παρατηρεῖ ὅτι περιορίζονται ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ οἱ μαθηταὶ ἐπὶ μίαν ὥραν κατὰ τὸ μεσημεριανὸν διάλειμμα, παρακαλεῖ δὲ ὅπως παύσῃ ὁ περιορισμὸς οὗτος τῶν μαθητῶν καὶ δὴ ὁ ὁμαδικὸς τοιοῦτος κατὰ τὸ μεσημερινὸν διάλειμμα, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ ὑγιεινὴ ἀπαιτεῖ ἀνάπαυσιν μετὰ τὸ γεῦμα καὶ ὄχι ἐργασίαν.

ΚΑ'. Ὁ διευθυντῆς ὀρμώμενος ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς μίαν ἐκδρομὴν ἀνά τὸ ὕπερθεν τοῦ χωρίου δάσος ἀπέκοψαν μερικοὶ μαθηταὶ κρυφίως πολλὰ νεαρὰ δασικὰ δενδρύλλια, ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ προσωπικοῦ ἐπὶ τῆς καταστάσεως καὶ ὑπενθυμίζει ὅτι οἱ Ἑλληνόπαιδες τῶν χωρίων πρὸ παντὸς λόγῳ τοῦ ἀμορφώτου περιβάλλοντος ἀποκτοῦν πολλὰς κακὰς ἕξεις, μία ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ καταστροφή τοῦ πρασίνου, δεδομένου ὅτι καὶ οἱ γονεῖς των

τυγχάνουν οί μεγαλύτεροι καταστροφείς τῶν δασῶν, ἐκφέρει δὲ τὴν γνώμην ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ἐπιβάλλει πολλὰς ὑποχρεώσεις εἰς τὸν Ἑλληνα δημοδιδάσκαλον. Ὁ διευθυντὴς συνεχίζων λέγει ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Ἑλληνας δημοδιδάσκαλος ὁ μὴ ἐκτελῶν τὸ καθήκον του ἔχει δεκαπλασίας εὐθύνας ἀπὸ τὸν συνάδελφόν του τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, διότι ἐκεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην ὑφίσταται κρατικὴ καὶ ἰδιωτικὴ μέριμνα διὰ τὴν προστασίαν τῶν δασῶν, ἐνῶ ἐδῶ παραμελεῖται τὸ πᾶν καὶ ἐναπόκειται εἰς τὸν Ἑλληνα διδάσκαλον νὰ δράσῃ αὐτοβοῦλως καὶ νὰ περισώσῃ ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ περισωθῇ. Περαιτέρω ὁ διευθυντὴς λέγει ὅτι ἡ Ἑλλάς ὡς χώρα ἀποψιλωμένη ἔχει ἀνάγκην τῆς φροντίδος καὶ τῆς μερίμνης ὄλων τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ ἀναδασωθῇ, μεταξύ δὲ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἔρχονται οἱ δημοδιδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι κρατοῦν εἰς χεῖρας τῶν τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους. Παρακαλεῖ ὁ διευθυντὴς ὅπως εἰς κάθε ἐκδρομὴν ἀσκηθῇ ἐπίβλεψις ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου ἀπέναντι τοῦ πρασίνου καὶ γίνῃ ἐκάστοτε ἡ κατάλληλος διδασκαλία διὰ τὴν ὠφελιμότητα τῶν δασῶν καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Τὸ προσωπικὸν συμερίζεται τὴν γνώμην καὶ τὸν πόνον τοῦ διευθυντοῦ, καὶ ὑπόσχεται κατὰ καθήκον νὰ ἐπαγρυπνήσῃ ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν παιδῶν.

ΚΒ'. Ὁ διευθυντὴς γνωρίζει εἰς τὸ προσωπικὸν ὅτι γονεῖς τινες τῶν μαθητῶν διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν μισὴν ὥραν τὴν ὁποίαν θυσιάζουν κάποτε οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου διὰ τὴν καθαριότητα τοῦ διδακτηρίου καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σχολικοῦ κήπου, καὶ ὅτι ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ στὰ παιδιὰ τους μόνον γράμματα. Ὁ διευθυντὴς συνιστᾷ εἰς τὸ προσωπικὸν νὰ μὴν ἐνδώσῃ ποτὲ εἰς τὰς διαμαρτυρίας τοιούτων γονέων, οἵτινες αὐτοὶ μὲν ἐξαντλοῦν τὰ παιδιὰ τῶν εἰς τοὺς ἀγροὺς μὲ 12 ὥρον καθημερινὴν σωματικὴν ἐργασίαν, προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ σχολείου φεῖδονται τῆς μισῆς ὥρας, ἢ ὁποῖα καὶ αὕτη ἐξοδεύεται διὰ τὴν ὑγείαν τῶν τέκνων τῶν καὶ διὰ τὸν ἐκπολιτισμὸν τοῦ χωρίου. Τὸ προσωπικὸν συμφωνεῖ.

ΚΓ'. Ὁ διευθυντὴς συνιστᾷ ὅπως τὸ προσωπικὸν προσέλθῃ εἰς τὴν ἐργασίαν καθ' ἐκάστην μετὰ ἐπιμελῆ προπαρασκευὴν ἐν τῷ οἴκῳ ἀπὸ τῆς προτε-
ραίας δι' ὅλα τὰ μαθήματα τῆς ἡμέρας, οὕτως ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ἢ ἀπὸ βιβλίου διδασκαλία τῶν μαθημάτων, ἢ τῆς προδίδει ὀκνηρίαν τῶν διδασκόντων. Ὁ διευθυντὴς συνιστᾷ ἐπίσης νὰ μὴν ὑποχρεωθῶν οἱ μαθηταὶ νὰ ἀγοράσουν βοηθητικὰ βιβλία γραμμένα εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ὑπερκαθαρεύουσαν, διότι τὰ τοιαῦτα βιβλία εἶναι ἄχρηστα εἰς αὐτούς. Πρὸς τοῦτο ἔκα-
μεν ὑπόμνησιν τῶν σχετικῶν διαταγῶν πολλῶν πρώην Ἐπιθεωρητῶν.

ΚΔ'. Ὁ διευθυντὴς ἤνοιξε συζήτησιν περὶ τῆς ἐπ' ἐκκλησίας ὁμιλίας. Προχωρούσης τῆς συζητήσεως ἐσχολιάσθη πικρῶς τὸ γεγονός ὅτι οἱ κάτοικοι δὲν ἐκκλησιάζονται, καὶ τελικῶς ἀπεφασίσθη ὅπως καθ' ἡν Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν συγκεντρώνεται ἐν τῷ ναῷ πυκνὸν ἐκκλησίασμα, οἱ διδάσκαλοι νὰ ἐρμηνεύ-
σουν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ νὰ ὁμιλήσουν συντόμως ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ διευθυντὴς ἐπέμεινε ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῆς ἐρμηνείας ὀλοκλήρου τοῦ κειμένου τῆς ἀναγινω-
σκομένης περικοπῆς τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ἤκουσε πολλάκις τοὺς ἀγραμμά-
τους χωρικοὺς ἐκφράζοντας τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐννοήσουν τί λέγει τὸ Εὐαγγέ-
λιον, καὶ φρονεῖ ὅτι ἡ ἱκανοποίησις μιᾶς τοιαύτης ἐπιθυμίας τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἐξυψώνει τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα παρ' αὐτοῖς.

Σημ. Ὅλα περίπου τὰ ἀποφασισθέντα εἰς τὰς ὡς ἄνω παιδαγωγικὰς συνεδριά-
σεις ἐξετελέσθησαν. Σὺν τοῖς ἄλλοις ἐγένοντο δύο παιδαγωγικαὶ διαλέξεις ὑπὸ τῶν

διδασκάλων Στυλ. Μαλανδράκη και Φωτ. Παπαβασιλείου, και μία υπό του διευθυντοῦ περὶ ὑγιεινῆς. Ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ ἐγένοντο κατὰ τὸ Σχολικὸν ἔτος 1938-39 καὶ ἄλλαι τρεῖς διαλέξεις περὶ τῆς Δαρβινείου θεωρίας, περὶ τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος καὶ περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. Ἡ διάλεξις τοῦ διευθυντοῦ περὶ τῆς Δαρβινείου θεωρίας παρηρημεύθη ὑπὸ τινων ἀγραμμάτων κατοίκων τοῦ χωρίου, οἵτινες τὸν ἐμέμφθησαν διὰ τὰς δῆθεν ἀντιθρονησκευτικὰς θεωρίας του καὶ ἐθροῦθησαν ἀρκετὰ, ταχέως ὅμως ἐξωμαλύνθη ἡ κατάστασις χάρις εἰς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ διευθυντοῦ, ὅστις ἔκτοτε ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ περισσότερον προσεκτικὸς εἰς τὰς διαλέξεις του, διότι ζῆ ἐν μέσῳ μιᾶς κοινωνίας ἡ ὁποία ἐξανίσταται κατὰ πάσης νέας ἐπιστημονικῆς θεωρίας μὴ συμφωνούσης κατὰ γράμμα πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ 1924 - 1947

(Ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις μου)

Ἑλληνικά

Οἱ μαθηταὶ τῆς Α' τάξεως ὄχι μόνον διὰ χαρτίνων κινητῶν γραμμάτων ἐσχημάτισαν συλλαβὰς καὶ λέξεις, ἀλλὰ καὶ κατεσκεύασαν οἱ ἴδιοι ἀπὸ λάσπην εἰς τὸ προαύλιον τοῦ σχολείου μὲ ἀνέκφραστον χαρὰν καὶ μὲ τρελλὸν παιδικὸν ἐνθουσιασμόν ὅλα τὰ γράμματα, ὕστερα δὲ ἀφοῦ ξεράθηκε ἡ λάσπη συνηρμολόγησαν τὰ γράμματα καὶ ἀπετέλεσαν συλλαβὰς καὶ λέξεις.

Ἡ δυσκολία τῆς Ὀρθογραφίας εἰς ὅλας τὰς τάξεις ὑπερεπηδήθη ὀπωσδήποτε διὸ τοῦ ἐξῆς μέτρου: Γίνεται καθ' ἑκάστην ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀντιγραφή τρις κατ' ἐπανάληψιν ἐνὸς συντόμου κειμένου, ἐπιπροσθέτως δὲ γίνεται καὶ ἐπιμελής διδασκαλία τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων.

Τὰ ποιήματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπαγγέλλονται ὁμαδικῶς ὑπὸ τῶν μαθητῶν διὰ τοὺς γνωστοὺς παιδαγωγικοὺς λόγους. Διὰ τὴν ὁμαδικὴν ὁμως ἀπαγγελίαν λαμβάνω πρὸ παντὸς ὑπ' ὄψιν τὴν χαρὰν, τὴν ὁποίαν προξενεῖ αὕτη εἰς τὰ παιδιά. Καὶ ὁμιλῶ περὶ χαρᾶς, διότι τὸ σχολεῖον μας ἔταξεν ὡς πρόγραμμά του νὰ ἰδῇ τὴν χαρὰν καὶ τὸ γέλιο εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἀθῶων παιδιῶν.

Ἐφρόντισα πολὺ νὰ ἀποδώσω ἐπακριβῶς διὰ τῆς δημοτικῆς τὴν ἔννοιαν τῶν διδασκομένων λέξεων καὶ φράσεων ἐκ τοῦ κειμένου τῆς καθαρευούσης.

Οἱ μαθηταὶ τῆς Δ' τάξεως εἰς τὸ μάθημα «τὸ μνῆμα τῆς μάνας» ἐδιδάχθησαν ὅτι ἐκ τῶν μεγάλων ζώων τὰ ἄλογα διὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τοὺς λύκους κάμνουν κύκλον μὲ τὰς κεφαλὰς ἔσωθεν τοῦ κύκλου, καὶ μὲ λακτίσματα ἀποκρούουν τοὺς λύκους. Λοιπὸν τὰ παιδιά μου αὐτὰ μόνον των χωρὶς νὰ χάσουν καιρὸν διηρέθησαν εἰς δύο ὁμάδας, ἐξ ὧν ἡ μία παρέστησε τὰ ἄλογα ἀμυνόμενα καὶ ἡ ἄλλη τοὺς λύκους ἐπιτιθεμένους. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὰ παιδιά μας αὐτενεργοῦν ἐκάστοτε.

Οἱ μαθηταὶ τῆς Β' τάξεως εἰς τὸ μάθημα «Οἰκοδομή» ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ φτιάξουν ἕνα σπιτάκι. Τοὺς ὠδήγησα εἰς τὸ πλησίον ρυάκιον, ὅπου ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ἔφτιαξαν τοῦθλα λάσπινα, καὶ μὲ αὐτὰ οἱ μισοὶ ἔκτισαν ἕνα σπιτάκι, καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ ἔκτισαν ὁμοίωμα τοῦ σχολικοῦ μας κτιρίου. Ἐπίσης ἰχνογράφησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὴν ἐξωτερικὴν πρόσοψιν τοῦ σχολείου μας.

Εἰς τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως συνηντήσαμεν ἀπείρους δυσκολίας λόγῳ τῆς στρυφνῆς καθαρευούσης τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Ἡ γλῶσσα τῶν Ἀναγνωστικῶν ἔρχεται καιρὸς πού ἐξαντλεῖ τὴν ζωτικότητα τοῦ διδασκάλου εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε λησμονεῖ οὗτος καὶ τὸν μορφωτικὸν σκοπὸν τοῦ μαθήματος τούτου καὶ καταγίνεται νὰ ἐρμηνεύσῃ λέξεις ἐπὶ λέξεων, καὶ νὰ διδάξῃ τύπους καὶ κανόνας μιᾶς νεκρᾶς γλώσσης,

τῆς προκομένης καθαρευούσης. Νομίζω ὅτι μὲ τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς διερμηνεύω τὰ αἰσθήματα ὄλων γενικῶς τῶν δημοδιδασκάλων τῆς Ἑλλάδος.

Ἀριθμητικὴ

Ἡ αἰσθητοποίησις τῶν ἀριθμῶν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἐγένετο καὶ διὰ τοῦ Ἀριθμητηρίου καὶ διὰ παντός ἄλλου προσφόρου μέσου.

Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο ἐδόθησαν πρὸς λύσιν πολὺ ὀλίγα εἰκονικὰ προβλήματα. Τὰ περισσότερα προβλήματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἀγροτῶν γενόμενα ἀκόπως κτῆμα τῶν παιδιῶν.

Παρατηρήθη ὅτι οἱ περισσότεροι ἀγρόται κρίνουν τὴν πρόοδον τῶν τέκνων τῶν ἀπὸ τὴν ἐπίδοσίν των εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν. Ἔτσι λοιπὸν οἱ καλοὶ μας χωρικοὶ θάζουν κριτήριον τῆς ἀξίας τοῦ διδασκάλου τὴν Ἀριθμητικὴν, καὶ μόνον τὴν Ἀριθμητικὴν. Πολλάκις δίδουν πρὸς λύσιν εἰς τὰ παιδιὰ των προβλήματα τῆς ἀρεσκείας των μὲ τὴν ιδέαν νὰ κουτσομπολέψουν εἰς θάρος τοῦ διδασκάλου, τοῦ ὁποίου οἱ μαθηταὶ φαίνονται καθυστερημένοι εἰς τὸ μάθημα τοῦτο.

Οἱ μαθηταὶ καὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἀκόμη ἐδυσκολεύθησαν πολὺ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν χρονολογιῶν. Ἐνας μαθητὴς μὲ ρώτησε κάποτε: «Κύριε, τὰ μεγάλα γεγονότα μετὰ Χριστὸν τὰ ἐννοοῦμεν εὐκόλως. Γιατὶ ὅταν λέμε ὅτι ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐγένετο τῷ 1821 μ.Χ., ἐννοοῦμεν ὅτι πέρασαν ὕστερα ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ 1821 χρόνια καὶ τότε ἐγένετο ἡ ἐπανάστασις. Μὰ ὅταν λέμε ὅτι ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη ἐγένετο τῷ 490 π.Χ. πῶς ἤξεραν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ὅτι ἔχουν 490 π.Χ. ἀφοῦ ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννήθη ἀκόμη;» Τοῦ ἀπήντησα ὡς ἐξῆς ἐνώπιον ὄλων τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων: «Παιδιὰ μου, τὴν χρονολογίαν 490 π.Χ. δὲν τὴν εἶπαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας. Αὐτοὶ μετροῦσαν τὰς Ὀλυμπιάδας διὰ τὰς ὁποίας σὰς μίλησα κάποτε. Αὐτοὶ ἤξευραν ὅτι ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος ἐγένετο κατὰ τὴν 65ην περίπου Ὀλυμπιάδα, καὶ ὅτι ὅταν γεννήθηκε ὁ Χριστὸς εἶχαν τὴν 188ην περίπου Ὀλυμπιάδα, δὲν ξέρομε δὲ ἐπακριβῶς ἂν εἶχαν τὸ α', β', ἢ γ' ἔτος τῆς Ὀλυμπιάδος. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι μία μικρὴ λεπτομέρεια ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει ἐσὰς σὰν μικροὶ ποὺ εἶστε. Βρῆκαν λοιπὸν οἱ Ἕλληνας καὶ μαζί τους καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τὴν διαφορὰν τῶν δύο τούτων ἀριθμῶν, τὴν ἐπολλαπλασίασαν ἐπὶ 4 γιατί κάθε 4 χρόνια γίνονταν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, καὶ βρῆκαν τὸν ἀριθμὸν 490 μὲ τὸν ὁποῖον καθώρισαν τὴν χρονολογίαν τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος. Τὸ ἴδιον ἐγένετο καὶ δι' ὅλας τὰς ἄλλας χρονολογίας. Παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ σὰς πῶ καὶ τὸ ἐξῆς: Ἄν θέλετε νὰ μάθητε πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος μέχρι σήμερον, θὰ προσθέσετε τὸν ἀριθμὸν 490 εἰς τὴν σημερινὴν χρονολογίαν 1925 καὶ ὄχι θὰ τὸν ἀφαιρέσετε, διότι ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ἐγένετο ἡ μάχη αὐτὴ ἕως τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ πέρασαν 490 χρόνια, καὶ ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἕως σήμερον πέρασαν ἄλλα 1925 χρόνια, ἐννοοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ ἐνωθοῦν οἱ δύο ἀριθμοί. Ἀντιθέτως ἂν θέλετε νὰ βρῆτε πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21 μέχρι σήμερον, πρέπει νὰ βρῆτε τὴν διαφορὰν τῶν ἀριθμῶν 1925 καὶ 1821, καὶ ἡ διαφορὰ εὐρίσκεται διὰ τῆς ἀφαιρέσεως». Μετὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην πολὺ ὀλίγοι μαθηταὶ μὲ ἀντελήφθησαν. Καὶ ἐπανέλαθον μὲν κατὰ ἀρατὰ διαστήματα τὴν διδασκαλίαν ταύτην, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ γίνῃ αὕτη κτῆμα ὄλων τῶν μαθητῶν, καὶ ἀντελήφθη τότε ὅτι ὑπερβαίνει τὴν διανοητικότητα

τῶν μαθητῶν τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τὸ περί χρονολογιῶν μάθημα.

Εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς ἐπεστήσαμεν πολὺ τὴν προσοχὴν μας, διότι ἐσκέφθημεν ὅτι ὁ μαθητὴς ὁ ὁποῖος σκέπτεται καὶ ἀγωνίζεται σήμερον νὰ λύσῃ κάποιον πρόβλημα, πολὺ καλύτερα θὰ ἀγωνισθῇ αὐριον νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς του κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικόν. Ὡστε παρουσιάζεται ἀνάγκη ἀναπτύξεως τῆς διανοίας καὶ τῆς κρίσεως τοῦ μαθητοῦ, ἢ ὁποῖα ἀνάπτυξις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ πρὸ παντὸς διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου. Δυστυχῶς παραμελεῖται εἰς τὰ σχολεῖα μας ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς ταύτης καὶ δὲν ἀποδίδομεν εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς αὐτὸ ἄλλοι μᾶλλον προηγμένοι λαοί. Εἰς τὰ προγράμματα τῶν σχολείων μας ἀναγράφομεν διὰ τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν διπλάσιος ὥρας ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς, ἐνῶ εἰς τὰ σχολεῖα ὄλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν ἀναγράφονται διὰ τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς ἴσαι πρὸς τὸ γλωσσικὸν μάθημα ὄραι, ἂν μὴ καὶ περισσότεραι. Καὶ ἔτσι παρουσιάζεται ὡς πρὸς τὸ σοβαρὸν τοῦτο μάθημα ὁ ἑλληνόπαις τόσον τοῦ Δημοτικοῦ ὅσον καὶ τοῦ Γυμνασίου ἀκατάρτιστος καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον μὲ τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν Τουρκίας, Περσίας, Ἀφγανιστάν, Αἰγύπτου, Ἀραβίας καί... τράβα κορδέλλα. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν τὴν γνωρίζουν καὶ οἱ συγγραφεῖς τῶν παιδικῶν μας βιβλίων, καὶ κάποιος δημοδ/λος, τοῦ ὁποῖου μοῦ διαφεύγει τὸ ὄνομα, συνέγραψεν Ἀριθμητικὴν τῆς Ε΄ τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν παρέθεσεν ἑκατοντάδας προβλημάτων ἐπὶ τῶν κλασματικῶν ἀριθμῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ἀδύνατον νὰ συναντήσῃς ἕστω καὶ ἐν πρόβλημα σύνθετον, λυόμενον μὲ δύο ἢ πολλὰς πράξεις. Προφανῶς ὁ καλὸς αὐτὸς συνάδελφος λυπήθηκε τὰ παιδιὰ καὶ δὲν θέλησε νὰ κουράσῃ τὸ μυαλό τους. Ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύουν ὅτι δὲν ἐδιδάξαμεν τοὺς ἑλληνόπαιδας νὰ σκέπτονται, καὶ ἔτσι φαίνεται θουνὸ στὰ παιδιὰ τὸ εὐχάριστον καὶ διασκεδαστικὸν τοῦτο μάθημα. Τὰ σχόλια αὐτὰ ἀρκοῦν νομίζω νὰ ἐμβάλουν εἰς σκέψιν τοὺς ἀρμοδίους καὶ νὰ στρέψουν τὰς ἐνεργείας των πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν.

Σημ. Αἱ ὡς ἄνω παρατηρήσεις μου περὶ τοῦ μαθήματος τῆς Ἀριθμητικῆς ἦσαν αἱ πρῶται παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμα κατὰ τὰ ἔτη τῆς ὑπηρεσίας μου εἰς τὸ σχολεῖον Χρυσοκεφάλου, καὶ τὰς ὁποίας ἐξετίμησε δεόντως ὁ ἀείμνηστος Ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων Δράμας Ἰωάννης Καλλιγᾶς.

Γεωγραφία

Διὰ τὸ μάθημα τοῦτο εἴπομεν ἀρκετὰ προηγουμένως. Προσθέτομεν καὶ τὰ ἐξῆς: Εἰς κάποιον διδακτικὸν περίπατον οἱ μαθηταὶ ἔφθασαν εἰς τὸ πλῆσιον τοῦ χωρίου μας ρυάκιον, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ὁποῖου διέκριναν ἐν μικρογραφίᾳ κόλπους, ἀκρωτήρια, πορθμούς, λίμνας, νήσους, κ.λ.π. Αὐτὰ ὅλα τὰ μετέβαλλον κατὰ τὴν θέλησίν των πολλακίς διὰ νὰ ἔχουν σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ ἐπιφανειακοῦ σχηματισμοῦ τῆς γῆς. Τοιουτοτρόπως ἐνεσαρκώθη ἡ ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου διδασκαλία περὶ τῶν ὡς ἄνω ἐπιφανειακῶν σχημάτων τῆς γῆς. Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο ἐγένετο λόγος περὶ μεταβολῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς κατὰ διαφόρους περιόδους. Οἱ μαθηταὶ μετ' ἐκπλήξεως ἤκουσαν ὅτι ἡ γῆ μας πρὸ ἑκατομμυρίων ἐτῶν δὲν εἶχε τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν ποῦ ἔχει σήμερον, καὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἔχη τὴν ἰδίαν μορφήν μετὰ παρέλευ-

σιν ἑκατομμυρίων ἔτων. Ἐξ ὧν ἐδιδάχθησαν οἱ μαθηταὶ καὶ εἰς ἄλλα μαθήματα ἐσχημάτισαν τὴν ὀρθὴν γνώμην ὅτι εἰς τὸ μέλλον ἢ γῆ δὲν θὰ ἔχη ἀπόκρημνα ὄρη καὶ θουνά, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον θὰ ἰσοπεδωθοῦν μίαν ἡμέραν ἕνεκα τῆς διαβρώσεως τῶν βράχων καὶ τῶν λίθων ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Οἱ μαθηταὶ ἐπίσης ἐδιδάχθησαν νὰ ἀναγνώσουν τοὺς γεωγραφικούς χάρτας ὡς καὶ τοὺς βωθούς χάρτας τοὺς ὁποίους ἰχνογράφησαν οἱ ἴδιοι.

Διὰ τὴν ἐπιτυχὴ διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου μετεχειρίσθημεν καὶ τὴν Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαίδειαν, ὅπου ἔβλεπον οἱ μαθηταὶ ἀπίρους εἰκόνας πόλεων, ὀρέων, ποταμῶν, κλπ., κλπ. Μετεχειρίσθημεν ἐπίσης τὸν χάρτην τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ, τὴν Ὑδρόγειον σφαῖραν, γεωγραφικούς χάρτας παντὸς εἴδους τοὺς ὁποίους ἀνέλαβον οἱ μαθηταὶ νὰ ἰχνογραφήσουν, λευκώματα Ἐρυθροσταυριτῶν ξένων χωρῶν, κλπ. Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν ἀφθόνων ἐποπτικῶν μέσων πὸν διεθέσαμεν, ἀνεγνώσαμεν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ μίαν ὠραίαν ἔκθεσιν γιὰ τὴν Ἀθήνα ἐνὸς Γυμνασιόπαιδος ταξειδεύσαντος διὰ πρώτην φορὰν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπισκεφθέντος τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ὄλα τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν, ἐπεδείξαμεν δὲ καὶ τὴν φωταγραφίαν τοῦ ἢ ὁποῖα ἐλήφθη μπροστὰ στὸν Παρθενῶνα. Ὁ Γυμνασιόπαις αὐτὸς ἦτο ὁ υἱὸς μας Κώστας.

Κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1936 συνέστησα εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων νὰ συγκεντρωθοῦν κατὰ τὸ βράδυ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἰδιαιτέρας μου κατοικίας, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ δέουσα διδασκαλία ἐπὶ τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ. Ἡ σύστασίς μου ἔγινε δεκτὴ, καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ μου μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν μαθητῶν μετετράπη εἰς Οὐγγρικὸν Κοινοβούλιον! Θόρυβοι, φωνές, κακό! Ἐπὶ τέλος ἐφάνησαν λάμποντα τὰ ἄστρα. Ἠκούσθησαν κραυγαὶ χαρᾶς, καὶ οἱ μαθηταὶ κατῶρθωσαν κατόπιν προγενεστέρας διδασκαλίας νὰ διακρίνωσι κατὰ τὴν Δύσιν τὸν καλύτερον πλανήτην μας, τὴν Ἀφροδίτην, τὴν ὁποίαν ἀπεθαύμαζαν διὰ τὴν λάμψιν τῆς. Ἐδιδάχθησαν τότε ὅτι καὶ ἡ Γῆ μας εἶναι ἄστρον σὰν τὴν Ἀφροδίτην πὸν ἔβλεπον, ὅτι κρέμεται εἰς τὸ κενὸν ὅπως αὐτὴ, ὅτι καὶ οἱ ὀκτὼ πλανῆται μας μαζὶ μὲ τὴν Γῆν εἶναι τέκνα τοῦ ἡλίου, ὅτι ἡ Γῆ μας ἔχει θυγατέρα τὴν Σελήνην, καὶ ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆται μας ἔχουν παιδιὰ σὰν τὴν Σελήνην μας πὸν γυρίζουν ὀλόγυρά των καὶ λέγονται δορυφόροι των. Τὸ πῶς ὅμως ἀντελήφθησαν τὰ παιδιὰ μου τὴν διδασκαλίαν ταύτην θὰ τὸ ποῦμε λίγο παρακάτω. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἐπέσαμε εἰς τὸν Γαλαξίαν καὶ εἰς τοὺς ἀστερισμούς. Ἐν πρώτοις διεκρίναμεν τὸν Βόρειον Πολικὸν Ἀστέρα, καὶ ἐπ' αὐτοῦ στηριζόμενοι εὑρομεν τὴν Μικρὰν καὶ Μεγάλην Ἀρκτον. Κατόπιν μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο ἀστερισμῶν διεκρίναμεν τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Δράκοντος, καὶ πέραν τούτου τὸν ἀστερισμὸν τῆς Κασσιόπης. Οἱ μαθηταὶ ἐδιδάχθησαν τότε ὅτι ὁ Βόρειος Πολικὸς ἀστὴρ μένει ἀκίνητος, καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι ἀστερισμοὶ στρέφονται πέριξ του, ὅτι ἡ στροφή τῶν ἀστερισμῶν περὶ τὸν Βόρειον Πολικὸν ἀστέρα εἶναι φαινομενικὴ καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν στροφήν τῆς Γῆς πέριξ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς, καὶ ὅτι ὁ Βόρειος Πολικὸς ἀστὴρ ἐκεῖ πὸν στέκεται πλάγια σχηματίζει μετὰ τῆς γῆς γωνίαν 23 μοιρῶν ὅση περίπου εἶναι καὶ ἡ κλίσις τῆς γῆς, κλπ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπω ὅτι, ἂν καὶ εἴχομεν βοηθήματα τὴν ὕδρόγειον σφαῖραν καὶ τὸν περιστροφικὸν χάρτην τοῦ οὐρανοῦ, ἂν καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν φύσιν ἐδιδάσκοντο οἱ μαθηταὶ τὰ τῆς φύσεως, μολαταῦτα ἢ διδασκαλία δυσκόλως ἔγινεν ἀντιληπτὴ λόγῳ τῆς μικρᾶς διανοητικῆς ἰκανότητος τῶν μαθητῶν μας τοῦ Δημοτικοῦ.

Ἀφήσαμεν τότε τὴν αὐλὴν καὶ εἰσῆλθομεν μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τι δωμάτιον τῆς οἰκίας μου, ὅπου ἦσαν τοποθετημένοι ἐπὶ τραπέζης μία λάμπα, μία ὑδρόγειος σφαῖρα καὶ μία μικρὴ μπάλλα. Ἡ λάμπα παριστάνουσα τὸν ἥλιον ἦτο τοποθετημένη ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα παριστάνουσα τὴν γῆν ἐκράτειτο ἀπὸ ἓνα μαθητὴν ὡς νὰ ἦτο οὗτος τρόπον τινὰ κολλημένος εἰς αὐτήν, καὶ τὴν μπάλλαν παριστάνουσαν τὴν Σελήνην ἐκράτουν ἐγὼ καὶ τὴν περιέφερον πέριξ τοῦ μαθητοῦ, ἦτοι πέριξ τῆς γῆς. Ἦδυνήθησαν οὕτως οἱ μαθηταὶ διὰ τῆς πρακτικῆς ταύτης διδασκαλίας νὰ ἀντιληφθοῦν ὅπως δὴποτε τὰς φάσεις τῆς Σελήνης. Ἐπίσης ἀντελήφθησαν ἄνευ κόπου τὰς ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, τὴν κίνησιν τῆς Γῆς πέριξ τοῦ Ἡλίου, καὶ πέριξ τοῦ ἄξονός της, καὶ ἡ χαρὰ των ἦτο ἀφάνταστος ὅταν βοηθούμενοι ἀνεκάλυψαν ὅτι ἡ ἡμέρα προέρχεται ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι ἡ νύχτα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ σκιά τῆς γῆς, τὴν ὁποῖαν ἔβλεπον καὶ ἐφαντάζοντο ὡς ἀληθινήν.

Ἐπὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης παρετήρησα τὰ ἑξῆς: Τὰ παιδιὰ ἔβλεπον τὴν γῆν ὡς πελωρίαν σφαῖραν, σφαῖραν πραγματικὴν, μὲ τὰς ἠπείρους της καὶ τοὺς ὠκεανούς της, τοὺς ἀνθρώπους της καὶ ὅλα τὰ ἐπ' αὐτῆς εἶδη κρεμασμένους τοὺς μισοὺς ἀνάποδα. Ὅταν μάλιστα ἔμαθον ὅτι ἡ γῆ κρέμεται στὸν ἄερα ἀνεστατώθησαν. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ἡ γῆ δὲν στηρίζεται πούθενά; Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι αἱ ἠπείροι, λ.χ. ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Αὐστραλία, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸ Νότιον ἡμισφαίριον, δὲν κατακυλοῦν εἰς τὴν ἄβυσσον μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα των; Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι καὶ οἱ ὠκεανοὶ εἰς τὸ ἀνάποδον μέρος τῆς γῆϊνης σφαίρας δὲν χύνουν τὰ νερά των εἰς τὸ κενόν, εἰς τὴν ἄβυσσον. Θὰ ἔδιδον τὰ δισεκατομμύρια τοῦ Ροκφέλλερ εἰς ἐκείνον πού θὰ τὰ ἔκαμνε νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι ὅλα τὰ ἀνωτέρω ὀφείλονται τὰ μὲν εἰς τὴν θαρύτητα τῆς γῆς καὶ τὰ δὲ εἰς τὴν παγκόσμιον ἔλξιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔλξιν ἀποδίδονται καὶ ἄλλα δύο χαρακτηριστικὰ φαινόμενα, πρῶτον ὅτι εἰς τὸ σύμπαν γενικῶς δὲν εἶναι νοητὴ οὔτε δυνατὴ ἡ ὑπαρξίς οἰωνδήποτε σημείων τοῦ ὀρίζοντος, καὶ δεύτερον ὅτι ἄνω καὶ κάτω δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ διάστημα ἂν καὶ μᾶς φαίνεται πῶς ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα εὐρίσκεται ὑπεράνω μας, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ ἀντίποδες ἔχουν ταυτοχρόνως τὸν οὐρανὸν μὲ τ' ἄστρα ὑπεράνω των. Μόλις μετὰ πολλὰ εἶπον εἰς τὰ καλὰ μου παιδιὰ ὅτι τὰ ἀνωτέρω καὶ πολλὰ ἄλλα γίνονται εὐκόλως ἀντιληπτὰ ὄχι μόνον εἰς ἐκείνους πού σπουδάζουν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μελετοῦν συστηματικῶς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τοῦ σχολείου, ἔστω καὶ τοῦ δημοτικοῦ. Τὰ καημένα τὰ παιδιὰ ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι ὡς φτωχόπαιδα πού εἶναι δὲν μποροῦν νὰ σπουδάσουν εἰς τὸ Γυμνάσιον, μόλις ἤκουσαν ὅτι καὶ μὲ τὴν μελέτην ἀποκτᾶ κανεὶς γνώσεις παντοίας, ἤνοιξαν διάπλατα τὰ μάτια των καὶ ἐφάνιντο πῶς ἤθελον ν' ἀρχίσουν τὴν μελέτην ἀπὸ τῶρα. Τοιοῦτοτρόπως ἐξησφάλισε τὸ σχολεῖον μας ἓνα ἀνεκτίμητον θησαυρόν, τὴν προθυμίαν δηλ. τῶν τροφίμων του πρὸς συστηματικὰς μελέτας δι' ἀργότερα.

Φυσικὰ

Εἰς τὰ Φυσικὰ ἐθέσαμεν ὄρον νὰ μὴ διδαχθῇ τίποτε ἄνευ τῶν ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας, τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀφθονίαν εἰς τὸ σχολεῖον μας. Ἄλλον ὄρον ἐθέσαμεν νὰ διεξαχθῇ ἡ διδασκαλία παντὸς μαθήματος ὄχι πάντοτε

εἰς ὠρισμένον τόπον καὶ ὠρισμένης ὥρας, ἀλλὰ παντοῦ καὶ ὁσάκις δοθῆ εὐκαιρία.

Συνέβη κάποτε κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας τῶν Θρησκευτικῶν εἰς τὸ ὑπαιθρον νὰ ἴδωμεν χελιδόνας καὶ σπουργίτας νὰ μαλώνουν διὰ τὴν κυριότητα μερικῶν φωλεῶν ποὺ εὐρίσκοντο ὑπὸ τὸ γείσωμα τῆς στέγης τοῦ σχολείου. Ἀφήσαμεν τὰ Θρησκευτικά. Οἱ μαθηταὶ ἐδείκνυον ἀκράτητον τὴν συμπάθειάν των πρὸς τὰ ἀδικούμενα χελιδόνια, τὰ ὁποῖα ἐξεδιώχθησαν ἀσπλάγχχνως ἀπὸ τοὺς ἀσπλάγχχνους σπουργίτας. Συνεμερίσθημεν καὶ ἡμεῖς τὴν συμπάθειαν τῶν παιδιῶν πρὸς τὰ χελιδόνια καὶ συνεχίσαμε τὸ μάθημα ὄχι γιὰ τὰ Θρησκευτικά ἀλλὰ γιὰ τὰ χελιδόνια ἐν μέσῳ καταφανοῦς συγκινήσεως τῶν μαθητῶν.

Ἄλλοτε κατὰ τὴν ὥραν τῶν Ἑλληνικῶν ἐθεάθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου ἓνας γάτος, ἓνας σκύλος, δύο κοκκόροι καὶ μία κόττα. Ἀφήσαμεν τότε τὰ Ἑλληνικά. Οἱ μαθηταὶ συνέλαθον αἰχμαλώτους ὄλους καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς τὴν αἴθουσαν. Διεξήχθη τότε μία ὀλοζώντανη διδασκαλία περὶ ὄλων τῶν ἀνωτέρω ζῶων. Οἱ ζωηρότεροι μαθηταὶ ἔσφιξαν ὀλίγον τὸν σκύλον καὶ τὸν γάτον διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ ἀμυνοῦν. Ἔτσι ὁ μὲν σκύλος ἐγάργισε καὶ μᾶς ἔδειξε τὰ δόντια, ὁ δὲ γάτος ἀφοῦ ἐνιαούρισεν ὀργίλως μᾶς ἔδειξε καὶ αὐτὸς δόντια καὶ νύχια πρὸς μεγάλην ἱκανοποίησιν τῶν φιλοπαιγμόνων παιδιῶν μου, τὰ ὁποῖα ἐσκίρτων ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Μετὰ ταῦτα ἐστράφησαν τὰ παιδιὰ πρὸς τοὺς κοκκόρους μὲ τὴν ἰδέαν νὰ τοὺς ὑποχρεώσουν νὰ μαλώσουν, μὰ κάποιος ἀθεόφοβος μαθητῆς ἐφυγάδευσε τὸν ἓνα κόκκορα, καὶ ἔτσι ἐμείναμεν ἔρημοι καὶ σκοτεινοί.

Ἄλλοτε πάλιν κατὰ τὴν ὥραν τῶν Ἑλληνικῶν εἰς τὸ ὑπαιθρον εἶδον οἱ μαθηταὶ μίαν σαύραν ἔρπουσαν. Ἀμέσως συνηθοροίσθησαν γύρω τῆς καὶ ἀπέτελεσαν κλοιὸν ἀδιαπέραστον πέριξ αὐτῆς, τὴν συνέλαθον, καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐγένετο ἡ κατάλληλος διδασκαλία περὶ τῆς σαύρας, τῆς ὁποίας τὰς κινήσεις καὶ τὸ βλέμμα ἀπεθαύμαζον οἱ μαθηταί. Περισσότερον ἐνθουσιάσθησαν οἱ μαθηταὶ ὅταν ἔμαθον ὅτι ἡ σαύρα εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ πλεον ὠφέλιμα εἰς τοὺς γεωργοὺς ζῶα καὶ ὄχι φαρμακερὴ καὶ ἐπικίνδυνη ὅπως τὴν φαντάζονταν, μᾶς ἔδωσαν δὲ τὸν λόγον των ὅτι οὔτε αὐτοὶ θὰ θλάψουν ποτὲ σαύραν, οὔτε καὶ εἰς ἄλλους θὰ ἐπιτρέψουν νὰ τὴν θλάψουν.

Κατὰ τὰς ἐκδρομὰς ἐδόθη πολλάκις εὐκαιρία διὰ τὴν καρποφόρον διεξαγωγὴν τῆς διδασκαλίας ἐπὶ τοῦ μαθήματος τῆς ζωολογίας. Ὅσάκις συνητήσαμεν εἰς τὰς κοντινὰς ἐκδρομὰς ζῶα οἰκιακά, καὶ ὁσάκις ἐτύχομεν εἰς τὰς μακρυνὰς ἐκδρομὰς ζῶα, δένδρα καὶ φυτὰ τῶν δασῶν, συνεκεντρώσαμεν τοὺς μαθητὰς καὶ ἐδιδάξαμεν ἐπὶ τόπου. Ζῶα οἰκιακά, ὡς ἀγελάδα, πρόβατον, γίδα, ἵππον, ὄνον, βῶδι, κ.ἄ. ἔφεραν πολλάκις οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου, καὶ ἐκεῖ ἐγένετο ἐπὶ τόπου ἡ διδασκαλία. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀγνώστων ζῶων καὶ φυτῶν προσετρέξαμεν εἰς τὴν βοήθειαν τῶν πολλῶν πινάκων ζωολογίας καὶ βοτανικῆς, τοὺς ὁποίους διαθέτει τὸ σχολεῖον μας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀρυκτολογίαν ἔχομεν εἰς τὸ σχολικόν μας μουσεῖον πολλὰ δείγματα ὀρυκτῶν καὶ μετάλλων, τῇ βοηθείᾳ δὲ τούτων καὶ τοῦ τελειοτάτου πίνακος ὀρυκτολογίας τὸν ὁποῖον διαθέτει τὸ σχολεῖον μας διεξάγεται ἡ διδασκαλία μεθοδικῶς. Ἡ Ἀνθρωπολογία διδάσκεται τῇ βοηθείᾳ τῶν δύο ἀνθρωπολογικῶν πινάκων ποὺ διαθέτομεν.

Ἄς προσθέσωμεν καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τῆς Ζωολογίας, Φυτολογίας, κ.ἄ. Οἱ μεγαλύτεροι

μαθηταί ἤνοιξαν τὸ στόμα μιᾶς ἀγελάδος παρὰ τὴν ἀντίστασίν της καὶ ἔδειξαν τὰ δόντια της εἰς τοὺς μικροτέρους μαθητάς, οἱ ὅποιοι δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ τὰ προσέξουν καὶ τώρα ἐθαύμαζον πῶς δὲν ἔχει ἡ ἀγελάδα κοπτήρας εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα. Περισσότερον ἐξεπλάγησαν οἱ μικροὶ ὅταν εἶδον πῶς ἔχει ἡ ἀγελάδα ἄδειον μέρος μεταξὺ τῶν κοπτήρων καὶ τῶν τραπεζιτῶν, διότι ἐν τῇ παιδικῇ των ἀφελείᾳ ὑπέθετον ὅτι καὶ ἡ ἀγελάδα θὰ ἔχη γραμμὴ τὰ δόντια της σὰν τὰ παιδιὰ.

Εἶδον κάποτε οἱ μαθηταί τὴν τριανταφυλλιὰν τοῦ σχολικοῦ μας κήπου νὰ προσβληθῆ ὑπὸ μελίγκρας, καὶ ἀμέσως ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν ὅσα ἐδιδάχθησαν περὶ τῆς καταπολεμήσεως τῆς μελίγκρας. Ἐκαμαν σαπουνάδα, ἔρριψαν ἐντὸς αὐτῆς ὀλίγον πετρέλαιον καὶ ἔρράντισαν τὴν τριανταφυλλιὰν, ἡ ὁποία ἀνέλαθεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν.

Ἐκεῖ πού ἐδιδάσκοντο οἱ μαθηταί ἐντὸς τοῦ σχολικοῦ κήπου περὶ καλλιιεργείας τῶν φυτῶν, ἐφήρμοσαν αὐθορμητῶς ἐν τῇ πράξει ὅσα ἐδιδάχθησαν θεωρητικῶς περὶ καταβολάδων καὶ μοσχευμάτων.

Ἐπὶ τοῦ σχολικοῦ λόφου εὐρέθη πλουσία μυρμηκοφωλεὰ, καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τόπου διεξήχθη ἡ διδασκαλία περὶ μυρμηκῶν. Οἱ μαθηταί δὲν ἐχόρταινον νὰ ἴδουν τοὺς μύρμηκας εἰσερχομένους καὶ ἐξερχομένους ἐκ τῆς φωλεᾶς των, καὶ μεταφέροντας θάρη ἀφαντάστως βαρύτερα τοῦ σώματός των. Ὅταν οἱ μαθηταί ἤκουσαν παρ' ἡμῶν τὸ τί γίνεται ἐντὸς τῆς φωλεᾶς, πῶς φτιάχνουν δηλ. οἱ μύρμηκες μέσα εἰς αὐτὴν διάφορα διαμερίσματα, πολλὰς ἀποθήκας καὶ ἄλλας ἐγκαταστάσεις, σὰν νὰ εἶναι λογικὰ ὄντα ὅμοια πρὸς τὸν ἄνθρωπον, μᾶς παρεκάλεσαν νὰ τοὺς ἐπιτρέψωμεν νὰ ἀνοίξουν τὴν φωλεάν γιὰ νὰ ἴδουν τὸ τί γίνεται. Τοὺς εἶπομεν τότε ὅτι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς μυρμηκοφωλεᾶς θὰ εἶναι μηδαμινὴ διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι δὲν θὰ διακρίνουν τίποτε, ἐνῶ ἡ ζημία θὰ εἶναι μεγάλη διότι καταστρέφεται ὀλόκληρος στρατιὰ μυρμηκῶν πού θεωροῦνται ἐξ ἴσου μὲ τὰς μελίσσας τὰ ἐξυπνότερα καὶ προνοητικώτερα ἔντομα τοῦ κόσμου. Συγκινηθέντες οἱ μαθηταί ἔπαυσαν νὰ μᾶς ἐνοχλήσουν, καὶ ἠρέσθησαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν κίνησιν τῶν μυρμηκῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος.

Κάποτε οἱ μαθηταί εἰς τὸ πλησίον τοῦ σχολείου ρυάκιον ἔπιασαν θατράχους καὶ ψάρια, καὶ παρηκολούθουν προσεκτικῶς τὰς κινήσεις των. Εἶδον καὶ διέκριναν ὅτι οἱ θάτραχοι ἀναπνέουν διὰ τῶν πνευμόνων καὶ τὰ ψάρια διὰ τῶν βραγχίων. Ἐγλίστρησε τότε καὶ διέφυγεν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν μαθητῶν ὁ μεγαλύτερος θάτραχος, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη φροντίς ἦτο νὰ θολώσῃ τὸ νερὸν τοῦ ρυακίου διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν μας. Τὰ παιδιὰ εἶδον μὲ πόσῃν εὐκολίᾳ κολυμβοῦν οἱ θάτραχοι εἰς τὰ νερὰ καὶ πηδοῦν εἰς τὴν ξηράν, καὶ ἀπὸ συζητήσεως εἰς συζήτησιν εὑρον τὴν αἰτίαν τῶν φαινομένων τούτων. Προκειμένου περὶ τῶν ψαριῶν παρετήρησαν ὅτι ὀλίγα λεπτὰ μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἀπὸ τὸ νερὸν ἐκόντευε νὰ ξεψυχήσουν. Ἐρεύνησαν ἐπ' ἀρκετὸν τὴν αἰτίαν τοῦ φαινομένου τούτου, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ τὴν ἀνακαλύψουν καὶ τότε ἠναγκάσθημεν νὰ τοῖς δώσωμεν τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου.

Εἰς τὰ Φυσικὰ τῆς ΣΤ' τάξεως κατὰ τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ κλίματος τῶν ψυχρῶν πολικῶν χωρῶν ἡ μαθήτρια Μαρία Γεωργιάδου ἔπαθεν ὑποβολὴν αἰσθανθεῖσα ρίγος νὰ διατρέξῃ τὸ σῶμα της. Οἱ λόγοι τοῦ τοιοῦτου ψυχικοῦ φαινομένου νομίζω ὅτι προσποιοῦν τιμὴν εἰς τὸ σχολεῖον μας.

Θρησκευτικά

Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο εὐρίσκομεν πολλὰς εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐξάρωμεν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, τὴν ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλληλοβοήθειαν, τὸν ἀλτρουϊσμόν. Αἱ ἠθικώταται ἄλλωστε θάσσεις τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν θρησκείας καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεανθρώπου προσεγγκόντος ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δύνανται, ἂν ἀναπτυχθοῦν καταλλήλως, νὰ ἐνθουσιάσουν ὄχι μόνον τοὺς Ἑλληνόπαιδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας τῶν Φετιχιστῶν ἀκόμη.

Ὅσάκις διδάσκομεν εἰς τὸ μάθημα τοῦτο περὶ Θεοῦ παριστάνομεν αὐτὸν ὡς ὑπεράγαθον, ὡς ἀνεξίκακον, προστάτην καὶ φίλον τῶν καλῶν παιδιῶν καὶ οὐδέποτε ὡς τιμωρὸν τῶν κακῶν παιδιῶν. Πρὸς τοῦτο μᾶς ἀναγκάζουν λόγοι παιδαγωγικοὶ μὴ ἐπιτρέποντες εἰς ἡμᾶς νὰ τρομοκρατήσωμεν τὰ καλὰ μας παιδιὰ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ τιμωροῦ καὶ ἐκδικητοῦ Θεοῦ. "Ἄν ποτε ὑπάρχουν παῖδες δυσήνιοι καὶ ἀπειθάρχητοι, εἰς τούτους παριστάνεται ὁ Θεὸς σάν καλὸς πατέρας ποὺ τοὺς ἀγαπᾷ καὶ τοὺς περιμένει νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ γίνουν καλοὶ διὰ νὰ ἀποκτήσουν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀγάπην καὶ τὴν ἀγάπην τῶν γονέων των καὶ ὄλων τῶν ἀνωτέρων των." Ἐπειτα, παρετηρήσαμεν ὅτι τὰ παιδιὰ μας εἶναι τρομοκρατημένα ἐκ γενετῆς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, γιὰτὶ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἀπειλοῦνται ἀπὸ τίς γιαγιάδες τους καὶ τίς μητέρες τους μὲ τὰς φράσεις «νὰ σὲ κάψῃ ὁ Θεὸς βρωμόπαιδο», «νὰ σοῦ πάρῃ ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴ καὶ νὰ γλυτώσωμε», κ.ο.κ. Καὶ σκεπτόμεθα: Δὲν πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὴν τρομοκράτησιν αὐτὴν τῶν παιδιῶν; Γιατὶ τὸ ἄθῶο παιδί νὰ φοβᾶται τὸν Θεὸ ἐνῶ δὲν ὑπάρχει πρὸς τοῦτο κανένας λόγος; Γιατὶ νὰ μὴν τὸν ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ καὶ νὰ μὴν τὸν θεωρῇ σάν πατέρα του; Γιατὶ νὰ μὴν τὸν ἐκτιμᾷ καὶ νὰ μὴν τὸν σέβεται τοῦλάχιστον ὅπως σέβεται τὸν "Ἄη - Βασίλη ποὺ τοῦ φέρνει δῶρα τὴν ὥρα ποὺ κοιμᾶται;

Γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀντιτίθενται ὁ δικὸς μας καὶ ὁ ξένος κληρὸς, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ παραστήσῃ τὸν Θεὸν ὡς τιμωρὸν τῆς κακίας πρὸ παντός, διὰ νὰ παύσουν δῆθεν αἱ ἀδικίαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ νὰ ἐπέλθῃ εἰρήνη καὶ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ κληρὸς ὅμως ἔχει νὰ κάμῃ ὄχι μὲ παιδιὰ ἀλλὰ μὲ ἀνθρώπους ὀρίμους. Καὶ ὅμως αὐτοὺς δὲν μποροῦν νὰ τοὺς τρομοκρατοῦν οὔτε ἡ ἀπειλὴ τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἡ φοβέρα τοῦ Σατανᾶ! Ὡστε ὁ κληρὸς ἀντλεῖ εἰς πῖθον Δαναΐδων, ἐνῶ γνωρίζει καλῶς ὅτι τίποτε καλὸν δὲν προέρχεται ἀπὸ τοιαύτας ἀπειλάς, ἀλλὰ μόνον προέρχεται ἐκτράχυνσις τῶν ἡθῶν, σκλήρυνσις τῶν ψυχῶν καὶ ἀπονέκρωσις τῶν συνειδήσεων.

Ἱστορία

Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο ἐθέσαμεν ὡς πρωταρχικὸν ὄρον νὰ ἐξυμνήσωμεν τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τῶν προγόνων μας, νὰ ἀναπτύξωμεν τὰ τῆς προόδου τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ νὰ ἐξάρωμεν τὴν ἀπεριόριστον ἀγάπην των πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, χωρὶς νὰ μᾶς μπλέξουν αἱ λέξεις προγονολατρεία καὶ προγονοπληξία, δι' ὧν καυτηριάξουν μερικοὶ ἡμᾶς τοὺς ἀναγνωρίζοντας καὶ ἐκτιμώντας τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἀρχαίου μας πολιτισμοῦ.

Ἐδῶ θὰ κάμωμεν μίαν παρέκβασιν, διότι ἀξίζει τὸν κόπον. Μοῦ φαί-

νεται περίεργος ἢ στάσις μιᾶς μερίδος τοῦ τύπου μας ἢ ὁποῖα κατακρίνει πᾶσαν ἐκδήλωσιν θαυμασμοῦ καὶ ἐκτιμῆσεως πρὸς τοὺς ἀθανάτους προγόνους μας, ἢ δόξα τῶν ὁποίων ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν ὀλοκλήρου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ ἀντανεκλᾷ ἐπὶ τῆς τύχης ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ πολλά μας ἐλαττώματα ἐφθάσαμεν πολλάκις εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀθύσσου, καὶ πολλάκις ἐσώθημεν ἐκ τῆς καταστροφῆς χάρις εἰς τὴν ἀναλαμβάνει τῆς δόξης τῶν προγόνων μας. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαρνηθῶμεν μίαν τοιαύτην κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν ζηλεύει ὁ κόσμος ὀλόκληρος; Δὲν πρέπει νὰ μᾶς προξενήσῃ δέος ἢ σκέψις ὅτι μερικοὶ ἄμυαλοι θὰ μᾶς προσάψουν τὸ ὄνειδος τῆς προγονοπληξίας. Τοὺς ὑπενθυμίζομεν ὅτι ἡ ἰδική μας προγονολατρεία ἰσοδυναμεῖ μὲ λατρείαν πρὸς πᾶν τὸ καλὸν καὶ ὠραῖον. Μήπως δὲν ἦτο καλὸς καὶ ὠραῖος ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς; Οἱ ἀνόητοι θὰ κάμουν καλὰ νὰ ὀνειδίσουν ὄχι ἡμᾶς ἐπὶ προγονοπληξίᾳ, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ἐπὶ... ἑλληνολατρείᾳ, διότι τίποτε ἄλλο δὲν διαδηλοῖ ἢ ἀπέναντί μας σημερινὴ στάσις ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου παρὰ λατρείαν πρὸς τὸν ὑπέροχον πολιτισμὸν τῶν προγόνων μας. Ἡμεῖς οἱ στιγματιζόμενοι ὡς προγονολάτραι καὶ προγονόπληκτοι γνωρίζομεν ἄριστα τὸ σὺν Ἄ θ η ν ᾠ κ α ἰ χ ε ἰ ρ α κ ἰ ν ε ἰ καὶ δὲν ἐπαναπαυόμεθα εἰς τὰς δάφνας τῆς προγονικῆς καὶ μόνον δόξης ἀδρανοῦντες. Ἰδρῦσαμεν τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ θέλομεν νὰ δημιουργήσωμεν νέον ἑλληνικὸν τοιοῦτον ἀναπτύσσοντες τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας εἰς τὸ σημεῖον ποὺ τὰς ἀνέπτυξαν ὅλοι οἱ πεπολιτισμένοι λαοί. Εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν εἵμεθα ἐφάμιλλοι τῶν μᾶλλον προηγμένων ἔθνων, ἂν ὅμως καθυστεροῦμεν εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν συγκοινωνίαν κ.λ.π. τὸ τοιοῦτον ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις μας ὡς ἔθνος, ἔθνος πτωχοῦ, ἔθνος ταλαιπωρηθέντος ἐπὶ 5 αἰῶνας ὑπὸ τὴν πλέον σκληρὰν δουλείαν ποὺ ἐγνώρισεν ὁ κόσμος, ἐνῶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ζοῦν ἐπὶ χιλιετηρίδας ἐλεύθεροι, καὶ ἂν τινες πρὸς στιγμὴν ὑπεδουλώθησαν, ὑπεδουλώθησαν εἰς πεπολιτισμένους λαοὺς καὶ ὄχι εἰς θαρβάρους κατακτητὰς ὅπως τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι διέτρεξαν τὴν Ἑλλάδα ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ ἐπὶ αἰῶνας! Ὡστε θεωροῦμεν θαῦμα τὴν σημερινὴν ὑπαρξιν καὶ πρόοδον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ἡ πρόοδος αὕτη ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς ἡμᾶς τοὺς... προγονολάτραι ποὺ μᾶς κεντᾷ πρὸς δρᾶσιν ἢ ἀνάμνησις τῆς προγονικῆς μας δόξης, ἢ ὁποῖα δόξα μᾶς καθιστᾷ ὑπερηφάνους καὶ μᾶς παρορμᾷ πρὸς κατάκτησιν τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Παρακαλῶ νὰ μὴ μᾶς ὑποψιασθοῦν οἱ ἄμυαλοι πῶς θέλομεν νὰ ἐπαναφέρωμεν τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων μας ἐφ' ὅσον εἵμεθα προγονολάτραι καὶ προγονόπληκτοι. Ὁχι, ἡμεῖς δὲν θαίνομεν ἄ ν ω π ο τ α μ ῶ ν. Τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων μας ἄς τὴν μάθουν οἱ σπουδάζοντες εἰς ἀνωτέρας σχολάς. Ἡμεῖς ὁ λαὸς δὲν θέλομεν οὔτε τὰ ἴα οὔτε καὶ τὰ ὠά, οὔτε τὰ ὄτα καὶ τὰ νῶτα. Θέλομεν ἀπλούστατα τοὺς μενεξέδες καὶ τὰ αὐγά; τ' αὐτιά καὶ τὴν ράχη. Θέλομεν ἐπίσης νὰ ρουφήξωμε ὅλη τὴ σοφία τῶν προγόνων μας, στὴ δημοτικὴ ὅμως. Τέτοιοι εἵμαστε ἡμεῖς οἱ προγονολάτραι καὶ προγονόπληκτοι. Τὶ κάνουν ὅμως αὐτοὶ ποὺ μᾶς ἐπικρίνουν; Θέλουν οἱ τοὶ νὰ δημιουργήσουν νέον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἀνεξάρτητον τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἴσως καὶ τοῦ νέου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἄλλ' εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ἐπηρεάζωνται οἱ κατὰ καιροὺς πολιτισμοὶ ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον; Εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ἐπιδράσῃ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπὶ τοῦ νέου, ἀφοῦ ἐπιδρᾷ οὐσιωδῶς ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ ὅλων τῶν λαῶν

τῆς ὑψηλίου; "Ἄς μᾶς κατηγορήσουν αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι ἄμυαλοι. Ἡμεῖς οἱ προγονολάτραι ἔφ' ὅσον γνωρίζομεν νὰ λατρεύωμεν, δυνάμεθα νὰ λατρεύσωμεν καὶ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν νέον δυτικὸν πολιτισμὸν καὶ πάντα ἄλλον ὠραῖον πολιτισμὸν, παρακαλοῦμεν δὲ τοὺς ἄμυαλους φίλους μας νὰ μᾶς ποῦν τί λατρεύουν αὐτοί. Μοῦ φαίνεται πὼς λατρεύουν μόνον τὸν ἑαυτὸν των. Ἡμεῖς ὅμως καὶ τὸν ἑαυτὸν μας λατρεύομεν, καὶ εἰς τὰς δυνάμεις μας ἐμπιστευόμεθα, καὶ τοὺς προγόνους μας σεβόμεθα, καὶ τὸν δυτικὸν πολιτισμὸν ἀσπαζόμεθα.

Λοιπὸν ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα. Εἰς τὴν Ἱστορίαν μας, ἀρχαίαν τε καὶ νεωτέραν, ἔχομεν ἄφθονα παραδείγματα ἡρωϊσμοῦ, αὐταπαρνήσεως, αὐτοθυσίας, φιλοπατρίας, ὅσα δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὴν Ἱστορίαν κανενὸς ἔθνους. Ἐχομεν συνάμα θαυμάσια παραδείγματα πατρικῆς ἀγάπης, μητρικῆς στοργῆς, συζυγικῆς ἀφοσιώσεως κλπ., διὰ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ μορφωθοῦν ἄριστα οἱ Ἑλληνόπαιδες καὶ νὰ γίνουσι ἡμέραν τινὰ τέλειοι πατριῶται καὶ ἐντιμοὶ οἰκογενειάρχαι. Ἡμεῖς μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τόσων ἀρετῶν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων θεωροῦμεν καθῆκον μας νὰ μὴ ἀποκρούσωμεν καὶ τὰς κακίας των, ἀλλὰ νὰ τὰς καυτηριάσωμεν ὅπου καὶ ὅσον δεῖ διὰ νὰ μὴ γίνῃ μονόπλευρος ἡ ἠθικὴ καὶ ἐθνικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν μαθητῶν, καὶ διὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἀρνητικῶς οἱ μαθηταὶ ἐκ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας.

Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο παρετήρησα τὸ ἔξης: Μετὰ τὸ μάθημα τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης παρέλειψα νὰ ἐξιστορήσω ἀμέσως καὶ τὰ τοῦ λυπηροῦ θανάτου τοῦ Μιλτιάδου. Ἀντελήφθην τότε ὅτι ἤξιζε νὰ ἀφήσω τὰ παιδιὰ ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα τοῦλάχιστον μὲ τὰς ὠραίας ἐντυπώσεις των περὶ τοῦ Μιλτιάδου, τὸν ὁποῖον λατρεύουν ὅπως λατρεύουν καὶ ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς μας ἥρωας. Μετὰ μίαν ἐβδομάδα ὠμίλησα καὶ περὶ τοῦ θανάτου του, καὶ τότε τὰ παιδιὰ δυσηρεστήθησαν μὲ τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν Ἀθηναίων τοῦ νὰ τιμωρήσουν τόσον αὐστηρῶς ἓνα ἥρωα ποῦ ἔσωσε τὴν Ἀθήνα καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Περσικὸν κατακλυσμὸν.

Ἑυγιεινὴ

Ἡ διδασκαλία μας περὶ ὑγιεινῆς δὲν φέρει μεγάλα ἀποτελέσματα. Ἄλλα διδάσκομεν ἡμεῖς, καὶ ἄλλο εἶναι τὸ περιβάλλον τῶν μαθητῶν. Παραθέτομεν μερικὰ παραδείγματα: 1) Φωνάζομεν μέχρι διαρρήξεως τῶν πνευμόνων μας περὶ καθαριότητος, καὶ ὅμως μερικοὶ γονεῖς στέλλουν τὰ παιδιὰ των εἰς τὸ σχολεῖον ἀκτένιστα, μὲ ὄνυχας πηχιαίους, μὲ ψεῖρες, μὲ ροῦχα λαδωμένα καὶ καταλερωμένα. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, μόνον ἂν ρίψη κανεὶς ὀλοζώντανα τὰ παιδιὰ αὐτὰ εἰς ἀπολυμαντικὸς κλιβάνους, μπορεῖ νὰ σωθῇ ἡ κατάστασις. 2) Συνιστῶμεν ἐκάστοτε εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητριάς νὰ ρίξουν λίγο νερὸ στὸ πάτωμα ὅταν θὰ σαρώσουν τὰς αἰθούσας διὰ νὰ μὴ σηκωθῇ ὑγρὴ πού εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον εἰς τὴν υγείαν τῶν μαθητῶν. Αἱ μαθήτριάς πρὸ παντὸς ἐπιδιώκουν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου νὰ σαρώσουν τὰς αἰθούσας χωρὶς νερὸ μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι γίνεται λάσπη, ἐνῶ ἡ πραγματικότης εἶναι ὅτι τὸ ἔχουν πατροπαράδοτον οἱ περισσότεροὶ ἀγρόται νὰ σαρώσουν τὰ σπῖτια, τὰ προαύλια καὶ τοὺς δρόμους χωρὶς νερὸ, καὶ μετὰ τὸ σάρωμα καταδέχονται νὰ ρίξουν καὶ λίγο νερὸ. 3) Δὲν κατάρθωσα νὰ ἐπιβάλλω τὴν συχνὴν χρῆσιν τοῦ σάπωνος εἰς τὰ παιδιὰ, ἂν καὶ μὲ βλέπουν αὐτὰ νὰ νίπτωμαι πολλάκις τῆς ἡμέρας μὲ σαποῦνι μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τῆς ἐλαχίστης σωματικῆς ἐργασίας. Καὶ

εις τοῦτο πταίει τὸ περιβάλλον. 4) Συνέστησα στὰ ἄθωα μου παδιὰ νὰ μὴ μεταχειρίζονται ψυχρὰς τροφὰς καὶ ποτὰ ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸ ζεστὸ φαγί, διὰ νὰ μὴ καταστραφοῦν οἱ ὀδόντες των. Ποῖος σὲ ἀκούει; 5) Μαλώνω συχνάκις τὰ παιδιὰ νὰ μὴ σπάσουν σκληρὰ ἀντικείμενα μὲ τὰ δόντια των, καὶ ὅμως κάθε μέρα σπάζουν κοντὰ μου μὲ τὰ δόντια των καρύδια, φουντούκια, ἀμύγδαλα καὶ τὰ χάφτουν. 6) Παρὰ τὰς συστάσεις μου τρίβουν τὰ μάτια των ἑκατοντάκις τῆς ἡμέρας μὲ τὰ ἀκάθαρτα χέρια των, καὶ ἔτσι κάθε χρόνον θασιλεύει εἰς τὸ σχολεῖον μας ἡ ὀφθαλμία, καὶ μάλιστα ἡ πυώδης. 7) Δὲν κατῶρθωσα νὰ ἐμποδίσω τὴν μετάδοσιν μαστίχης ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἑνὸς μαθητοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἄλλου, ἂν καὶ τοὺς ὑπενθύμισα ὅτι μὲ μίαν τοιαύτην ἀπερισκεψίαν μεταδίδονται σοβαραὶ ἀσθένειαι ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον. 8) Συνέστησα νὰ ἀποφύγουν ἐπιμελῶς οἱ μαθηταὶ τὴν μεταβίβασιν τῶν καπέλλων ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ κεφάλι τοῦ ἄλλου διὰ νὰ μὴ μεταδοθοῦν τὰ δερματικὰ νοσήματα. Ἀποτυχία καὶ εἰς τοῦτο. 9) Συνέστησα νὰ μὴ διαπληκτίζονται οἱ μαθηταί, καὶ τοῦτο χάριν τῆς υγείας τῶν νεύρων των, ἐτιμώρησα δὲ μάλιστα καὶ μερικοὺς ἀδιορθώτους, ἀλλὰ δὲν παρέρχεται ἑβδομάς πού νὰ μὴν ἀνοίξῃ καμμιὰ μύτη, καὶ δὲν παρέρχεται ἡμέρα πού νὰ μὴν εὑρεθῇ μαθητὴς παραπονούμενος ὅτι τὸν τσιμπᾷ ὁ παρακαθήμενός του. 10) Συνεβούλευσα πολλάκις τὰ ἀγαπημένα μου παιδιὰ νὰ τρώγουν ἡσύχως καὶ ἀνέτως κατ' ἀραιὰ διαλείμματα καὶ νὰ θεωρήσουν τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ ὡς ἱεράν, διότι τρώγοντες ἐκτελοῦν τὸ καθῆκον των ἀπέναντι τῆς υγείας των καὶ τῆς ζωῆς των σύμφωνα μὲ τὰς ἐπιτάξεις τῆς φύσεως, ἀλλ' αὐτὰ τί κάμνουν; Τὸ φαγί τὸ θεωροῦν παιγνίδι, τρώγουν καὶ γελοῦν συνάμα, τρώγουν καὶ μιλοῦν συνάμα, τρώγουν καὶ χοροπηδοῦν συνάμα, τρώγουν καὶ παίζουν συνάμα, εἰς κάθε ὥραν, εἰς κάθε διάλειμμα. 11) Παρὰ τὰς συστάσεις μου δὲν ἔχουν οἱ μαθηταὶ καμμίαν ἀνάπαυσιν. Μόλις σχολάσουν τὸ μεσημέρι τρέχουν εἰς τὰ σπίτια των καὶ τρώγουν θιαστικά ὅ,τι θροῦν, ἀμέσως δὲ ἐπανέρχονται ἐν καλπασμῷ εἰς τὸ προαύλιον τοῦ σχολείου ὅπου ἐπιδίδονται εἰς τὰ ζωηρὰ παιγνίδια. Ἔτσι ἂν μιὰ μέρα ἡ Ἐπιστήμη θὰ ἀναφέρῃ ἀπροσδοκῆτως τὴν ὑπαρξιν παιδιῶν μὲ στομαχικὰς παθήσεις, τὰ τοιαῦτα θὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα παραβιάζονται οἱ κανόνες τῆς Ὑγιεινῆς. 12) Ὑπέδειξα πολλάκις τὸν κίνδυνον τῆς πολυφαγίας καὶ συνέστησα εἰς τὰ παιδιὰ νὰ μὴν φάγουν κατὰ κόρον, ἀλλ' αὐτὰ ὅλα ἀνεξαιρέτως δὲν ἀφήνουν τὸ κουτάλι ἂν δὲν πονέσῃ ἡ κοιλία τους. Τί νὰ πῆς; 13) Ὑπέδειξα τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ κατακλιθοῦν τὰ παιδιὰ μίαν ἢ δύο ὥρας μετὰ τὸ δεῖπνον διὰ νὰ συντελεσθῇ πλήρως ἡ χώνευσις τοῦ φαγητοῦ, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου νυστάζουν, καὶ ἡ τελευταία μπουκιά τοὺς θρίσκει στὸ στρῶμα. 14) Ὑπέδειξα καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ κατακλιθοῦν οἱ μαθηταὶ πάντοτε εἰ δυνατόν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ ὄχι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς διὰ νὰ μὴ πιεσθῇ ἡ καρδία καὶ ἐπέλθῃ ὕπνος ἀνήσυχος, ἀλλ' αὐτοὶ κατακλίνονται προύμυτα, ἀνάσκελα, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ σχεδὸν οὐδέποτε ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. 15) Συνέστησα εἰς τὰ παιδιὰ νὰ μεταχειρισθοῦν διὰ τὰ τραύματα καὶ τοὺς μωλωπισμούς των ἀπολυμαντικὰ φάρμακα ὡς ἰώδιον, ὀξυζενέ κλπ., διὰ νὰ μὴν ἐπέλθῃ μόλυνσις, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ προμηθευθῇ ἔστω καὶ ἕνας ἀγρότης τὰ στοιχειώδη αὐτὰ φάρμακα, καὶ ἔτσι ἀναγκάζομαι νὰ προμηθευθῶ ἑκάστοτε ἐξ ἰδίων μου ἰώδιον, ὀξυζενέ, σκόνην σουλφαμίδος κλπ., ἐν ἀφθονίᾳ διὰ νὰ ἐπαρκέσω εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν παιδιῶν, καὶ τῶν κατοίκων ἀκόμη. 16) Ἐκουράσθην ἀναγράφων τόσας παρα-

θάσεις τῶν κανόνων τῆς ὑγιεινῆς, καὶ αἰσθάνομαι ὅτι ἂν παρατείνω ἐπὶ ὀλίγα λεπτὰ ἀκόμη τὴν ἄχαριν ταύτην ἐργασίαν μου θὰ θλάψω τὴν ὑγείαν μου. Λοιπὸν ὡς διδάσκαλος τῆς ὑγιεινῆς ποῦ εἶμαι σέβομαι τὴν ὑγείαν μου καὶ ἀφίνω ἡμιτελῆ τὴν ἔκθεσίν μου ἐπὶ τῆς σχετικῆς περὶ Ὑγιεινῆς ἐργασίας μου.

Φυσικὴ Πειραματικὴ – Χημεία

Καὶ εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα ἐθέσαμεν τοὺς ἰδίους ὄρους τοὺς ὁποίους ἐθέσαμεν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Φυσικῶν. Δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν καὶ ἐδῶ ὀλίγα χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τούτων.

Συνέβη νὰ ἐμφανισθῇ ὁμίχλη κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας μιᾶς ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου. Ἀφήσαμεν τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ἐδιδάξαμεν περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ὁμίχλης. Περὶ θροχῆς, περὶ χιόνος, περὶ πάχνης, περὶ ἀστραπῆς, περὶ θροντῆς, κλπ., ἐδιδάξαμεν ὄχι εἰς τὴν ὠρισμένην ὥραν τοῦ μαθήματος, ἀλλ' ὅταν ἔβρεχεν, ἐχιόνιζεν, ἤστραπτεν, ἐθρόντα κλπ. Ἡ τοιαύτη τακτικὴ τοῦ σχολείου μας ἦτο κανὼν ἀπαράβατος.

Ἐπεσκέφθημεν κάποτε μετὰ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τὸ Γραφεῖον τῆς Κοινότητος Χρυσοκεφάλου, ὅπου τοὺς ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς ἠλεκτρικῆς στήλης, ἣ ὁποία ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ Γραφείου διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ τηλεφώνου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων Καλλῶ, περὶ τοῦ φωνοδότου καὶ φωνοδέκτου τοῦ τηλεφώνου, περὶ τῶν ἀπομονωτῆρων κλπ., καὶ ἐν τέλει παρεκαλέσαμεν τὸν Γραμματέα τῆς Κοινότητος Ματθ. Σπυριδόπουλον νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ κάμωσι τηλεφωνικὰς συνδιαλέξεις. Καὶ πράγματι ἐκαλέσαμεν εἰς τὸ τηλέφωνον τὸν ἀείμνηστον γραμματέα τῆς Κοινότητος Λευκογείων Χριστόφορον Μοσχίδην, καὶ τὸν παρεκαλέσαμεν νὰ συνδιαλεχθῇ με τοὺς μαθητὰς. Ὁ Χ. Μοσχίδης πάνυ εὐγενῶς προσεφέρθη νὰ συνδιαλεχθῇ με τὰ παιδιά. Πρῶτος προσῆλθεν ὁ μαθητῆς Ἀριστείδης Λιότογλους, ὁ ὁποῖος τὸν ἐχαίρετσε καὶ τοῦ εἶπε τὸ ὄνομά του καὶ τὴν τάξιν του. Δεύτερος προσῆλθεν ὁ μαθητῆς Νίκος Νυμφόπουλος, τὸν ὁποῖον ἠρώτησεν ὁ Μοσχίδης ἂν εἶναι παιδί τοῦ δασκάλου. Ὁ μαθητῆς ἀπήντησε καταφατικῶς. Κατόπιν προσῆλθεν ὁ μαθητῆς Ἰωάννης Ἀμβροσιάδης, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ διεκόπη ἡ συνδιάλεξις ἔνεκα τοῦ θορύβου τοῦ εἰς τὴν πλατεῖαν Λευκογείων συνηθροισμένου πλήθους, καὶ ἀπεχωρήσαμεν ἐκ τοῦ Γραφείου περίλυποι με τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπανέλθωμεν ἀργότερα.

Κάποιαν πρωΐαν, ὠδηγήσαμεν ἐπίτηδες τὰ ἀφελῆ μας παιδιά εἰς ἕνα λόφον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διέκριναν μακρὰ κάποιον καπνὸν ἀπλωμένον πέρα γιὰ πέρα εἰς τὰ θουνά. Ἦρχισαν οἱ μαθηταὶ ἀμέσως νὰ συζητήσουν περὶ τοῦ φαινομένου. Οἱ περισσότεροι μαθηταὶ ἦσαν βέβαιοι ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ὁμίχλης, καὶ ὀλίγοι εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ἐπρόκειτο περὶ καπνοῦ καιομένων δασῶν. Ἐξεπλάγησαν οἱ μαθηταὶ ὅταν τοὺς ἐβεβαίωσα ὅτι εἶναι ἐλαφρὸς χρωματισμὸς τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν, καὶ ὄχι καπνὸς ἢ ὁμίχλη. Ἐξεπλάγησαν περισσότερον ὅταν τοὺς ἐβεβαίωσα ὅτι τὸ γαλάζιον χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ εἶναι τὸ γνήσιον χρῶμα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, καὶ δυσκόλως ἐπέισθησαν ὅτι ἡ ἀρκετὰ μεγάλη διαφορὰ τῶν χρωμάτων τῶν μακρυνῶν θουνῶν καὶ τοῦ οὐρανοῦ ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ πάχους τῶν στρωμάτων τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Εἰς τὸ περὶ θερμομέτρου μάθημα οἱ μαθηταὶ μὲ τὴν θερμὴν των ἀναπνοὴν ἀνύψωσαν τὸ θερμομέτρον ἀπὸ 12° εἰς 28°, καὶ κατόπιν μὲ ἕν ψυχρὸν φύσημα κατεβίβασαν τὴν θερμοκρασίαν εἰς 7°. Ἔτσι ἀντελήφθησαν ὅτι τὸ θερμομέτρον ἀνυψοῦται μόνον του ὅταν κἀνὴ ζέστη, καὶ κατέρχεται ὅταν κἀνὴ κρῦο.

Εἰς τὸ περὶ διαστολῆς καὶ συστολῆς τῶν σωμάτων μάθημα ἐτοποθέτησαν ἐπὶ τοῦ πυρὸς τῆς θερμάστρας σταγόνας τινὰς ὕδατος, αἱ ὁποῖαι ἀμέσως μετεβλήθησαν εἰς ἀτμὸν καταστάντα ὄρατὸν ἕνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ψύχους. Κατόπιν ἐφύσησαν ἐπὶ τῆς ψυχρᾶς ὑάλου τοῦ παραθύρου καὶ εἶδον ὅτι ἐσχηματίσθησαν σταγονίδια νεροῦ ἐπὶ τῆς ὑάλου. Ἐπίσης ἐφύσησαν εἰς τὰ κρῦα χέρια των διὰ νὰ τὰ ζεστάνουν, καὶ εἶδον ὅτι ἐσχηματίσθησαν ἐπ' αὐτῶν σταγόνες νεροῦ. Χάρις εἰς τὰ ἀθῶα αὐτὰ πειράματα οἱ μαθηταὶ ἀντελήφθησαν πῶς γίνεται ἡ συμπύκνωσις τῶν ἀτμῶν καὶ ἡ ὑγροποίησις αὐτῶν.

Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν τριχοειδῶν φαινομένων πῆραν οἱ μαθηταὶ πολλοὺς ὑαλίλους σωλήνας πλατεῖς καὶ στενοὺς, ἐπίσης πῆραν σπόγγον καὶ κιμωλίαν, τὰ θούτυξαν ὅλα στὸ νερό, καὶ διέκριναν ὅτι τὸ ὕδωρ ἀνέρχεται εἰς ὅλα αὐτὰ ἐκτὸς τῶν πλατέων σωλήνων, ὅπου ἡ ἀνύψωσις τοῦ νεροῦ ἦτο δυσδιάκριτος.

Οἱ μαθηταὶ ἐδοκίμασαν τὴν σκληρότητα τοῦ διαμαντιοῦ κόψαντες μὲ αὐτὸ τὸ γυαλὶ ἑνὸς παραθύρου τοῦ σχολείου.

Εἰς τὸ περὶ τήξεως καὶ πήξεως τῶν σωμάτων μάθημα οἱ μαθηταὶ ἔλυωσαν κερὶ ἐπὶ τῆς θερμάστρας ἐντὸς πιάτου.

Εἰς τὸ μάθημα «πηγαὶ θερμότητος» συνεκέντρωσαν οἱ μαθηταὶ διὰ φακοῦ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἐπὶ φύλλου χάρτου τὸ ὁποῖον ἐκάη, ἀναψαν τὴν θερμάστραν, ἔτριψαν τὰ χέρια των, ἔκρουσαν τὰς παλάμας των.

Εἰς τὸ μάθημα «διάδοσις τῆς θερμότητος» ἐτοποθέτησαν οἱ μαθηταὶ εἰς ἀναμμένην θερμάστραν μίαν τσιμπίδα, τὴν ὁποίαν ἐκράτησαν ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον, μόλις δὲ ἐθερμάνθη καὶ τοὺς ἔκαψε τὸ χέρι τὴν ἔπιασαν μὲ τὸ μαντήλι διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ πρακτικῶς ἡ θεωρία περὶ εὐθερμαγωγῶν καὶ δυσθερμαγωγῶν σωμάτων.

Εἰς τὸ μάθημα «βαρύτης» οἱ μαθηταὶ ἄφησαν νὰ πέσουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους λίθοι, ξύλα, βιβλία, τετράδια κ.λ.π., καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι πᾶσα πῶσις παντὸς σώματος ὀφείλεται εἰς τὴν βαρύτητα τῆς γῆς, ἡ ὁποία δύναμις δὲν ἐπιτρέπει εἰς κανὲν σῶμα νὰ φύγη μακρῶς ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ κρατεῖ ὅλα τὰ σώματα ἐπὶ τῆς γῆς σὰν νὰ εἶναι παιδιὰ τῆς.

Εἰς τὸ μάθημα «μοχλὸς» πλὴν τῶν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ Φυσικῆς καὶ Χημείας εὐρισκομένων εἰδῶν μοχλοῦ μετέφερον οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ μετεχειρίσθησαν ἕνα κοντόν, ἕνα καρτσάκι, μίαν πυράγραν, ἕνα ψαλίδι, ἕνα καντάρι καὶ μίαν ζυγαριάν ὡς μοχλοὺς πρώτου, δευτέρου καὶ τρίτου εἴδους, καὶ ἐπειραματίσθησαν μὲ αὐτὰ.

Εἰς τὸ περὶ φωνογράφου μάθημα μετεφέραμεν εἰς τὴν αἴθουσαν κᾶποιοι ἰδιωτικὸν φωνογράφον μὲ τὰς καλυτέρας πλάκας του, καὶ ἀφοῦ ἐδιδάχθησαν οἱ μαθηταὶ ἐποπτικῶς ὅλον τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ φωνογράφου ἀρχίσαμε νὰ παίζωμε τίς πλάκες. Ἡ χαρὰ τῶν πιτσιρικῶν μου τότε δὲν περιεγράφετο, διότι ἔβλεπον ἤδη καὶ κατενόουν οὗτοι τὴν λειτουργίαν τοῦ φωνογράφου εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας του.

Κᾶποτε οἱ μαθηταὶ ἐπροκάλεσαν ἀνάκλασιν τοῦ φωτὸς διὰ τῶν κατόπτρων,

ἀνέφλεξαν ὀλίγην πυρίτιδα, ἄναψαν θειάφι καὶ σπίρτα, ἔκαυσαν ὀλίγον φωσφόρον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διδασκαλίας τῶν σχετικῶν μαθημάτων.

Κάποτε πειραματιζόμενοι οἱ μαθηταὶ ἀνεκάλυψαν τὸ γαλακτόμετρον ὡς ἐξῆς: Οἱ μαθηταὶ μὴ γνωρίζοντες ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀραιομέτρων τοῦ ἐργαστηρίου μας εἶναι τὸ γαλακτόμετρον, μετὰ τινὰ συζήτησιν ἔχυσαν ἐντὸς τοῦ δοκιμαστικοῦ ὑαλίνου σωλῆνος τοῦ ἐργαστηρίου πυκνὸν γάλα, ἔπειτα ἔθεσαν ἐντὸς τοῦ σωλῆνος τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο ἀραιοτέρων, τὸ ὁποῖον δὲν ἔδειξε καμμίαν πυκνότητα. Ἐρριψαν κατόπιν ἐντὸς τοῦ σωλῆνος τὸ ἄλλο ἀραιόμετρον καὶ εἶδον ὅτι τὸ γάλα δεικνύει πυκνότητα 18° ἐπὶ τῶν 25° . Διὰ τὸ νὰ θεβαιωθοῦν ὁμοῦς τελειότερον περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἠραίων τὸ γάλα ἀλλεπαλλήλως μὲ νερόν καὶ εἶδον ὅτι κατῆλθεν ἡ πυκνότης τοῦ γάλακτος εἰς 15° εἰς 10° εἰς 5° κ.ο.κ. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐνεθουσίασε τὰ παιδιά.

Κατὰ τὸ 1939 ὁ ἀπόφοιτος τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἡρακλείου — Κρήτης δημ/λος κ. Στυλιανὸς Μαλανδράκης ἔκαμε σπουδαῖα πειράματα ἐντὸς τοῦ ἐργαστηρίου μας Φυσικῆς — Χημείας, καὶ ἐπεβεβαιώθη οὕτως ἡ φήμη ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἡρακλείου μεριμνᾷ διὰ τὴν τελείαν κατάρτισιν τῶν τροφίμων τῆς εἰς τὸ μάθημα τῶν Φυσικῶν.

Χειροτεχνία

Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο τὰ παιδιά μας ἔσχον ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν. Ὅχι μόνον εἰς τὸ σχολεῖον κατὰ τὰς ὠρισμένας ὥρας εἰργάζοντο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς οἰκίας των κατεσκευάζον ἀπὸ χάρτην, ξύλον καὶ πηλὸν διάφορα ἀντικείμενα ἐν σμικρογραφίᾳ, ὡς ἄροτρα, σκάφες, ἀμάξια, αὐτοκίνητα, πηρούνια, κουτάλια, πτυάρια, τραπέζια, καρέκλες, καναπέδες, μελονοδοχεῖα, κονδυλοφόρους, σταυρούς, γεωμετρικὰ σώματα, κλπ., κλπ. Ὅλα τὰ ἀνωτέρω φυλάσσονται μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας εἰς τὸ σχολικὸν μας μουσεῖον.

ᾠδική

Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο θὰ δώσω ἀφορμὴν εἰς μερικοὺς καλοθελητὰς νὰ μὲ κατηγορήσουν διὰ δευτέραν φοράν ἐπὶ προγονοπληξία. Ὅταν ἐδίδασκον οἰαδῆποτε ἐθνικὰ ἢ ἐκκλησιαστικὰ ἄσματα εἶχον πάντοτε κατὰ νοῦν τὴν ἀπέραντον σημασίαν, ἣν ἀπέδιδον εἰς τὴν μουσικὴν οἱ πρόγονοί μας. Οὗτοι δικάως ἐφαντάζοντο ὅτι ἡ καλῶς ἐκτελουμένη μουσικὴ καταπραῦνει τὰ πάθη, ἐξευγενίζει τὰ ἦθη, καταπαύει τοὺς πόνους καὶ τὰς λύπας, ἀναβιβάζει τὴν ψυχὴν εἰς τὰ αἰθέρια ὕψη τῆς θείας ἁρμονίας, καὶ ἐξυψώνει τὰ ἄτομα καὶ τοὺς λαοὺς εἰς τὸ ἀνώτατον ἐπίπεδον τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Λόγω τῆς ὕψηλης ταύτης ιδέας των περὶ τῆς μουσικῆς οἱ ἀθάνατοι πρόγονοί μας ἐκαλλιέργησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν θείαν ταύτην τοῦ Ὁρφέως τέχνην, ὥστε οἱ νεώτεροι λαοὶ τῆς Δύσεως, οἱ ὁποῖοι ὡς πεπολιτισμένοι τρέφουν τὴν αὐτὴν περίπου λατρείαν πρὸς τὴν μουσικὴν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξιχνιάσουν μέχρι σήμερον ἀπολύτως τὸ μυστήριον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς τελειότητος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ νὰ ἀνακαλύψουν τὸ ἐναρμόνιον γένος αὐτῆς, τοῦ ὁποῖου γένους οἱ μῦσαι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἦσαν ἐλάχιστοι. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δὲν παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ εἶπω ἂν ἡ διδασκαλία μου ἀπέδωκε καρποὺς ἢ ὄχι. Δύναμαι μόνον νὰ εἶπω ὅτι οἱ μαθηταὶ μου μετὰ τὴν

ἐκμάθησιν σχολικῶν ἀσμάτων ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀσχοληθοῦν καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν, ἐμπνευσθέντες εἰς τὸ διάθημά των τοῦτο ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπ' ἐκκλησίας ὑφ' ἡμῶν πολλῶν μαθημάτων τῶν διαπρεπεστεύων μουσικοδιδασκάλων τοῦ Γένους. Συνεστήθη τοιοῦτοτρόπως ἡ παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικὴ μαθητικὴ χορωδία, περὶ τῆς ὁποίας ἐγράψαμεν ἄλλαχού.

Γυμναστικὴ

Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποδίδομεν μεγαλυτέραν τοῦ δέοντος σημασίαν, οἱ μαθηταὶ ἐδιδάχθησαν νὰ ἐκτελέσουν ἐλευθέρας Σουηδικὰς ἀσκήσεις, τοιαύτας δὲ καὶ μετὰ κοντῶν. Ἐπὶ πλέον ἐδιδάχθησαν οἱ μαθηταὶ διάφορα παιγνίδια, περὶ τῶν ὁποίων ἐγράψαμεν ἄλλοτε, ἐδιδάχθησαν δὲ καὶ νὰ ἐκτελέσουν διαφόρους κινήσεις ἀπομιμητικὰς τῆς ἐργασίας πολλῶν ἐπαγγελματιῶν, ὡς τοῦ θεριστοῦ, τοῦ μαραγκοῦ, τοῦ ἀρτοποιοῦ κλπ. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γυμναστικῶν ἐπιδείξεων ἢ καὶ κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἐξετάσεων ἢ ἐκτέλεσις τῶν προσταγμάτων «θερίσατε», «σκάψατε», «ροκανίσατε», «ζυμώσατε» κλπ. προεκάλει τὸν ἀφάνταστον ἐνθουσιασμόν τοῦ παρακολουθοῦντος τὴν ἐκτέλεσιν ταύτην πλήθους.

Ἰχνογραφία

Τὰ παιδιὰ μου ἔδειξαν μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὸ μάθημα τῆς Ἰχνογραφίας. Κατάρθωσαν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἰχνογραφήσουν καὶ ἐκ τοῦ φυσικοῦ, καὶ πρὸς τοῦτο ὄχι μόνον ἐπέτυχον νὰ ἰχνογραφήσουν τὰ ἐντὸς τῆς αἰθούσης σχολικὰ ἐπιπλα, τὴν πρόσοψιν τοῦ διδασκτηρίου, τὸν σχολικὸν κήπον, τὰ ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ σχολείου δένδρα, τὰ καλύτερα σπίτια τοῦ χωριοῦ, ἀλλ' ἐπέτυχον καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν σχεδιαγράμματος τοῦ χωριοῦ. Τὰ παιδιὰ πολλάκις μετέφερον μαζὺ των κατὰ τὰς ἐκδρομὰς τετράδια ἰχνογραφίας μὲ μολυβδοκόνδυλον, καὶ ἐφρόντιζον νὰ ἰχνογραφήσουν ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὰ πέριξ θουνά, τοὺς δρόμους, τὰς γεφύρας, τὰ ρυάκια κλπ. Κάποτε εἶχον διάθεσιν νὰ ἰχνογραφήσουν τὴν φάτσα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, καὶ τὸ τοιοῦτον προεκάλει εὐθυμίαν εἰς ὅλα μου τὰ παιδιὰ, μικρὰ καὶ μεγάλα. Παρατηρήθη τὸ ἐξῆς, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν κατωτέρων τάξεων ἐζήλευον τοὺς μεγάλους, καὶ διὰ νὰ τοὺς προσπεράσουν δῆθεν εἰς τὸ μάθημα αὐτὸ ἔθετον κρυφίως ἐν φύλλον χάρτου ἐπὶ μιᾶς εἰκόνας τῶν βιβλίων των, καὶ λόγῳ τῆς διαφανείας τοῦ χάρτου κατάρθωνον νὰ μᾶς παρουσιάζουν τέλεια ἰχνογραφήματα, ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τῶν μεγάλων. Ἡ ἀπάτη αὐτὴ τῶν πιτσιρίκων μου ἀπεκαλύφθη, ἀλλ' ἡμεῖς ἐπετρέψαμεν εἰς τοὺς μικροὺς νὰ συνεχίσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἐργασίαν των μέχρι ἐξασκήσεώς των περὶ τὸ ἰχνογραφεῖν.

Καλλιγραφία

Οἱ μαθηταὶ μου δὲν ἦσαν καλλιγράφοι. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὴν καλλιγραφίαν οἱ μαθηταὶ ἔπρεπε νὰ διαθέσω 2 καὶ 3 ὥρας καθ' ἑβδομάδα, οὕτως ὥστε νὰ κατορθώσω νὰ ἐπιβλέψω τὴν ἐργασίαν ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν μαθητῶν καὶ νὰ τοὺς καθοδηγήσω εἰς τὸ καλῶς γράφειν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἦτο ἀδύνατον, διότι τὸ σχολεῖον μας ἦτο μονοτάξιον ἀπὸ τοῦ 1924—1937 μὲ 200 καὶ πλέον μαθητάς, καὶ ἔτσι δὲν εἶχον τὸν πρὸς τοῦτο διαθέσιμον χρόνον.

Γεωμετρία

Εἰς τὸ μάθημα τῆς Γεωμετρίας ὡς πρωταρχικὸν ὄρον ἔθεσα τὴν ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἐκτιμᾶν ὀρθῶς τὰς διαστάσεις τῶν σωμάτων, τὰς ἀποστάσεις μεταξὺ μακρὰν ἢ ἐγγὺς κειμένων σημείων, τὸ θάρος τῶν σωμάτων κλπ. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐκτίμησις τῶν μαθητῶν ἦτο κατὰ 30 ἕως 40% ἐσφαλμένη. Ἐλαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς μέρος εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐκτίμησιν, καὶ ἠπόρουσιν οἱ μαθηταὶ πῶς κατορθώνομεν νὰ πλησιάζωμεν τὴν πραγματικότητα. Ἡ ἀγωνία αὕτη τῶν παιδιῶν μου διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον, καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἠδύναντο νὰ ἐκτιμήσουν ὀρθῶς ὅλα τὰ ἀνωτέρω. Μεθ' ἐκάστην ἐκτίμησιν μετεχειριζόμεθα τὸ μέτρον καὶ τὴν ζυγαριὰ διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον ἐπέτυχεν ἡ ἐκτίμησις.

Προβλήματα πρὸς λύσιν ἐδόθησαν ἐκ τοῦ φυσικοῦ. Π.χ. κατεμετρήθη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πίνακος καὶ ὁ ὄγκος αὐτοῦ, κατεμετρήθη ἡ ἐπιφάνεια καὶ ὁ ὄγκος τῆς κυλινδρικής θερμάστρας, κατεμετρήθη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πατώματος, τῆς ὀροφῆς καὶ τῶν τοίχων τῆς σχολικῆς αἰθούσης, κατεμετρήθη ὁ ὄγκος τῶν τοίχων τοῦ διδαστηρίου, εὐρέθη ὁ ὄγκος τοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, εὐρέθησαν ἡ ἐπιφάνεια καὶ ὁ ὄγκος ὄλων περίπου τῶν γεωμετρικῶν σωμάτων τῶν ὁποίων ἔχει τὸ σχολεῖον μας τελειοτάτην συλλογὴν, εὐρέθη τὸ ἐμβαδὸν τῆς σχολικῆς αὐλῆς, τοῦ σχολικοῦ κήπου καὶ τοῦ σχολικοῦ λόφου, ὑπελογίσθησαν αἱ διαστάσεις τοῦ καλλιεργημένου κάμπου τοῦ χωρίου μας καὶ ἐπὶ τῇ θάσει τούτων εὐρέθη τὸ ἐμβαδὸν αὐτοῦ, κλπ., κλπ.

Σημείωσις: Λοιπὸν ἄς τελειώσουμε. Ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ εἶπαμε γιὰ τὴν ἐργασία μας νομίζω κατάλαβε ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου πῶς ἐλειτούργησε τὸ σχολεῖον Χρυσοκεφάλου. Φυσικὰ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ὀνομασθῇ τὸ σχολεῖο μας σχολεῖο Σαξῶνων, σχολεῖο ἐργασίας, σχολεῖο ζωῆς, ἀλλὰ σ' αὐτὸ φταίγει ἡ Πολιτεία ποὺ μὲ ἕνα σκληρὸ νομοθέτημα μᾶς ἀπέκλεισε ἀπὸ τὴν μετεκπαίδευσιν σὲ Διδασκαλεῖο πρὶν κάμποσα χρόνια. Λοιπὸν θέτω τέρμα στὸ θέμα καὶ παρακαλῶ νὰ ἐκφέρουν οἱ συνάδελφοι τὶς γνώμες τους γραπτῶς ἢ προφορικῶς γιὰ τὶς ἀτέλειες, τὶς ὁποῖες ἤθελε παρουσιάσει ἡ μελέτη μου αὐτὴ καὶ ἡ ἐργασία μου. Ὡς κατακλείδα τῆς μελέτης μου ἀναφέρω τὰ ἐξῆς ὀλίγα: Κάμποσα χρόνια κι ἐδῶ πνέει σὲ ὄλο τὸν κόσμον πνεῦμα ἐλευθερίας γιὰ τὸ παιδί. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα τὸ παιδί δὲν εἶχε ἐξασφαλισμένη τὴν παραμικρὴ ἐλευθερία, δὲν εἶχε δικαίωμα ὑπαρξεως, καὶ ἦταν ἀντικείμενον περιφρόνησης. Πολλοὶ θάρσαροι λαοὶ θυσίαζαν τὰ παιδιὰ τους στοὺς αἰμοδιψεῖς θεοὺς τους γιὰ νὰ τοὺς ἐξευμενίσουν, ἄλλοι λαοὶ καταπίεζαν καὶ ἔδερναν μέχρι θανάτου τὰ παιδιὰ τους, καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὁ πατέρας ποὺ εἶχε ἐξουσία Χαμητ ἐπάνω στὴν οἰκογένειά του μποροῦσε ἀνενόχλητα νὰ σκοτώσῃ ὅσα παιδιὰ του ἤθελε χωρὶς νὰ δώσῃ λόγον σὲ κανένα. Ὅποιος βλέπει στὴν Παιδολογίαν τὴν ἱστορίαν τῶν παθημάτων τοῦ παιδιοῦ στοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀνορθοῦνται οἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ἀπὸ φρίκην, καὶ θεωρεῖ σωτήρας τῆς ἀνθρωπότητος τὸν Πεσταλότσι, τὸν Ρουσσώ καὶ τοὺς ἄλλους πρώτους παιδαγωγοὺς ποὺ ἔρριξαν κραυγὴν γιὰ τὸ παιδί καὶ τὸ ἔσωσαν. Ἀλλὰ πῶς τὸ ἔσωσαν; Καὶ σήμερον ὑποφέρει τὸ παιδί μὲ τὸ στραβὸ σύστημα ἐργασίας ποὺ ἔχουν ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ κόσμου, ἀνώτερα καὶ κατώτερα. Γι' αὐτὸ γίνεται σήμερον ὅλη αὐτὴ ἡ κίνησις γιὰ τὸ σχολεῖο ἐργασίας, γιατί ἀπ' αὐτὸ θὰ εὕρῃ τὸ παιδί τὴν χαρὰν του καὶ τὴν σωτηρίαν του. Ἄς εὐχηθοῦμε νὰ ἀνατείλῃ γλήγορα καὶ στὴν Ἑλλάδα μας ἡ ἡμέρα αὐτή.

ΜΙΑΤ. Κ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΚΠΑΙΔ. ΠΕΡΙΦ. Κ. ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ
3/ΣΙΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ
ΧΡΥΣΟΚΕΦΑΛΟΥ
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. 86

Ἐν Χρυσοκεφάλῳ τῇ 16 Ὀκτωβρίου 1967

ΠΡΟΣ

Τὸν κ. Νυμφόπουλον Μιλτιάδην συνταξιούχον διδάσκαλον

Ἐνταῦθα

Θέμα: «Εὐχαριστίαι δι' εὐγενῆ προσφοράν πρὸς τὸ σχολικὸν ταμεῖον καὶ διανομὴν γραφικῆς ὕλης εἰς ἀπόρους μαθητὰς Σχολείου»

Οἱ εὐχαριστίαι μας διὰ τὴν εὐγενῆ προσφορά σας, θερμῆς καὶ ἐγκάρδιες, ἅς ἔρθουν πνοὴ μυρωμένη, αὖρα, δροσερὴ νὰ θροῦν τὸν ἀτόμαχο δάσκαλο, γιὰ νὰ τοῦ ζωντανέψουν ἀναμνήσεις καὶ νὰ τοῦ θυμῆσουν περασμένα.

Μὲ αἰσθήματα ἀγνά, μὲ ἄπειρο σεβασμὸ, μὲ μεγάλο θαυμασμὸ καὶ ἀπέραντη εὐγνωμοσύνη σᾶς σφίγγουμε τὸ χέρι καὶ σᾶς εὐχόμεθα ἐκπλήρωσι κάθε ποθητοῦ στὴν ζωὴ σας.

Ὁ Διευθυντὴς

ΓΕΩΡΓΟΤΕΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ «ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ» ΚΑΤΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΝ ΤΟΥ 1937 ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ
ΚΑΤΩ ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ

Ἄγαπῆτοί συνάδελφοι (1)

Μοῦ ἔκαμε τὴν ὑψίστην τιμὴν ἡ Σεβαστὴ Ἐπιθεώρησις τῶν Σχολείων μας νὰ μοῦ ἀναθέσῃ νὰ ὀμιλήσω ἐπὶ ἐνὸς τῶν σπουδαιότερων θεμάτων τοῦ συνεδρίου μας, ἐπὶ τοῦ θέματος «τὸ σχολεῖον ἐργασίας». Βεβαίως αἱ πρὸς τοῦτο δυνάμεις μου εἶναι ἀνάξιαι λόγου, ἀλλὰ αἱ μελέται μου καὶ ἡ πείρα μου θὰ μὲ ἐνισχύσουν νὰ ἱκανοποιήσω ἐν μέρει τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας στηρίζει Αὐτὴ ἴσως ἐπ' αὐτῶν. Θὰ πολυλογήσω, θὰ σᾶς κρατήσω ἐπὶ μίαν ὥραν καὶ περισσότερον, ἀλλὰ σᾶς ἐξομολογοῦμαι ὅτι οὔτε μία λέξις ἄχρηστη θὰ ῥῆθῃ ἀπὸ τὰ χεῖλη μου, καὶ θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὲ ἀκούσητε μὲ ἀκράτητον διαφέρον, ἐφ' ὅσον καὶ τὸ θέμα εἶναι εἰς ἄκρον ἐνδιαφέρον.

Ἄγαπῆτοί,

Τὸ θέμα ποῦ θέλω νὰ διαπραγματευθῶ εἶναι τόσο σοβαρόν, ὥστε μόνοι οἱ Γκερτσενστάινερ, Βόλφ καὶ λοιποὶ Γερμανοὶ παιδαγωγοὶ θὰ ἐδικαιοῦντο νὰ ἐκφέρουν ἐπ' αὐτοῦ γνώμην καὶ νὰ καθοδηγήσουν τὰ πρῶτα θήματα τῆς Λαϊκῆς μας ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον, καὶ νὰ ἐξάγουν τὸ Λαϊκὸν σχολεῖον ἀπὸ τὸ μονοπάτι τοῦ Ἔρβαρτ, ὅπου περιπλανᾶται μέχρι σήμερον. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου ἔγραψον πρὸ ἐτῶν εἰς τὰς ἐκθέσεις μου τὰ ἐξῆς σχετικὰ: «Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ διορισμοῦ μου εἰς τὸ σχολεῖον Χρυσοκεφάλου ἀπεφάσισα νὰ δώσω τὴν δέουσαν παιδαγωγικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου, νὰ στηρίξω μὲ τὰ ὑπάρχοντα μέσα τὴν ἐργασίαν μου ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ σχολείου ἐργασίας, καὶ νὰ παρεκκλίνω ἐπ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν μέθοδον Ἔρβαρτ τὴν ἐπικρατοῦσαν σήμερον ἐν Ἑλλάδι». Αὐτὸ ἐπιβεβαιουῦται καὶ ἀπὸ τὰς κρίσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Δράμας καὶ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου Παιδείας περὶ τῆς ἐργασίας μου. Ἡ σχολὴ μας θέλουσα νὰ παρεκκλίνῃ ὀλίγον ἀπὸ τὴν μέθοδον Ἔρβαρτ δὲν ἐννοεῖ νὰ δολοφονήσῃ τὴν μέθοδον αὐτὴν, ἢ ὁποία καλῶς ἢ κακῶς συνεχίζει τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν στερέωμα, καὶ ἐννοεῖ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν παρατηρητικότητά αὐτῶν εἰς ἀφάνταστον σημεῖον. Ὅπως ὁμως ἔχουν τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα σήμερον ἐν Ἑλλάδι, δηλ. ἐφ' ὅσον τίθεται ὡς θάσις προαγωγῆς τῶν μονοταξίων σχολείων ὁ ἀριθμὸς 40, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά ἔχομε τὸν ἀριθμὸν 80, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἔλλειψις ὑγιεινῶν διδασκηρίων, ἐφ' ὅσον αἱ σημεριναὶ Παιδαγωγικαὶ μας Ἀκαδημίαι δύσκολα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δημιουργήσωμεν τὰς ἀπαιτούμενας συνθήκας διὰ τὴν μεταρρύθμισιν, ἐφ' ὅσον ἀντὶ τῶν 30 χιλιάδων δημοδ/λων ποῦ ἀπαιτοῦνται σήμερον ἔχομεν μόνον 15 χιλιάδας, ἐφ' ὅσον δίδεται εἰς τοὺς νέους διδασκάλους μισθὸς πείνης, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται

(1) Σᾶς ἐξομολογοῦμαι ὅτι σ' αὐτὴ τὴν ὁμιλίαν μου μοῦ τράβηξε ἡ ὄρεξις νὰ μεταχειρισθῶ καὶ τὴν καθαρεύουσα καὶ τὴν δημοτικὴν, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι μία κονταμάρα, τὴν ὁποία παρακαλῶ νὰ μοῦ συγχωρήσετε.

εἰς τὰ περισσότερα σχολεῖα μας μεγάλη ἔλλειψις διδακτικῶν ὀργάνων καὶ ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας, ἐφ' ὅσον ὑποχρεοῦται ὁ διδάσκαλος νὰ διδάξη εἰς μίαν νεκρὰν γλῶσσαν ποὺ λέγεται καθαρεύουσα τὴν ὁποίαν δὲν ἀντιλαμβάνονται οὔτε οἱ ἑλληνόπαιδες οὔτε αὐτὸς ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἐφ' ὅσον παραγκωνίζονται οἱ ὑπηρετήσαντες εἰς Τουρκίαν μέσα εἰς τὸ πῦρ τῆς κολάσεως χιλιάδες πρόσφυγες δημοδιδάσκαλοι, ἐφ' ὅσον ἡ Πολιτεία δὲν ἀναγνωρίζει ἰσότητά δικαιωμάτων εἰς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδασκάλους, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ὅλα αὐτὰ τὰ δεδομένα καὶ πρὸ παντὸς ἢ φτώχεια ἢ ἑλληνική, δὲν δύναται ἄνευ τῆς ἄρσεως τῶν ἐμποδίων τούτων νὰ ὑπάρξῃ σχολεῖον ἐργασίας ἐν Ἑλλάδι ἐφάμιλλον τῶν ἐν ταῖς προηγμέναις χώραις λειτουργούντων τοιούτων, οὔτε δὲ καὶ εἶναι λογικὸν νὰ θέλωμεν νὰ δημιουργήσωμεν ὑπὸ τοιούτους ὄρους σχολεῖον ἐργασίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἔχωμεν ἴσως καὶ ἀπαιτήσεις μεγάλας. Πρῶτα πρῶτα ἔπρεπε τὸ κράτος νὰ ἰδρῦσῃ πειραματικὰ σχολεῖα εἰς ὅλας τὰς περιφερείας τῆς χώρας διὰ νὰ γίνουν ἐπίσημοι δοκιμαὶ ἀπαραίτητοι διὰ μίαν ριζικὴν μεταρρύθμισιν, καὶ νὰ μὴν ἀρκεσθῆ μόνον εἰς τὰς δοκιμὰς τοῦ Προτύπου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μαρασλείου, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ δὲν διήρκεσαν παρά μόνον 2 χρόνια. Ἐφ' ὅσον τὸ κράτος δὲν δύναται σήμερον νὰ λαμβάνῃ τὴν μέριμναν αὐτήν, εἴμεθα ἠναγκασμένοι ἡμεῖς οἱ πιτσιρίκοι ἐξ ἰδίας μας πρωτοβουλίας νὰ μιμηθῶμεν τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα παιδαγωγόν, καὶ νὰ μεταφυτεύσωμεν ξένο ἀμπέλι στὸ χωράφι μας, τὸ ὁποῖον ἢ δὲν θὰ εὐδοκιμήσῃ, ἢ θὰ φυτοζωῆ μέχρις ὅτου περιέλθῃ εἰς τὴν ἀφάνειαν δι' ἑλλειψιν ἐπιστημονικῆς καλλιιεργείας καὶ περιποιήσεως. Ὡστε τὸ μόνον λογικὸν εἶναι νὰ μιμηθῶμεν σήμερον μόνον κατὰ ἐν μικρὸν ποσοστὸν ἐπὶ τοῖς % τοὺς ξένους καὶ ἰδικούς μας παιδαγωγούς, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ νὰ συνεχίσωμεν ὁπωσδήποτε καὶ ὅπως καὶ θὰ συνεχίσωμεν τὴν μέθοδον Ἐρβάρτ μέχρις ὅτου ἀρθοῦν τὰ προαναφερθέντα ἐμπόδια καὶ ἀνατείλῃ διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἡ πολυπόθητος ἐκεῖνη ἡμέρα τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας ἀναγεννήσεως! Μακάριος ὁ Ἑλλήν δημοδιδάσκαλος ὅστις θὰ ἀξιωθῆ μορφώσεως συγγενοῦς πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ σχολεῖου ἐργασίας, καὶ θὰ σώσῃ τὸ ἑλληνόπουλον ἀπὸ τὸν μαρμασμὸν καὶ τὸν θάνατον!

Ἄρχῃ ἀρχῇ ἄς ποῦμε ὀλίγα πράγματα διὰ τὸ ἱστορικὸν τοῦ σχολεῖου ἐργασίας. Τὸ νέον σχολεῖον, τὸ σχολεῖον ἐργασίας, δὲν ἐξεπήδησεν αὐτομάτως ἀπὸ τὰ ἔγκατατῆσγῆς, ἀλλ' ἐπήγασεν ἀπὸ τὰ συστήματα ἐργασίας τῶν κυριωτέρων Εὐρωπαϊκῶν παιδαγωγῶν τῆς περασμένης ἐποχῆς, τοῦ Πεσταλότσι, τοῦ Ρουσσώ, τοῦ Ἐρβάρτ, τοῦ Φραϊβελ καὶ λοιπῶν. Δὲν πρέπει καὶ δὲν μπορεῖ ὁ νέος παιδαγωγικὸς κόσμος νὰ περιφρονήσῃ τὰς σκέψεις καὶ παρατηρήσεις τῶν παλαιῶν τούτων παιδαγωγῶν, διότι εἰς τὰς παρατηρήσεις των εὐρίσκομεν ζωντανὰς τὰς βασικὰς θεωρίας τοῦ νέου μας ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Ἐκ τῶν παιδαγωγῶν τούτων ὁ δικός μας Κάστανος σκιαγραφεῖ δύο, τὸν Πεσταλότσι καὶ τὸν Ἐρβάρτ. Περὶ τοῦ Πεσταλότσι λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Πεσταλότσι ἐπόνεσε γιὰ τὸ λαὸ του καὶ πῶς πολὺ γιὰ τὸ φτωχὸ καὶ ὄρφανὸ παιδί. Ἐδῶκε ἀπ' τῆς ζωῆς του ὅ,τι εὐγενικὸ εἶχε, ἐθυσίασε τὴν περιουσίαν του καὶ τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐτυχίαν τῆς οικογενείας του, ἐθυσίασε ὀλόκληρο τὸ ἐγὼ του γιὰ τὸ ἰδεῶδες του. Παρὰ τὴν μεγάλην ἀντίδρασιν τῆς πολιτείας καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς κοινωνίας ξεπήδησεν ἀπὸ τῆς μεγάλης ψυχῆς του οἱ βασικὲς ἀντιλήψεις, ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ στηρίξῃ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀντιλήψεις, ποὺ δὲν ἀνεγνωρίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν του, ποὺ παρεξηγήθησαν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, καὶ ποὺ ἔμειναν νεκρῆς 100 ὀλό-

κληρα χρόνια πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς ἀνθρωπότητος, στὶς ὁποῖες ἀντιλήψεις ὅμως μὲ γοργὸ θῆμα ξαναγύρισε μὲ σεβασμὸ ὁ ἐκπαιδευτικὸς κόσμος τοῦ Κ'. αἰῶνα, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ μία νέα κατάσταση. Οἱ πλούσιες σὲ περιεχόμενο κοινωνικὲς καὶ διδακτικὲς ἀρχὲς τοῦ Πεσταλότσι, ποὺ ἀποτελοῦν σύμβολα τῆς σημερινῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης εἶναι: 1ον. Κάθε ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι αὐτοδημιουργία. 2ον. Καλυτέρευση στὶς ἐξωτερικὲς συνθήκες τῶν λαϊκῶν στρωμάτων μὲ δημιουργία τῶν ἀναγκαίων οἰκονομικῶν προϋποθέσεων, γιὰ νὰ μπορῇ ὁ λαὸς νὰ σηκωθῇ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ. 3ον. Βοήθεια γιὰ αὐτοβοήθεια. 4ον. Ἀρμονικὴ ἀνάπτυξη τῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ. 5ον. Ἡ χειροτεχνικὴ ἐργασία μέσα στὸ σχολεῖο, ὅπως τὸ κλώσιμο τοῦ θαμβακιοῦ, ἀσχολίες μέσα στὸν κῆπο, κλπ.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ιδέες δὲν κατενοήθησαν στὴν ἐποχὴ τοῦ Πεσταλότσι, ἐνεκρῶθησαν καὶ ἔμειναν ἀνεφάρμοστες, ὥσπου ἔλαμψε στὸ στερέωμα ἓνας ἄλλος ἀστήρ πρῶτου μεγέθους, ὁ Γερμανὸς Ἔρβарт. Ὁ Ἔρβарт ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ τὸ παιδαγωγικὸν τοῦ οἰκοδόμημα ἐπάνω στὴν Ψυχολογία καὶ στὴν Ἠθική. Τρία κύρια μέρη διακρίνει στὴ διδασκαλία του ὁ Ἔρβарт, τρία μονοπάτια· τὸ μονοπάτι ποὺ φθάνει στὴν ἐποπτεία, τὸ μονοπάτι ποὺ φθάνει στὸ ξεκαθάρισμα καὶ στὴν συστηματοποίηση τῶν γνώσεων, καὶ τὸ μονοπάτι ποὺ ἐφαρμόζει κάθε τι ποὺ μπῆκε στὴν ψυχὴ γιὰ νὰ γίνῃ σταθερότερο καὶ διαρκέστερο κτῆμα τῆς. «Ἐποπτεῦν, νοεῖν καὶ ἐφαρμόζειν» εἶναι τὰ τρία κύρια μέρη τῆς διδασκαλίας σύμφωνα μὲ τοὺς θεμελιώδεις ψυχολογικοὺς νόμους. Μᾶς παρουσιάζει λοιπὸν ὁ Ἔρβарт μιὰ μεγαλειώδη ψυχολογημένη μέθοδο διδασκαλίας ποὺ ἔχει γιὰ βασικὸ στοιχεῖο τὴν αὐτενέργεια, τὴν ψυχικὴ κίνηση τοῦ παιδιοῦ ὅταν μαθαίνει, μιὰ μέθοδο ὅμως μὲ τὸ μεγάλο μειονέκτημα πὼς ἐξυπηρετεῖ τὴν νοησιαρχικὴ κατεύθυνση ποὺ κυριαρχοῦσε στὴν ἐποχὴ του, διότι ἐνῶ ἡ κεντρικὴ σκέψις στὸ σύστημά του εἶναι ἡ διάπλασις δυνατῆς ἠθικῆς βουλήσεως, ὁ Ἔρβарт ζητεῖ μὲ τὴ μέθοδό του νὰ φθάσῃ στὴν βούληση ἀπὸ πλαγίους δρόμους, μὲ τὴν προσφορὰ γνώσεων, ἔστω καὶ ἂν τονίζεται ἰδιαιτέρως ἡ αὐτενέργεια, καὶ παραμελεῖ νὰ ἐπιδράσῃ ἄμεσα καὶ συστηματικὰ ἐπάνω στὸ συναίσθημα καὶ στὴν βούληση. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἔρβарт κατόπιν τροπολογοῦν τὴν μέθοδόν του καὶ φθάνουν στὰ πέντε τυπικὰ στάδια ποὺ κυριάρχησαν πολλὲς δεκαετηρίδες μέσα στὸ σχολεῖο καὶ ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερον νὰ παίζουν τὸν ρόλο τους. Τὸ Ἔρβартιανὸν λοιπὸν σύστημα ἂν καὶ εἶχε τέλεια ψυχολογημένες τίς θάσεις του, παρενοήθη εἰς ὄλα του τὰ σημεῖα ἀπὸ τὸ σχολεῖο καὶ τὸν διδάσκαλο, παραστράτησε ἀπὸ τίς ὀρθές του γραμμὲς σὲ τέτοιο βαθμὸ, ποὺ σὲ λίγο χρονικὸ διάστημα ἄρχισε νὰ θρίσκη σοβαρὴ ἀντίδραση τόσο ἀπ' τὸν δασκαλικὸ κόσμον ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς ψυχολόγους καὶ τοὺς παιδαγωγούς».

Ἔτσι ὠμίλησε ὁ Κάστανος περὶ τῶν δύο ὡς ἄνω κορυφαίων παιδαγωγῶν. Ὅφειλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ Ἔρβартιανὸν σύστημα ἐκυριάρχησεν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα ὄχι μόνον στὴν Γερμανία, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλο τὸν κόσμον. Ὅλη ἡ ἀνθρωπότης ἐδέχθη μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν τὸ φιλοσοφικὸ τοῦ σύστημα καὶ τὴν μέθοδό του. Διδασκαλεῖα ἰδρύθησαν εἰς ὄλα τὰ κράτη καὶ ἐμόρφωσαν χιλιάδας διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἀπόστολοι τῆς νέας ἐκπαιδευτικῆς ἰδεολογίας. Δυστυχῶς διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους ἐσαλεύθησαν τὰ στερεὰ θεμέλια τῆς διδακτικῆς μεθόδου τοῦ Ἔρβарт, διότι μέσα εἰς τὴν ραγδαίαν πρόοδον τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν του ἐξέλιξιν τὸ Ἔρβартιανὸν σύστημα ἔμεινε συντηρητικὸν καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς νέας πνευματικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας, καὶ πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν

της ζωής των πεπολιτισμένων λαών. Καί έτσι ή συντηρητικότης του "Ερβαρτιανού συστήματος ἔκαμε νά σηκωθῆ ἔναντιόν του μία ἐπαναστατική βοή, ἕνα δυνατὸ μεταρρυθμιστικὸ πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας μέσα στὸ σχολεῖο. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐγεννήθη τὸ σχολεῖον ἐργασίας. Πρὶν νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ νέου τούτου λαϊκοῦ σχολείου καὶ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐν αὐτῷ συντελουμένης ἀγωγῆς, κρίνομεν καλὸν νὰ παραθέσωμεν μερικὰς γνώμας τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ Ρουσσῶ σχετικὰς πρὸς τὴν πορείαν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων ἐργασίας, τὰς ὁποίας ἔσταχυολόγησεν ὁ ἐπιφανὴς Ἀμερικανὸς καθηγητῆς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Κολομβίας Ζὰν Δεβέϊ. Ὁ Ρουσσῶ ἔλεγεν: «Ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ ἔχη ὡς βᾶσιν τὰς ἰκανότητας τῆς φύσεως τῶν διδασκομένων καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς μελέτης τῆς παιδικῆς φύσεως πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐν αὐτῇ δυνάμεων». Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Ρουσσῶ θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχὴ πάσης νεωτέρας προσπαθείας πρὸς ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἀλλαχοῦ ἔλεγεν: «Ἡ γνώσις εἶναι ζήτημα ἀνάγκης καὶ μέρος τῆς λειτουργίας τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως. Ἐνας ἡλικιωμένος πρέπει ἀληθῶς νὰ γνωρίζῃ πολλὰ πράγματα, τὴν χρησιμότητα τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ἕνα παιδί, ἀλλ' ἤμπορεῖ τὸ παιδί νὰ μάθῃ καὶ πρέπει ἄραγε νὰ μάθῃ ὅλα ὅσα ἕνας ἡλικιωμένος πρέπει νὰ γνωρίζῃ; Προσπαθήσατε νὰ διδάξητε ἕνα παιδί ὅτι τοῦ χρειάζεται εἰς τὴν ἡλικίαν του, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι δὲν περισσεύει καθόλου καιρὸς δι' ἄλλα πράγματα. Διατί θέλετε νὰ ἐπιβάλλετε εἰς τὸ παιδί σπουδὰς μιᾶς ἡλικίας εἰς τὴν ὁποίαν πιθανὸν νὰ μὴ φθάσῃ, καὶ παραμελεῖτε ἐκεῖνας τὰς γνώσεις αἱ ὁποῖαι ἰκανοποιοῦν τὰς παρούσας ἀνάγκας του; Ὁ μέγιστος, ὁ σπουδαιότατος, ὁ χρησιμώτατος κανὼν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι: Μὴν κερδίζης χρόνον ἀλλ' ἐξόδευε αὐτόν. Ἐὰν τὸ νήπιον δι' ἑνὸς πηδήματος ἔφθανε ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς μητρός του εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς λογικότητος, ἡ σημερινὴ ἐκπαιδεύσις θὰ ἦτο λίαν κατάλληλος· ἀλλ' ἡ φυσιολογικὴ του ἀνάπτυξις ἀπαιτεῖ ἐντελῶς διάφορον ἀγωγήν. Ἀπασα ἡ σημερινὴ μας μέθοδος εἶναι σκληρὰ, διότι συνίσταται εἰς θυσίαν τοῦ παρόντος χάριν ἑνὸς ἀπωτέρου καὶ ἀθεεαίου μέλλοντος. Ἡ φύσις ἀπαιτεῖ τὰ παιδιὰ νὰ μείνουν παιδιὰ πρὶν γίνουιν ἄνδρες. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀνατρέψωμεν τὴν τάξιν ταύτην θὰ παραγάγωμεν καρπούς ἀώρους καὶ ἀνουςίους, οἵτινες σήπονται πρὶν ἢ φθάσουν νὰ ὀριμάσουν. Ἡ παιδικὴ ἡλικία ἔχει ἰδίας μεθόδους τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ κρίνειν καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι». Καὶ ἄλλαχοῦ ἔλεγεν: «Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν μανθάνομεν εἰς τὰ σχολεῖα μας τί εἶναι μοχλός, ἐνῶ δὲν εὐρίσκεται παῖς χωρικοῦ 12ετῆς, ὅστις νὰ μὴ ἠξεύρῃ νὰ μεταχειρίζεται τὸν μοχλὸν καλύτερα ἀπὸ τὸν πρῶτον μηχανικὸν τῆς Ἀκαδημίας. Τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα οἱ μαθηταὶ δίδουν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου εἶναι ἑκατοντάκις χρησιμώτερα ἀπὸ ὅτι θὰ διδαχθοῦν κάποτε εἰς τὴν τάξιν. Παρατηρήσατε μίαν γάταν ὅταν διὰ πρῶτην φορὰν εἰσέρχεται εἰς ἕν δωματίον· ἐγγίζει κάθε τι, παρατηρεῖ, ὀσφραίνεται, δὲν μένει ἡσυχῇ οὐδὲ μίαν στιγμὴν. Τὸ ἴδιον κάνει καὶ τὸ παιδί ὅταν ἀρχίζῃ νὰ περιπατῆ καὶ νὰ αἰσθάνεται τὸν κόσμον». Ἀλλαχοῦ φωνάζει ὁ Ρουσσῶ μετ' ἀγανακτικῆς: «Ἡ πρώτη ἄνευ νοήματος φράσις, τὸ πρῶτον γεγονός τὸ ὁποῖον προϋποθέτει ὁ μαθητῆς ὡς βέβαιον κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἄλλου, χωρὶς νὰ εὐρῃ ὁ ἴδιος τὸ νόημα τοῦ πράγματος, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς καταστροφῆς τῆς κρίσεως. Περὶ τίνος θὰ ἠθέλετε νὰ σκέπτεται ὁ μαθητῆς, ἀφοῦ σεῖς οἱ διδάσκαλοι ἀναλαμβάνετε νὰ σκέπτεσθε ὅλα ὑπὲρ αὐτοῦ;» Καὶ ταῦτα ἔλεγε διότι ἔβλεπεν ὅτι τὸ κατατεταγμένον ὕλικόν τῶν βι-

θλίων μας καὶ τὰ δι' ἑκάστην τάξιν ὀριζόμενα μαθήματα ἀντιπροσωπεύουν τὰς σκέψεις ἄλλων, τῶν ἡλικιωμένων καὶ ὄχι τῶν παιδιῶν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ρουσσώ ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι λειτουργία φυσιολογικῆς ἀναπτύξεως ἐπεδράσε τὰ μέγιστα ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἐκπαιδεύσεως. Πολλοὶ παιδαγωγοὶ Ἀμερικανοὶ ἐπειραματίσθησαν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν του, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πειραμάτων προέχει τὸ τῆς Καρ Τζόνσον εἰς πολλὰ σχολεῖα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Ἡ Καρ Τζόνσον κατακρίνει τὸν συνήθη τύπον τοῦ σημερινοῦ σχολείου ὅπου τὰ πράγματα εἶναι εὐκόλα διὰ τὸν διδάσκαλον, ὅστις ἐπιδιώκει ταχέα καὶ ἅπτα ἀποτελέσματα. Τὸ τοιοῦτον σχολεῖον λέγει ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῶν τροφίμων του, δὲν ἀνατρέφει ἄτομα ἱκανὰ εἰς διαρκῆ ἀντίστασιν καὶ εἰς δημιουργικὴν ἐνεργητικότητα. Ἐνα παιδί εὐτραφὲς καὶ ζωηρόν, λέγει ἡ Καρ Τζόνσον, ἔχει μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ κατασκευάζῃ ἀντικείμενα καὶ νὰ γνωρίζῃ αὐτά. Ἡ ἀνάγκη αὐτῆ τῆς ἐνεργητικότητος δέον νὰ ἰκανοποιῆται ἐν τῷ σχολεῖῳ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν· τὸ παιδί πρέπει νὰ ἀφήνεται ἐλεύθερον κατὰ τὴν ἐργασίαν καὶ κατὰ τὰ παιγνίδια. Ὁ πῆριξ κόσμος τῶν ἀντικειμένων εἶναι διὰ τὸ παιδί καὶ τὸ ἐξαετὲς ἀκόμη ἐν ἀνεξερεύνητον ἡμισφαίριον, κόσμος ὁ ὁποῖος διαρκῶς μεγαλώνει εἰς τὴν μικράν του ἀντίληψιν, καθόσον ἡ ἐνεργητικότης πρὸς ἐξερευνησεις τὸ ὅθει ὀλονὲν μακρύτερα, ὅπου κάθε στιγμή συναντᾷ νέα ἄγνωστα πράγματα. Ἀντὶ ὅμως νὰ βοηθοῦν τὰ σχολεῖα τὴν εὐκαιρίαν ταύτην τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀνακαλύψεως, τὰ πλεῖστα τούτων περικλείουν τοὺς μικροὺς ἐντὸς στενοῦ χώρου μὲ μελαγχολικὴν σιγὴν, εἰς ἐξαναγκαστικὴν στάσιν σώματος καὶ πνεύματος, ἕως ὅτου ἡ περιέργεια αὐτῶν ἀποναρκοῦται καὶ καταντᾷ εἰς ἐκπληξιν διὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς αὐτοὺς παράδοξα. Τὸ σῶμα τοῦ μαθητοῦ πολὺ γλίγωρα ἀποκάνει ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν καὶ ἀρχίζει οὗτος νὰ καταγίνεται πῶς θὰ ἀποφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ διδασκάλου του καὶ νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὴν μικράν του φυλακὴν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς λόγους διὰ τὸν ὁποῖον στέλνονται τὰ παιδιὰ εἰς τὸ σχολεῖον εἶναι ὅτι τὸ παιδί πρέπει νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν μετ' ἄλλων συνεργασίαν. Τούτου δεδομένου ἡ Καρ Τζόνσον στηριζομένη ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ρουσσώ προσεπάθησε νὰ ἀνακαλύψῃ τοιοῦτον παιδαγωγικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον νὰ δίδῃ τὴν μεγίστην ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μικρὸ παιδί λόγῳ τῶν τρυφερῶν του μυῶνων καὶ τῶν ἀτελῶν του αἰσθήσεων δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ θαρεῖαν ἐργασίαν πρὸς καλλιτεχνικὴν κατασκευὴν λεπτῶν πραγμάτων, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὴν σχολικὴν του ζωὴν διὰ τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, οὔτε διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μικρῶν παιγνιδίων καὶ ἐργαλείων. Πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν φυσικὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἤρχισεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, δηλ. νὰ τρέχῃ ἀπὸ ἐνὸς ἐνδιαφέροντος ἀντικειμένου εἰς ἄλλο, νὰ ἐρευνᾷ τὸν σκοπὸν τῶν ἀντικειμένων τούτων καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃ τὴν σχέσιν μεταξὺ αὐτῶν. Ἐὰν ἐπιμένωμεν εἰς τὸν δρόμον τοῦτον τῆς φυσιολογικῆς ἀναπτύξεως, τότε τὸ παιδί ὠθούμενον ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας τοῦ μανθάνειν θὰ μάθῃ εὐχερῶς ἀνάγνωσιν, γραφὴν, ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν κλπ. Πρέπει νὰ ἀναμείνωμεν τὴν ἐκδήλωσιν τῆς παιδικῆς ταύτης ἐπιθυμίας, καὶ τότε νὰ σπεύσωμεν νὰ παράσχωμεν τὰ μέσα πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ παιδιοῦ. Ἐνεκα τούτου ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως ἀναβάλλεται μέχρι τοῦ 8ου ἢ 9ου ἔτους, ὅτε τὰ παιδιὰ ἔχουν διάθεσιν νὰ ἐξερευνῶσι τὰ θιβλία ἀκριβῶς ὅπως ἔκαναν προηγουμένως δι' ἄλλα ἀντικείμενα». Αὐτὰ λέγει ἡ Καρ Τζόνσον ἀλλὰ σὰς βεβαιῶ ἀγαπητοὶ συνάδελ-

φοι ὅτι αἱ γνῶμαι αὐταὶ καὶ αἱ ὑποδείξεις τῆς Κας Τζόνσον περὶ ἐνάρξεως τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως κατὰ τὸ 9ον ἔτος τῆς ἡλικίας δὲν θὰ ἐφαρμοσθῇ ποτὲ ἐν Ἑλλάδι, καὶ σὰς συνιστῶ μὲ ἀγάπην νὰ μὴ συμμορφωθῆτε πρὸς αὐτάς, διότι θὰ ἔχωμε νὰ κάνωμε μὲ τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον εἰς τοιαύτας περιστάσεις κόβει αὐτιά.

Λοιπὸν, ἀφοῦ ἐπὶ τόσον καιρὸν ἀκούσαμε τὸν Ρουσσώ, τὸν ὁποῖον θὰ ἀκούσωμε ἴσως καὶ ἀργότερα, εἶναι ἐπ'ἀνάγκης νὰ καθορίσωμεν ἐπακριβῶς τὸν σκοπὸν τοῦ σχολείου ἐργασίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχομεν πολὺ μικρὸν ἀνάστημα, θὰ ἐπικαλεσθῶμεν πρὸς τοῦτο τὴν βοήθειαν ἰδικῶν μας παιδαγωγῶν καὶ πολλῶν Γερμανῶν νεωτεριστῶν διὰ νὰ καταστήσωμεν τελείως ἀντιληπτὴν τὴν ἰδέαν τοῦ σχολείου ἐργασίας. Ὁ ἰδικὸς μας Θ. Κάστανος λέγει: «Διδασκαλία ἐργασίας εἶναι κάθε διδασκαλία ποὺ τακτοποιεῖται καὶ γίνεται κατὰ τέτοιον τρόπον ὥστε τὰ παιδιὰ σὲ κάθε ἀπόκτηση γνώσεων νὰ ἐργάζονται ἀνεξάρτητα, νὰ εὐρίσκονται εἰς πλήρη δρᾶσιν, νὰ ζοῦν μέσα τους τὴν γνῶσιν, νὰ τὴν ἐπεξεργάζονται καὶ νὰ τὴν μορφοποιοῦν». Ὁ δικὸς μας Μιχαηλίδης λέγει: «Ἡ νέα παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη ἀπαιτεῖ νὰ μετατραποῦν τὰ σημερινὰ σχολεῖα γνώσεων εἰς σχολεῖα ἐργασίας καὶ δράσεως. Ν' ἀφήσῃ ὁ μαθητὴς κατὰ μέρος τὴν σημερινὴν παθητικὴν θέσιν τοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ ἐθισθῇ εἰς τὸ νὰ ἐνδιαφέρεται, νὰ ἐρευνᾷ, νὰ αὐτενεργῇ, νὰ δημιουργῇ, νὰ συγκρίνῃ, νὰ ἀφαιρῇ, νὰ ἐξάγῃ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα νὰ ἀσκῆται νὰ τὰ ἐφαρμόζῃ. Νὰ συνεργάζεται μὲ τοὺς συμμαθητάς του, ν' ἀλληλοβοηθῆται, ν' ἀσκῆ ἐμπράκτως τὰς ἀρετάς, νὰ σφυρηλατῇ τὴν βούλησίν του εἰς τὸ ἀγαθόν. Νὰ ζῇ μέσα εἰς τὸ σχολεῖον τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Ὁ μαθητὴς ποὺ ἐνεργεῖ ἐλεύθερα, δεικνύει ὁποῖος ἀληθινὰ εἶναι καὶ ἐκδηλώνει τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ πολὺ ἐναργέστερα, παρὰ ὁ μαθητὴς ποὺ φοιτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς παθητικῆς εἰσδοχῆς. Μὲ τὴν ἐλευθέραν πνευματικὴν ἐνέργειαν, ποὺ εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ σχολείου ἐργασίας, ἀνακύπτουν ὅλαι αἱ ἰδιότητες ποὺ ἐνυπάρχουν μέσα εἰς τὸ παιδί, ἰδιότητες διανοητικά, συναισθηματικά, βουλευτικά, καὶ αἱ κατευθύνσεις τῶν ἐνδιαφερόντων καὶ τῶν κλίσεών του». Κᾶποιος ἄλλος δικὸς μας, τοῦ ὁποῖου δυστυχῶς μὲ διαφεύγει τὸ ὄνομα, λέγει: «Οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ σχολεῖον ἐργασίας ἀποτελοῦν μικρὰν κοινωνίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ παιδί ἀναπτύσσει μὲν ἀπόλυτον πρωτοβουλίαν, ἀλλὰ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ αὐτὴν ὀφείλει νὰ περιορίσῃ ἐντὸς τῶν κανόνων τοῦ πνεύματος τοῦ γενικοῦ καλοῦ. Ἡ ἄμιλλα εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο ἀναπτύσσεται πλήρως μεταξὺ τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ ὑπάρχει ὡς θάσις ἢ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν παιδιῶν καὶ ἡ νομιμοφροσύνη». Ὁ Γερμανὸς Ζίμπερ λέγει: «Μὲ σχολεῖο ἐργασίας νοῶ τὸ σχολεῖο, ὅπου ἡ ἀπόκτηση τῶν γνώσεων δὲν γίνεται μὲ τὴν μετάδοσιν, ἀλλὰ μὲ ξεχωριστὴ ἐνέργεια τοῦ μαθητοῦ, μὲ δική του παρατήρησιν καὶ πειραματισμό». Ὁ Γεώργιος Βόλφ λέγει: «Μόνον ἐκεῖ ἐργάζεται ἕνα σχολεῖο σὰν σχολεῖο ἐργασίας, ὅπου τὰ παιδιὰ ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη κινοῦνται σὲ ἐλεύθερη καὶ ἀνεξάρτητη δρᾶσιν, καὶ ἀφομοιώνουν τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ σοβαρὸ γνώρισμα τοῦ σχολείου ἐργασίας». Ὁ πατὴρ τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως Κερσενστάινερ λέγει: «Σχολεῖο ἐργασίας εἶναι ἡ ἀνεξάρτητη ἐπεξεργασία τῶν στοιχείων τῆς παιδείας καὶ μάλιστα μιὰ ἐπεξεργασία ποὺ γίνεται ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν ζωὴν». Ὁ Ἔρλερ λέγει: «Δὲν ἀναγνωρίζω τὴν φύσιν τοῦ σχολείου ἐργασίας μόνον ἐκεῖ ποὺ μπῆκε ἡ χειροτεχνία καὶ κάθε ἄλλη ἐνασχόλησις τοῦ χειροῦ στὸ σχολεῖο. Βέβαια ἡ δεξιότης τοῦ χειροῦ εἶναι ἕνα πολὺ σοβαρὸ ἀντικείμε-

μενο στ' ὁ σχολεῖο ἐργασίας, πιὸ σοβαρὸ ὅμως εἶναι νὰ προσαρμόζεται κάθε διδασκαλία ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὕλη καὶ τὴν μέθοδο στὴν ἔννοια τῆς ἐργασίας». Ὁ Λαϊβενεκ λέγει: «Μὲ διδασκαλία ἐργασίας πρέπει νὰ δεχθοῦμε κάθε διαρρύθμιση τῆς διδασκαλίας ποὺ γίνεται μὲ σκοπὸ τὴν ἀνεξάρτητη ἐπεξεργασία τῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας ἀπὸ τὰ παιδιὰ. Τὸ σχολεῖο ἐργασίας ποτίζεται ἀπὸ μιὰ ἐνιαία ἰδέα, τὴν ἰδέα τῆς ἐλεύθερης δημιουργίας. Στὸ νέο σχολεῖο κάθε ἐργασία τόσο ἡ χειροτεχνική, καθὼς καὶ ἡ πνευματική, πρέπει νὰ στηρίζεται πάνω στὴν ἀρχὴ «Ἐνεργητικότητα τοῦ μαθητοῦ, ἀνεξάρτητη καὶ ἐλεύθερη ἐπεξεργασία κάθε ὕλης ἀπὸ τοὺς μαθητὰς, ἀνάπτυξη τῆς βούλησης γιὰ τὴν μόρφωση τῆς προσωπικότητος, μὲ σκοπὸ τὴν συνεργασία γιὰ τὴν ἠθικοποίηση τῆς κοινωνίας». Ὁ Γκάουντιγκ παραδέχεται στὸ σχολεῖο ἐργασίας γιὰ κύριο γνώρισμα τὴν ἐλευθερία καὶ λέγει: «Ἡ ἐργασία πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερη» δηλ. πρέπει νὰ ἔχη τὶς πηγὲς τῆς στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ εἶναι ἐλεύθερη ἐκδήλωση ἐσωτερικῆς ἀνάγκης». Ὁ Σμίντερ λέγει: «Τὰ πιὸ οὐσιώδη στοιχεῖα κάθε νεωτεριστικῆς διδασκαλίας περιέχονται εἰς τὰς λέξεις «Ἐννοεῖν τὴν ὕλην καὶ δημιουργεῖν». Ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ νοιώσῃ πρῶτα ἐκεῖνο ποὺ κατάλαθε θαθιά, καὶ νὰ τὸ δημιουργήσῃ ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη. Αὐτὴ ἡ δημιουργικὴ δύναμη μέσα στὸ παιδί μπορεῖ νὰ μεγαλώσῃ σὲ τόσο βαθμὸ, ποὺ τὰ ἀποτελέσματά τῆς νὰ εἶναι προϊόντα μὲ μεγάλη ἀξία γιὰ τὴν ὀλότητα, ὅποτε τὸ δημιούργημα ἔχει κοινωνικὴ ἀξία, καὶ τὸ σχολεῖο γίνεται σχολεῖο παραγωγῆς». Ὁ Γεώργιος Μίνς λέγει: «Σχολεῖο ἐργασίας εἶναι τὸ σχολεῖο ποὺ μὲ τὰς ψυχολογικὰς του μεθόδους καὶ μὲ τὸ καλλιτεχνικὸ εἶδος τῆς λειτουργίας του, ἀναπτύσσει δημιουργικὰς δυνάμεις».

Αὐτὰ εἶναι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ σχολεῖου ἐργασίας, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ σημερινοῦ λαϊκοῦ σχολεῖου τὸ ὁποῖον παραδέχεται τὸ παιδί σὰν ξεχωριστὴ ὕπαρξη, σὰν ἄτομο, καὶ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν φροντίζει νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀτομικότητά του, ὄχι ἀτομικότητα ἐγωϊστικὴν, ἀλλὰ ἀτομικότητα ἀλτροῦιστικὴν ἔχουσαν συνείδησιν τῆς ἀξίας τῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς, καὶ μεταχειροζομένην ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις καὶ δεξιότητας ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας. Τὸ σημερινὸν σχολεῖον ὑπόσχεται τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μπορέσῃ τὸ παιδί ἀργότερα νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὰς ὡς μέλος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, γιὰ τὸ καλὸ τοῦ καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινωνίας. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ σχολεῖο ἐργασίας δίνει μεγάλη σημασίαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐκφράσεως, εἴτε διὰ τῆς ὁμιλίας καὶ τῆς γραφῆς γίνεται αὕτη, εἴτε διὰ τῆς ἰχνογραφῆσεως καὶ τῆς ἀναπαραστάσεως. Ἐπίσης τὸ σχολεῖον ἐργασίας καλλιεργεῖ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ συχναὶ ἐκδρομαὶ καὶ τὰ ὑπαίθρια μαθήματα εἶναι τὸ καθημερινὸν γνώρισμα τοῦ τοιοῦτου σχολεῖου. Ἡ σημασία τῆς τοιαύτης καλλιέργειας εἶναι πολλαπλὴ καὶ ἀπέραντος. Σχολεῖον τὸ ὁποῖον δὲν ἐξέρχεται εἰς τὸ ὑπαιθρον καιροῦ ἐπιτρέποντος δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ σχολεῖον ἐργασίας. Δύναται νὰ ὀνομασθῇ δεσμωτήριον, θασανιστήριον, μπουδρούμι, ἀδιάφορον καὶ ἂν ἔχη ὑψικάρην τὴν στέγην κατὰ τὸν Ὅμηρον διαστάσεις 6X10, παράθυρα 2X3, καθαριότητα μοναδικήν, καὶ τὸ φῶς ὅλων τῶν ἡλίων τοῦ στερεώματος. Τὸ καλύτερον καὶ ὑγιεινότερον σχολεῖον τοῦ κόσμου συγκρινόμενον μὲ τὴν ὑπαιθρον θεωρεῖται μπουδρούμι, φυλακὴ θαρυποινιτῶν. Οὐδέποτε, οὐδεὶς μαθητὴς εἰς τὸν κόσμον ἐμίσησε τὸ ὑπαιθρον, καὶ οὐδέποτε οὐδεὶς μαθητὴς ἠγάπησε τὴν κλειστὴν αἴθουσαν τοῦ σχολεῖου. Ὑπῆρξαμεν

μαθηταὶ καὶ γνωρίζομεν τὰ ἀνωτέρω ἐξ ἰδίας πείρας. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας οἱ διδάσκαλοι δὲν ἀγαποῦσαν τὸ ὑπαιθρον, ὅταν δὲ συνέβαινε καμμιὰ ἢ δυὸ φορὲς τὸν χρόνον νὰ μᾶς πᾶνε ἐκδρομὴ, τότε μόνον ποὺ δὲν τρελλαϊνόμαστε. Περὶ ὑπαιθρίων μαθημάτων οὔτε λόγος. Καὶ μήπως καὶ σήμερον δὲν τρελλαϊνόνται τὰ παιδιὰ ὅταν τὰ καλοῦμε καθημερινῶς νὰ κάνουν μαθήματα στὸ ὑπαιθρον; Μήπως τὰ παιδιὰ μας δὲν τρελλαϊνόνται ἀπ' τὴν χαρὰ τους ὅταν πᾶνε ἐκδρομὴ κάθε Σάββατον; Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι δὲν χορταίνεται ἡ φύσις, καὶ ὅτι τὰ θέλγητρα τῆς φύσεως τὰ αἰσθάνονται πολὺ περισσότερο ἀπὸ μᾶς τὰ παιδιὰ.

Τὸ σχολεῖον ἐργασίας ζητεῖ νὰ ὠφελῆθῃ καὶ ἀπὸ τὸ καλὸ περιοδικὸ καὶ ἀπὸ τὸ καλὸ βιβλίον, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὄργανα πολιτισμοῦ ἐξυπηρετοῦντα τὴν μόρφωση τῆς νεολαίας. Τὸ σημερινὸν σχολεῖον ἀποδίδει τὴν ἰδίαν σημασίαν εἰς τὰ διηγήματα, τὰ παραμύθια, τὰ ποιήματα, τὰ αἰνίγματα, τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, τὰ ἐθνικὰ καὶ ἄλλα τραγούδια. Τὰ τραγούδια καὶ ἐν γένει πᾶν εἶδος μουσικῆς ἐτρέλλαινον τοὺς προγόνους μας, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν μουσικὴν εἶχον πολὺ ἀνωτέραν ἰδέαν, ἰδέαν τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν σήμερον καὶ οἱ μᾶλλον πεπολιτισμένοι λαοί. Εἶχον τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ μουσικὴ ἐξευγενίζει τὰ ἦθη, καταπραῦνει τὰ πάθη, ἐκπολιτίζει τὸν ἄνθρωπον, δονεῖ τὰς καρδίας ἐμψύχων καὶ ἀψύχων ὄντων, συγκινεῖ τὸν κόσμον, ἐξημερώνει θηρία, μεταβάλλει χαρακτήρας, διεγείρει τὸ σύμπαν. Διὰ τοῦ σχολείου ἐργασίας θαίνομεν ἂν ὄχι σήμερον, πάντως αὔριον πρὸς τὸ τέλος αὐτό.

Τὸ σχολεῖον ἐργασίας θεωρεῖ τὴν εἰκόνα ὄχι μόνον ὡς μέσον ἐποπτείας ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον ἀναπτύξεως τῆς καλαισθησίας τῶν παιδιῶν.

Τὸ σχολεῖον ἐργασίας πρὸ παντὸς ἄλλου θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του τὴν περιποίησιν τοῦ σώματος τοῦ παιδιοῦ. Διὰ τοῦτο θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του νὰ μὴν ἀναγκάσῃ τοὺς μαθητὰς νὰ καθήσουν ἀκίνητοι μὲ ἡσυχίαν καὶ εἰς σειράς θρανίων, καὶ πρὸς τοῦτο ζητεῖ εὐκαιρίαν νὰ ἐξέλθῃ καθημερινῶς εἰς τὸ ὑπαιθρον, ὅπου ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν δένδρων μὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν κινήσεων καὶ μέσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς φύσεως νὰ διδαχθοῦν οἱ μαθηταὶ τὰ τῆς φύσεως. Ἡ ἐλευθερία αὕτη τῶν κινήσεων ἐπιτρέπεται καὶ ἐντὸς τῆς αἰθούσης τῆς παραδόσεως· τὸ σχολεῖον ὅμως τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ἔχει καὶ σήμερον ἀκόμη τοὺς ἐπικριτὰς του. Ὁρθῶς ὁ Ζὰν Δεβέϊ λέγει: «Ὁ ἀληθὴς λόγος τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν νέων σχολείων προέρχεται ἐκ παρεξηγήσεως. Οἱ ἐπικριταὶ συγχέουν τὴν σωματικὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐλευθερίαν. Ἐπειδὴ δηλ. οἱ μαθηταὶ κινοῦνται εἰς τὸ δωμάτιον ἢ κάθηνται ἐπὶ τοῦ πατώματος κατ' ἀρέσκειαν, ἢ τοποθετοῦν τὰ θρανία των ἀτάκτως ἀντὶ τῆς εὐθείας γραμμῆς, ἢ μεταχειρίζονται τὰ χέρια των καὶ τὰς γλώσσας των, οἱ ἐπισκέπται νομίζουν ὅτι καὶ τὰ πνεύματα τῶν τοιούτων μαθητῶν εὐρίσκονται εἰς τὴν ἰδίαν ἀταξίαν καὶ ἀκαταστασίαν, εἰς ὅσην εὐρίσκεται καὶ τὸ σῶμα των. Τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ἄφθονον χῶρον, νὰ κινήται καὶ νὰ ἀπλώνεται, νὰ κινή τοὺς μυῶνας του καὶ νὰ ἀναπαύεται ὅταν κουρασθῇ. Ὅλοι συμφωνοῦν ὅτι τὸ παλαιὸν σπαργάνωμα τῶν νηπίων ἦτο πολὺ καταστρεπτικὸν διὰ τὴν ὑγείαν των, ἀλλὰ τὸ σημερινὸν θρανίον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κάθεται ὁ μαθητὴς σὰν σπαργανωμένος μὲ τὴν κεφαλὴν ἐμπρὸς καὶ τὰς χεῖρας πλεγμένας, εἶναι ἐπίσης ἐμπόδιον εἰς τὴν φυσιολογικὴν του ἀνάπτυξιν. Δὲν εἶναι παράξενον ἂν οἱ μαθηταὶ ἀναγκασμένοι νὰ κάθηνται τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ἐκρήγνυνται εἰς ὑπερβολικὸν θόρυβον καὶ ἀταξίαν, εὐθὺς ἅμα ἀρθῇ ἡ ἐπίθλιψις».

Ἐξ ὄλων ὅσα εἶπομεν ἕως τώρα ἡ ἀντίληψίς μας εἶναι ὅτι τὸ σχολεῖον ἐργασίας θέλει τὸν δάσκαλον νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ παιδιοῦ, νὰ γίνῃ ἕνα μεγάλο ἀγόρι, τὸ μεγαλύτερο ἀγόρι τῆς τάξεως, νὰ συζητήσῃ μὲ τὰ παιδιά, νὰ παίξῃ μὲ τὰ παιδιά, νὰ τὰ συμπαθῇ, νὰ ἐπικοινωνῇ ψυχικῶς μὲ αὐτά, νὰ γελάσῃ καὶ νὰ χαρῇ μὲ αὐτά, μὲ εἰλικρίνειαν, μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν, μὲ πατρικὴν ἀγάπην. Μὲ ἄλλα λόγια τὸν θέλει τὸν δάσκαλον ἠθικόν, συνετὸν καὶ μετρημένον, τὸν θέλει μὲ θερμὴν δασκαλικὴν ψυχὴν, μὲ γνησίαν δασκαλικὴν συνειδηση, φίλον καὶ προστάτην τῶν παιδιῶν, ἀγγελον παρήγορον αὐτῶν εἰς τοὺς πόνους των καὶ τοὺς καημούς των, τύπον καὶ ὑπογραμμὸν εἰς ὅλας τὰς πράξεις του, εἰς ὅλην τὴν ἐσωσχολικὴν καὶ ἐξωσχολικὴν δρᾶσιν του. Τὸν θέλει τὸν δάσκαλον τέτοιον ποὺ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποσπάσῃ τὸν ἀπεριόριστον σεβασμὸν καὶ τὴν ἀπέραντον ἐμπιστοσύνην τῆς κοινωνίας καὶ αὐτῶν τῶν παιδιῶν, πρὸ παντὸς τῶν παιδιῶν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ποὺ νὰ ἐξομολογηθῶν τὰ παιδιά τοὺς καημούς των καὶ τὰς ἐπιθυμίας των εἰς αὐτόν. Θέλει τὸν δάσκαλον τέτοιο ποὺ μπροστὰ εἰς βασιλεῖς καὶ ὑπουργούς, εἰς βουλευτάς καὶ δικηγόρους, εἰς ἰατροὺς καὶ καθηγητάς, εἰς ἀξιωματικούς καὶ ἐμπόρους, νὰ μὴ δειλιάσῃ νὰ ἀπλώσῃ τὸ χέρι του καὶ νὰ χαϊδέψῃ τὰ προστατευόμενά του παιδιά, νὰ μὴ ἔχη στὸν νοῦ του τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ παιδιά, νὰ μὴ θεωρήσῃ τὰ παιδιά ὡς κᾶτι μπουλούκι ἄξιον περιφρονήσεως, νὰ μὴ θεωρήσῃ τὰ παιδιά παρὰ ὡς ψυχὴν καὶ στήριγμα τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κράτους, νὰ μὴ ἀρνηθῇ νὰ συνοδεύσῃ τὰ παιδιά παντοῦ καὶ πάντοτε, νὰ μὴ ζητήσῃ εὐκαιρία νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ νὰ κἀνῃ ἐπιδεικτικῶς παρέα μὲ ἰατροὺς καὶ δικηγόρους, νὰ μὴ παύσῃ νὰ θεωρήσῃ ὡς καύχημά του ὅτι τὸ ἔθνος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ ἐμπιστεύονται τὴν ἐλπίδα των τοῦ μέλλοντος, νὰ μὴ δειλιάσῃ νὰ ἐκτεθῇ καὶ εἰς κινδύνους ἀκόμη ὅταν θλέπη ὅτι ἀπειλεῖται ἡ υἱεία καὶ ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν, νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἐν τῷ κόσμῳ ἐκτελεῖ ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα καθήκοντα, ὅτι οὐδεὶς ἔχει τόσα δικαιώματα σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως ὅσα ὁ δημοδιδάσκαλος, νὰ ἔχη ἐπίσης ὑπ' ὄψιν του ὅτι ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης περνᾷ ἀπὸ τὸ χέρι του καὶ τὸν εὐγνωμονεῖ. Ὁ Ἕλληνα συνάδελφος ἴσως θὰ μοῦ κάμῃ τὴν παρατήρησιν ὅτι ἐὰν θέλῃ νὰ εἶναι τοιοῦτος ὅπως τὸν θέλει τὸ νέον σχολεῖον θὰ προκαλέσῃ τὰς εἰρωνείας τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου, ἀλλ' ἐγὼ θὰ τοῦ εἶπω ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὀφείλει νὰ περιφρονήσῃ τὰς εἰρωνείας αὐτάς, καὶ νὰ θεωρήσῃ τιμὴν του ὅτι φορεῖ τὸν ἀκάνθινον στέφανον ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν τόσον ὑψηλῶν καὶ εὐγενῶν καθηκόντων του.

Ἐχω νὰ εἶπω καὶ ἕν μυστικὸν εἰς τὸν Ἕλληνα δημοδιδάσκαλον: Ἐπειδὴ ὁ Ἕλληνα δημοδιδάσκαλος δὲν ἐτήρει προηγουμένως μερικὰς ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραγγελιῶν, ἐπέσυρεν ὡς ἦτο ἐπόμενον ἐφ' ἑαυτοῦ τὰς ἐπικρίσεις ὅχι πλέον τοῦ ἀμαθοῦς ἀλλὰ τοῦ μορφωμένου ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος, τὸ λέγομεν μετὰ πικρίας, μέχρι χθές, συνήθιζε νὰ ὀνομάζῃ τὸν Ἕλληνα δημοδιδάσκαλον μὲ τὰς ἐξῆς χλευαστικὰς φράσεις: «Τὶ σοῦ εἶναι αὐτός; Δάσκαλος!» Σήμερον ὅμως πρῶτος ὁ μορφωμένος κόσμος τῆς Ἑλλάδος μετανοεῖ διὰ τὴν προηγουμένην στάσιν του, διότι βλέπει ὅτι ὁ Ἕλληνα δημοδιδάσκαλος μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἠκολούθησε τὸ παγκόσμιον ρεῦμα τῶν φιλελευθέρων ἐκπολιτιστικῶν ἰδεῶν καὶ θέλει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν νέων συνθηκῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως θυσιάζων τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς υἱοῦς μορφώσεως τῶν τέκνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ παράδειγμα τῆς τόσης του ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ ὑψηλὸν ἰδανικὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔχομεν ὅτι ὑπηρετεῖ ἀγογγύστως

μέ 1800 δραχμάς τὸν μῆνα καὶ ζητεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀφαντάστου οἰκονομικῆς του δυσπραγίας νὰ ἐφαρμόσῃ ἀρχῆς σχολείου ἐργασίας, νὰ συνέλθῃ, νὰ συζητήσῃ, νὰ συνεννοηθῇ περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ! Πῶς νὰ μὴ συμπαθῇ τὸν σημερινὸν Ἑλληνα διδάσκαλον ἢ σημερινὴ Ἑλληνικὴ κοινωνία; Πῶς νὰ μὴν πάρῃ ὑπ' ὄψιν ἢ ἑλληνικὴ κοινωνία ὅτι ὁ δημοδιδάσκαλος τῆς σήμερον δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὴν πολιτικὴν, ὅτι δὲν ξέρει ἂν ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον καὶ δὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλα πολιτικὰ κόμματα ἐκτὸς τῶν ἐθνικιστικῶν, καὶ ὅτι φρονεῖ πῶς μόνον οἱ ἐθνικόφρονες πολῖται διψοῦν τὴν ἑλληνοπρεπῆ μὀρφωσιν τῶν τέκνων τῶν, καὶ ἀποτελοῦν τὸ στήριγμα καὶ τὸ ὑπόβαθρον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους; Πῶς νὰ μὴν χαιρετᾷ εὐλαβῶς ἢ Ἑλληνικὴ κοινωνία τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔταξε σκοπὸν τῆς ζωῆς του νὰ μορφώσῃ τὸ παιδί τοῦ Ἑλληνος πολίτου, νὰ τὸ κάμῃ ἄνθρωπον μὲ ὄλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως τὴν στιγμὴν ποῦ οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ εἶναι θουτηγμένοι μέχρι λαίμου εἰς τὴν καθημερινὴν ἀσχολίαν τῶν καὶ δὲν προφθάνουν νὰ ρίξουν οὔτε μιὰ ματιὰ στὸ παιδί τους; Εἴμεθα βέθαιοι καὶ μεθ' ἡμῶν ἢ Ἑλληνικὴ κοινωνία ὅτι δὲν ὑπάρχει Ἑλληνας διδάσκαλος ἀγνοῶν τὸν προορισμὸν του, καὶ ἀπόδειξις ὅτι ἔπαυσαν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν αἱ εἰρωνεῖαι τῶν καλοθελητῶν, ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν λεξιλόγιον ἢ φράσις «σχολαστικὸς δάσκαλος» καὶ σύμπασα ἢ Ἑλληνικὴ κοινωνία τρέφει ἐκτίμησιν εἰς τὴν ἰκανότητα καὶ τὸ τάκτ τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνος δημοδιδασκάλου, τὸν ὁποῖον ἢ Πολιτεία ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἀναγκασθῇ νὰ μορφώσῃ σύμφωνα μὲ τὰς συγχρόνους κατευθύνσεις τοῦ νέου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

Εἶδα εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῶν Ἀθηνῶν δημοσιευόμενα παρ' ἀνωμόμου παιδαγωγοῦ πρὸ μηνὸς περίπου τὰ ἐξῆς: «Ὅλοι οἱ δημοδιδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι μορφωμένοι καὶ γνωρίζουν τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας, ἀλλὰ δὲν τὰς ἐφαρμόζουν». Περίεργος τῷ ὄντι ἢ γνωμάτευσις τοῦ παιδαγωγοῦ τούτου. Μήπως λέγει τὴν ἀλήθειαν; Ἐ, ἂν λέγῃ τὴν ἀλήθειαν, αὐτὸ θὰ πῆ πῶς τὸ παρακάναμε. Ἡ μήπως ὁ κύριος οὗτος θέλει νὰ ἐφαρμολογήσῃ ἀπαρεγκλίτως καὶ ἐπακριθῶς παρ' ἡμῖν τὸ πνεῦμα τοῦ σχολείου ἐργασίας; Ἄν εἶναι ἔτσι ὀφείλομεν νὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν ὅτι αἱ ἀρχαὶ τοῦ σχολείου ἐργασίας δὲν ἔσχον μέχρι σήμερον γενικὴν ἐφαρμογὴν οὔτε καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πλέον πεπολιτισμένα κράτη, πόσῳ μᾶλλον θὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς ἡμᾶς ἐδῶ ὅπου πνέουν ὅλοι οἱ ἀντίξοοι ἄνεμοι!

Κατόπιον ὅλων τῶν προλεχθέντων αὐτῶν θὰ ἐκπλαγῆτε καὶ σεῖς μετ' ἐμοῦ ἂν σᾶς διαβάσω τὰ ἐξῆς περίεργα ἀπὸ τὴν 104ην σελίδα τοῦ Αἰμιλίου τοῦ Ρουσσώ: «Ἡ συζήτηση μὲ τὰ παιδιὰ ἦταν ἢ μεγάλη Ἀρχὴ τοῦ Λόκ. Ἐγὼ ὅμως δὲν βλέπω τίποτε τόσο ἀνόητο ὅσο τὴν συζήτηση μὲ τὰ παιδιὰ». Αὐτὲς οἱ φράσεις ἤρκεσαν νὰ μὲ ἀνάψουν, καὶ μὲ ἀνάγκασαν ἐμὲ τὸν μικρὸν νὰ ἐπικρίνω τὸν μέγαν Ρουσσώ μὲ τὴν ἐξῆς σημείωσιν: «Μιλᾶς ἀνόητα κ. Ρουσσώ». Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι παράξενον, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ρουσσώ παρεσύρετο κάποτε ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του, καὶ ἦτο ἐπόμενον νὰ πῆ ὁ σοφὸς οὗτος παιδαγωγὸς ἕνα σωρὸ ἀνοησίες, αἱ ὁποῖαι ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ ἡμῶν τῶν πιτσιρικῶν.

Μὴν νομίζετε ὅμως ἐκ τούτων ὅτι ἀρνούμεθα πᾶσαν ἐπιβολὴν τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τῶν μαθητῶν· τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν τὸ ἀρνεῖται καὶ αὐτὴ ἢ φύσις· παρατηρεῖται ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ μεγαλύτερα καὶ σοφώτερα ἀγῶρια ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῶν μικροτέρων καὶ τὰ καθοδηγοῦν, τὰ δὲ μικρότερα πειθαρχοῦν

καὶ τρέφουν κάποιαν ἐκτίμησιν πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τὴν πείραν τῶν μεγαλυτέρων. Τὸ ἴδιον πρᾶγμα περίπου ἤμπορεῖ νὰ γίνη καὶ μὲ τὸν διδάσκαλον. Ἐδῶ θὰ εἶπω εἰς τὴν 73 σελίδα τοῦ Αἰμιλίου τοῦ λέγει: «Μὴ δίδετε ποτὲ διαταγὰς εἰς τοὺς μαθητὰς σας καὶ ὑπὸ οἰανδήποτε περιστάσιν. Μὴν τοὺς ἀφήνετε νὰ φαντάζωνται ὅτι ἔχετε ἀξιώσιν τινα νὰ τοὺς διευθύνετε. Ἐὰν ἀντιληφθῶν μόνον ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἀσθενεῖς καὶ σεῖς εἴσθε ἰσχυροί, ὅτι λόγῳ τῆς θέσεώς των καὶ τῆς θέσεώς σας εὐρίσκονται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν διάκρισιν σας· αὐτὸ τὸ πρᾶγμα κάμετε νὰ τὸ γνωρίσουν, νὰ τὸ μάθουν, νὰ τὸ αἰσθανθῶν». Ἐδῶ θὰ ἔχωμεν καὶ ὀλίγας χονδροειδεῖς ἐκφράσεις τοῦ Ρουσσώ: «Ἐὰν ἀντιληφθῶν οἱ μαθηταὶ ἐνωρὶς ἐπὶ τοῦ ὑπερηφάνου λαίμου των τὸν θαρρὺν ζυγόν, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸν θαρρὺν ζυγόν τῆς ἀνάγκης ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἕκαστος ὀφείλει νὰ κύψῃ. Ἐὰν ἀντιληφθῶν τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐκ τῶν πραγμάτων, καὶ τότε θὰ παραδεχθῶν ὅτι ὁ χαλινὸς ὁ ὁποῖος τοὺς συγκρατεῖ εἶναι ἡ δύναμις τῶν γεγονότων καὶ ὄχι ἡ αὐταρχία τῶν ἀνθρώπων». Εἰς τὴν 40ῆν σελίδα τοῦ Αἰμιλίου τοῦ ὁ Ρουσσώ λέγει: «Θὰ ἤθελα ὁ παιδαγωγὸς καὶ ὁ μαθητὴς νὰ πιστεύωσιν πῶς εἶναι ἀχώριστοι, καὶ πῶς ἡ ζωὴ τους θὰ εἶναι κάτι κοινόν. Μόλις σκέπτονται τὸν μελλοντικὸν χωρισμὸν τους, μόλις βλέπωσιν πῶς θὰ ἔλθῃ στιγμή πού θὰ γίνωσιν ξένοι ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, εἶναι πιά χωρισμένοι· ἀλλ' ὅταν κοιτάζονται σάν νὰ ἐπρόκειτο νὰ περάσωσιν ὅλην τὴν ζωὴν μαζί, τοὺς ἐνδιαφέρει νὰ ἀγαπηθῶν ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ γι' αὐτὸ γίνονται πολῦτιμοι ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον. Ὁ μαθητὴς δὲν ντρέπεται ν' ἀκολουθῆ στὰ παιδικὰ του χρόνια τὸν παιδαγωγὸν πού θὰ τὸν ἔχη φίλον σάν μεγαλώσῃ. Ὁ παιδαγωγὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν φροντίδην πού θὰ συνάξῃ τὸν καρπὸν τους, καὶ τὰ προσόντα πού δίνει στὸν μαθητὴν του εἶναι μία περιουσία πού ἀποταμιεύει γιὰ τὰ γηρατεῖά του».

Ἐνας ἀπὸ τοὺς θεμελιώδεις σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀπαραβίαστους κανόνας τοῦ σχολείου ἐργασίας εἶναι νὰ ἔχωμεν τὴν ἰκανότητα ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι νὰ μάθωμε τὸ παιδί χωρὶς τιμωρίας, χωρὶς ἀπειλές, μὲ ἄλλους λόγους νὰ μῆναι τὸ παιδί στὸ σχολεῖο μὲ τὴν χαρὰ καὶ νὰ θῆναι μὲ τὸ γέλιο, κατενθουσιασμένο ἀπὸ τὴν σχολικὴν ζωὴν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε κατ' ὄλον τὸν βίον του νὰ ἀναπολῆ μὲ συγκίνησιν καὶ ἀγαλλίασιν τὰ μαθητικὰ του χρόνια, καὶ νὰ πῆναι κάθε μέρα τὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου: «Εἰς τὸν πατέρα μου ὀφείλω τὸ ζῆναι, ἀλλ' εἰς τὸν διδάσκαλόν μου ὀφείλω τὸ εἶναι ζῆναι». Ἀλλὰ κατὰ πόσον μποροῦμε νὰ ἐπιτύχωμε στὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ γονεῖς μᾶς τὸ λέγει ὁ Ρουσσώ εἰς τὴν 83ῆν σελίδα τοῦ Αἰμιλίου του: «Τὶ πρέπει λοιπὸν νὰ σκεφθῆναι κανεὶς γιὰ τὴν θάρβαραν αὐτὴν ἀγωγὴν, πού θυσιάζει τὸ παρὸν γιὰ τὸ ἀβέβαιον μέλλον, πού φορτῶναι ἕνα παιδί μὲ λογίων λογίων ἀλυσίδες γιὰ νὰ τοῦ ἐτοιμάσῃ στὸ μακρυνὸν μέλλον κάποια ὑποτιθεμένη εὐτυχία πού εἶναι πιθανὸν καὶ νὰ μὴν τὴν ἀπολαύσῃ ποτέ, ἐφ' ὅσον ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν διατρέχει τοὺς μεγαλυτέρους κινδύνους; Πῶς ἤμπορεῖ νὰ βλέπω χωρὶς ἀγανάκτησιν τὰ φτωχὰ δυστυχισμένα πλάσματα ὑποδουλωμένα σ' ἕνα ἀνυπόφορον ζυγὸν καὶ καταδικασμένα σὲ ἀδιάκοπες ἐργασίες σάν κακοῦργοι, χωρὶς νᾶναι βέβαια ἂν τόσες φροντίδες θὰ εἶναι καμμιά φορὰ χρήσιμες. Ἡ ἡλικία τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς χαρᾶς περνᾷ ἀνάμεσα σὲ δάκρυα, σὲ τιμωρίας, σὲ φοβέρες, σὲ σκλαβιά. Βασανίζουσιν τὸ δυστυχισμένο παιδί γιὰ τὸ καλὸν του καὶ δὲν βλέπωσιν τὸν θάνατον πού προσκαλοῦν καὶ πού θὰ τὸ ἐγγίσῃ ἀνάμεσα σ' αὐτὴν τὴν θλιβερὴν ἐτοιμασίαν. Ποιὸς ξέρει πόσα παιδιὰ χάνονται, θύματα τῆς ἀνόητης φροντίδας τοῦ πατέρα ἢ τοῦ δασκάλου; Εὐτυ-

χισμένα να ξεφύγουν από την σκληρότητά των, το μόνο καλό που κερδίζουν από τα θάνατα αυτά είναι να πεθαίνουν χωρίς να λυπούνται για τη ζωή, που δεν γνώρισαν παρά τις πικρίες της. "Ανθρωποι, να είσθε άνθρωποι, αυτό είναι το πρώτιστον καθήκον σας. Αγαπάτε τα παιδιά. Να χαρίζετε στα μάτια τους, στις τέρψεις τους, στο χαριτωμένο τους ένστικτο. Ποιος από σας δεν ξαναπόθησε την ηλικία αυτή, που το γέλιο είναι πάντα στα χείλη, και που η ψυχή είναι πάντα γαλήνια; Γιατί θέλετε να αφαιρέσετε από τα άθωα αυτά μικρά την απόλαυση τόσο λίγου καιρού που τα ξεφεύγει; Γιατί θέλετε να γεμίσετε με πίκρα και με πόνο τα πρώτα αυτά χρόνια που περνούν τόσο γλίσγωρα και που δεν θα ξαναγυρίσουν πιά γι' αυτά, και που δεν μπορούν να ξαναγυρίσουν για σας. Πατέρες, ξέρετε τη στιγμή που ο θάνατος καιροφυλακτεί τα παιδιά σας; Μην έτοιμάζετε στον έαυτό σας τύψεις συνειδήσεως, αφαιρώντας τους τις λίγες στιγμές, που η φύση τους χαρίζει. Μόλις μπορούν να αισθανθούν την ευχαρίστηση του ότι υπάρχουν, κάνετε ώστε και να την απολαύσουν. Κάνετε ώστε οποιαδήποτε ώρα κι αν τα καλέσει ο Θεός κοντά του, να μη πεθάνουν χωρίς να έχουν διόλου γευθεί τη ζωή».

Είναι καιρός να είπωμεν τώρα όλίγα περι της ένιαίας συγκεντρωτικής διδασκαλίας όπως την αντιλαμβάνονται οι καλύτεροι παιδαγωγοί. Οι όπαδοί του "Ερβарт εννοούντες να συγκεντρώσουν την ύλην ήθέλησαν να δημιουργήσουν πολύ στενάς σχέσεις μεταξύ της ύλης των διαφόρων μαθημάτων μόνον και μόνον για να γίνη η άφομοίωσις εύκολη και να δημιουργηθή το διαφέρον, δεν κατώρθωσαν όμως να σβύσουν τα όρια άναμεταξύ εις τα συγκεντρωνόμενα μαθήματα και να κάνουν από όλες τις ύλες μία ένιαία ύλη. Το σχολείον όμως εργασίας ζητεί με κάθε θυσίαν να καταργήση την ταξινόμησιν της ύλης σε χωριστά μαθήματα και θέλει να ένωση εις μεγάλας ένότητες εργασίας την ποικίλην ύλην που διδάσκεται εις τα παιδιά κατά διαφόρους καιρούς. Το νέον σχολείον παίρνει ύπ' όψιν ότι η ταξινόμησις της ύλης εις χωριστά μαθήματα και η προσφορά αυτής δεν είναι σύμφωνος προς την παιδικήν φύσιν, διότι τα παιδιά δεν είναι ώριμα για να κάνουν τα γιγαντιαία πηδήματα που απαιτεί η συχνή μετάθεσις από τον ένα πνευματικόν κύκλον εις τον άλλον. Είναι πολύ άψυχολόγητον την πρώτην ώραν να διδάξη ο διδάσκαλος "Ελληνικά, την δευτέραν "Αριθμητικήν, την τρίτην "Ιστορίαν, την τετάρτην πειράματα από την Φυσικήν και Χημείαν, κλπ. Αί δυνάμεις των παιδιών είναι κατώτεροι ενός τοιούτου άθλου, διότι τα διάφορα μαθήματα ώφελούν μόνον εις την μετάδοσιν γνώσεων προς ζημίαν της άναπτύξεως του συναισθήματος και της βουλήσεως, διά τα όποια κόπτεται το νέον σχολείον. Δεν είναι το ποσόν των γνώσεων, λένε οι νέοι μας παιδαγωγοί, που μαθαίνουμε στα παιδιά, το κύριον χαρακτηριστικόν του σχολείου εργασίας, άλλ' η άνάπτυξις των συναισθημάτων και η μόρφωσις της βουλήσεως των παιδιών κατά την έλευθέραν εργασίαν που γίνεται από αυτά.

Οι Ευρωπαίοι ή μάλλον οι Γερμανοί μεταρρυθμισταί, δηλαδή οι δημιουργοί του σχολείου εργασίας ζητούν μίαν ένιαίαν διάταξιν της ύλης και διδασκαλίας τουλάχιστον διά τας τέσσαρας κατωτέρας τάξεις του δημοτικού σχολείου, όπου δεν θέλουν να ίδουν τας ώρας εργασίας χωρισμένας με σχολαστικήν ακρίθειαν. Μόνον μετά τετράχρονον εφαρμογήν της ένιαίας διδασκαλίας θέλουν να αρχίση η εις χωριστά μαθήματα συστηματική διδασκαλία, τουθ' όπερ φαίνεται πολύ ίκανοποιητικόν. Και έτσι οι μεταρρυθμισταί δεν θέλουν να ίδουν χωριστά όνόματα μαθημάτων εις τας τέσσαρας κατωτέ-

ρας τάξεις, ἐνῶ ἕως σήμερον εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας ἐξέλιξιν ἡ ἐμφάνισις ἑνὸς νέου μαθήματος εἰς τὸ πρόγραμμα ἐπαρουσιάζετο ὡς σοβαρὰ ἐκδηλώσις μιᾶς προοδευτικῆς κινήσεως. Οἱ νεωτερισταὶ λοιπὸν φρονοῦν ὅτι ἡ κυριωτέρα κινητήριος δύναμις εἰς τὴν ζῶην τοῦ σχολείου ἐργασίας εἶναι ἡ χαρὰ, τὸ εὐάρεστον συναίσθημα. Τὴν ἀνάπτυξιν δὲ τῶν δυνάμεων τοῦ μαθητοῦ ἐκτιμᾷ ἡ ψυχολογία τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν ἀπὸ τὴν ἀποθήκευσιν γνώσεων. Δὲν εἶναι ὅμως εὐκόλος ἡ ἀνάπτυξις τῶν δυνάμεων τούτων τοῦ παιδός, ἥτοι ἡ ἀνάπτυξις τῶν συναισθημάτων καὶ πρὸ παντὸς τῆς βουλήσεως. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν τῶν συναισθημάτων, τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ θρησκευτικοῦ, τοῦ συμπαθητικοῦ κλπ. παρὰ τῷ Ἑλληνόπαιδι πρὸ παντὸς, προϋποθέτει καὶ ἀτσαλένιους διδασκάλους καὶ εὐνοϊκὸν περιβάλλον. Ἐπὶ τέλους τοὺς διδασκάλους θὰ τοὺς σφυρηλατήσωμεν καὶ θὰ τοὺς φτιάξωμε ἀπὸ ἀτσάλι. Τὶ θὰ γίνῃ ὅμως τὸ περιβάλλον; Τὸ πρωτόγονον ἀγροτικὸν περιβάλλον μας εἶναι τοιοῦτον ὥστε πᾶσα γέννησις καὶ πᾶσα ἀνάπτυξις διὰ τῆς καταλλήλου ἀγωγῆς τῶν συναισθημάτων παρὰ τοῖς παισὶ προσκρούει ὡς εἰς θράχον εἰς τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀμάθειαν πολλῶν γονέων καὶ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς στάσεώς των πολλάκις καταστρέφουν τὰ θλαστάρια τῶν παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἀναπτυσσομένων συναισθημάτων, καὶ μάλιστα τῶν διανοητικῶν τοιούτων. Περὶ τῶν συναισθημάτων ἰδιαιτέρως εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ ὀμιλήσω ἐπὶ πολλὰς ὥρας συνεχῶς καὶ νὰ ἀποδείξω ἐκ τῶν καθημερινῶν γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν συναισθημάτων παρὰ τοῖς Ἑλληνόπαισι ἀποβαίνει πολλάκις ἐπίπλαστος καὶ ἄκαρπος. Δὲν τὸ κάμνω ὅμως διότι θὰ προσκρούσω κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν ἐγωϊσμὸν τῶν γονέων. Λέγω ὅμως μόνον τοῦτο ὅτι ὅσα κατορθώνει ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὸ σχολεῖον, τὸ καταστρέφουν οἱ γονεῖς. Τώρα ἂν θὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βουλήσεως θάλτα ρίγανη. Ὁ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παιδαγωγῶν μας Ἰάκωβος Βαχαβιόλος εἰς τὸ σύγγραμμά του «Ἀγωγή βουλήσεως» ἐκθέτει τὰ πράγματα μὲ ἐπιστημονικὸν ἀλλὰ λίαν σαφὲς περίβλημα καὶ μᾶς δίδει ν' ἀντιληφθῶμεν ὅτι ὀλίγοι λαοὶ κατάρθωσαν μέχρι τοῦδε ν' ἀναπτύξουν τὴν βούλησιν τῶν παιδιῶν εἰς σημεῖον ἐπίζηλον· ὅταν οἱ μὲ ἀνεπτυγμένην τὴν βούλησιν παῖδες ἐξέλθουν εἰς τὴν κοινωνίαν εὐνόητον ὅτι θὰ θαυματουργήσουν· θὰ καταπιασθοῦν καὶ μὲ τὰ δυσεπίλυτα ἢ μᾶλλον ἄλυτα προβλήματα τῆς ζωῆς των, θὰ ἀγωνισθοῦν νὰ ὑπερνικήσουν τὰ οἰαδήποτε ἐμπόδια, θὰ παλαίσουν, θὰ πέσουν, θὰ συντριβοῦν, καὶ οὐδέποτε θὰ ὑποχωρήσουν. Οἱ Γερμανοί, οἱ Ἄγγλοι, οἱ Σουηδοί, οἱ Ἑλβετοὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ ὑποχωρήσουν ἐνώπιον τῆς κοπώσεως, τῆς ἐξαντλήσεως. Καὶ ὅταν κάποιος πεθάνῃ ἀπὸ τὴν ἐξαντλήσιν, οἱ φίλοι του τὸν κλαῖνε ὄχι πῶς πέθανε, ἀλλὰ πῶς δὲν ζῆ διὰ νὰ ἀγωνίζεταί. Ὡστε εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν πεπολιτισμένων λαῶν δύο μόνον λέξεις ὑπάρχουν: Ζωή, ἀγών. Ὅπως μᾶς λέγει ὁ Βαχαβιόλος ὅλοι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες θεωρούμεθα ὀκνηροί· κατ' αὐτὸν ἡ παραμικρὰ ἔλλειψις ἐνδιαφέροντος θεωρεῖται ὀκνηρία. Καίπῶς νὰ μὴ θεωρηθῶμεν ὀκνηροί, ἀφοῦ οἱ μὲν Εὐρωπαῖοι ἐργάζονται σὰν σκυλιὰ ἐξ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὸ ἐπάγγελμά των καὶ ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἐνῶ ἀπὸ ἡμᾶς οἱ μὲν ἐπαγγελματῆαι ἐργάζονται κατ' ἀγγαρείαν μόνον καὶ μόνον νὰ θγάλουν τὸ ψωμί τους, οἱ δὲ σπουδασταὶ μας ἐργάζονται διὰ τὸν φόβον τοῦ μέλλοντός των, καὶ μόλις πάρουν τὸ χαρτί τους ἀντίο μελέτη, ἀντίο ἐπιστήμη! Πολὺ σπάνιοι εἶναι παρ' ἡμῖν οἱ ἐπιστήμονες οἱ ὅποιοι παρακολουθοῦν τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης των, καὶ πολὺ περισσότερον σπάνιοι εἶναι οἱ ἐπαγ-

γελματῖαι μας οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὸ ἐπάγγελμά των καὶ ἐργάζονται χωρὶς ὕλικους ὑπολογισμούς. Καὶ τώρα εἶναι καιρὸς ν' ἀνοίξωμε μίαν ἐνδιαφέρουσα πορτίτσα τῆς ζωῆς τῶν ἀγροτῶν μας. Εἶπαμε ὅτι οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ καλλιεργοῦν πλὴν ἄλλων καὶ τὴν θούλησιν τῶν παιδιῶν εἰς βαθμὸν ἀξιοζήλευτον· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐδῶ οἱ ἀγρόται καλλιεργοῦμε περισσότερον θαυμάσια τὴν δική μας θούληση εἰς τὰ καφενεῖα μας, πού κατήντησαν λέσχαι, μὲ τὸν καφέ, μὲ τὸ οὔζο, μὲ τὸν ναργιλέ, μὲ τὸ τάβλι, μὲ τὰ χαρτιά, κλπ. Τύφλα νᾶχουν οἱ Γερμανοὶ σου καὶ οἱ Ἄγγλοι σου! Ἐμεῖς τοὺς περνοῦμε ὄλους. Ἀδιάφορον πού παίζοντας χαρτιά λησιμονοῦμεν καὶ τὸ φαγι καὶ τὸ σπίτι καὶ τὴ δουλειά καὶ τὸ πουγγί μας, πρὸ παντὸς τὸ πουγγί μας!... Τώρα ἄς ἀφήσωμε τὰς εἰρωνείας καὶ ἄς μιλήσωμε σοβαρῶς: Εἶναι δυνατὸν ὑπὸ τὰς συνθήκας τὰς ὁποίας ζοῦμε νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ θούλησις καὶ τῶν παιδῶν καὶ τῶν ἡλικιωμένων ὅσο ἀξίζει; Εἶναι δυνατὸν ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς νὰ εὐημερήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαός; Σᾶς θεβαῖω ὅτι ἂν οἱ Γερμανοὶ εἶχαν τὰ ἐδάφη τὰ δικά μας καὶ τὸ κλίμα τὸ δικό μας θὰ ἦσαν ὄλοι ἑκατομμυριοῦχοι. Καὶ ἡμεῖς παρ' ὅλα αὐτὰ δυστυχοῦμεν καὶ ὑποφέρομεν, καὶ δὲν ἔχομεν οὔτε δεκάρα στὴν τσέπη μας. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πρῶτιστον καθήκον καὶ ἡ πρωτίστη σκέψις τοῦ Ἑλληνος δημοδιδασκάλου ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ διὰ σοβαρᾶς ἐργασίας ἐξύψωσις τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Καὶ τώρα ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐνιαίαν συγκεντρωτικὴν διδασκαλίαν. Τὰ μεθοδικὰ μέτρα πού θεωρεῖ ἡ Ἑναία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία ἰδιαίτερά της μέτρα, ἐφηρμόσθησαν καὶ στὴν διδασκαλία μὲ χωριστὰ μαθήματα, ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν μέθοδον Ἐρβарт ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἐνιαίαν συγκεντρωτικὴν διδασκαλίαν παρουσιάζονται μερικὰ ἐμπόδια πού δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρακαμφθοῦν μὲ τὴν μορφήν τῆς διδασκαλίας, διότι ἄλλα μὲν ἐμπόδια εὐρίσκονται εἰς τὴν ὕλην, ἄλλα εἰς τὰ παιδιά, καὶ ἄλλα εἰς τὸν διδάσκαλον. Παρατηροῦνται λοιπὸν καὶ εἰς τὸ νέον σύστημα ἐλλείψεις πού εἶναι κάποτε μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Καὶ στὴν παλαιάν μορφήν τῆς διδασκαλίας καὶ στὴν νέαν ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται πρὸ παντὸς ἀπὸ τὸ διδακτικὸ τὰκτ τοῦ δασκάλου καὶ ἀπὸ τὴν δεξιότητά του νὰ γίνῃ κύριος τῆς ὕλης καὶ τῆς μεθόδου.

Εἶπαμε κάπου: Ἐπρεπε νὰ ἰδρυθοῦν πολλὰ πειραματικὰ σχολεῖα εἰς διάφορους περιφερείας τοῦ κράτους διὰ νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ δημιουργήσωμεν τὰς ἀπαιτουμένας ἐξωτερικὰς συνθήκας διὰ τὴν μεταρρύθμισιν. Καὶ ἐρωτῶμεν: Ἐγινεν ἢ ὑπάρχει ἐλπίς νὰ γίνῃ τὸ τοιοῦτον; Ἄν δὲν γίνεται ἓνα τέτοιον πρᾶγμα, τότε πρὸς τί ματαιοπονοῦμεν συζητοῦντές περὶ ἀνέμων καὶ ὕδατων; Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τολμῶ νὰ εἶπω ὅτι τὸ μόνον καλὸν πού προκύπτει ἀπὸ τὴν κίνησίν μας αὐτὴν εἶναι ὅτι ἀντελήφθημεν σοβαρῶς τὴν ἀξίαν τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν τῆς Δύσεως, καὶ θέλομεν νὰ τὰς ἐφαρμόσωμεν· ἰὸ μόνον πού δὲν ἀντελήφθημεν εἶναι ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ἐκπαιδευτικὴν αὐτὴν μεταρρύθμισιν μόνοι μας ἡμεῖς οἱ Ἑλληνες δημοδιδασκαλοὶ, καὶ πρέπει νὰ ἐπιμείνωμεν ἀπαιτοῦντες παρὰ τῆς Πολιτείας 1) νὰ ἰδρυθοῦν πειραματικὰ σχολεῖα ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους, καὶ 2) νὰ συνέλθουν οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ πειραματικὰ σχολεῖα παιδαγωγοὶ μας εἰς συνεδριάσεις καὶ νὰ εἰσηγηθοῦν εἰς τὴν Κυβέρνησιν πόσα καὶ ποῖα μέτρα πρέπει νὰ λάβῃ διὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ νέου σχολείου. Αὐτὰ πού λέμε ἔγιναν εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸ 30ετίας περίπου. Κατὰ τὸ 1909 ὁ διδασκαλικὸς σύλλογος τῆς Λειψίας ὑπέβαλε μίαν αἴτησιν εἰς τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν

την ἄδειαν νὰ ἰδρυθοῦν εἰς διάφορα μέρη τῆς Λειψίας 23 μεταρρυθμιστικὰ σχολεῖα. Ἀμέσως στὴν ἀρχὴ γράφηκαν 1423 παιδιὰ εἰς τὰς πειραματικὰς τάξεις τῶν σχολείων αὐτῶν· τὸ πείραμα ἔδωκε θαυμάσια ἀποτελέσματα, ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ δὲν υἰοθέτησαν ἀμέσως τὸ πρόγραμμα τῶν πειραματικῶν τούτων σχολείων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ὁ παγκόσμιος πόλεμος, καὶ μόνον κατὰ τὸ 1920 ἐδέχθη τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῆς Λειψίας τὴν ἐνιαίαν συγκεντρωτικὴν διδασκαλίαν διὰ τὰς 4 τάξεις τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου.

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ παύσωμεν ὀμιλοῦντες θεωρητικῶς περὶ τοῦ σχολείου ἐργασίας, καὶ θὰ ἐκθέσωμεν τὰ τῆς λειτουργίας τοῦ νέου σχολείου ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, παραθέτοντες μερικὰς ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων ἐργασιῶν τῶν σχολείων τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Σημειώσατε ὅτι μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ ἐκθέσω οἱ δικοὶ μας παιδαγωγοὶ θέλουν νὰ τὰ κατατάξουν εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος τοῦ σχολείου ἐργασίας, ἀλλ' ἐγὼ ἐπειδὴ βλέπω ἐργασίαν ἀπτήν καὶ συγκεκριμένην τὰ κατατάσσω εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος, καὶ ἀρχίζω ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν σχολείων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν προκαταρκτικῶν σχολείων οἱ μαθηταὶ δραματοποιοῦν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου, καὶ ὁ κάθε μαθητῆς ἀναλαμβάνει πρόσωπόν τι ἢ ζῶον ἐκ τῆς διηγήσεως. Διὰ τοῦ μέσου τούτου τὸ περιεχόμενον τοῦ τεμαχίου γίνεται καταληπτὸν ἐν τῷ συνόλῳ του. Ἡ δραματοποιήσις εἶναι μεγάλη βοήθεια εἰς τὴν ἐκφραστικὴν ἀνάγνωσιν. Συχνὰ οἱ διδάσκαλοι ἐφιστῶσι τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν ν' ἀναγινώσκουν «φυσικά», δηλ. ὅπως ὀμιλοῦν. Ἀλλ' ὅταν τὰ παιδιὰ ἀπλῶς ἀναγινώσκουν ἐκ τοῦ βιβλίου δὲν ἔχουν λόγον πρὸς ἐξωτερικέυσιν τῶν ἀναγινωσκομένων, ἢ φυσικότης τῶν εἶναι τεχνητὴ καὶ ἀναγκαστικὴ, ἐπιτόλαιος καὶ ὑποθετικὴ ζωντάνευσις τῆς ἀναγνώσεως. Εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἰχνογραφίας, ὅταν οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν σκηνὰς δράσεως, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ προηγουμένη παράστασις τῶν κατόπιν ἰχνογραφουμένων στάσεων βοηθεῖ θαυμασίως τὴν ἐπιτυχητὴ ἰχνογράφησιν. Ἡ ἐγκατάστασις ἑνὸς ὑποδηματοποιείου ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις ἐργασίας ἐπὶ ἄρκετὰς ἡμέρας. Οἱ μαθηταὶ ἐξέλεξαν τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ καταστήματος, τὸν ὑποδηματοποιόν, τὸν διευθυντὴν καὶ τὴν οἰκογένειαν, ἥτις θὰ ἠγόραζεν ὑποδήματα. Ἐπειτα παρεστάθη ἡ πρᾶξις μητρὸς καὶ τέκνων κατὰ τὴν ἀγορὰν ὑποδημάτων. Ἀριθμητικὴ μὲ ὅλας τὰς πράξεις τῆς ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς παραστάσεως καὶ θέματα πρὸς ἐκθέσεις ἐξήγοντο ἀπὸ αὐτῆν. Εἰς τὴν πέμπτην τάξιν ἐγκατέστησαν γιὰ παιγνίδι γραφεῖον ταχυδρομικῶν δεμάτων· ἐτύπωσαν νομίσματα, γραμματόσημα, ἔπαιξαν κατόπιν ἄλλοι τοὺς ταχυδρομικοὺς ὑπαλλήλους, ἐζύγιζον τὰ δέματα καὶ ἐπέβαλλον τὰ ἀνάλογα τοῦ βάρους γραμματόσημα, ἄλλαζαν νομίσματα εἰς τοὺς πελάτας κλπ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πίναξ τῶν σταθμῶν καὶ θαρῶν ἔγινε πραγματικότης· ἡ γνῶσις τῆς γεωγραφίας τοῦ τόπου καὶ τῶν ταχυδρομικῶν γραφείων του ἦτο μία κοινωνικὴ ἀνάγκη, ὁ πίναξ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, ἡ διαίρεσις κλπ. ἦσαν κᾶτι τι ἀπαραίτητον εἰς τὸν βίον. Τὸ σχολεῖον Πάρκερ εἰς τὸ Σικάγον μεταχειρίζεται τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν ὡς βοήθειαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἱστορίας. Π.χ. ἡ τετάρτη τάξις διδάσκειτῃ ἐλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τὰ παιδιὰ ἀναλαμβάνουν νὰ κτίσουν μίαν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν οἰκίαν, κατασκευάζουν πληρεῖς ἐλληνικὰς ἐνδυμασίας καὶ τὰς φοροῦν κατὰ τὰς παραδόσεις τῆς Ἱστορίας. Ὅταν οἱ μαθηταὶ διδάσκωνται τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς γλύπτας, κατασκευάζουν ὅλα τὰ ἀγαλμάτια καὶ οἰκοδομήματα ἀπὸ πηλόν. Ὅταν διδάσκωνται τὰ Μυκηναῖκά ἀναπαριστῶσι τὰς Μυκήνας ἐπάνω εἰς τὴν

ἄμμον, κατόπιν καταστρέφουν τὸ σχεδίασμα ποὺ ἔκαναν, τὸ σκεπάζουν μὲ ἄμμον ἢ μὲ χῶμα καὶ ἀρχίζουν κατόπιν ὡς ἀρχαιολόγοι νὰ ἀνασκάπτουν καὶ νὰ φέρουν εἰς φῶς τοὺς θησαυροὺς τῶν Μυκηνῶν ἕνα πρὸς ἕνα. Κατὰ τὴν μελέτην τῆς Τρωϊκῆς πολιορκίας σχηματίζουν μάχας μὲ ξυλένια ξίφη, ἀσπίδας κλπ. ὡς Ἑλληνες καὶ Τρῶες. Παίζουν ἄλλοι τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλοι τοὺς Σπαρτιάτας, καὶ συζητοῦν τὰ ἱστορικὰ ἐπεισόδια μεταξὺ τῶν δύο πόλεων. Ἄλλοτε παριστάνουν τὴν συνέλευσιν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι ἀπαντοῦν ὑψηλοφρόνως εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Πέρσου βασιλέως — ἐνώπιον τῶν Σπαρτιατῶν — ὅτι ἐν ὄσῳ ὁ ἥλιος θὰ βαδίζῃ τὸν δρόμον του εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ βαρβάρου. Αἱ ἀνώτεροι τάξεις γράφουν καὶ παριστάνουν ἐνώπιον ὀλοκλήρου τῆς σχολῆς ἐν δραμάτιον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς μίαν ἱστορικὴν ὑπόθεσιν, ἢ ὁποία τοὺς ἐπροξένησεν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διδασκομένη ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἐμβάλλει ἀνεξάλειπτα συναισθήματα εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῶν κατορθωμάτων ἐνὸς μεγάλου λαοῦ. Νὰ λοιπὸν πόσον οἱ Ἀμερικανοὶ τιμοῦν τὴν Ἑλλάδα μας. Ἐνα ἄλλο δημόσιον σχολεῖον τοῦ Σικάγου ἔδωκε μίαν παράστασιν τοῦ βίου τοῦ Κολόμβου, εἰς τὴν ὁποίαν ὄλο σχεδὸν τὸ βιβλίον ἀντεπροσωπεύετο. Ὅλα τὰ σπουδαιότερα δραματικὰ ἐπεισόδια τοῦ Κολόμβου ἀναπαρεστάθησαν μὲ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ἰθαγενῶν Ἀμερικανῶν Ἐρυθροδέρμων. Τὰ παιδιὰ μόνον τῶν κατεσκευάσαν ὄλους τοὺς πίνακας, τὰ ἐνδύματα, συνέθεσαν τὴν ἱστορίαν, ὥρισαν τοὺς χορούς, τὰ ἄσματα, καὶ παρουσίασαν τοιοῦτοτρόπως μίαν ἰδικὴν τῶν πρωτότυπον ἐργασίαν. Τὸ ἀκροατήριον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ σχολείου, οἱ ὅποιοι ἐνθουσιάσθησαν πολὺ διὰ τὴν ζωντανὴν ἀναπαράστασιν μιᾶς σελίδος τῆς Ἐθνικῆς τῶν ἱστορίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐδιδάχθησαν τὴν πραγματικὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα τῶν, ἀντὶ τῶν συνήθων ἐπιδείξεων σημαίων καὶ τῆς ἀπαγγελίας πατριωτικῶν ποιημάτων. Καὶ ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐγκατέλειψαν τὸ παλαιὸν σύστημα τῶν κατὰ τὰς σχολικὰς ἑορτὰς ἀπαγγελιῶν ποιημάτων, λόγων πανηγυρικῶν κλπ. καὶ προθυμοποιοῦνται νὰ παρουσιάσουν ἐκάστοτε ἐργασίαν τῶν μαθητῶν ἐνδιαφέρουσιν καὶ συγκινοῦσιν καὶ τοὺς παίζοντας καὶ τὸ ἀκροατήριον. Ἄλλοτε παρακαλοῦνται νὰ συντρέξουν τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τοῦ σχολείου ἱερεῖς, θεολόγοι, παιδαγωγοί, καθηγηταί, ἱατροί, νομικοί, πολιτικοί, ἔμποροι, βιομηχάνοι, καὶ οἰοσδήποτε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ εἰπῇ πράγματα ἐνδιαφέροντα καὶ χρήσιμα εἰς τὰ παιδιὰ μὲ γλῶσσαν σαφῆ καὶ ζωηράν, μὲ ἀγάπην καὶ καλωσύνην. Οἱ μαθηταὶ ἐπισκέπτονται τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας διὰ νὰ μάθωσι πῶς νὰ εὐρίσκωσι τὰς πηγὰς τὰς ὁποίας χρειάζονται διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς τάξεως, μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὰ μουσεῖα, εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, εἰς τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, εἰς τὰ κυβερνητικὰ γραφεῖα, εἰς τὰ δημόσια γυμναστήρια καὶ παντοῦ ὅπου τὸ ἔργον τῆς τάξεως καλεῖ αὐτοὺς νὰ μεταβοῦν γιὰ νὰ μελετήσουν, νὰ ἴδουν ἐξ αὐτοψίας καὶ νὰ φωτισθοῦν ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τὸ σχολεῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς μαθητὰς ἱκανοποιητικῶς.

Ἄς ἴδοῦμε τώρα τί ἔκαναν καὶ στὴν Λειψία τῆς Γερμανίας στὰς 4 πρώτας πειραματικὰς τάξεις. Ἡ δουλειὰ ἀρχισε μὲ παιγνίδια, συζητήσεις καὶ παρατηρήσεις. Ὅλες τὶς καλὰς μέρες τὸ δωμάτιο τῆς διδασκαλίας ἦταν ἄδειο· πῆγαιναν περίπατο· οὔτε τὸ βράδυ γυρνοῦσαν στὸ σχολεῖο τὰ παιδιὰ καὶ ἔτσι

δὲν ἔγινε αἰσθητὴ καμμιά ἀπότομη μεταβολὴ στὴ ζωὴ τους. Τὸ σχολεῖο μελέτησε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τοῦ μικροῦ παιδιοῦ μέσα στὸ σπίτι του καὶ προχώρησε στὸ ἔργο του. Σὲ κάθε παρατήρηση τῶν πραγμάτων, τῶν φαινομένων καὶ τῶν σχέσεων ποὺ πρόβαλλαν στὰ μάτια τῶν παιδιῶν στὶς ἐκδρομὲς καὶ στοὺς περιπάτους των, στὴν διαμονή τους μέσα στὸν κῆπο καὶ στὸ στενὸ περιβάλλον των, ἔπρεπε νὰ γίνουν τὰ παιδιὰ προσεκτικὰ νὰ ἐπιμείνουν στὴν παρατήρηση πιὸ πολὺ καὶ πιὸ συστηματικὰ. Ἔνα αὐτοκίνητο ἔξαφνα περνοῦσε κάτω στὸν δρόμο, ἕνας κόκορας καθόταν στὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο καὶ φώναζε, δυὸ σκύλοι γαύγιζαν ἕνα διαβάτη, ἕνα πουλάκι κάθησε σὲ ἕνα ψηλὸ κλαδί τῆς καστανιάς τοῦ κήπου καὶ κελάδησε, ἕνα χωράφι γεμάτο πράσινο σιτάρι ξαπλωνόταν μπροστὰ στὰ παιδιὰ. «Μπροστὰ σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα στεκόμαστε καὶ παρακολουθοῦσαμε προσεκτικὰ — λέγουν οἱ διδάσκαλοι — μιλούσαμε γι αὐτὰ μὲ τὴ σειρά ποὺ μᾶς παρουσιάζονταν χωρὶς τὸν συνηθισμένο σχολαστικισμό». Οἱ ἐκδρομὲς καὶ οἱ περίπατοι ἦταν μικρὰ ἐξερευνητικὰ ταξίδια. Κάθε παιδί μπορούσε καὶ ἔπρεπε νὰ ζῆ τὰ πράγματα τῆς ἀντίληψῆς του. Ὅταν γυρνοῦσαν τὰ παιδιὰ στὸ δωμάτιο ξετυλίγονταν πάλιν οἱ θησαυροὶ ποὺ ἔζησαν ἔξω στὴ φύση μπροστὰ στὰ μάτια τῆς ψυχῆς των, συζητοῦσαν γιὰ ὅ,τι εἶδαν ἐλεύθερα, διηγούνταν διάφορα γεγονότα καὶ ἱστορίες ποὺ θρῖσκονταν σὲ σχέση μὲ ἐκεῖνα ποὺ παρατήρησαν. Καὶ ὁ δάσκαλος διηγόταν. Ἡ μιὰ σκέψη ἐρχόταν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Στὰ παιγνίδια στὸ ὑπαιθρο ἀρχὴ ἀρχὴ δίνουμε τὴν κατεύθυνση, σιγὰ σιγὰ ὅμως ἔμαθαν τὰ παιδιὰ νὰ ὀργανώνουν μόνα τους τὰ παιγνίδια τους καὶ εὑρίσκαν νέα παιγνίδια. Ὑστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ἀρχίσαμε νὰ ἀσχολοῦμαστε μὲ μερικὰ πράγματα ποὺ ἔφερναν τὰ παιδιὰ μαζί τους· π.χ. παιγνίδια ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη. Ἦταν μιὰ ὁμορφὴ φυσικὴ καὶ ἐλεύθερη ζωὴ. Ρίχναμε τὸ τόπι, ἀφήναμε τὴ σβούρα νὰ χορεύη μέσα στὴν αὐλὴ, ἀερόστατα νὰ πετοῦν. Θυμόμαστε ποὺ ἕνα κοριτσάκι μελαγχολικὰ καὶ ὀριστικὰ μᾶς εἶπε, δὲν μπορῶ νὰ ζωγραφίσω. Τὸ ἀφήκαμε ἀνενόητο. Ἀργότερα μόνο του ἔκαμε νέες δοκιμὲς καὶ πέτυχε τόσο καλὰ, ὅσο καὶ τὰ ἄλλα παιδιὰ. Ἦταν ἕνα κοριτσάκι ποὺ εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ τοῦ πάρη ἡ σφαλερὴ ἀντίληψη τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ τὸ χεράκι τὸ μολύβι καὶ τὸ χαρτί καὶ ἔτσι τὸ στέρησαν ἀπὸ ἕνα φυσικώτατο μέσο ἔκφρασης. Πολὺ γλίγωρα μᾶς ἦλθαν οἱ μέρες ποὺ τὰ παιδιὰ δούλευαν μὲ εὐχαρίστηση στὴν ἰχνογράφηση καὶ στὸ πλάσιμο, στὴ διήγηση, παρατήρηση μὲ περιγραφή, ἀσχολία μὲ τὰ ξυλάκια καὶ στὸ κόψιμο χρωματιστοῦ χαρτιοῦ ποὺ χρειάζονταν νὰ κάμνουν διάφορα πράγματα. Θὰ εὐχόμεστε σὲ κάθε δάσκαλο νὰ θρῖσκόταν στὴν εὐχάριστη θέση νὰ νιώσῃ τὴν χαρὰ τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴν εὐθύμη ἀπόκτηση ἐπιτηδειότητος, ἀπὸ τὴν αὖξηση τῆς παρατηρητικότητός των, καὶ τὴν καλύτερευση τῆς γλωσσικῆς ἐκφράσεως. Στὴ γλωσσικὴ ἀπόδοση εἶχαμε παιδιὰ ποὺ μπορούσαν νὰ μιλοῦν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα· τὰ χρησιμοποιοῦσαμε γιὰ πρότυπα. Τὰ ἄλλα προσπαθοῦσαν νὰ τὰ μιμοῦνται. Ἡ κριτικὴ τῶν παιδιῶν ἀρχισε τότε μόνο, ἀφοῦ ὅλα τὰ παιδιὰ ἀπόκτησαν τὴ συναίσθηση τῆς ἀσφάλειας στὴν ἔκφραση. Γι αὐτὸ δὲν ἦταν κριτικὸς ὁ δάσκαλος, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ παιδί ἢ καὶ τὰ ἄλλα παιδιὰ. Ὁ δάσκαλος ἔπαιρνε μέρος μόνον ὅταν ρωτιόταν γιὰ τὴν γνώμη του ἀπὸ τὰ παιδιὰ. Ἡ διδασκαλία στὴν ἀνάγνωση θρῖκε ἕνα στερεὸ στήριγμα στὴν ἀσκηση τῶν φθόγγων ποὺ προηγήθηκε, καὶ μὲ τὴν ἀσκηση στὴν ἀντίληψη τῶν σχημάτων βοηθήθηκε ἡ ἐργασία στὴ γραφή. Μέσα σὲ τρεῖς μῆνες εἶχε τελειώσῃ ἡ δεξιότητα στὴν ἀνάγνωση καὶ ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἐπιστροφή τῆς τάξης στὴν ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία. Ἡ δεξιότητα στὴν

ανάγνωση προχωρούσε γλίσγωρα, φυσικά και εύκολα. "Όλα τὰ παιδιά καταλάβαιναν και παρακολουθοῦσαν ἐκτὸς ἀπὸ μερικά ὀλότελα ἀνώμαλα. Οἱ μικρὲς ἱστορίτσες ἀπαγγέλλονταν ἀπὸ τὴν ἔδρα, ἀπὸ τὸ ἓνα παιδί στὰ ἄλλα παιδιά, δὲν ἔλεγαν μάθημα στὸν δάσκαλο, ὅπως γίνεται σήμερα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ξυπνοῦσε σιγὰ σιγὰ ἡ αἴσθηση τῆς συνεργαζομένης κοινότητος, δυνάμωνε ἢ προσοχὴ και τέλος γινόταν ἀσκήση στὴν τέχνη τῆς διήγησης. Καὶ ὁ διδάσκαλος διηγόταν συχνά, και ἔπρεπε συχνά νὰ διηγῆται γιατί ἐκτὸς ἀπὸ τὸν καλὸ τρόπο τῆς διήγησης ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσουν τὰ παιδιά ἀπὸ τὸν δάσκαλό τους, σκοποῦσε ὁ τελευταῖος νὰ πετύχη και ἄλλους διδακτικούς σκοπούς, νὰ κἀνη τὰ παιδιά ἀπαρατήρητα και ἀβίαστα νὰ μποῦν στὸ ἀντικείμενο τῆς διδασκαλίας. "Ἐτσι τὰ κεντοῦσε γιὰ νέα δημιουργία και τὰ ἔρριχνε σὲ συζήτηση. "Όλα τὰ κακὰ ποῦ παρουσιάζονται στὴ διδασκαλία τοῦ παλαιοῦ σχολείου, ἔξαφνα ὁ ἀγῶνας μὲ τὰ ἀπρόσεκτα παιδιά, οἱ ἀταξίες τῶν παιδιῶν, ἡ δύσκολη κατανόηση και ἐκμάθηση τῶν νεκρῶν τύπων, χάθηκαν μὲ μιὰς. Πρὸ πάντων γεννήθηκε στὸ πρῶτο σχολικὸ ἔτος μιὰ σχέση ἐμπιστοσύνης τῶν παιδιῶν στὸ δάσκαλό τους, ποῦ δυνάμωνε ὑπερβολικά τὴν χαρὰ και τὴν εὐχαρίστηση γιὰ τὸ σχολεῖο και τὴν ἐργασία, και ποῦ διευκόλυε τὸν δάσκαλο νὰ γνωρίση τὸ κάθε παιδί και νὰ ἐφαρμόζη ἀνάλογα μέτρα γιὰ τὴν κάθε ἀτομικότητα.

Αὐτὰ ποῦ εἶπαμε ἀποτελοῦν τὰς γενικὰς θάσεις τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας. "Ἄλλ' ἢ ἐνιαία αὕτη συγκεντρωτικὴ διδασκαλία ἀπέκτησε κάποιον ἐχθρὸν ἐπίφοβον και ἐπικίνδυνον. Καὶ ποιὸς λέτε νὰ εἶναι αὐτός; Εἶναι ὁ παιδαγωγὸς Μάγος! "Όνομα και πρᾶμα! Αὐτὸς ὁ δικὸς μας Μάγος ἀνατρέπει τὴν ἐνιαίαν συγκεντρωτικὴν διδασκαλίαν και ἀντ' αὐτῆς προτείνει τὴν ἐνιαίαν αὐθόρμητον διδασκαλίαν. Αὐτὸς ἀνατρέπει, ἐκμηδενίζει τὰ "Ἐρβαρτιανὰ στάδια. Αὐτὸς ἰσχυρίζεται πὼς δὲν ὑπάρχει κανὲν ἐμπόδιον νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐν "Ἑλλάδι αἱ ἀρχαὶ τοῦ Νέου σχολείου. Αὐτὸς ὀνομάζει τὸ σχολεῖον "Ἐργασίας σχολεῖον ἐνεργείας, σχολεῖον δράσεως. Αὐτὸς ἀνατρέπει τὸ πᾶν. Αὐτὸς εἰσάγει καινὰ δαιμόνια, προχωρεῖ πολὺ πιδὸ πέραν τῶν τολμηροτέρων μεταρρυθμιστῶν, ἰδικῶν μας και ξένων. Μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν ἐπερίμενα ἀπὸ "Ἑλληνα ἐκπαιδευτικὸν τόσο τολμηρὰς και τόσο συγχρονισμένας ἰδέας. "Ἀξιζει λοιπὸν τὸν κόπον νὰ θαυμάσωμεν γιὰ μισὴ ὥρα τὸν δικὸν μας Μάγον, τὸν ἐξ "Ἀνατολῶν! Θέλομεν νὰ συγκεντρώσωμεν εἰς ὀλίγας σελίδας τὸ ἀνθος τῶν ἰδεῶν τοῦ τολμηροῦ μας μεταρρυθμιστοῦ, και νὰ σᾶς παρακαλέσωμεν ὅπως τὸν παρακολουθήσητε μὲ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον.

Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς και τῆς διδασκαλίας λέγει: «Ἡ ἀγωγή και ἡ διδασκαλία ὄλων τῶν μαθημάτων ἔχει σκοπὸν νὰ ὑποστηρίξη και νὰ ὑποβοηθήση τὴν αὐθόρμητην και θαθμιαία ἀνάπτυξιν ὄλων τῶν σωματικῶν, ἠθικῶν, ψυχικῶν και πνευματικῶν δεξιοτήτων και δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ».

Γιὰ τὴν θέση τῶν γνώσεων στὰ δύο σχολεῖα λέγει: «Τὰ περισσότερα παιδιά τοῦ δημοτικοῦ σχολείου δὲν εἶναι πλασμένα γιὰ θεωρητικὰς γνώσεις. Λίγα εἶναι ἀπὸ τὴν φύση γεννημένα νὰ κατανοοῦν τὶς δύσκολες ἔννοιες και τὶς θεωρητικὰς γνώσεις και νὰ γίνουιν ἐπιστήμονες. Τὰ περισσότερα εἶναι πλασμένα νὰ γίνουιν τεχνίτες, γεωργοί, ἐργάτες και χειρῶνακτες. "Ο διδάσκαλος πιέζει ὅλα τὰ παιδιά νὰ μάθουν ὀρισμένες γνώσεις τοῦ προγράμματος, γιατί οὐσιαστικά και παρ' ὅλα ὅσα λέγει ἡ παιδαγωγικὴ γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς διδασκαλίας, στὴν πραγματικότητα ὁ σκοπὸς και ὅλες οἱ προσπάθειές του στρέφονται εἰς τὸ νὰ μεταδώσουν πολλὰς γνώσεις. Λίγα ὅμως παιδιά εἶναι ἱκανὰ νὰ καταλάβουν και νὰ μάθουν τὶς γνώσεις: Τὰ περισσότερα μόνον

λέξεις θυμούνται και παρακολουθούν την διδασκαλία χωρίς ζωντανό ενδιαφέρον, αλλά από υποχρέωση. Και ο διδάσκαλος αγωνίζεται, προσπαθεί με ερωτήσεις να τα αναγκάσει να χωνέψουν τις γνώσεις· κάνει πολλές επαναλήψεις για την εμπέδωση της ύλης. Και το αποτέλεσμα είναι ότι κουράζονται πολύ και μισούν τις γνώσεις και τα βιβλία. Ποιο παιδί, όταν φύγει από το δημοτικό σχολείο ανοίγει ποτέ βιβλίο, αν δεν ακολουθήσει ανώτερες σπουδές; Δυστυχώς κανένα. Τα περισσότερα σχίζουν κι' αυτά που έχουν και ποτέ δεν αγοράζουν άλλα, γιατί το Παλαιόν σχολείον δεν κατορθώνει να αναπτύξει την αγάπη των παιδιών προς τα βιβλία. Βλέπομε ότι το Παλ. Σχολείον έχει από τη μία μεριά το πρόγραμμα με τας γνώσεις, και από την άλλη μεριά το παιδί ως μέσον για να μάθη τις γνώσεις αυτές. Έχει δηλ. ως σκοπόν τις γνώσεις και ως μέσον το παιδί που θα είναι υποχρεωμένο να χωνέψει τις γνώσεις. Ένω το Νέον Σχολείον θέλει να μην έχωμε ως σκοπόν τις γνώσεις, αλλά να έχωμε ως μοναδικό σκοπό την ανάπτυξη του σώματος και του πνεύματος του παιδιού, και μέσον δια την επιτυχίαν αυτήν να έχωμε τις γνώσεις. Λοιπόν στο Παλ. Σχολείον αί γνώσεις είναι ο σκοπός της διδασκαλίας και το παιδί το μέσον της διδασκαλίας. Ένω στο Ν. Σχολείον το παιδί είναι ο σκοπός της διδασκαλίας και αί γνώσεις είναι το μέσον της διδασκαλίας.

Περί της μεθόδου της διδασκαλίας λέγει: «Είς το Παλ. Σχολείον τα παιδιά παίρνουν τις γνώσεις έτοιμες από το στόμα του δασκάλου ή με την διαλογική μορφή της διδασκαλίας ή με την διήγησι. Ο διδάσκαλος διηγείται, έρωτά, διαβάζει, ενεργεί, εργάζεται. Το παιδί παρακολουθεί, ακούει, απαντά στις ερωτήσεις του, και από υποχρέωση προσπαθεί να θυμηθί τα λόγια του δασκάλου και όχι το περιεχόμενον των λόγων. Ο δάσκαλος κάθεται στην έδρα του και λέγει μια ή δυο φορές κατά τμήματα το κεφάλαιο που καθορίζει το πρόγραμμα, ένω τα παιδιά τον ακούνε ακίνητα για να μάθουν όσα τους λέγει, χωρίς να καταβάλουν καμμιά ενέργεια. Απ' έναντίας το Ν. Σχολείον θεωρεί ως την καλύτεραν μέθοδον διδασκαλίας τον τρόπον με τον όποιον θα μπορέση ο δάσκαλος να κεντρίση και να έρεθίση την ψυχή των παιδιών για να αγαπήσουν και να θαυμάσουν όσο το δυνατόν περισσότερο τα ποιήματα, τα παραμύθια, τα θρησκευτικά και ιστορικά διηγήματα, τα λογοτεχνικά έργα και όλες τις γνώσεις και τα μαθήματα (θρησκευτικά, φυσική, γεωγραφία, ιστορία) και έπειτα τον τρόπον με τον όποιον θα τους δείξη πως θα μπορέσουν μόνα τους να ψάχνουν στα βιβλία, να βρίσκουν και να μαθαίνουν τις σχετικές γνώσεις. Η μέθοδος αυτή της διδασκαλίας του Ν. Σχολείου λέγεται τρόπος της αποκτήσεως των γνώσεων με την αυθόρμητη έρευνα του παιδιού».

Περί των γενικών διδακτικών αρχών λέγει: «Δύο είναι αί θεμελιώδεις αρχαί ή τα βασικά αξιώματα, τα όποια εκήρυξαν οί Έρβαρτιανοί. Η αρχή της αυτενέργειας και ή αρχή της έποπτείας. Τις αρχές αυτές τις θεωρεί ως πολύ όρθές και βασικές και τις ακολουθεί και το Νέον Σχολείον. Εκτός όμως από αυτές τις Αρχές εκήρυξε και έδίδαξε και τρεις άλλες: 1) Την Αρχή «Ξεκινάτε από το παιδί», 2) Την αρχή της εργασίας (εργασίας του χεριού και έλευθέρας πνευματικής εργασίας) και 3) Την αρχή της καλλιέργειας της άτομικότητας. Για την πρώτη αρχή οί νεώτεροι παιδαγωγοί εκήρυξαν ότι ή διδακτέα ύλη πρέπει να καθορίζεται από τις επιθυμίες των παιδιών και όχι του δασκάλου, όπως γίνεται σήμερα. Με άλλους λόγους να ρωτάη ο δάσκαλος τα παιδιά με τι δουλειά θέλουν να ασχολούνται. Ωστε ή διαφορά μεταξύ παλαιού και νέου σχολείου είναι ότι το Π. Σχολείον καθώρισε το σύστημά

του χωρίς να λογαριάσει την παιδική ψυχή, ενώ το Ν. Σχολείον στήριγμα τῶν προσπαθειῶν του θάζει τὴν παιδική ψυχή. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας στὸ Π. Σχολείον ὅλα τὰ παιδιά τῆς τάξεως ἰχνογραφοῦν τὸ ἔργο ποὺ ὀρίζει ὁ διδάσκαλος γιατί εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ τὸ κάνουν, ἐνῶ στὸ Ν. Σχολείον ἀπὸ τὰ παιδιά τῆς τάξεως τὴν ἴδια ὥρα ἄλλα ἰχνογραφοῦν ὅ,τι θέλουν, ἄλλα φτιάχνουν ἔργα μὲ πηλό, ἄλλα μὲ χαρτοκολλητική, μὲ χαρτοκεντητική, ἄλλα διαβάζουν, ἄλλα γράφουν κ.ο.κ. Δὲν κάνουν ὅλα τὴν ἴδια δουλειά, ἀλλὰ τὴν δουλειά ποὺ τοὺς ἀρέσει. Ὡστε ἐργασία στὸ Ν. Σ. εἶναι ἡ δουλειά ποὺ θγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν ὄρεξη, τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ κάθε παιδιοῦ, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν θέληση καὶ τὴν πίεση τοῦ δασκάλου. Τέλος μὲ τὴν ἐλευθέρᾳ πνευματικὴ ἐργασία τὸ παιδί συνηθίζει στὴν ἐπιμέλεια καὶ ἀσκοῦνται ὅλαι του αἱ δεξιότητες, περισσότερο δὲ ἢ βούλησις, ἢ προσοχή, ἢ διανόησις καὶ ἢ ἱκανότης πρὸς ἔρευναν. Μὲ τὴν ἐλευθέρᾳ πνευματικὴ ἐργασία γεμίζει ἀπὸ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση ἡ παιδικὴ ψυχή, γιατί ὅταν ἐπεξεργασθῆ τὸ παιδί τὸ θέμα καὶ τελειώσῃ τὴ δουλειά του ἀτενίζει μὲ ἀγάπη τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας του. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀτομικότητος τὸ Παλ. Σχολείον ἀγνοεῖ τὴν ἀτομικότητα καὶ ἔχει γενικὰ καὶ ὁμοίομορφα μέτρα ἰσχύοντα γιὰ ὅλα τὰ παιδιά. Καὶ ἐνῶ τὸ Π. Σ. δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀτομικότητα τοῦ κάθε παιδιοῦ, τὸ Ν. Σ. τὴν ἔχει ὡς ἔμβλημα καὶ σημαία του. Ἡ ἀτομικότης τοῦ παιδιοῦ ἀντιμετωπίζεται πολὺ καλὰ μὲ τὸ σύστημα τῆς Ἰταλίδος παιδαγωγοῦ κ. Μοντεσσόρι. Ἡ παιδαγωγὸς αὐτὴ ἀφίνει τελείως ἐλεύθερα τὰ παιδιά. Μέσα στὴν τάξη ἔχει παιγνίδια, ἐργαλεῖα, κάθε εἶδους χειροτεχνικὸ ὕλικό, καὶ πολλὰ καὶ διάφορα βιβλία. Τὴν ἴδια στιγμή ποὺ τὸ ἕνα παιδί παίζει βόλους, τὸ ἄλλο κολλάει χρωματιστὰ χαρτιά, τὸ ἄλλο φτιάχνει διάφορα ἀντικείμενα μὲ πηλό, τὸ ἄλλο διαβάζει διηγήματα κλπ. Ὁ διδάσκαλος παρακολουθεῖ τί κάνουν τὰ παιδιά καὶ τὰ βοηθεῖ ἂν τὸ ζητήσουν. Λοιπὸν μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς κ. Μοντεσσόρι καταργεῖται ἡ σχολικὴ διδασκαλία καὶ γίνεται ἀτομικὴ διδασκαλία. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον στὴν πραγματικότητα, ἐφ' ὅσον τέτοια ἀπόλυτη ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει οὔτε στὴν Κοινωνία. Συνεπῶς τὸ Ν. Σ. δὲν μπορεῖ νὰ δεχθῆ ὡς δυνατὴν καὶ πραγματικὴν τὴν λύσιν τῆς κ. Μοντεσσόρι, καὶ ἀντιμετωπίζει κατὰ διάφορον τρόπον τὸ πρόβλημα αὐτό».

Περὶ τοῦ μαθήματος τῆς Ἀναγνώσεως λέγει: «Ὅταν γίνεται τὸ μάθημα τῆς Ἀναγνώσεως δὲν αὐτενεργοῦν τὰ παιδιά καὶ δὲν ἐργάζονται σὲ παραγωγή ἢ ἐλεύθερη πνευματικὴ ἐργασία, γιατί τὴ στιγμή ποὺ δίνομε τὰ παραγγέλματα «ἀνοίξτε τὰ βιβλία σας», «διάβασε σύ», «ὁ ἄλλος παρακάτω», «ἀρκεῖ», «νὰ βρῆτε τίς ἀγνωστες λέξεις» κλπ., τὰ μεταβάλλομε σὲ μηχανὲς ποὺ δουλεύουν μὲ τὰ κουρδίσματα καὶ τίς διαταγές μας».

Περὶ τῆς διαλογικῆς μορφῆς τῆς διδασκαλίας λέγει: «Διαλογικὴ μορφή τῆς διδασκαλίας εἶναι αὐτή, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐρωτᾷ ὁ διδάσκαλος καὶ ἀπαντοῦν οἱ μαθηταί. Οἱ Ἐρβαρτιανοὶ ἔχουν τὴν γνώμη ὅτι ἡ διαλογικὴ μορφή τῆς διδασκαλίας εἶναι σπουδαιότατη καὶ συνιστοῦν νὰ μὴ γίνῃ μετάδοσις τῶν γνώσεων μόνο μὲ τὴ μονολογικὴ μορφή, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ διδάσκαλος ὁμιλεῖ καὶ οἱ μαθηταί ἀκοῦνε, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐρωτηματικὴ μορφή, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ καὶ οἱ μαθηταί ἀπαντοῦν. Τὸ Ν. Σ. δὲν θέλει κατὰ τὴν διδασκαλία νὰ ρωτᾷ ὁ δάσκαλος καὶ νὰ ἀπαντοῦν οἱ μαθηταί. Ὡστε εἶναι πλάνη καὶ παρανόηση τῶν ἀρχῶν τοῦ Ν. Σ. πὼς κι αὐτὸ παραδέχεται ὡς παιδαγωγικὴ τὴν ἐρωτηματικὴ μορφή. Τὴ μορφή αὐτὴ τὴν ἀπορρίπτει καὶ

τὴν ἀντικαθιστᾶ μὲ τὴν ἐλευθέρα συζήτηση».

Περὶ τῆς Ἑνιαίας αὐθόρμητου διδασκαλίας (Ε.Α.Δ.) λέγει: «Αἱ ψυχολογικαὶ θάσεις τῆς Ε.Α.Δ. εἶναι τὰ ἑξῆς διδάγματα: 1) Τὸ μυαλὸ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ κάνῃ τὰ γιγαντιαία πηδήματα ποὺ ἀπαιτοῦν τὰ χωριστὰ μαθήματα καὶ ἢ συχνὴ μετάθεσις ἀπὸ τὸν ἕνα παραστατικὸ κύκλο τῶν γνώσεων στὸν ἄλλο, καὶ γιὰ τοῦτο ἢ ταξινόμηση τῶν γνώσεων σὲ μαθήματα εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ φέρνει σύγχυση στὸ παιδικὸ μυαλό. 2) Ὁ χωρισμὸς τῶν γνώσεων σὲ μαθήματα εἶναι ξένος πρὸς τὴν φύση, τὴν ζωὴ καὶ τὴν πραγματικότητά, κι ἐμποδίζει τὴν κινητικότητα τῶν παιδιῶν. 3) Τὰ μικρὰ παιδιά δὲν μποροῦν νὰ δεχθοῦν τὴν ἐργασία, ποὺ τοὺς ἐπιβάλλει ὁ δάσκαλος· δέχονται μόνον δουλειὰ ποὺ θγαίνει ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους κι ἀπὸ τὴν ὄρεξή τους. 4) Τὸ μικρὸ παιδί δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ συγκεντρώσῃ ἐπὶ μίαν ὥραν τὴν θούληση καὶ τὴν προσοχὴ του στὸ ὠρισμένο μάθημα, οὔτε στὴ δουλειὰ ποὺ τοῦ ὀρίζουν ἄλλοι. 5) Ἡ ἐργασία ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν δάσκαλο εἶναι ἀνωφελὴς στὰ παιδιά γιατί δὲν τραβάει τὴν ψυχὴ τους, γιατί δὲν ἐργάζεται ὅλο τὸ μυαλό τους καὶ γιατί δὲν μαθαίνουν ἀσφαλεῖς γνώσεις. 6) Ἡ φύση κι ὅλος ὁ γύρω κόσμος δὲν χωρίζεται σὲ μαθήματα· εἶναι ἕνα ἐνιαῖο σύνολο· κάθε ἀντικείμενο δὲν εἶναι χωρισμένο, ἀλλ' ἐνώνεται μὲ ὅλα τὰ ἄλλα.

Λοιπὸν ἢ Ἑνιαία Αὐθόρμητη Διδασκαλία, λέγει, εἶναι ἐκπαιδευτικὸ σύστημα διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἐνιαία διδασκαλία. Οἱ διαφορὲς μεταξὺ τῶν δύο συστημάτων εἶναι πολλές. Οἱ κυριώτερες εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Στὴν Ἑνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία προκαθορίζεται ἢ διδακτέα ὕλη, διότι ἢ τάξις ἐπεξεργάζεται ὠρισμένως ἐνότητα. Ἐνῶ στὴν Ἑν. Αὐθόρμητον Διδασκαλίαν (Ε.Α.Δ.) δὲν καθορίζεται ἐκ τῶν προτέρων ἢ ὕλη, ἀλλὰ θγαίνει ἀπὸ τὰς ἐντυπώσεις, μὲ τὰς ὁποίας εἶναι πλημμυρισμένη ἢ ψυχὴ τῶν παιδιῶν κάθε ἐποχῆ. 2) Στὴν Ε.Σ.Δ. δὲν δίδονται εὐκαιρίες νὰ ἀσχοληθῇ κάθε παιδί σὲ δουλειὰ σύμφωνη μὲ τὴν ἀτομικότητά του, ἐνῶ στὴν Ἑνιαία Αὐθόρμητη Διδασκαλία (Ε.Α.Δ.) δίδονται πολλὰς τέτοιες εὐκαιρίες καὶ ἀντιμετωπίζεται τὸ πρόβλημα τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς κοινωνικότητος τῶν παιδιῶν. 3) Ἐκεῖ ἔχομε ὑποχρεωτικὰς ομάδες, ἐνῶ ἐδῶ φτιάχνουν ομάδες ἂν θέλουν καὶ ὅπως θέλουν τὰ παιδιά. 4) Ἐκεῖ κόβεται ἢ ἀγάπη τῶν παιδιῶν πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τὰ βιβλία, ἐνῶ ἐδῶ καλλιιεργεῖται ἐντατικῶς. 5) Ἐκεῖ ἔχομε πολλὴ προφορικὴ διδασκαλία καὶ λίγη χειροτεχνική, ἐδῶ ἔχομε περισσότερες ἐργασίες τοῦ χειριοῦ καὶ λιγώτερη διδασκαλία μὲ τὰ λόγια ἀπὸ τὴν Α' ἕως τὴν Δ' τάξη».

Περὶ τῶν συναισθημάτων λέγει: «Ὁ Ἔρβαρτ θεωροῦσε τὸ συναίσθημα ὡς δευτερογενὲς φαινόμενον, ἐνῶ ἢ σύγχρονη ψυχολογία πιστεύει καὶ διδάσκει ὅτι τὸ συναίσθημα δὲν γίνεται ἀπὸ τὰς παραστάσεις, παρὰ εἶναι ἕνα πρωταρχικὸ καὶ ἰδιόρρυθμο ψυχικὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον μᾶς δείχνει ποῖαν ἐπίδρασιν ἀσκοῦν σὲ μᾶς τὰ διάφορα συμβάντα. Κατὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία τὸ συναίσθημα ὑπερέχει ἀπὸ τὴν νόηση κι ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ψυχικὲς λειτουργίες. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποία συνοδεύονται ἀπὸ κραυγὰς χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως. Τὸ συναίσθημα παρουσιάζεται ἐνωρὶς καὶ πιὸ γλιγῶρα ἀπὸ τὴν νόηση καὶ τὴν θούληση, καὶ εἶναι τόσο ἐντονο κατὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία, ὥστε αὐτὸ ὀδηγεῖ τὸ παιδί εἰς ὅλας τοὺς πράξεις. Ὅταν λέμε ὅτι πρέπει νὰ ἀπευθυνώμεθα περισσότερο πρὸς τὸ συναίσθημα καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὴν νόησιν τῶν παιδιῶν ἐννοοῦμεν α'. ὅτι, ὅταν διδάσκωμε στὰς 4 κατωτέρας τάξεις Ἐρησκευτικὰ, Ἱστορία καὶ Παραμύθια δὲν θὰ ζητᾶμε

ἀπὸ τὰ παιδιὰ νὰ μάθουν τὴν Ἱστορία ποὺ διηγηθήκαμε, οὔτε νὰ τὴν ἐπαναλάβουν, οὔτε νὰ τὴν κρίνουν, οὔτε νὰ θγάλουν διδάγματα καὶ νόμους, οὔτε νὰ φτιάχνουν περιλήψεις καὶ ἐπιγραφές καὶ οὔτε νὰ κάνουν συγκρίσεις, ἀλλὰ διδάσκομε γιὰ νὰ ἐπιδράσωμε στὸ συναίσθημά τους, δηλαδή γιὰ νὰ τὰ εὐχαριστήσωμε, γιὰ νὰ τὰ κάνωμε νὰ θαυμάσουν τὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας ἢ τοῦ παραμυθιοῦ καὶ νὰ καλλιεργήσωμε τὴν ἀγάπην των πρὸς τὰ μαθήματα τῶν Ἱστορικῶν, τῆς Ἱστορίας καὶ τῶν παραμυθιῶν. β'. ὅτι, ὅταν διδάσκωμε ἕνα ποίημα δὲν θὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὰ παιδιὰ νὰ τὸ ἀπομνημονεύσουν, οὔτε νὰ βροῦν τίς σκέψεις τοῦ ποιητοῦ, οὔτε νὰ τὸ κρίνουν, οὔτε νὰ τὸ συγκρίνουν κι οὔτε νὰ θγάλουν διδάγματα, ἀλλὰ θὰ περιοριζόμεσθε νὰ τὸ ἀπαγγέλλουμε καλλιτεχνικὰ γιὰ νὰ ἐπιδράσωμε στὸ συναίσθημά τους, δηλ. γιὰ νὰ τὰ εὐχαριστήσωμε, γιὰ νὰ τὰ κάνουμε νὰ θαυμάσουν τὰ ποιήματα, νὰ τὰ ἀγαπήσουν καὶ νὰ θελήσουν νὰ μάθουν μόνον τους πολλὰ παρόμοια, καὶ γ'. ὅτι μὲ περιγραφές, μὲ διηγήσεις, μὲ δείξεις διαφόρων εἰκόνων, μὲ ἐπίσκεψη σὲ ἐργοστάσια καὶ σὲ διάφορα ἄλλα μέρη καὶ μὲ κινηματογραφικὲς παραστάσεις θὰ ἐπιδρούμε στὸ συναίσθημα τῶν παιδιῶν καὶ θὰ τὰ κάνουμε νὰ θαυμάσουν, νὰ ἀπορήσουν καὶ νὰ ἀγαπήσουν πολὺ τὰ διάφορα μαθήματα (Ἱστορικά, Ἱστορία, Φυσικὴ καὶ Γεωγραφία). Τονίζομεν ἰδιαιτέρως ὅτι εἶναι ἐντελῶς περιττὴ καὶ ἄσκοπη κάθε μεταρρύθμιση στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο, ἂν δὲν ἀπευθυνόμεσθε πολὺ πρὸς τὸ συναίσθημα τῶν παιδιῶν καὶ μάλιστα στὶς πρῶτες 4 τάξεις».

Περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς α'. ἀναγνώσεως λέγει: «Θὰ ξεχωρίσουμε ἀπὸ τίς ἐργασίες τοῦ χεριοῦ μία λέξη, ἢ ὁποῖα θὰ ἔχη τὸ γράμμα, ποὺ πρόκειται νὰ διδάξωμε. Θὰ γράψωμε τὴν λέξιν αὐτὴν στὸν πίνακα καὶ θὰ τὴν σκεπάσωμε μ' ἕνα χαρτί (τὸ νέο γράμμα θὰ γραφῆ μὲ χρωματιστὴ κιμωλία καὶ τᾶλλα μὲ ἄσπρη). Θὰ κρεμάσωμε στὸν πίνακα καὶ πάνω ἀπὸ τὴ σκεπασμένη λέξη τὸ ἀντικείμενο ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου ποὺ γράφει ἢ λέξη. Θὰ καλέσωμε τὰ παιδιὰ νὰ ποῦν τί ἔχομε γράψει κάτω ἀπὸ τὸ χαρτί καὶ θὰ τὸ ποῦν εὐκόλα, γιατί θὰ τὸ συμπεραίνουν ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο, ποὺ εἶναι κρεμασμένο. Θὰ βγάλουμε τὸ χαρτί καὶ θὰ ποῦμε στὰ παιδιὰ νὰ διαβάσουν τὴν λέξη. Θὰ καλέσωμε ἕνα παιδί νὰ δείξῃ τὸ καινούργιο γράμμα καὶ νὰ τὸ γράψῃ στὸν πίνακα. Θὰ προφέρωμε τὸ νέο γράμμα καὶ θὰ καλέσωμε τὰ παιδιὰ νὰ τὸ διαβάσουν ὅλα μαζὺ καὶ μερικὰ χωριστά. Τὰ προσκαλοῦμε νὰ γράψουν στὸν ἄερα καὶ στὸν πίνακα τὸ νέον γράμμα, καὶ νὰ ποῦν μὲ τί μοιάζει. Ἄν ἔχει προχωρήσει λίγο ἢ α' ἀνάγνωση, τὰ προσκαλοῦμε νὰ βροῦν καὶ νὰ γράψουν στὸν πίνακα λέξεις ποὺ νὰ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ νέο γράμμα. Φτιάχνουμε καὶ γράφουμε στὸν πίνακα ὀλόκληρες φράσεις σχετικὲς μὲ τὸ νέο γράμμα. Γίνεται διάβασμα τῶν φράσεων καὶ τῶν λέξεων αὐτῶν ἐν χορῷ καὶ χωριστά ἀπὸ μερικὰ παιδιὰ. Τέλος τὰ ἀφίνομε ἐλεύθερα νὰ φτιάξουν τὸ νέο γράμμα καὶ λέξεις μὲ χαρτόνι, μὲ χαρτί κλασσέ, μὲ πηλό, μὲ πετραδάκια, μὲ φλοῖο πεύκοι, μὲ στάρι, μὲ καλαμπόκι καὶ μὲ ἄλλα εἶδη, καὶ νὰ τίς γράψουν στὴν πλάκα τους καὶ στὸ τετράδιό τους. Μποροῦν νὰ κόβουν ἀπὸ τίς ἐφημερίδες κεφαλαῖα γράμματα, νὰ τὰ κολλᾶνε στὸ τετράδιο καὶ νὰ φτιάχνουν λέξεις. Μποροῦμε νὰ διδάξωμε τὰ γράμματα καὶ τὰς διφθόγγους ξεκινῶντες ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν τῆς τάξεως. Προκειμένου νὰ διδάξωμε τὸ Φ θὰ ποῦμε «σήμερα παιδιὰ θὰ μάθουμε νὰ γράφουμε τὸ ὄνομα τοῦ Φώτη».

Περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως στὴ Β' τάξη λέγει: «1) Ἐνας μαθητὴς διηγεῖται τὸ περιεχόμενον τοῦ διδαχθέντος ἀναγνώσματος. 2) διαβάζουν μερικὰ παιδιὰ τὸ παλαιὸ μάθημα. 3) Διηγεῖται ὁ διδάσκαλος τὸ περιε-

χόμενον τοῦ νέου. 4) Ἐπαναλαμβάνει τοῦτο καὶ ἓνας μαθητής. 5) Ἀνοίγουν τὰ παιδιά τὰ βιβλία τους καὶ διαβάσει ὁ δάσκαλος ὅλο τὸ κεφάλαιο ἢ τμήμα αὐτοῦ. 6) Διαβάζουν τοῦτο μερικὰ παιδιά. 7) Λέγει ἓνας μαθητής τὸ περιεχόμενον. 8) Προσκαλοῦνται νὰ ἑρῶν τὶς ἄγνωστες λέξεις, οἱ ὁποῖες ἐξηγούνται καὶ γράφονται στὸν πίνακα. 9) Βρίσκονται οἱ δυσκολοπρόφερτες λέξεις καὶ ἀσκοῦνται τὰ παιδιά ὅλα μαζὺ στὴν ὀρθὴ προφορὰ τους. 10) Προσκαλοῦνται νὰ ποῦν ἂν τοὺς ἀρέσει τὸ περιεχόμενον καὶ ἂν ἔχουν καμμιά ἀπορία, καὶ γίνεται ἡ σχετικὴ συζήτηση. 11) Ἐὰν ἐπαρκεῖ ἡ ὥρα ἀσκοῦνται στὸ διάβασμα καὶ γίνεται κάπου κάπου διάβασμα ἐν χορῶ. 12) Γίνεται δραματοποιήσις ἂν δραματοποιεῖται τὸ περιεχόμενον. 13) Δείχνουν τὰ ἰχνογραφήματα καὶ τὰ χειροτεχνικὰ ἔργα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ παλαιοῦ μαθήματος. 14) Δείχνουν τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τέλος φτιάχνουν ἔργα σχετικὰ μὲ τὸ νέον μάθημα».

Περὶ τῶν παραμυθίων κλπ. λέγει: «Τὸ τελευταῖο ἡμιώριον κάθε ἡμέρας πρέπει νὰ διηγῆται ὁ δάσκαλος στὰ παιδιά ἓνα παραμῦθι (μὲ φαντάσματα, γίγαντες, δράκους, παλάτια κλπ.) ἢ ἓνα διήγημα (θρησκευτικόν, ἠθικὸν ἢ ἱστορικόν), ἢ μιὰ παράδοση ἢ μιὰ παράξενη ἱστορία, ἢ τέλος ἓνα ἀνέκδοτο. Κατάλληλα διηγήματα γιὰ τὴν Α' καὶ τὴν Β' τάξιν εἶναι ὅλα τὰ λαϊκὰ παραμῦθια καὶ αἱ παραδόσεις, τὰ παραμῦθια τοῦ Ἀντερσεν, τῆς Γαλατείας Καζαντζάκη κλπ. Ἐπαναλαμβάνομε ὅτι δὲν πρέπει νὰ θάζωμε τὰ παιδιά νὰ ξαναδιηγῶνται τὸ παραμῦθι ἢ τὸ διήγημα, οὔτε νὰ τὰ ἀναγκάζωμε νὰ τὸ ἀπομνημονεύσουν, καὶ ὅτι τὸ διηγούμεθα γιὰ νὰ ἐπιδράσωμε στὸ συναίσθημά τους, δηλ. γιὰ νὰ τὰ εὐχαριστήσωμε, γιὰ νὰ τὰ κάνωμε νὰ θαυμάσουν τὰ πρόσωπα τοῦ παραμυθιοῦ καὶ γιὰ νὰ ἐρεθίσωμε τὴν ψυχὴν τους νὰ αἰσθανθῆ ἔρωτα πρὸς τὰ διηγήματα καὶ πρὸς τὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ποιήματα πρέπει πολὺ συχνὰ ν' ἀπαγγείλωμε καλλιτεχνικὰ ἓνα ὄραϊόν, τερπνόν, εὐκόλο καὶ μικρὸ παιδικὸν ποίημα. Ἡ ἀπαγγελία αὐτῆ θὰ γίνεται πρῶτα πρῶτα γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰ παιδιά καὶ νὰ κεντήσῃ τὴν ψυχὴν τους νὰ θελήσουν καὶ αὐτὰ νὰ μάθουν ποιήματα, καὶ ἔπειτα θὰ χρησιμεύσῃ σ' αὐτὰ γιὰ δεῖγμα τοῦ καλοῦ τρόπου τῆς ἀπαγγελίας. Μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν θὰ τὰ ρωτᾶμε ἂν τοὺς ἄρεσε τὸ ποίημα, καὶ θὰ τὰ προτρέπωμε, ἂν θέλουν, νὰ φτιάξουν ἢ νὰ ἰχνογραφήσουν καμμιά σχετικὴ σκηνή. Ἄλλο τίποτε δὲν θὰ γίνεται· οὔτε σύγκριση, οὔτε σύλληψη, οὔτε ἐξαγωγή ἠθικῶν νόμων, οὔτε ἀπόδοση τοῦ περιεχομένου, οὔτε περίληψη, οὔτε ἐπιγραφές, οὔτε θὰ τὰ ὑποχρεώνομε νὰ μάθουν ἀπ' ἔξω τὸ ποίημα πού ἀπαγγείλαμε. Προσευχές εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μάθουν τὰ παιδιά μερικὲς εὐκόλες, γραμμένες στὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Τραγούδια θὰ διδάσκῃ κάπου κάπου ὁ διδάσκαλος κανένα, καὶ ὅταν μάθουν τὰ παιδιά μερικὰ θὰ τὰ τραγουδοῦν ἀνάμεσα στὶς χειροτεχνικὰ ἢ διανοητικὰ ἀσχολίας τους. Ὅσα παιδιά ξέρουν τραγούδια ἄγνωστα στ' ἄλλα, πρέπει νὰ τοὺς τὰ μαθαίνουν. Ἀντὶ τῶν λεκτικῶν ἀσκήσεων τοῦ Παλ. Σχολείου, τὸ Ν. Σ. ἐφαρμόζει τὶς αὐθόρμητες διηγήσεις καὶ τὴν ἐλευθέρην συζήτησιν, ὡς θὰ ἴδωμεν. Ὑστερα ἀπὸ τὶς ἐλεύθερας ἀτομικὰς ἐργασίας θὰ κάθωνται τὰ παιδιά ἡσυχὰ καὶ θὰ γίνεται ἐλευθέρην συζήτησιν. Θὰ διηγῶνται τί εἶδαν, τί ἔφαγαν, ποῦ πῆγαν, πῶς ἔπαιζαν, ποῖος ἦρθε στὸ σπίτι τους κ.λ.π. Ὅταν διηγηθῆ ἓνα παιδί, θὰ ρωτᾷ ὁ δάσκαλος τ' ἄλλα, ἂν ἔχουν νὰ ρωτήσουν τίποτε σχετικὸν μ' αὐτὰ πού εἶπε. Ἐτσι θὰ γίνεται ἐλεύθερος διάλογος. Μέσα στὴ συζήτησιν θὰ δείξουν τὰ παιδιά καμμιά εἰκόνα ἂν ἔφεραν ἀπὸ τὸ σπίτι τους. Θὰ ποῦν παροιμίας, αἰνίγματα, παραμῦθια, ἱστορίες καὶ γρίφους. Πρέπει καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ δείχνῃ τέτοιες εἰκόνες ἢ γελοιογραφίας, νὰ λέγῃ αἰνίγματα,

ιστορίες και ανέκδοτα. Μπορεί όμως να διακοπή για λίγο ή συζήτηση για να τραγουδήσουν. Πάνω στη συζήτηση αν δοθεί αφορμή, γίνεται αριθμητική και γραφή. Τις περισσότερες φορές αντί να διηγηθούν τα παιδιά τί είδαν, τί έκαναν, τί έπαιξαν, είναι παιδαγωγικώτερο να τὸ ίχνογραφοῦν ἢ να τὸ φτιάχνουν με πηλὸ ἢ με χαρτί και να τὸ δείχνουν κατά τὴν ὥραν τῆς ἐλευθέρου συζήτησης. Γι' αὐτὸ θὰ λέγη ὁ δάσκαλος συχνά «Φτιάξτε αὐτὰ πὸ εἶδατε».

“Ὅσον ἀφορᾶ τὶς ἐκδρομὲς οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ν. Σ. θέλουν να πηγαῖν ὁ δάσκαλος τακτικὰ τὴν τάξη του σὲ σχολικοὺς περιπάτους και σὲ ἐκδρομὲς. Κατὰ τὸν περίπατο και τὶς ἐκδρομὲς τὰ παιδιά θὰ παρακολουθοῦν τὶς ἐργασίες τῶν κατοίκων (σπορά, κλάδεμα, τρύγο, θερισμὸ, ἀλώνισμα, σκάψιμο ἀμπελιῶν, ψάρεμα κ.λ.π.) θὰ ἐπισκέπτονται τὰ λατομεῖα, τὰ ἐργοστάσια, τὰ βουστάσια, τὰ μαντριά, τὰ μελισσοκομεῖα και τὰ ἄλλα ἀξιοθέατα μέρη. “Ὅταν γυρίσουν στοὺς σχολεῖο ἐπὶ δύο, τρεῖς και τέσσερες ἡμέρες θὰ ίχνογραφήσουν ἢ θὰ κάνουν ἔργα σχετικὰ με ὅ,τι εἶδαν στὴν ἐκδρομὴ. Θὰ φτιάξουν λ.χ. ἕναν γεωργὸ να σπέρνῃ, θὰ φτιάξουν μιὰ κυψέλη, ψάρια, βόδια, πρόβατα, τὸν τσοπάνῃ και ὅ,τι ἄλλο τοὺς ἔκανε ἐντύπωση. “Ἐπειτα θὰ συζητήσουν και θὰ λύσουν τὰς ἀπορίας πὸ θὰ ἔχουν ἀπ' ὅ,τι εἶδαν στὴν ἐκδρομὴ. Στὴν ἐκδρομὴ θὰ εἶναι ἐλεύθερα τὰ παιδιά να παίξουν, να χορέψουν και να τραγουδήσουν.

«Ἀπαραίτητος», λέγει, «για τὴν λειτουργία τοῦ Ν. Σ. εἶναι ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἔχουμε τὴν Ἀνάγνωσιν ὡς ξεχωριστὸν μάθημα μ' ἕνα ξερὸ Ἀναγνωστικὸ. Ἀντὶ τούτου θὰ ἔχουμε πλούσιες παιδικὲς βιβλιοθήκες, πράγμα τὸ ὁποῖον και σήμερα μπορούμε να τὸ κάνουμε. Τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει να ἔχουμε σήμερα μαθητικὴ βιβλιοθήκη, να παίρνωμε τὰ βιβλία τῆς και να διαβάζωμε στὴν τάξη διηγήματα, παραμῦθια, ἱστορίες, αἰνίγματα, παροιμίες, ἀνέκδοτα, περιγραφές, παιγνίδια, διαλόγους, κωμωδίες, δράματα, παραδόσεις και ποιήματα, και να προτρέπωμε τὰ παιδιά να παίρνουν και αὐτὰ ἐλεύθερα ὅποιο βιβλίο θέλουν, να διαβάξουν ὅποιο διήγημα τοὺς ἀρέσει και ἀφοῦ τὸ μάθουν, να τὸ ἀνακοινώσουν στὴν τάξη κατὰ τὶς ἑορτὲς και ὁπότε θέλουν. Ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη πρέπει να ἔχῃ και βιβλία πὸ να περιγράφουν διάφορα παιγνίδια, για να τὰ διαβάξουν τὰ παιδιά και να τὰ παίζωμε».

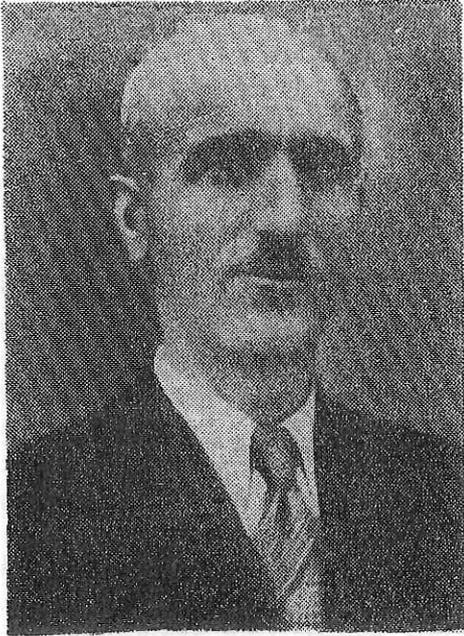
Για τὴν Ἀριθμητικὴ λέγει γενιέται τὸ ἐρώτημα: «Πῶς θὰ διδάσκῃ ὁ δάσκαλος τὴν Ἀριθμητικὴ στοὺς Νέον Σχολεῖον (Ν. Σ.); Θὰ τὴν διδάσκῃ με τρόπο εὔκολο, ἀβίαστο, ἀπλὸ και φυσικὸ. “Ὅταν ἕνας δάσκαλος πρόκειται να διδάξῃ τὴν διαίρεση τῶν ἀκεραίων θὰ προθῆ στὶς ἀκόλουθες ἐνέργειες: 1) Θὰ θέσῃ τὸ σκοπὸ: «Σήμερα παιδιά θὰ σᾶς δείξω τὴν τέχνη με τὴν ὁποία θὰ μπορέσετε μόνοι σας να φτιάξετε και να λύσετε διάφορα προβλήματα διαιρέσεως ἀκεραίων ἀριθμῶν». Ἡ θέσις τοῦ σκοποῦ εἶναι τὸ σωστότερο πράγμα πὸ κάνει τὸ Παλαιὸν Σχολεῖον (Π. Σ.). 2) Θὰ πῆ ἕνα πρόβλημα ἀπλὸ και παρμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ, και θὰ γράψῃ τοὺς ἀριθμοὺς στὸν πίνακα, προσέχων να εἶναι πρῶτος ὁ διαιρέτης μονοψήφιος ἀριθμὸς. 3) Θὰ ἐκτελέσῃ ἀργὰ τὴν πράξη τῆς διαιρέσεως και θὰ πῆ στὰ παιδιά ποῖος ἀριθμὸς λέγεται διαιρέτης, ποῖος διαιρετέος και ποῖος πηλίκον. 4). Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ λύσῃ και ἄλλα δύο προβλήματα δικὰ του. 5) Θὰ ρωτήσῃ τὰ παιδιά αν ἔχουν να παρατηρήσουν τίποτε, ἢ αν ἔχουν καμμιά ἀπορία. Στὶς παρατηρήσεις αὐτὲς θὰ γίνῃ ἐλεύθερα συζήτηση. 6) “Αν δὲν κουρασθήκανε θὰ τοὺς πῆ να φτιάξουν κι αὐτὰ ἕνα ἢ δύο προβλήματα και να τὰ λύσουν στὸν πίνακα. “Αν ὁμως δὲν κατάλαβαν καλὰ πῶς γίνεται ἡ διαίρεση και πῶς θὰ φτιάξουν τὰ προβλή-

ματα, θά δείξη τοῦτο πάλιν ὁ διδάσκαλος τῆς ἐπόμενης ἡμέρας ἕως ὅτου τὸ καταλάβουν βαθιά. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ γράφη τοὺς ἀριθμητικούς κανόνες στὸν πίνακα, παρὰ ν' ἀφήση τοὺς μαθητὰς νὰ τοὺς μαθαίνουν μὲ τὴν ἀσκησι. Ἐπειτα θ' ἀφήση τὰ παιδιὰ ἐλεύθερα νὰ φτιάξουν καὶ νὰ λύσουν μὴνὰ τους στὰ τετράδιά τους διάφορα προβλήματα τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς σχολικῆς ζωῆς μὲ τῆς πραγματικῆς ἀριθμητικῆς σχέσεις τους. Κάπου κάπου ἂς γίνῃ καὶ στὸν πίνακα ἡ λύση τῶν προβλημάτων ἀπὸ ἕνα μαθητή. Οἱ ἄλλοι θὰ παρακολουθοῦν καὶ θὰ διορθώνουν τὰ σφάλματά του. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι λογαριασμοὶ καὶ λύσεις προβλημάτων θὰ γίνωνται καὶ μέσα στὴν Ἐνιαίαν Αὐθόρμητον Διδασκαλίαν (Ε.Α.Δ.) ὡς ἰσχυρὸν εὐκαιρία».

Καὶ τώρα ἂς τελειώσωμε καὶ μὲ τὸν Μάγον μας. Βεβαίως δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξαντλήσω τὸ ὑπὲρ ὅψιν θέμα, τὸ ὁποῖον ἄλλωστε εἶναι ἀνεξάντλητον, ἀλλὰ καὶ ἂν μπορούσα νὰ τὸ ἐξαντλήσω θὰ προτιμοῦσα νὰ ἀφήσω καὶ μερικὰ σημεῖα ἀνεξέλεγκτα, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ μὴν κόψω τὸ ψωμί τῶν καλῶν μου συναδέλφων, οἱ ὁποῖοι θὰ ὑποχρεωθοῦν κάποτε νὰ ὁμιλοῦν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος».

ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΣ

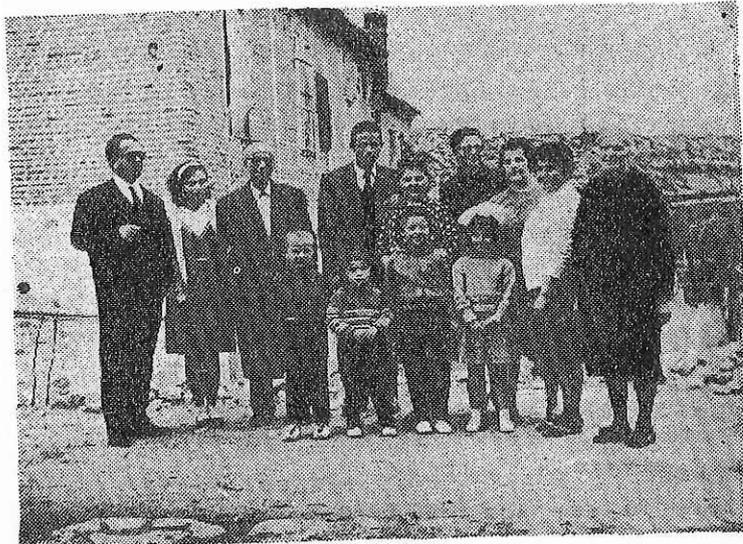
Φωτογραφίαι διὰ τὴν Ἱστορίαν Χρυσοκεφάλου

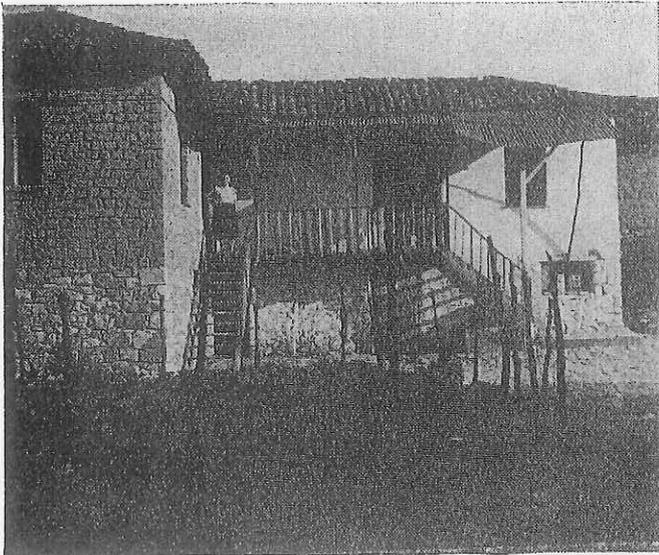
Ὁ συγγραφεὺς
Μ. Κ. Νυμφόπουλος

Ὁ συγγραφεὺς μετὰ τὴν γυναῖκα του Δόμναν στα δεξιὰ καὶ μετὰ τὴν δημοδιδασκάλισσαν Εἰρήνην Πολίτου στὸ μέσον.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ συγγραφέα: Πρῶτος ἐξ ἀριστερῶν ὁ γιὸς του Κώστας. Δευτέρα ἡ ἐγγονή του Ἑλένη, τρίτος ὁ συγγραφεὺς, τέταρτος ὁ γιὸς του Φειδίας, πέμπτη ἡ γυναῖκα τοῦ Φειδίου Σοῦλα, ἕκτη ἡ Ὀλγα ἡ γυναῖκα τοῦ Κώστα, ἑβδόμη ἡ κόρη του Μαγδαληνή, ὀγδόη ἡ Σόνα ἡ γυναῖκα τοῦ Κίμωνος, ἐνάτη ἡ Δόμνα ἡ γυναῖκα τοῦ συγγραφέα, καὶ τελευταία τὰ ἐγγόνια τοῦ συγγραφέα Σοφία, Νίτσα, Μίλτης, Μίλτης.

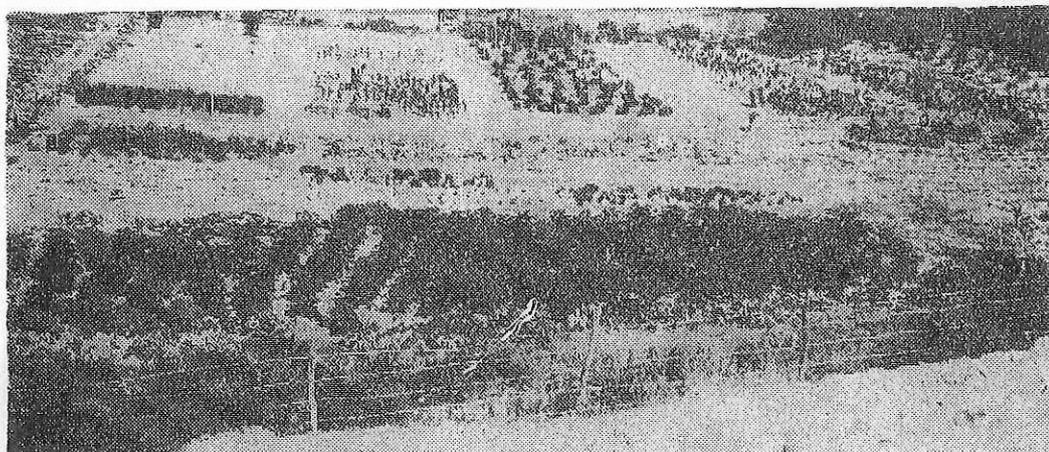
Τὸ σπίτι τοῦ συγγραφέα στὸ χωριὸ Χρυσοκέφαλος. Διακρίνεται ἡ κόρη του Μαγδαληνή.

Ὁ γιὸς μου Φειδίας στὴ μικρὴ του ἡλικία.

Τὸ χωριὸ μας Χρυσοκέφαλος μετὰ τὸν β' Παγκόσμιον πόλεμον.

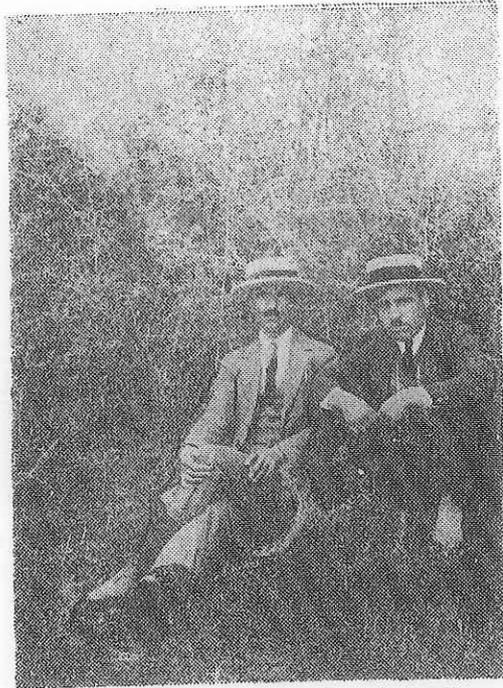
‘Ο σχολικός κήπος Χρυσοκεφάλου πρὸ τοῦ β’ Παγκοσμίου πολέμου.

‘Ο ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων περιφέρειας Δράμας
Ἰωάννης Καλλιγᾶς.

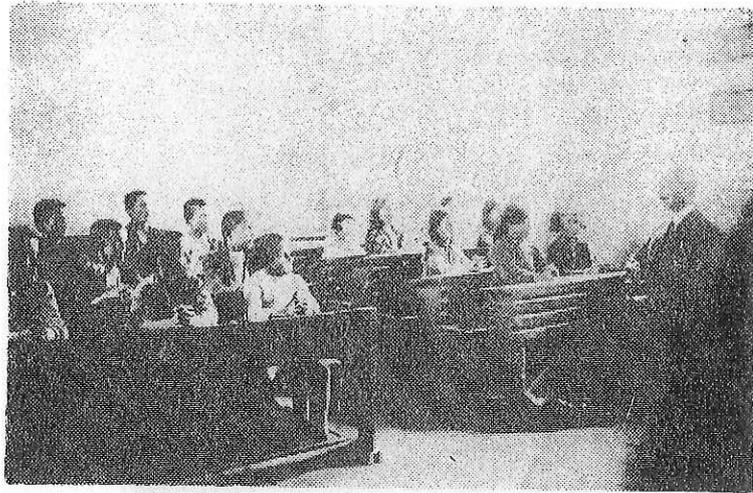
‘Ο συνεργάτης μας Ἡπειρώτης δημο-
διδάσκαλος Γεώργιος Ἴκκος.

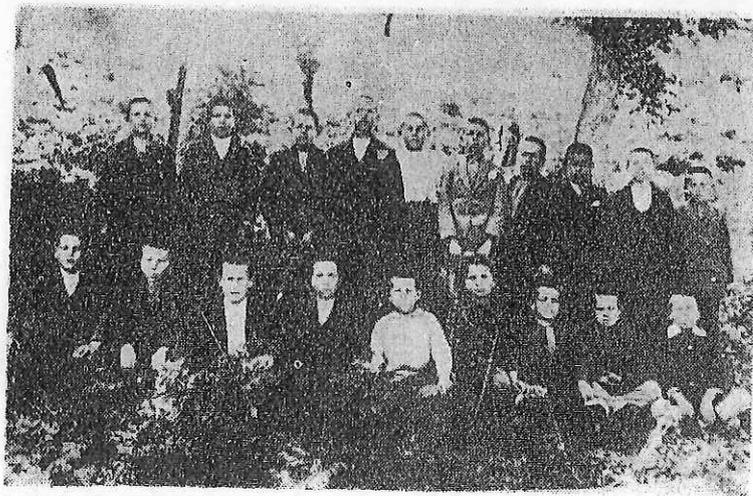
‘Ο συγγραφεὺς ἀριστερὰ καὶ ὁ Εἰρη-
νοδίκης Λογοθέτης δεξιὰ.

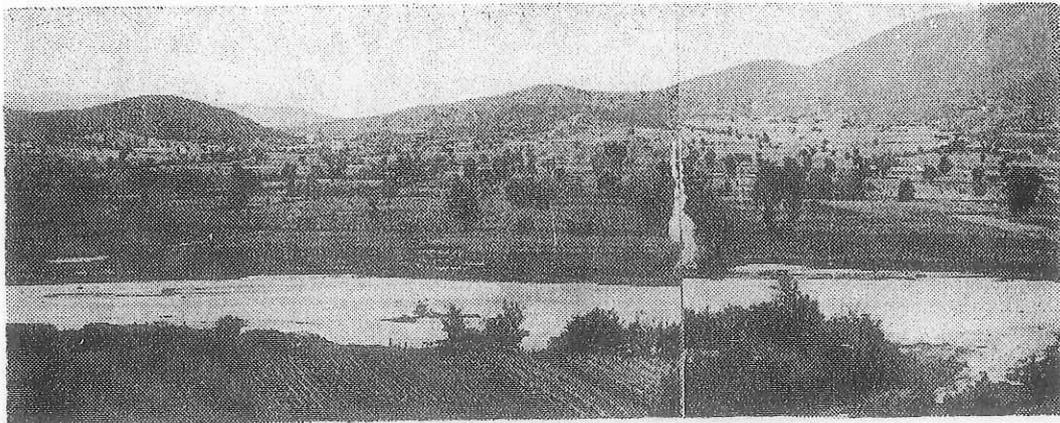
‘Ο συγγραφεὺς δεξιὰ καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι τῆς περιφερείας σὲ μιά τους ἐκδρομὴ
εἰς Χρυσοκέφαλον κατὰ τὸ 1927.

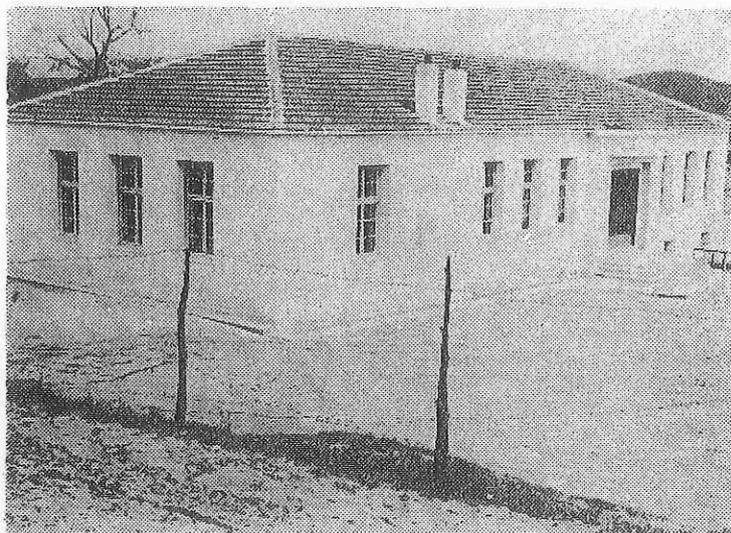
Ο συγγραφεὺς διδάσκει στὴ σχολικὴ αἴθουσα.

Οἱ Ἐρυθροσταναίτες Χρυσοκεφάλου κατὰ τὸ 1928.

Ὁ κάμπος Καρπουζλουκιῦ εἰς Χρυσοκέφαλον.

Τὸ νέο σχολικὸ κτίριο Χρυσοκεφάλου.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς	Στίχος	Ὅρθόν	ἀντί τοῦ
5	10	ποῦ τὸ εἶχανε	τὸ εἶχανε
9	2	τί νὰ κάνουμε	τί κάνουμε
9	23	κακὴ ἐντύπωση	καὶ ἐντύπωση
39	17	«ἐδῶ» διαγράφεται	
46	22	τί θὰ γίνη	τὰ θὰ γίνη
68	43	εὐθραύστους	εὐθάρτους
93	23	ἐφυλάσσοντο	φυλάσσονται
103	29	μεταχειριζομένην	μεταχειροζομένην
6	40	Νὰ καταχωρηθοῦν αἱ 2 παραλειφθεῖσαι	οἰκογένειαι τῶν ἱερέων τοῦ
		χωρίου μας Ἰσ. Παπαδοπούλου καὶ Θ. Ἀμανατίδου.	